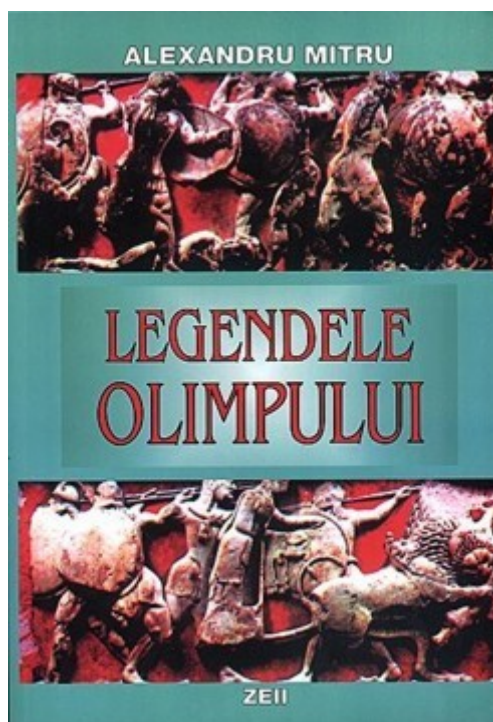


Legendele Olimpului

Alexandru Mitru

Zeii - Volumul 1



Coperta colecției de STAN DONE

Desenul copertei și planșa de VINTILĂ MIHĂESCU

Biblioteca pentru toți copiii apare sub îngrijirea lui Tiberiu Utan

Cuprins

Prefață.....	3
Spre țărmurile Eladei.....	6
Zeița Gheea.....	7
Zeus.....	11
Infrângerea titanilor.....	13
Zeița Metis era una din numeroasele copile pe care le avea Oceanul, primul născut dintre titani. Metis pregătește o băutură fermecată. Din fericire pentru dînsul, Zeus avea în tinerețe o vorbă ademenitoare și un chip foarte atrăgător.....	14
Zeii Olimpului.....	16
Zeus, Poseidon și Hades își împart între ei lumea.....	18
Fiicele lui Cronos capătă demnități în Olimp.....	19
Trei feciori ai lui Zeus.....	21
Pruncii zeiței Leto.....	22
Fiica zeului Uranus.....	24
Luptele cu gigantii.....	25
Năvala spre Olimp.....	26
Tifon.....	27
Fuga zeilor din Olimp.....	28
Șiretlicul lui Hermes.....	28
Prometeu.....	30
Fiul titanului Iapet creează omul.....	31
Adunarea de la Mecon.....	32
Prometeu aduce oamenilor focul.....	33
Cutia Pandorei.....	34
Înlănțuirea lui Prometeu.....	36
Călătoria lui Zeus pe Pământ.....	38
Plecarea spre Arcadia.....	40
Filemon și Baucis.....	41
Zei se arată cine sînt.....	43
Potopul.....	44
Înșelăciunile lui Zeus.....	52
O flacăra strălucitoare.....	53
O nimfă din cortegiul zeiței Artemis.....	54
Io e preschimbată în junincă.....	55
Monstrul Argus începe s-o chinuiască pe Io.....	55
Zeus hotărăște moartea lui Argus.....	57
Io își recapătă vechea înfățișare.....	58
Răpirea Europei.....	59
Afrodita îi aduce mîngîiere copilei lui Agenor.....	61
Hera și copiii ei.....	62
Pedepsirea Chelonei.....	62
Gelozia își arată colții.....	63
Un dar amăgitor.....	65
Hefaistos cere o răsplată mare.....	65
Slutul se însoară cu zeița frumuseții.....	66
Ticăloșia lui Ares.....	67
Palas Atena.....	67
Atica este inundată de zeul mărilor.....	69
Atena pizmăiește pe fata lui Idmon.....	70
Arahneea se ia la întrecere cu zeița.....	71
Zeița o preface pe fată în păianjen.....	72
Stăluitorul Apolo.....	73
Apolo își caută loc de templu.....	74
Nimfa Dafne se preface într-un copac.....	76
Fîntîna Castaliei.....	77
Apolo află o veste neplăcută.....	78
Marsias este învins prin viclenie.....	79

Artemis.....	80
Artemis pornește prin munți.....	80
Acteon e sfîșiat de cainii săi.....	82
Urișul Orion.....	83
Două zeițe se ceartă pentru un muritor.....	84
O nouă constelație.....	84
Copila Letei devine necruțătoare.....	85
Hermes.....	88
Un mic tâlhar.....	89
Un zeu bun la orice treabă.....	89
Pan.....	90
Fiul lui Hermes făurește naiul.....	91
Nimfa Pitiș.....	92
Afrodita.....	94
Zeus inspiră Afroditei o dragoste nesăbuită.....	95
Adonis.....	96
Crima lui Ares.....	97
Sculptorul sihastru.....	98
Artistul cioplește o fecioara din fildes.....	99
Statuia prinde viață.....	99
Eros și Psiheea.....	101
Palatul fermecat.....	103
Psiheea îl pierde pe Eros.....	104
Psiheea pornește în căutarea soțului.....	106
Călătoria în ținutul lui Hades.....	106
Poseidon și Amfitrita.....	108
Urmărirea nimfei.....	109
Mînia zeului sporește.....	109
Delfinii o pețesc pe Amfitrita.....	110
Ciclopul Polifem.....	111
Hades și Persefona.....	113
Un zeu mereu la pîndă.....	114
Ixion și Sisif.....	116
Hades vrea să se însoare.....	117
Hestia și Demetra.....	120
Demetra la Eleusis.....	121
Demetra se arată în adevărata ei înfățișare.....	123
Triptolem răspîndește agricultura.....	124
Regele Tesaliei doboară un stejar al zeiței.....	125
Metra se sacrifică pentru tatăl său.....	126
Veselul Dionisos.....	127
Un copil născut de două ori.....	128
Genii întunecate se năpustesc în palatul din Teba.....	129
Regele și regina își pierd mințile.....	130
Fiul lui Zeus scapă cu viață.....	130
Penteu.....	131
Legende la ilustrații.....	133

Prefață

La cele mai multe conferințe rostite în public, conferențiarul, în genere un om de cultură cu mare reputație, apare în tovărășia unei persoane – foarte cumsecade – care prezintă printr-o scurtă alocuțiune.

Alocuțiunea aceasta este ca o prefață orală, similară cele scrise, sau, cel puțin, acesta

este rostul ei.

Numai că eu, de multe ori, ca un cetățean ascultător din sală am auzit cu drept cuvânt în jurul meu : „Dar cine-i acela care prezintă ? ! Cine prezintă prezentatorul ? !” Căci, realist vorbind, dacă ar fi avut totuși vreun sens, conferențiarul ar fi fost mai normal să-l prezinte el pe prezentator, inversînd rolurile.

O întâmplare ca asta mi-a venit imediat în minte cînd a fost vorba să scriu această prefață, care, în prim loc, are ca rol clasic acela de a prezenta pe autor (conferențiar în scris).

Să-l prezint deci pe **Alexandru Mitru** ! Și să-l prezint ca autor al acestei cărți : **„Legendele Olimpului”**.

El este însă cunoscut de generații întregi de tineri care savurează scrisul și cu plăcere și cu folos de ani de zile ! Iar cartea a apărut în cîteva ediții, și într-un foarte mare tiraj.

Pe Alexandru Mitru îl cunoaște deci o lume întreagă, mai ales ca fiecare cititor, din altruism sau din slăbiciune, are cel puțin unul sau doi semeni succesivi, cărora le-a împrumutat cartea ceea ce mărește considerabil numărul real al cititorilor. Nu este paradoxal să-l prezint eu pe el ? !

Generațiile de cititori, mai ales cînd e vorba de o carte pentru tineret, se succed însă repede, și apoi cartea, în această nouă ediție, este destinată unor noi cititori, altor generații ; de azi și de mîine. Destinul ei este de durată, ca însuși destinul legendelor pe care le cuprinde.

Dar acele generații au referințele certe, indiscutabile, ale generațiilor anterioare de cititori, și vor avea, de îndată, de pe prima pagină a cărții pe care vor citi-o, o idee proprie pentru care orice prezentare aici echivalează cu a prezenta cuiva o rudă sufletească apropiată și care, pe deasupra, este și faima acelei familii.

Să spun totuși că Alexandru Mitru e un scriitor temerar, că nu și-a propus să scrie o carte facilă, cu povești de adormit copii ci o carte și plăcută și folositoare, care i-a ridicat o sumedenie de obstacole grele, pe care le-a trecut cu un succes strălucit.

Lectura Studiului semnat de un mare specialist : Prof. Nicolae I. Barbu, dă o idee de proporțiile, dificultățile și numărul obstacolelor pe care le avea de trecut Alexandru Mitru în alegerea materialului acestei cărți, pe care, cu mare curaj și încredere în sine, singur și l-a ales.

Legendele Olimpului respirau greu de bătrînețe — Alexandru Mitru le-a întinerit, le-a dat suflul proaspăt al limbii și talentului său, făcînd din ele simboluri de totdeauna ale năzuinței omului de a se depăși pe sine. El a umanizat personaje devenite de mult statui, a creat ființe din simple simboluri, a apropiat viața zeilor și a eroilor legendari, de noi, cu temperalitățile lor supranaturale și calitățile lor supranaturale, cu urile și dragostea care se naste totuși și în ei, căci chiar zeii, care erau, au fost creați după chipul și asemănarea noastră.

Cît privește eroii, ei au fost oameni zeificați pentru faptele lor mari și pe care i-au admirat cu recunoștință, sensurile date faptelor de către autor, aceasta umanizare, care apropie un trecut de neuitat, de timpul de astăzi, creînd versală și fără moarte, căci legenda e o

Cartea nu are nevoie de o prezentare în prefața aceasta căci ea a avut de curînd, în anul 1972, o recomandare supremă dată de către „Academia Republicii Socialiste România”, prin premiul „Ion Creangă” ce i-a fost acordat, după ce a fost atent judecată de secția de literatură și artă a Academiei, de sub președinția acelui integru, serios și doct Alexandru Al. Philippide și compusă dintr-un număr de scriitori și artiști cu

mare experiență. Ce rost ar mai avea, după aceasta, aprecierea mea ?

Doar aceea a unui cititor deprins să descifreze și interesul și frumusețile unei cărți, adică o operațiune pe care oricare cititor o va face cu aceeași obiectivitate și același entuziasm, în taina camerei sale de lectură și în intimitatea delectării lui intime.

„Legende Olimpului” e socotită drept o carte pentru tineret, în primul rînd pentru virtuozitățile ei pedagogice, ceea ce, într-o anumită mentalitate a unora, are un sens oarecum peiorativ. Acest sens a fost creat de o practică facilă și steril fantezistă, obișnuită unor asemenea cărți, asupra cărora de obicei nimeni nu se oprește prea mult.

Dar „Legende Olimpului” este în adevăratul sens al cuvîntului — ilustrînd un vechi dicton — o carte pentru tineretul de la 10 la 80 de ani, așa cum au fost socotite cărțile pentru tineret ale lui Lev Tolstoi. Eu însumi, aflat la limita superioară, prin lectura admirativă a cărții am adus o confirmare de simplu cititor acestei „butade” care într-o formă amuzantă formulează un mare adevăr.

Alexandru Mitru, prin cărțile sale, dar îndeosebi prin aceasta, a afirmat la cea mai înaltă treaptă literatura pentru copii și pentru tineret. Fără a avea cîtuși de puțin un iz didactic, „Legende” lui Alexandru Mitru familiarizează tineretul (și bătrînetul !) cu legendele istoriei antice a lumii, din vremea cînd și realitățile cele mai firești constituiau un mister, altfel inexplicabil decît prin existența unei puteri supranaturale și atotputernice, întrupată într-o ființă, pentru o mai apropiată înțelegere. Așa fiind, cartea lui Alexandru Mitru e istorie ? e o înșiruire de legende ? e o lungă poveste ? Poate, cel mai puțin, asta din urmă.

Ea este o narațiune a preistoriei și istoriei antice, cu zei, cu eroi și sîngeroase conflicte între ei, făcută cu talent și cu putere de evocare, așa încît legenda să capete tărie de adevăr, de împlinire de mari proporții, a cărei memorie a ajuns pînă în zilele noastre.

Comentariul din text, ce aparține autorului, dă un farmec deosebit legendei, încadrînd-o pitoresc în mentalitatea contemporană, cu umor uneori, cu spirit critic alteori : „Tezeu n-a fost nicicînd un trîndav, precum se știe că sînt regii. Cît a domnit el în Atena n-a pierdut vremea la ospete, căci s-a însoțit cu alți viteji și a pornit spre Calidon !”

După mine, greu de definit cartea lui Alexandru Mitru. *Poate fi și un roman, unic prin personaje și întâmplări, al istoriei, cea mai depărtată a lumii știute, nu prea departe totuși de noi. Ea se citește ca atare, de la început pînă la sfîrșit.*

După atîtea spuse, concluzia este că această prefață nu face altceva decît să mărturisească, onest, impresiile unui cititor mai dornic să vadă pe zei, oameni, decît pe oameni, zei.

DEMOSTENE BOTEZ aprilie 1977

Spre țărmurile Eladei

*Amurgul s-a lăsat pe nesimțite.
Abia de se mai cern pe masă
Stropi roșiatici de lumină.
In călimara de argint,
Pana-mi, din aripă de vultur,
Pare-o corabie pe care
O ține ancora la țărm...*

Mai stă încă la țarm,
Da-n noaptea asta
Voi da semnalul de plecare.
Și trâmbițele vor suna.
Corabia, plină de vise
Și de legende,
Și poeți,
O să pornească iar
Pe marea învolburată
A fanteziei.
Priviți !
Pe punte s-a urcat
Homer cel orb și înțelept.
„Binevenit să fii, bătrîne,
Print al aezilor elini!
Slăvită-ți fie lira sfântă
Și glasul tău tremurător
Care-a rostit atâtea versuri.
Îți mulțumim că ne-nsoțești !"
Ci iată, mai cătați! Pe punte
Au poposit și alți poeți.
In fruntea lor e Hesiod, e
Cel tânăr și cu păr bălai,
Cântându-și lin „Teogonia” ,

Teogonia — renumit poem, în care este povestită imaginara naștere a zeilor.

Mai sînt și **Pindar, Teocrit Și Apolonius din Rodos, Eschil, Sofocle, Euripide Și Paussanias și Vergiliu și exilatul de la Tomis :**

Ovidiu, cel cu grai duios.
Vom fi-n tovărășie bună... în noaptea asta vom pleca
Și o să colindăm, dragi prieteni,
Țarm după țarm, toată Elada. suna din lire,
bate-ncetinel legănite, asculta
unde, odinioară locuiau... toți pe punte,
Să pornim!...

Zeița Gheea

Se povestește, in legendă , că lumea noastră cea de astazi : pămîntul — plin de flori și fructe, cu rîuri limpezi și izvoare — soarele, luna, ziua, noaptea și vînturile, suflînd rezezi, au fost întotdeauna astfel.

Lumea întreagă era-n haos, haos învîrtejit și negru, fără hotare, fără formă, însă, precum cîntau poeții, din haos s-a desprins pămîntul. Pămîntul nostru larg și darnic. Iară pămîntul rupt din haos era însăși zeița Gheea.

Dragostea a unit pe Gheea cu cel dintîi bărbat, Uranus. Și el,, Uranus, era cerul, cerul înalt și plin de stele. Ce mult își iubea Gheea soțul!... Nu mai puțin o îndrăgise Uranus pe soția lui.

Ca să-i arate dragostea, zeul îi așternea pe frunte cununi de aur și lumină, atîta timp cît era ziuă, și noaptea o învăluia într-o hlanțidă albăstruie, plină de aștri lucitori. O dezmiarda cu ploi și vîntîiri, și nu se sătura să-i spună că ea va fi mereu a lui, cît o să fie lumea.

Iar ea se-mpodobeia pentru Uranus și își punea veșminte scumpe, pe care le țesea anume din frunze și din ierburi verzi. Își presăra în păr miresme din cele mai alese flori. Și îl privea cu ochii limpezi, strălucitori și azurii, ai lacurilor de cleștar.

La vremea sorocită, Gheea i-a dăruit soțului său șase feciori și șase fete, pe care i-a numit titani.

Primul născut a fost Oceanul ¹ (sau Ocheanos), acela care înconjura, c-un briu de ape scînteietor, întreg pămîntul. Celui din urmă i-au zis **Cronos**, și el era cel mai șiret, cel mai dibaci dintre titani. S-au născut mai apoi **ciclopii**: trei frați, cu cîte-un singur ochi așezat în mijlocul frunții. Aceștia erau meșteri buni și învățaseră să facă, într-un lăcaș de sub pămînt: fulgere lucii, orbitoare, tunete grele, ce izbeau urechile ca un ciocan, și trăsnete nimicitoare..

După ciclopi s-au mai ivit alți trei feciori : **hecantohirii** sau **centimanii**, numiți așa fiindcă aveau pe trupurile lor uriașe cîte-o sută de brațe lungi și monstruoase.

Peste un timp, frumoasa Gheea ²

avea să nască și alți prunci – unii cu forme ingrozitoare, enormi, hidoși, necruțători.

Zeul Uranus avea darul de a putea citi-n viitor. Și-așa aflase că-ntr-o zi urma să fie răsturnat, din locul de stăpîn ceresc, de către unul din feciori.

Din pricina aceasta dragostea lui față de Gheea pălea mereu. Și-nfricoșat se frămînta să afle-un mijloc potrivit ca să înlăture, degrab primejdia care-l pandea.

Arunca în temniță copiii și nu avea încredere în nimeni, nici măcar în soția sa. Și-a adunat atunci seara pe toți copiii-n jurul lui și i-a zvîrlit într-un întunecosul Tartar.

Căzut din cer o nicovală pe pămînt, îi trebuiau cam și nouă nopți, zice legenda. Și tot atîta timp trecea, de-o 1 de pe pămînt în mult prea mohorîtul Tartar. Acolo își făcuse zeul o închisoare cu porți grele. Trei ziduri o împrejmuiseră, ziduri puternice de-aramă

¹ *Oceanul și zeița titanidă fetiș erau socotiți drept părinții tuturor nurilor, în număr de trei mii, cum, spuneau legendele eline, și ai celor trei mii de nimfe, numite oeanide. Alt titan, Hiperion și cu soția sa, Teea, au odrăslit pe Helios – soarele, Selene – luna și Eos – aurora. Iar Eos, aurora, la rîndul ei, căsătorită cu Astreu, a născut toate stelele care lucesc pe boltă, luceafărul de dimineață și cele patru vînturi: Boreul – vîntul năprasnic dinspre miazănoapte, Eurul – vîntul prielnic din răsărit, Notul – vîntul de la miazăzi, cel aducător de ploaie, și Zefirul – vîntul răcoros din asfințit.*

² *Intr-un imn atribuit bătrînului Homer, Gheea era slăvită astfel: „Eu voi cînta pămîntul... străvechea mamă a tuturor, aceea care nutrește toate ființele răspîndite în lume. O, te salut pe tine, mamă a zeilor, soață a lui Uranus înstelatul. Indură-te, fii binevoitoare cîntecelor mele și dă-ruieste-mi o viață fericită !...” Imnul slăvea în acest chip pe Gheea, pentru că vechii greci, elinii, socoteau că din unirea pămîntului cu cerul – și din urmașii lor – s-a născut tot ce se găsește în univers : aștrii, lumina și vînturile, apele și ființele vii, ba chiar și nesfîrșitele cortegii de zeități, ce populau Olimpul și întreaga lume.*

și-un rîu cumplit de foc și smoală ³.

Din închisoarea asta mare feciorii nu puteau ieși. Doar el, Uranus, avea cheia. Era deci liniștit stăpînul și bucuros că a scăpat de orișice amenințare. Zîmbea din nou soției sale și îi spunea că-i este dragă. Dar cum naștea un nou copil, Gheea vedea, plină de spaimă, că zeul i-l smulgea din brațe și-l închidea în temniță.

Mai înainte de vreme, Gheea nu îndrăznise să încalce voia soțului ei Uranus — și îndurase fără o vorbă poruncile și silnicia. Acum însă i-era destul. Se mîniase-n sinea ei. Cum ? Ea-i naștea atîția prunci și n-avea parte de nici unul ? Zăceau pe veci închiși în Tartar și n-avea dreptul să-i mai vadă ? Nu. Asta nu putea zeița să-ngăduie la nesfîrșit. Și-a rugat mai întîi bărbatul, cu umilință și cu lacrimi, să-i elibereze iar copiii din Tartarul întunecat.

— Indură-te, fii bun, Uranus, îi cerea ea nemîngîiată, în timp ce lacrimi de izvoare îi lunecau peste obraz. Fii bun, Uranus, dă-le drumul ! Nu merită osînda asta niște copii nevinovați. Îți stau chezașă pentru dîșii că nu îți vor răpi puterea, dacă vei fi mai milostiv...

Zeul Uranus era însă crud și neînduplecat. Ținea la stăpînirea lui. Nu se înduioșa deloc, cînd își vedea soția plîngînd. Și s-a răstit către zeiță :

— Vezi-ți de rosturile tale... Nu e-n căderea ta să judeci faptele ce le hotărăsc...

Era teribil cînd striga și cînd se supăra Uranus, și Gheea n-a mai spus nimic. Și-a năbușit plînsul în piept și și-a plecat, tăcută, fruntea.

— Mă voi supune !... i-a răspuns.

Însă, în gîndu-i, tot atunci s-a hotărît să-l pedepsească pe soțu său ne-ndurător.

Prin farmece necunoscute, Gheea a scos din sînul ei un diamant strălucitor. Din el zeița și-a făcut o armă ca o seceră. A pătruns apoi, pe furiș, cînd Uranus se odihnea, pînă în Tartarul adînc. A deschis porțile uriașe, ce erau tot de diamant, prin vrăji numai de ea știute. S-a strecurat prin întuneric, pînă la fiii ei, titanii, și i-a-ntrebat cu glas șoptit :

— Care din voi ar fi în stare să îl înfrunte pe Uranus ? Știți că nu poate fi ucis, pentru că-i zeu nemuritor în schimb el poate fi învins cu arma asta sclipitoare. Cine se-ncumetă să fie stăpînitor în locul lui ? Cronos primește lupta cu Uranus.

Toți au tăcut înfricoșați de vorbele cutezătoare. Uranus era tatăl lor. Cum să-și lovească ei chiar tatăl — deși îi pedepsise greu ? Apoi, zeul era puternic, și față-n față nu puteau să îl doboare nicidecum. Iar pe furiș, fiii, titanii, se rușinau să dea o luptă.

Toți au tăcut afara de Cronos. El era foarte îndrăzneț și, în același timp, șiret. Și îl ura pe tatăl său, pentru că-l aruncase-n Tartar, deși era nevinovat.

Dorea de mult să se răzbune, să pună mîna pe putere, și iată cel mai bun prilej. S-a apropiat de mama sa și i-a răspuns, tot pe șoptite, că este gata să se lupte și să-l doboare pe Uranus din cerul lui nemărginit.

Fără să stea prea mult pe gînduri, a luat în mînă seceră și, ascunzîndu-i, plin de grijă, tășul ei scînteietor, s-a furișat pe porți afară. Pe urmă, sfătuit de Gheea, s-a ascuns după niște stînci. Din acel loc putea să vadă, în depărtare, orișice ; dar el nu putea fi zărit.

A stat acolo pînă noaptea, pîndind cu dinții încleștați, așteptînd clipa potrivită cînd va putea să îl lovească pe tatăl său, zeul Uranus.

³ *Rîul de foc și smoală, care înconjura Tartarul, era numit de către elini : Fleghetonul.*

Știa că lupta-i cu primejdii și mai știa prea bine Cronos că ne-izbînda ar fi dus la pedepsirea lui și-a Gheei. Uranus i-ar fi osîndit la chinuri înfricoșătoare.

Deci, trebuia, neapărat, să-nvingă pe cîrmuitorul de pîn-atunci al cerului. Nu mai putea să dea-napoi.

Deodată l-a zărit că vine... Zeul Uranus, din înalt, se coborâse pe pămînt, ducînd cu sine noaptea neagră, cătînd-o pe soția lui.

Din ascunziș a sărit Cronos cu secera în mîna dreaptă. Pînă să ia aminte zeul că e pîndit de fiul său, titanul l-a lovit în pîntec ⁴.

Uranus a căzut în tină. Rănit în pîntec, plin de sînge, se zvârcolea De jos strigînd :

— Cronos, îți doresc să ai parte, cândva, și tu de-aceeași soartă pe care o am astăzi eu ! Da ! Te blestem, fecior nevrednic ! Siesta si de zeu... Blestemul meu se va-mplini oricît ai fi tu. Dar el auzea nimic. El biruise. Era beat de bucurie și lasă se deschidă, larg, porțile de diamant. Și fratii, s-au grămădit iute la porți și au ieșit afară. Ati scăpat ! le-a rostit dînsul, cu trufie. Acuma noi îți multumim, a spus Ocean. Dar tu ești fratele cel mic, și nu Tu ajungi cîrmuitor peste ceilalți. De drept, stăpînul aș fi eu, mai mare și-nțelept. De mine doar ascultă toți... CRONOS atunci l-a înfruntat : în lupta grea care s-a dat, nimeni nu s-a grăbit să-mi vie cît de puțin într-ajutor. Și-acum, Ocean, tu vrei puterea ? Nu este drept, și nu ți-o dau...

Ocean se cam întunecase. Părea că o să-nceapă zarva. Dar Cronos l-a înduplecat pe fratele său mai în vîrstă, spunîndu-i c-o să-l facă sfetnic. Și-n sfîrșit, după multă vorbă, s-au înțeles să-l recunoască pe Cronos drept cîrmuitor. Ceilalți titani și titanide urmau să-i fie sfetnici lui.

Așa a luat Cronos puterea ⁵ peste pămînt și peste cer. Visul pe care și-l făcuse titanul cel ambițios, în timpul cît șezuse-nchis în veșnic mohorâtul Tartar, acum, iată, și-l trăia. N-avea de cine să se teamă, căci frații și surorile țineau cu el, îl ajutau. Putea să cîrmuiască-n voie... Să facă tot ce-i va plăcea.

Și, mulțumit, a hotărît să-și ia în primul rînd soție.

Și-a ales-o pe mândra Reea⁶, cea mai frumoasă titanidă. Și a făcut o nuntă mare... O nuntă cum nu se văzuse pînă atunci în univers. La nuntă au venit titanii și titanidele în păr... Au răs și au benchetuit. Se bucurau că sînt stăpâni. **Dar nu știau că-n vremea asta zeița Nix ⁷, adică noaptea ântunecată,**

⁴ *Povestirea luptei pe viață și pe moarte dintre Vranus și Cronos o face poetul Hesiod, în poemul său „Teogonia”. Din versurile lui s-au inspirat, în decursul veacurilor, mai mulți pictori și sculptori. Dintre toate aceste opere de artă, cea mai impresionantă pare a fi tabloul zugrăvit de pictorul Vasari, intitulat: „Mutilarea lui Vranus”. În mijlocul tabloului, artistul a pictat pămîntul. Cronos, un băietan, o ieșit din ascunzișul său și l-a aia Zeul ce să fie Uranus cum secera de diamant, dată de mama sa, Gheea. Si a căzut jos. Gemînd de durere, își blestemă feciorul, urit de propriul său copil.*

⁵ *Saturn — se confundă, în concepția elinilor, cu empus edax rerum" — „timpul care distruge într-o expresie rămasă celebră. Domnia lui aceasta putere a timpului asupra întregii lumi. obișnuiau să-l zugrăvească sau să-l sculpteze pe Tpafi (timpul care zboară), avînd alături de el globul cu apă, o clepsidră. În mină are, de cele mai multe l-a doborât pe tatăl său, secera care înseamnă sfîrșitul.*

⁶ *Inchipuia, pentru elini, tot pămîntul, ca și zeița Gheea, a cărei fiică era. De aceea avea aceleași însușiri ca și ea. Căsătoria ei cu Cronos urma să dovedească oamenilor din antichitate că timpul hotărăște cele care se petrec pe pămînt. El este tatăl tuturor ființelor, și tot el le înghite, cum se va vedea mai tîrziu, din legendă.*

⁷ *Zeița Nix — noaptea cea veșnică — căsătorită cu Erebul, întunericul cel mohorît din subteranele pămîntului, au avut la început două odrasle : pe Eter — lumina veșnică — și Hemera — ziua care*

misterioasă, ce se ivise tot din haos, se hotărîse să-l răzbune pe zeul izgonit din cer.

Ea îl văzuse pe Uranus lovit, însângerat de Cronos, pornind către o insulă ca să-și găsească adăpost. Și asta n-o putea uita prietena lui Uranus, noaptea. Mai mult, Uranus o rugase să îl răzbune în vreun fel, să-i pedepsească pe titani. Noaptea vroia să-i îplinească această rugămintea sa.

Și-n timp ce Cronos sta la nuntă, benchetuind nepăsător, zeița Nix năștea din beznă niște odrasle monstruoase. Odrasle ce aveau să poarte nenorocire pe pământ. Astfel ea aducea în lume pe **Hipnos** – somnul plin de vise și de fantasmantunecate ; **Eris** – discordia cea cruntă; **Nemesis** – aspra răzbunare ; **Apatē** – care-avea putința să amăgească și să-nșele pe zei și oameni deopotrivă ; pe **Ker** – adică nimicirea și pe **Tanatos** – zeul morții.

– Aș vrea să văd, zeule Cronos, strigase cu glas tare Nix, cum îți va fi domnia ta, ce-ai dobândit-o mișelește de la Uranus, înstelatul... O, să te văd, tirane Cronos, care te veselești atât la nunta ta cu mândra Reea !

Astfel se începea domnia zeului Cronos cel șiret, sub blestemele lui Uranus și uneltirile zeiței, care-și acoperea tot trupul sub un văl lung, întunecat.

Zeus

Facuse nunta zeul Cronos și pregătise o domnie și lungă și îmbelșugată, dar mulțumit tot nu era. Fiicele nopții : răzbunarea, discordia, înșelăciunea îi tot tulburau inima. Gînduri ascunse-l frămîntau.

Știa că tatăl său, Uranus, nu se înșală niciodată, atunci cînd face prevestiri. Și tatăl său îi prorocise că va veni o zi în care va-ndura grele încercări. Copiii lui, născuți de Reea, se vor scula cu arme-n mîini și îl vor răsturna din slavă.

înveselește sufletele oamenilor.

Uranus nu voia să spună — deși poate știa și asta — care dintre feciori anume îl va lovi pe zeul Cronos. Cronos se hotărâște să-și mănânce odraslele

Dorind să scape de primejdii, Cronos a făurit un plan. La fel ca tatăl său, Uranus, își va înlătura copiii, dar nu în temniță, nu-n Tartar. Știa el doar, destul de bine, că temnițele se deschid. N-a fost el însuși zăvorit, și n-a ieșit atât de lesne cu ajutorul mamei sale ?

Primul copil născut de Reea a fost o fată : Hestia. Tatăl a și cerut-o Reei și a-nghițit-o de îndată, sub ochii-ndurerați ai mamei. O, ce-a mai fost pe biata Reea !... Cît a mai plîns însă zadarnic. De cîte ori venea pe lume un nou copil, Cronos striga să i-l aducă, să-l mănânce.

Născuse pînă-n acea zi soțului său doi fii, pe Hades și pe Poseidon, și trei fete : pe Hestia, Demetra. Hera.

Sărmana mamă-nspăimîntată era silită să-și aducă ea însăși pruncii nou-născuți și să-i dea hulpavului tată. Și el, ca lupul cînd ajunge în țarcul mieilor, la stîna, îi înghițea cît ai clipi.

Simțind apoi zeița Reea că este timpul să aducă pe lume-al șaselea copil, a alergat la buna Gheea. A hohotit în fața ei :

— Ajută-mă, tu, mare Gheea, mamă a zeilor cerești !... Și tu ai suferit ca mine și te-ai luptat cu soțul tău, ca să îți scapi din închisoare ajută-mă acum, o, Gheea... Vreau să-mi păstrez și eu lăstar al meu, de foamea cruntă a lui Cronos... fața zeului Cronos cum plîngea, și s-a înduioșat cumplit zeița : cum ar putea să o ajute, foarte greu de cugetat și a găsit că e mai bine s-o ascundă undeva, în timpul cît o fi să nască.

Sa nu mai plîngi, i-a grăit Gheea. Te voi călăuzi, sărmano, Te voi trimite la Creta. Este o peșteră acolo, adîncă, neagră, răcoroasă, în coasta plină de verdeață a unui munte drept, înalt... În peșteră vei naște-n voie, și ce va fi vom mai vedea...Reea își naște cel de-al șaselea copil

Se pare că-n aceeași noapte soața lui Cronos a fugit în insula cea mare, Creta, călăuzită chiar de Gheea. S-a dus în peștera de piatră și, pînă să-și reverse Eos razele ei trandafirii, Reea a și născut un fiu.

Era al șaselea copil și cel din urmă ce-l avea. Mama și-a ncredințat copilul bunicii lui, zeița Gheea, și s-a întors acasă iute. A-nfășurat frumos o piatră în scutece moi, de copil, și-a dat-o soțului său, Cronos.

— Iată, precum mi-ai poruncit, a glăsuțit zeița Reea, ți-am adus ultimul vlăstar, pe care l-am născut azi-noapte.

Și s-a făcut că lăcrămează. Vroia să nu-nțeleagă zeul că-i vicleșug tot ce făcea.

Cronos, grăbit, a luat pietroiul cel învelit în scutece, și cum n-avea vederea bună, a socotit că-i fiul său. A deschis larg gura flămîndă și piatra i-a căzut pe gît, pînă în pîntecele-i negru, încăpător și sănătos.

— Ha, ha, ha, ha !... S-a mai dus unul. Altă primejdie s-a stins !... a rîs cu poftă zeul Cronos. Și nu știa că-n acea clipă începea să se împlinească blestemul zeului Uranus. Pentru că, iată, colo-n Creta, în peștera muntelui Ida, un copil buclat se află în brațele bunicii sale.

Făcea, de mic, precum se spune, atît de mare gălăgie, bătea din palme și țipa, încît era pericol mare. Cronos, care stătea la pîndă, și chiar vreunul dintre ceilalți frați și surori, sfetnicii săi, puteau s-audă zgomotul.

Iar dacă zeul afla taina, Reea, și Gheea, și copilul ar fi fost strașnic pedepsiți. **Trăia**

însă pe-atunci, în Creta, un neam de semizei războinici,; născuți tot de zeița Gheea, ce aveau nume de cureți. Gheea le-a poruncit să vină și, la intrarea peșterii, să facă danturi zgomotoase, să bată-n scuturi, cu putere, cu săbiile și lăncile. Apoi să cînte și să strige atît de tare, ca din cer să nu s-audă nici un scîncet și nici un plîns de copil. A mai chemat și două nimfe, fiicele regelui din Creta, pe Ida și pe Adrastea. Ele au așezat băiatul — căruia mama și bunica i-au spus, din prima clipă, **Zeus** — într-un culcuș făcut din aur. Pentru că mama nu putea să vină-n Creta, să-l alăpteze pe fiul său cel mititel, decît arar și pe ascuns, nimfele au adus o capră. Era o capră fermecată. Vestita capră Amaltea. Și nimfele-l hrăneau pe Zeus cu laptele acestei capre și cu o miere parfumată, cum nu făceau albinele decît în stupii de pe Ida.

Crescînd puțin mai mare, Zeus alerga peste tot, zburda printre stejarii de pe munte, jucîndu-se cu Amaltea. Capra avea grai omenesc. Vorbea cu Zeus ca o mamă și se făcea că îl împunge cu coarnele ei cele lungi.

Copilul apuca-n mînuțe coarnele caprei Amaltea și se lupta, voinic, cu ea. De mic avea putere-n brațe, cît un bărbat din cei mai zdraveni. Încît, odată s-a-ntîmplat ca Zeus să rămînă-n pumn cu unul dintre-aceste coarne. El o iubea pe Amaltea și s-a mîhnit că i-a făcut rău, fără de voia sa.

Drept mîngîiere Amalteei, a hotărît ca acest corn ⁸ să fie veșnic plin cu fructe: smochine, mere, pere, struguri și alte bunătăți de soi. Capra putea mânca din fructe de cîte ori îi venea poftă, căci cornul se umplea la loc.

Astfel creștea feciorul cel mai mic al Reei, neurmărit de ochi străini și dușmănoși. Și el se înălța-ntr-un an, cît altu-n douăzeci și cinci.

Nici nu trecuse bine anul, și Zeus se făcuse mare, gata să-și împlinească soarta cea prevestită de Uranus, să-l răstoarne pe tatăl său și să ia el în mîini puterea titanilor.

Infrîngerea titanilor

Feciorul mai mic al Reei, crescut în Creta, pe ascuns, era la vîrsta bărbăției.

Se povestește că în vremea cît mai era încă micuț, un cîrd de albe porumbițe zburau în fiecare zi pe țărmul marelui Ocean și-i aduceau de-acolo-n ciocuri o hrană dulce, minunată, ce se chema ambrozia. **Ambrozia** — de zece ori mai dulce decît însăși mierea — era o hrană pentru zei.

Un vultur se-nălța, de-asemeni, în timpul nopții, pe un munte. Acolo, sub un stei uriaș, fișnea din piatră un izvor. Dar nu era izvor cu apă, ci din adîncuri izbucnea o băutură fără seamăn, din care nu puteau sorbi decît zeii nemuritori. Și-i aducea această băutură — numită, tot de zei, **nectar** — lui Zeus, ca să se adape, în zorii fiecărei zile.

Mîncînd ambrozia cea dulce, sorbind nectarul fermecat, Zeus s-a înălțat mai iute, a dobîndit puteri cerești. Și, drept răsplată pentru vultur, Zeus, cînd a ajuns stăpîn, l-a

⁸ *Cornul caprei fermecate Amaltea era simbolul belșugului și se chema cornul abundenței. Elinii, și mai tîrziu romanii, își pictau sau sculptau uneori pe locuințe acest simbol, socotindu-l aducător de noroc. După moarte, Amaltea a fost pusă de Zeus pe bolta cerească, în amintirea copilăriei sale, cum povesteau legendele eline. Este constelația Caprei. Iar din pielea ei și-a făcut zeița Atena egida, sau pavăza, care îi ocrotea trupul în luptă — pavăză ce nu putea fi străpunsă de nici un fel de armă : sabie, lance sau săgeată. .*

luat cu dînsul în Olimp. L-a pus chiar lingă tronul lui, să-i stea neconținut de veghe. Pe gingașele porumbițe le-a hărăzit să fie simbol și al blîndeții și-al iubirii, să tragă carul din petale de albe flori de trandafir al preafrumoasei Afrodita, mîndra zeiță a iubirii, și să vestească primăvara, prin gînguritul lor duios.

Însă toate aceste fapte, Zeus le-a săvîrșit pe urmă, cînd a ajuns și el stăpîn. Deodată mai era în Creta și-avea cu totul alte gînduri...

Mama sa, Reea, îi spusese despre ciudata prevestire și de blestemul lui Uranus. Știa că nici bunica, Gheea, nu mai ținea cu zeul Cronos, cel care fără nici o milă își înghițise cinci copii.

„Uranus a rostit că una dintre odraslele lui Cronos o să pornească răzvrătirea, se frămînta voinicul Zeus. Dar cine poate fi acela, dacă nu eu ? Căci toți ceilalți se află-n pîntecul cel negru al hulpavului nostru tată. Este neîndoios că soarta, Moira ⁹, neînduplecată, a hotărît că fapta asta eu trebuie s-o săvîrșesc."

Numai că Zeus știa bine că langă Cronos sînt titanii. Ei îi juraseră credință, sprijin în orice-mprejurare. Erau puternici fără seamăn și nu se-nfricoșau de nimeni.

În schimb, el, Zeus, era singur. N-avea alături, să-l ajute, decît pe mama sa, pe Reea. Dar Reea era mult prea slabă, nu cuteza să se ridice în fața soțului său, Cronos. Era nevoie deci de multă prudență și înțelepciune. Și Zeus s-a gîndit adînc, a cercetat prin ce mijloace și-ar mai putea găsi tovarăși gata să-l sprijine în luptă. Și a aflat că viețuiește o verișoară a sa, Metis, pe malul fluviului Ocean ¹⁰.

Zeita Metis era una din numeroasele copile pe care le avea Oceanul, primul născut dintre titani. Metis pregătește o băutură fermecată. Din fericire pentru dînsul, Zeus avea în tinerețe o vorbă ademenitoare și un chip foarte atrăgător.

Noi nu cunoaștem împlinirea prin care Zeus a ajuns s-o înlînească pe copilă. Dar știm că a vorbit cu ea. S-a prefăcut îndrăgostit și i-a jurat s-o ia de soață, dacă și ea se va-nvoi să-i dea un ajutor în lupta contra părintelui său Cronos.

Fiica titanului Ocean, văzînd pe Zeus că îi jură, atît de-nflăcărat iubire, și-a uitat orice chibzuință și i-a promis să-l sprijine.

⁹ *Moira — fiică a haosului și a nopții — reprezenta pentru elini destinul stabilit dinainte fiecărei ființe, prin legi de neclintit. La romani, soarta Fatum era reprezentată printr-un bătrîn orb sau legat la ochi. Acesta avea scris destinul oamenilor pe o tablă de aramă. În jurul capului purta o cunună de stele, semn că și zeii trebuiau să se supună hotărîrilor sale. Zeii puteau numai să cunoască voința lui și să i-o aducă la îndeplinire. Hotărîrile soartei erau împărțite fiecărui om de la naștere, cum credeau elinii, prin trei surori, ursitoare sau parce . Cloto, care desfășura firul vieții, Lahesis, care împărțea bucuriile și nenorocirile, și Atropos, care tăia firul vieții cu un foarfece. Numai pentru zei ursitoarele țeseau veșnic fire lungi, de aur. Însuși Zeus nu putea să se împotrivească sau să înduplece pe Moira, ivită pe lume înaintea lui. Hotărîrile soartei, cunoscute de zei, puteau fi comunicate pămîntenilor prin oracole. Oamenii nu aduceau însă Moirei — soarta neînduplecată — nici rugăciuni, nici jertfe, socotind totul zadarnic. Soarta nu o puteau îndupleca prin rugăciuni, însă oamenii luptau adeseori împotriva ei, cum ni se povestește în numeroase legende eline.*

¹⁰ *Cei vechi își închipuiau că pămîntul era înconjurat de un fluviu imens, fără hotare, Oceanul, din care izvorau și în care se vărsau toate apele. Acesta era personificat prin cel dintîi fiu al lui Uranus și al Gheei. Metis, fiica lui Ocean, a fost, la elini, cel dintîi simbol al înțelepciunii și prudenței. Poetul Hesiod ne spune că ea știa mai multe taine decît toți zeii și oamenii laolaltă. Mai tîrziu, Zeus, înghițind-o pe Metis, prima lui soție, si-a însușit înțelepciunea și prudența, care trebuie să domine totul în lume.*

– Ce vrei să faci în primul rînd ? l-a întrebat Metis pe tînărul fecior al Reei.
– întîi și-ntîi aș vrea să-i văd ieșiți din pîntecul lui Cronos pe toți cei înghițiți de el...
– Atîta vrei ?... Asta-i ușor !... a glăsuț copila Metis și a plecat la hotarul lumii, pe malul fluviului Ocean. De-aici ea a cules o plantă. O plantă verde, înspînată, din care a făcut îndată o băutură delicioasă, care părea a fi nectar.

Reea, nespus de bucuroasă c-o să-și revadă toți copiii, a luat această băutură și-a pornit repede acasă. Abia se întorsese Reea în casa soțului său Cronos, că dînsul i-a strigat s-aducă un ulcior mare cu nectar.

– Grăbește-te ! Sînt însetat ! a grăit Cronos mînios.

Reea atît a așteptat. S-a repezit și i-a umplut un vas de lut încăpător, însă deasupra i-a turnat și băutura de la Metis.

Nebănuind nimica, zeul a luat în mînă vasul plin, l-a dus la gură cu nesaț și a sorbit pînă la fund nectarul cel înșelător. Dar cum a ajuns băutura în pîntecele lui divin, a și simțit că-i vine rău. Tot trupul i se ncrîncena și se zbătea ca-n pragul morții. Din gura lui uriașă au început să iasă, teferi, și Hades și Poseidon. – crezut este că toți acești copii erau de astă data Hades și Poseidon aveau și bărbi pînă la brîu. Ciclopîi și hecatonhirii sînt eliberați.

Cu toții, fete și băieți, s-au strîns în jurul blînde Reea, în timp ce Cronos, îngrozit de cele ce se întîmplau, se retrăsese pe un munte să chibzuiască-n liniște.

Și Reea le-a împărtășit fiilor și fiicelor sale că Zeus le e salvatorul, ajutat de frumoasa Metis. Și frații și surorile, auzind vestea, s-au grăbit să-l vadă pe Zeus, căci ei încă nu-l cunoșteau. Zeus s-a veselit grozav, după ce totu-i izbutise. Avea acum a lîngă sine pe cei cinci frați buni, de nădejde.

– Frați și surori ! le-a rostit el, cu îndrăzneală, după ce s-au îmbrățișat. A venit timpul să ne luăm puterea ce ni se cuvine. Însă titanii sînt puternici și sînt mai numeroși ca noi. Deci trebuie să fim uniți, să mai avem și-alți cîțiva prieteni, ca lupta s-o sfîrșim cu bine. Să nu fie nici-o-ndoială asupra biruinței noastre.

Atunci, pe cît se pare, Metis – care era și ea de față – i-a amintit lui Zeus că sînt niște uriași în Tartar. Într-adevăr, erau acolo, din timpul zeului Uranus, ciclopîi și hecatonhirii.

Cronos, cînd deschisese poarta de diamant, eliberase numai pe frații săi, titanii. Dar pe ciclopîi cei destoinici și pe hecatonhirii groaznici îi zăvorise iar, la loc. Ba mai pusese și o strajă, pe monstrul hîd, numit Campe.

– Noi le vom da drumul îndată, a grăit Zeus fraților. Ciclopîi și hecatonhirii îl urăsc mult pe zeul Cronos... Deci, haideți să-i eliberăm !...

Fiii și fetele lui Cronos au luat în mîini cîte o armă și-au năvălit cu toții-n Tartar. Zeus l-a prins de gît pe monstru. Ceilalți l-au sfîrtecat cu seceri și l-au împuns cu sulițe, pînă ce monstrul a căzut.

S-au repezit apoi la porți Hades, fratele cel mai mare, și cu Poseidon, mijlociul. Proptindu-se cu umerii, izbind cu pumnii și genunchii, zeii au spart porțile largi.

Din temniță au răsărit ciciopii și hecatonhirii. Și unii și-alții au jurat c-au să le fie credincioși noilor zei ce se-nălțau.

Ca să-și arate, de îndată, recunoștința către zei, ciclopîi au și făurit fulgere, tunete și trăsnete, pe care leau încredințat lui Zeus, noul lor stăpîn.

De-asemeni, au mai făurit și lui Poseidon, mijlociul, o furcă mare, cu trei dinți. Dacă izbea zeul cu furca, pămîntul se cutremura și apele ieșeau din văi, se revărsau și înecau pășuni, ogoare și livezi. Iară lui Hades i-au făcut o cască tare năzdrăvană.

Cum își punea casca pe cap, zeul se făcea nevăzut.

Zeii Olimpului

Zeii se urcă pe muntele Olimp Primind și darurile-acestea, zeii s-au hotărât s-aleagă un loc de luptă potrivit. Au cercetat toată Elada și au găsit că este bine să-și facă tabăra-n Olimp.

Olimpul ¹¹, muntele semeț, cu fruntea sa încununată veșnic de cețuri argintii, era-n vecinătatea mării cu ape albastrii, Egeea, și priveghea toată Elada. Nu era loc mai potrivit decât acesta pentru zei. De-aceea Zeus a cerut să i se facă un palat pe creasta cea mai îndrăzneță.

Apoi cei trei fii ai lui Cronos au dat de veste-ntregii lumi :

– De azi-nainte stăpînirea este în mîna altor zei. Sînt zeii ce și-au ridicat palat pe muntele Olimp. **Titanii vor fi pedepsiți.** Țineau puterea pe nedrept. Și toți cîți s-or alătura zeilor olimpieni, în luptă, vor primi o răsplată dreaptă. Iar cei care-i vor înfrunta vor fi în Tartar prăbușiți...

Zece ani de război crîncen. Războiul a-nceput cu furie... Pămîntul larg și marea uriașă au răsunat de-un zgomot greu, ce-ntrecea orice-nchipuire. Cerul a dat parcă un geamăt. Olimpul s-a cutremurat pînă-n adîncuriie sale, și Tartarul cel mohorît a bubuit, prelung și surd, cînd zeii au intrat în luptă.

În fața cetii olimpiene sta însuși Zeus, mîniat. El năvălea peste titani, azvîrlind tunete cumplite. Din pumnul său neobosit fîșneau mereu trăsnete tari, pe dîre albe de lumină. Pămîntul roditor ardea. Pădurile înainte verzi, erau schimbate în tăciuni și scînteiau înfiorate. Și totul clocotea în jur : Oceanul, marea nesfîrșită și rîurile de ardeau sub aburii fierbinți din ape.

Focul se întindea pînă-n haos. **Legenda spune că pămîntul ardea parcă aur - si. flacăra lui se ridica, unindu-se cu aprigul pîrjol ce mistuia cerul întreg.**

Astfel se-nfățișa năprasna acestei lupte dintre zei. Și, în acest potop de foc, hecatonhirii aruncau, cu forță înspăimîntătoare, cîte o sută de pietroaie, înspre mănunchiul de titani. Ciclopul ajuta și ei, lovind pe Cronos și pe-ai săi cu mari ciocane de aramă, zdrobindu-le umeri și șolduri, picioare, brațe și grumazuri. Iar **zeii Hades și Poseidon, Hestia, Hera și Demetra** luptau cu sulite și seceri, lovind întruna vitejește.

Zece ani, poate și mai bine, a dăinuit acest război, ce nu avea asemănare, dar pînă la

¹¹ *Muntele Olimp își întinde coastele de la marea Egee și pînă la hotarele Tesaliei și Macedoniei. Homir, cîntînd Olimpul, spune : „El nu este niciodată bătut de vînturi, nici atins de zăpezi; aerul cel mai pur îl împresoară ; o lumină albă îl învăluie și zeii gustă aici o fericire, care va dăinui cît zilele eterne, ce le sînt hărăzite.”*

sfârșit titanii au fost înfrinși și nimiciți ¹².

Titanii au fost îmbrânciți, după poruncile lui Zeus, în Tartarul întunecat, unde-i ținuse și Uranus. La poartă, strajă li s-au pus cei trei fărtați hecatonhiri, să nu mai poată-n veci ieși din temniță, de sub pământ.

Zeus era noul stăpîn. Toți se plecau în fața lui. Doar Gheea, mama zeilor, se mîniase rău pe el.

— Titanii sînt copiii mei. Uranus i-a lovit din greu, întemnițîndu-i sub pământ. Abia de i-am putut scăpa, se plîngea Gheea zeilor. Și Zeus... Zeus, cel pe care l-am ajutat să se înalțe, acum, cînd este stăpîn, lovește tot atît de crud ? Și-i zvîrle iarăși în adînc pe bieții mei feciori, titanii ? Nu. Asta n-o pot îndura. Zeus mi-o va plăti curînd...

Zeus, nascutul din Titani ¹³, trona pe muntele Olimp, asemeni unui mare rege.

¹² Această luptă fubuloasă — titanică, după cum a rămas de atunci cuvîntul — ca și cele care vor urma cu diferiți giganți și monștri, închipuie ciocnirile care aveau loc între forțele tumultuoase ale naturii. închipuie frămîntările din interiorul pămîntului, în urma cărora se formau munții și mările. Într-un loc munții se ridicau, într-altul se prăbușeau spre afundurile clocotinde, în timp ce vulcanii izbucneau cu ropote de piatră și ăe foc, nimicind începuturile de înflorire a vieții. Veacuri de-a rîndul această alegorie i-a ispitit pe artiști s-o zugrăvească sau s-o sculpteze în forme impresionante. Astfel, într-o schiță renumită a pictorului olandez Rubens, se văd titanii încolțiți și izbiți de blocurile grele de piatră, aruncate asupra lor de hecatonhiri. Unuia dintre ei i-a căzut o stîncă pe spinare, încovoindu-l. Altul încearcă să întîmpine, cu brațele, piatra ce se rostogolește către el. Ceilalți, cu fețele hidoase și ochii sticloși de spaimă, cad în abisul negru. Aburii încinși îi împresoară și parcă vezi cum îi sufocă pe luptători. Fumul înecăcios se înalță în valuri, ca într-un vis fantastic, de pe pămîntul ars. Iară de sus te aștepți să apară Zeus, cu fulgerele în pumni, țintindui nimicitor pe cei care se prăvălesc.

¹³ Poemele homerice ne arată că grecii erau organizați în ginte și triburi, ale căror căpetenii se numeau basilei și îndeplineau, în parte, rolul regilor de mai târziu. Zeus este reprezentat în legendele eline avînd purtările unui mare basileu. El cerea să fie slujit și, dacă îi nedreptătea pe ceilalți, aceștia

Plin de mândrie privea el cerul albastru, nesfârșit, pământul roditor și larg, mările, fluviile verzui și firele subțiri de-argint ale izvoarelor din munți. Totul era al lui. Și Zeus nu se sătura să-și mîngîie privirile cu-ntinderi și cu bogății.

El, ce șezuse altădată ascuns în Creta, domnea acum în Olimp și poruncea... Da. Poruncea pe voia lui, și dacă își dorea ceva, se împlinea numaidecît.

Zeus, Poseidon și Hades își împart între ei lumea.

— Să vie frații mei cei mari ! a sunat prima lui poruncă. Să vie Hades și Poseidon. Și

nu aveau voie să cîrtească, fără a fi pedepsiți. Pretindea că are dreptul să hotărască legi, pe care el le putea însă călca oricînd. Bunăoară, Zeus se baza pe necredința altora, dar el însuși socotea că poate fi necredincios și poate înșela fete și femei pămîntene. Purtării în mare parte zeii Hades și Poseidon, cu care Zeus împărțise asemenea, considerați un fel de basilei, unul pentru altul pentru întinsul mărilor. Ceilalți zci olimpieni, și Poseidon, se asemănau aristocrației gentile, care Isileilor elini, a marilor conducători de triburi, bene-bunurile, ca și stăpînii lor.

Alică și basileii considerau că au toate aceste drepturi, în, în primul rînd pentru că erau din neam ales. Fiecare are o genealogie, prin care dovedea că se trage dintr-o anumită zeitate. Fiind deci de origine divină și ei, aveau dreptul, ca și zeii, să stăpînească, să calce eventual legile și morala, fără a li se putea cere socoteală.

Zeus și toți olimpicii cereau ascultare deplină, pentru că ei erau neam de zei, sămînță de titani, urmașii lui Uranus și ai Gheei, cei care, după cum spune legenda, dăduseră viață la tot ce se găsea în univers. Erau nemuritori, puteau săvîrși minuni și aveau puteri și calități neobișnuite. Și totuși aezii — cîntăreții rătăcitori, care străbăteau toată Elada compunînd, pe baza vechilor cîntece și legende, mari poeme epice, scandîndu-le apoi, acompaniați de liră, în palatele basileilor — au știut să strecoare în versurile lor destule aluzii despre nedreptățile săvîrșite de zei și, deci, de basilei.

Homer, bătrînul aed orb, care a creat cele mai minunate poeme epice ale lumii antice : „Iliada” și „Odiseea”, este o sublimă pildă. Cu amară ironie, făcîndu-se că le proslăvește faptele, Homer îi biciuiește în stihurile lui pe zeii olimpici. De aceea un discipol al lui Pitagora povestea că maestrul său, coborît în Infern i-ar fi văzut umbra lui Homer spînzurată de un arbore, și a poetului Hesiod de un altul. Amîndoi erau strașnic chinuți; pentru că dezvăluiseră faptele rele, rușinoase și sîngeroase ale multora dintre zeii olimpici.

Zeii elinilor reprezentau și forțele naturii. Friedrich Engels scrie : „Orice religie nu este altceva decît oglinda fantastică în mințile oamenilor a forțelor exterioare care domină viața lor de toate zilele, o oglindire în care forțele pămîntești iau forme suprapămîntești. La începuturile istoriei, forțele naturii sînt cele care au dobîndit în primul rînd o astfel de oglindire, trecînd, în cursul dezvoltării ulterioare, la diferite popoare, prin personificări din ce în ce mai pestrice... Dar curînd intră în acțiune, alături de forțele naturii, și forțe sociale, care la început le sînt tot atît de străine oamenilor și le stau tot atît de inexplicabile în față, dominînd cu aceeași aparentă necesitate naturală, ca înseși forțele naturii. Figurile fantastice în care se reflectau la început numai forțele misterioase ale naturii capătă astfel atribute sociale și devin reprezentante ale unor forțe istorice”. De pildă, Zeus, cu mult înainte de a căpăta reprezentarea socială a unui mare basileu — așa după cum arătam în nota noastră mai sus — nu era pentru popoarele primitive decît forța uriașă, care făcea să rodească natura, forța ce trimitea din slăvi ploaia binefăcătoare, dar și grindina nimicitoare, crivățul aspru, fulgerele, trăsnetele și tunetele asurzitoare. El guverna anotimpurile, care sînt fiicele lui, tot el guverna lumina și întunericul, cele două elemente de bază în viața omului. Acest fenomen a fost splendid poetizat de aezi într-una dintre cele mai frumoase legende ale mitologiei. Noaptea, pe baza legilor naturii, face loc în zori luminii solare. Tot astfel, în legendele eline, zeița Leto, sau Latona — la romani — este silită de Zeus să-l nască pe Apollo, zeul luminii, într-o insulă din mijlocul mării. Plină de poezie este și această imagine a ivirii luminii în mijlocul mării, pentru că se știe : soarele pare a răsări adesea chiar din valurile mării. Leto nu trebuie însă confundată cu Nix. Pe cînd Nix este noaptea însăși, întunericul original al haosului, Leto este numai o zeiță a nopții, noaptea trecătoare.

frații s-au înfățișat, cu mare grabă ; iar Zeus a urmat așa :

— Voi, amîndoi născuți din Reea și zeul Cronos, ca și mine, m-ați ajutat în lupta împotriva titanilor năprasnici. Deci, împreună am învins și împreună vom domni. Sîntem stăpîni. Ne bucurăm de tot ce-n lume e mai bun. Dacă supuși nemulțumiți vor încerca poate, cîndva, să se răscoale în vreun chip, să-i pedepsim ne-ndurători.

Eu voi domni. Însă am să vă dau și vouă cîte-un ținut, să-l cîrmuiți, să mi-l vegheați.

— Mie ce-mi dai ? a grăit Hades. Eu sînt mai mare, primul fecior născut de Reea...

— Dar mie ? a-ntrebat Poseidon. Deși sînt mijlociu, știi bine că m-am luptat mult mai vîrtos...

Iar Zeus le-a răspuns :

— Lumea o împărțim în trei. Deoparte-i cerul luminos, de unde poți cuprinde tot, de alta fluvii, mări întinse, pline de pești săgetători, și de-alta tot ce-i sub pămînt, cu Tartarul întunecos, temnița unde vom păstra pe toți cîți ne vor dușmăni și nu vor asculta deplin poruncile Olimpului. Iată, eu îmi voi **păstra cerul**. Voi trageți ce v-a mai rămas...

Zeii cei doi s-au repezit numaidecît. **Lui Hades i-au căzut la sorți ținuturile subterane, iar lui Poseidon apele din mări, din fluvii și izvoare.**

Amîndoi zeii au trebuit să se arate mulțumiți. Hades a și pornit pe loc către ținutul mohorît, care-i fusese hărăzit, și, după cît se povestește, nicicînd nu a mai revenit acolo-n muntele Olimp. Celălalt frate mijlociu a devenit zeu peste ape, din răsărit în miazăzi, din miazănoapte pana-n asfințit.

Cei trei și-au împărțit puterea, dar Zeus a rămas stăpîn...

Fiicele lui Cronos capătă demnități în Olimp.

După această faptă, Zeus a dat poruncă să s-arate în fața sa copilele zeului Cronos și-ale Reei — una mai mîndră decît alta. Ele-au venit smerite toate și s-au plecat în fața lui, întrebînd ce porunci le dă.

Zeus i-a încredințat Hestiei, sora lui cea mai mare, focul. Focul, care înseamnă viața în oricare cămin, și din această pricină nu are voie să se stingă. Apoi s-a îndreptat cu fală către Demetra, mijlocia, și i-a dat harul de a fi zeița holdelor bogate și a livezilor cu rod.

Mai rămăsese numai Hera, ce sta sfioasă-n fața lui, împurpurată la obraz și căta cu privirea-n jos. Zeus s-a aplecat spre ea și, mîngiînd-o blînd pe păr, și-a hotărît-o de soție. În grija ei a-ncredințat căsătoria și familia și copilașii nou-născuți.

Hera s-a învoit și Zeus a dat porunci să se gătească întreg Olimpul pentru nuntă. Și cînd s-a isprăvit și nunta — o nuntă fără-asemănare — Zeus s-a așezat pe tron, mai mulțumit ca înainte. Totul era orînduit, precum fusese voia lui. Privea din nou spre depărtări și-și cîntărea toată puterea și bogăția ce le-avea. Totuși, un gînd i se vîrîse în minte-adînc și nu-l lăsa :

„Pentru o lume-atît de mare, sîntem puțini numai noi șase, cugeta Zeus, numărîndu-și toți frații și surorile. Titanii au fost doisprezece, socotindu-l cu ei pe Cronos. Cu-atît mai mult mi se cuvine și mie tot atîția zei, zei din cei mari, zei olimpieni. Pe lîngă ei voi hotărî și zei mai mici, de-a doua mînă, ba și o serie de cortegii, să ne-nsoțească pe noi toți. În acest fel Olimpul meu va fi mult mai impunător. Dușmanii olimpienilor

vor fi curînd dezvăluiți și nimiciți fără cruțare. Și-acum pe cine voi chema ?... A !... pe Atena, «ochi de-azur», copila mea cea mai iubită, a tresărit deodată Zeus, pe ea o voi numi întâi !..." Și a chemat-o pe Atena, să i se-nfățișeze lui.

Zeița cu ochii de azur Atena, fiica lui cea dragă, nu se născuse ca oricare, ci-n niște-mprejurări ciudate.

Zeus îi promisese copilei lui Ocean, lui Metis — ce-ntruchipa înțelepciunea — că-n schimbul sprijinului dat o s-o ia în căsătorie. Și se ținuse de cuvînt. Trecuse vremea cuvenită, și Metis trebuia să nască. Copilul era chiar Atena. Numai că Zeus se dusesse și-l întrebase pe Uranus ce-o să se-ntîmple în viitor.

Zeul Uranus, înstelatul, i-a răspuns că soția lui, zeița Metis, va naște-n primul rînd o fată, apoi va naște un băiat. Acest băiat o să-l răstoarne pe Zeus de pe tronul său și-o să se înscăuneze-n loc.

Tot ce spunea zeul Uranus se împlinea fără zăbavă. Zeus a tremurat de spaimă, auzind ce-i urzise Moira, destinul neînduplecat.

Și, reîntors acasă, Zeus a poftit-o la el pe Metis. Pînă să înțeleagă, biata, ce are soțul său de gînd, acesta a și înghițit-o.

— Numai așa puteam să fac, a rostit el spre ceilalți zei, ca să înlătur nenorocul ce ne pîndea, astfel, pe toți...

A înghițit-o, deci, pe Metis, cu pruncușorul ei cu tot, urmînd și el pilda lui Cronos, care-și mîncă odraslele.

A trecut timpul, pînă-n ziua cînd Metis, dac-ar fi trăit, urma să nască pe Atena. Zeus simțea că-l doare capul tot mai puternic. Neștiind cum să-și potolească această mare suferință, a poruncit să vină zeul ce se numea Hefaistos și era fiul său și-al Herei ¹⁴.

El era meșter priceput, avea o fierărie-n Lemnos ¹⁵. Zeus i-a poruncit s-aducă și o secure de aramă, cu tăiș bine ascuțit.

Hefaistos s-a înfățișat și a grăit tatălui său :

— Am sosit, iată, la porunca-ți, cu o secure ascuțită...

— Bine, Hefaistos, a spus zeul stăpîn, despică-mi capul și vezi de ce mă doare-atît ?

Hefaistos a rămas mut, și de uimire, și de teamă pe tatăl meu, pe tine, Zeus, nu glumești ? a cutezat să mai întrebe.

— Ți-am spus odată ! a strigat puternic Zeus spre fierar. Despică-mi fruntea mai curînd. Nu pot să rabd durerile...

Cu Zeus nu era de glumă, mai ales cînd se supăra.

Înăbușîndu-și în el frica, Hefaistos a ridicat securea și-a lovit în țeasta tatălui său, cît a putut.

Cînd a izbit securea țeasta, s-a auzit un strigăt tare de bucurie și izbîndă. Din creștetul nemuritor, cum spun legendele eline, s-a ivit o zeiță mîndră, purtînd o platoșă de aur, pe frunte coif, în mîna dreaptă o lance strașnic ascuțită și-n stînga

¹⁴ *Nu trebuie să se mire nimeni că Zeus căpătase de la Hera, așa de repede, copii. Vechii elini erau nespun de generoși cu zeii lor. Le îngăduiau fapte oricît de năzdrăvane, de pildă să-și nască fii gata crescuți mari, sau să se înalțe în slăvi, cît ai clipi, după cum vom vedea în alte povești.*

¹⁵ *Lemnos sau Kastro este o insulă muntoasă din arhipelagul grecesc. Fumul și scînteile ce se înălțau din vulcanii insulei, astăzi stinși, erau socotite de vechii elini ca ieșind din coșurile fierăriei acestui zeu harnic.*

scut apărător ¹⁶ .

Olimpul, cîț era de mare, s-a-nfiorat de măreția zeiței care se năștea. Pămîntul s-a cutremurat. Marea, de-asemeni, a vuit, și valurile sale verzi s-au răscolit pînă-n adînc. Ba chiar și Helios din cer, soarele cel strălucitor, fiul titanului Hiperion, și-a oprit carul său de foc și a privit, neliniștit, către Olimpul unde Zeus năștea pe fiica lui, Atena.

Iară Atena, nou-născută, era atît de frumoasă, încît zeul Hefaistos a și cerut-o de nevastă. Ochiul zeiței, mai ales, erau albaștri-verzi, făuriți parcă din azur. Hefaistos a stăruit să-l ia de soț, însă zeița n-a primit și a făcut un jurămînt, să stea pe veci nemăritată.

Zeus i-a ascultat dorința să n-aibă soț, și a rostit :

— Te vei numi Palas-Atena ¹⁷ ! Vei sta alături de mine și-adeșea mă vei sfătui...

De-aceia Zeus s-a gîndit și-a hotărît ca ea să fie zeiță a înțelepciunii, a cugetărilor adînci și a priceperii depline, în muncă sau în bătlăii.

Trei feciori ai lui Zeus

La puțin timp după aceea stăpînul lumii a cerut să vină trei feciori ai săi. Doi dintre ei erau ai Herei, altul îl dobîndise Zeus cu o zeiță din Arcadia.

Unul dintre băieții Herei era urît, dar iscusit în meșteșugul fierăriei, iar celălalt frumos la chip, dar zvînturat și cam neghiob. Cel priceput la meșteșug era Hefaistos. Zeul acesta era șchiop, avea picioarele sucite și frînte pe la-ncheieturi. Mama sa, Hera, povestea că într-o zi, cînd era mic, l-a scăpat, nu știu cum, din mîini. Copilul s-a lovit cam rău, și astfel a rămas beteag. Asta spunea zeița Hera, dar cine nu știa-n Olimp ce se-ntîmplase-n acea zi ? Hera, cînd și-a născut băiatul, văzîndu-l cît e de urît, s-a rușinat și l-a zvîrlit în apa mării, să-l înece. Norocul lui a fost că Tetis, cea cu picioare de argint, soția marelui Ocean, l-a prins în brațe pe copil, altfel se sfărîma de tot.

Zeița Tetis l-a păstrat în valurile ei verzui ; l-a crescut într-o peșteră ce se găsea afund, sub mări.

Peste o vreme, cînd băiatul se înălțase binișor, s-a întors iarăși în Olimp. Tocmai atunci Zeus și Hera se certau. Nu știm ce pricină era, dar Zeus se răstia grozav. Băiatul l-a rugat să tacă, să nu-i auză toți din jur și să se facă de ocară. Zeus s-a supărat mai rău.

— Mă-nveți pe mine ce să fac, ologule ? i-a răcnit el. Abia călcat-ai în Olimp și vrei să te și grozăvești ?...

¹⁶ 4. Scena nașterii zeiței Atena este povestită, între altele, cu mult haz de scriitorul antic Lucian, în spiritualele sale „dialoguri”. Despre opera acestui mare scriitor satiric grec, Karl Marx spunea : «Zei Eladei răniți de moarte, în chip tragic, în „Prometeu înlăntuit” al lui Eschil, au trebuit să moară încă o dată, în chip comic, în „Dialogurile” lui Lucian. De ce se petrec astfel lucrurile în istorie ? Pentru ca omenirea să se despartă cu voioșie de trecutul ei”-. (K. Marx, Fr. Engels, „Opere” voi. I, Buc, E.P.L.P., 1957, pag. 417.)

¹⁷ 5. Numele grecesc : Palas, ce i s-a adăugat Atenei, are înțelesul de fată , tînără, curată. Acest nume i s-a dat, pentru că zeița Atena nu a primit să se mărite.

N-a apucat bietul băiat să mai răspundă un cuvânt, și Zeus l-a și înșfăcat de un picior. L-a aruncat, ca pe-un pietroi. Băiatul s-a rostogolit și a căzut în Lemnos, frînt.

S-a ridicat încet... Trupu-l durea mai peste tot. Era acuma și mai șchiop. Picioarele i se urneau cu greu, sub trupul lui voinic. Dar cum era de priceput, și-a făcut fierărie-n Lemnos : o fierărie ridicată în întregime din aramă, bătută-n stele de argint, cu douăzeci de coșuri mari ce fumegau neconținut. Ba și-a mai luat și-un ajutor, pe un pitic numit Chedalion.

Apoi, acolo-n fierărie, a început să făurească lucruri ce i-au uimit pe zei. Ba chiar l-a ajutat pe Zeus să-și nască fiica, pe Atena.

Poate mai mult ca o răsplată, după această întâmplare, **Zeus și-a hărăzit feciorul să fie faur în Olimp, dar și zeu peste meșteșuguri.**

Celălalt fiu, pe care Hera îl dăruise soțului, era chipeșul tînăr Ares. Era frumos, înalt și zvelt, însă încetinel la minte. Cuvîntul nu și-l respecta. Era întruna pus pe sfadă și se bătea din te miri ce. Nu se simțea în largul lui decît în lupte și războaie și tare mult îi mai plăcea să vadă sîngele curgînd.

Chiar tatăl său, stăpînul lumii, îi spunea uneori așa :

— Ești un zeu rău și nestatornic. Toți te urăsc, flăcău smintit ! Fără-ncetare îți cauți ceartă, discordie și bătălii... Crud precum ești, de nu erai feciorul meu, de mult te-aș fi gonit din cer...

Așa stînd lucrurile, Zeus a poruncit de l-au chemat la el pe zvînturatul Ares.

— Te numesc — cum îți este firea — **zeul războiului nedrept** ; zeul războiului hapsîn, săvîrșit fără chibzuială, care aduce doar prăpăd, sînge vărsat și lacrimi plîNSE, i-a rostit Zeus fiului. Era zeu peste război și, chiuind, s-a repezit cu sulița , să caute sfadă și măcel. Zeus, privind în urma lui, își zise sieși, surîzînd : „Nu mi-a dat Hera fii de soi. Unu-i urît, altul neghiob... o să-mi mai iau și-alte soții. Doresc să am odrasle multe, și Hera nu mai poate-avea..."

Găsindu-și deci acest motiv, Zeus, cu tot necazul Herei, **și-a luat curînd și-alte soții. Una din ele a fost Maia, zeiță din Arcadia. Și ea i l-a născut pe Hermes.** Faptele sale preaciudate îl dovedeau pe micul Hermes viclean, și hoț, și mincinos, dar și isteț, născocitor, bun de negoț și bun de gură. Pentru aceste multe daruri, cu care dînsul se născuse, **Zeus l-a hărăzit pe Hermes curier în ceruri, zeu al negoțului, hoției, călătoriilor pe mare și pe uscat, și al născocitorilor.**

Era, precum spunea el însuși, atît de hărțuit, încît nici noaptea nu putea să doarmă.

— Sînt zeul cel mai oropsit, se plîngea Hermes celorlalți zei. De dimineață-n zori mă scol, curăț palatele lui Zeus. Apoi alerg la el, să-mi dea porunci de dus încoa și-ncolo, în ceruri, ca și pe pămînt. Mă ostenesc peste puteri. Iar noaptea, cînd vă odihniți, eu port umbrele celor morți, jos, sub pămînt, la zeul Hades. Spuneți și voi dacă e drept ? Astfel se plîngea zeul Hermes, și totuși, în Olimp, era veșnic pe lîngă tatăl său, se bucura neconținut de-ncrederea stăpînului.

Pruncii zeiței Leto

Altă soție a lui Zeus a fost zeița nopții, Leto. Atîta doară că și Hera aflase-nșelăciunea

asta. Iară Uranus o vestise că Zeus o să îndrăgească mai mult pe fiii Letei, decât pe propriii ei feciori.

Nebună de minie, Hera s-a hotărât să-mpiedice nașterea celor doi copii, pe care-i prevestea Uranus. A cerut ajutorul Gheei. Și Gheea s-a grăbit să-i dea tot sprijinul zeiței Hera, fiindcă pe Zeus nu-l iubea, de când îi răpusesese fiii, giganții cei îngrozitori. Și amîndouă-au uneltit. Gheea nu i-a dat voie Letei să nască-n nici un colțișor de pe pămînt. Umbla pe drumuri grele Leto, plîngînd cu jale, în dureri, și nicăieri nu putea naște.

— Indură-te, o Gheea, mamă ! Cu Zeus eu m-am măritat numai din teamă, cu rușine. Nu-s vinovată cu nimic ! Indură-te și lasă-mă să-mi nasc copiii undeva, și te-oi slăvi, măicuță Gheea ! Ți-oi mulțumi și te-oi cinsti !...

Gheea nici nu vroia s-audă. Și Leto rătăcea întruna. Ba încă Hera trimisese și un balaur, numit Piton, care o urmărea pe Leto, zvîrlind flăcări asupra ei.

Nemaștiind ce poate face, Leto s-a dus la un oracol. Oracolul i-a arătat că e pe mare-o insulă care plutește, fără a fi prinsă de fundul mării, nici de țărm. Și Gheea n-avea stăpanire asupra insulei, defel. Nici Piton n-o putea ajunge, căci nu știa să-noate-n mări. Să meargă deci în insulă, să-i ceară adăpost, și-apoi s-aducă-n lume copilașii.

Astfel s-a dus zeița Leto în insula Ortigia, adică-n insula de piatră, cum o numeau vechii elini. Era o insulă pustie. Nici iarba nu creștea pe ea. Doar niște pietre albicioase și mărăcini, atît erau.

Leto a rugat insula să-i dea voie să-și nască pruncii. Insula s-a temut întîi.

— Am auzit, a răspuns ea, după o clipă de gîndire, că fiul ce ți se va naște va fi un zeu orgolios. Cînd va vedea că sînt de piatră, și n-am pășuni, și n-am livezi, o să mă-mpingă cu piciorul în mijlocul furtunilor, și-atuncia mă voi cufunda...

— N-ai teamă, insulă de piatră, a mai rostit zeița Leto, eu, mama zeului, îți jur că fiul meu te va cinsti și-aici se va clădi un templu...

— îmi juri tu asta, mîndră Leto ?

— Îți jur pe însuși fiul meu...

— Bine, atunci mă învoiesc !...

Planul urzit, din slăvi, de Hera, părea că este nimicit. Totuși Hera nu s-a lăsat, căci ea a luat-o pe Ilitia — buna zeiță-a nașterii — și a ascuns-o într-un nor, care-i întuneca vederea. Ea nu vedea Ortigia și nici pe Leto cum se zbate în chinurile nașterii. Și nouă zile încheiate și nouă nopți cumplite, Leto a fost întruna sfîsiată de dureri neînchipuite.

Nici una dintre celelalte zeițe nu puteau însă să rămînă atîta de nepăsătoare, văzînd pe Leto suferind. Ele s-au dus la Ilitia și i-au făgăduit o salbă mare, de nouă coți, toată din aur, dac-o va ajuta pe Leto să-și nască, în sfîrșit, copiii.

Și zeița a fost mișcată, aflînd de-atîta suferință. S-a prefăcut în porumbiță și a zburat în insulă.

Legenda spune că întîi s-a născut Artemis cea castă. Fata s-a înălțat pe clipă. Și ea, la rîndu-i, a dat sprijin măicuței sale, să-l nască și pe Apolo, iar insula a și înverzit. Prin doi stîlpi, s-a prins bine de fundul mării. Lumini tot întinsul înverzit. Și zeul nou-născut îi astăzi Delos, sau insula cea luminoasă ! Și-aicea va fi templul meu...

Zeițe s-au ivit din cer și au adus celor doi zei centuri de aur, văluri albe, ambrozii, nectar și flori.

Cum a mâncat ambrozia și a sorbit nectarul dulce, zeul Apolo s-a făcut un tânăr de o frumusețe cum nu se mai văzuse încă, pînă atunci, nici în Olimp. Toți zeii s-au mirat privindu-l. Avea în jurul frunții raze. Știa să cînte minunat ! Muzele, cele nouă muze, s-au adunat în jurul lui, cerîndu-l oblăduitor.

Iar Zeus l-a numit, pe dată, zeu al luminii soarelui și al cîntărilor alese.

Și-a hotărît ca zeii ceilalți, cînd va intra dînsu-n Olimp, să se ridice în picioare, afară de măicuța-i Leto și prea mîndra zeiță Hera.

Pe celălalt copil al Letei, pe Artemis, a hărăzit-o să fie apriga zeiță a vînătoarei de dihănii – un meșteșug tare iubit în vremea de odinioară – și tot ea să se îngrijească de palida lumină-a nopții, dată de argintia lună.

Olimpul mai primise, iată, alți șase zei : Atena, Ares, Hefaistos, Hermes, Apolo și Artemis. Erau, deci, olimpienii unsprezece – căci Hades sta doar sub pămînt. Îi trebuia însă stăpînului încă o zeiță, ca să ajungă și olimpienii doisprezece.

Fiica zeului Uranus

De-aceea a chemat în slavă pe fiica zeului Uranus. Cînd Cronos îl lovise-n pîntec pe soțul Gheei, pe Uranus, sîngele i s-a scurs în țarină. Acolo s-au născut giganții. Dar picături din sucule vieții i s-au prelins și-n apa mării. Ele s-au prefăcut în spumă. Și din această spumă albă s-a ivit cea mai minunată și mai frumoasă dintre zeițe. **Era divina Afrodita. Purtată de Zefir, zeița a tot plutit pe apa mării, pînă în Cipru – insulă ce i-a rămas de-a pururi dragă.**

Iară zeițele-anotimpuri, sau horele, cum se numeau, s-au pogorît în jurul ei. Pe frunte au încununat-o cu flori și văluri și-o bentiță, din aurul cel mai curat. I-au pus cercei cu pietre scumpe-n urechile trandafirii. Pieptul cel alb și gîtul subțire i le-au împodobit cu salbe și cu colane de argint ; și părul blond și mătăsos l-au strîns ușor, cu multă grijă, într-o pieptănătură mîndră, ce se numește „în corimb”.

Cînd au văzut-o pe Afrodita intrînd cu pasul legănat în fastuosul lor Olimp, zeii s-au ridicat cu toții, năuciti de-atîta frumusețe, și grație, și gingășie.

Mulți dintre olimpienii falnici au și cerut-o de soție ; dar Moira hotărîse altfel. Cea mai frumoasă-ntre zeițe a avut parte de bărbatul cel mai urît din tot Olimpul. S-a însoțit cu zeul faur, Hefaistos cel priceput, harnic, modest, însă schilod.

Copila zeului Uranus a primit de la Zeus cîstea de-a fi zeița dragostei, cea jinduică deopotrivă de muritori, ca și de zei.

Vechea dorință a lui Zeus se împlinise, în sfîrșit. Zeii Olimpului ¹⁸, acum, erau cu toții doisprezece.

Dar asta nu-l mai mulțumea. Noul stăpînitor al lumii dorea să aibă, în Olimp, o curte mult mai mare decît o avusese Cronos.

De-aceea a mai poruncit să se adune în preajma sa și alți zei mari ca : Helios –.

¹⁸ *Numele romane ale principalilor zei elini sînt : Zeus-Jupiter, Hades-Pluton, Poseidon-Neptun, Hestia-Vesta, Demetra-Ceres, Hera-Junona, Atena-Minerva, Hefaistos-Vulcan, Ares-Marte, Apolo-Apolo, Artemis-Diana, Hermes-Mercur, Afrodita-Venus, Dionisos-Bachus.*

superbul soare ; Selene — argintia lună ; Eos — sfioasa auroră cu razele-i trandafirii Leto — zeița cea tăcută ; Temis — copila lui Uranus, zeița ordinii depline și a dreptății-n legiuri. Un fiu pe care i-l născuse o pămînteană de la Teba a devenit, de-așemenea, zeu, ocrotitorul podgoriei. Era Dionisos cel vesel.

Ba, după cît se povestește, Zeus a mai chemat la sine și alte zeități : pe Hebe¹⁹ — ce ocrotește tinerețea și-i în Olimp paharnică ; apoi pe hore²⁰ și charite²¹ — șase copile ale sale. Horele străjuiau Olimpul, lăsînd perdelele de nori, să nu se vadă înăuntru, și tot ele ocîrmuiau și anotimpurile-n lume.

Charitele subțiri, mlădii, pline de grație, danțau, în timp ce muzele îi desfătau pe olimpieni cu armonii din cele mai fermecătoare.

De bună seamă că și alți zei mai populau-naltul Olimp, alcătuiind cortegii mîndre, ce-i însoțeau pe olimpieni, cînd petreceau sau se luptau, sau pedepseau pe muritori.

Luptele cu giganții

Zeus domnea-n Olimp și nu știa că **Gheea** se hotărîse să-l lovească, fiindcă îi închisese pe fiii săi, titanii, în Tartar. **Ea mai avea niște feciori. Aceștia se născuseră din picăturile de sînge, curse din rana lui Uranus, atunci cînd îl lovise Cronos cu secera de diamant.** Din fiecare picătură suptă de țărna roditoare ieșiseră acești flăcăi. Și ei crescuseră cît munții, luînd forme înspăimîntătoare. Purtau bărbi lungi și plete dese, ce le cădeau pînă la glezne. Picioarele lor colosale aveau, în loc de piele, solzi. Iar tălpile se prelungeau cu cîte-un trup hidos de șarpe. Fiii aceștia ai zeiței au fost numiți de ea giganți²². Și ei aveau puteri uriașe, dar nu erau nemuritori, precum fuseseră titanii. Puteau să fie doborîți, răpuși cu armele, uciși. Și mama lor, zeița Gheea, dorind să-i apere de moarte, făcuse tainic niște vrăji. În urma vrăjilor zeiței, giganții nu cădeau învinși, decît dacă erau loviți, cu armele în același timp, de-un muritor și de un zeu. Mai mult, ea cunoștea o iarbă cu însușiri miraculoase. Cine pune pe limbă iarba era ferit de lovituri date de ființe muritoare. Nu mai aveau deci să se teamă de moartea cea ne-ndurătoare fiii pămîntului, giganții, dacă aveau această iarbă.

Fără să piardă vremea, Gheea i-a ațîțat pe acești giganți să-nceapă alt război cu Zeus. Și nu e nici o îndoială că ei, giganții, ar fi învins și l-ar fi izgonit pe Zeus, plin de rușine, din Olimp. Dar, cu puterile-i cerești — de nu cumva s-o fi ivit, încă de pe atunci, trădarea — Zeus a și aflat de planul pe care și-l făcuse Gheea.

¹⁹ Mai tîrziu, Hebe a fost înlocuită (după legendă) cu un păstor, Gani-mede, fiu al regelui Troiei.

²⁰ La vechii elini, horele sau anotimpurile erau numai trei: primăvara, vara și toamna. Iarna era dulce și se pierdea între toamnă și primăvară.

²¹ Charitele — cele trei grații, la romani.

²² Giganții reprezintă în legendele eline forțele oarbe ale naturii, a căror înfrîngere a fost întotdeauna rîvnită de oameni. Cel care, urmînd pe Hesiod, îi descrie în versurile lui pe giganți, cu o mare plasticitate de imagini, este poetul Apolodor din Atena.

Mai înainte ca giganții să fi putut căuta prin lume iarba aceea magică, Zeus a cerut soarelui să-și stingă flacăra, de aur, luna să își acopere cununa-i mîndră, argintie, cu un vâl negru, nepătruns, iar aurora să-și ascundă luminile-i trandafirii. În beznă care s-a lăsat giganții n-au putut să afle miraculoasa iarbă, care-i ferea de lovituri. Numai șiretul stăpîn, Zeus, cu un mănunchi de fulgere, își lumina drum pe pămînt, căutînd acele buruieni. El le-a găsit, le-a smuls grăbit și le-a ascuns.

Primejdia se spulberase. Zeus era mai liniștit. Dar, împotriva farmecelor Gheei, îi trebuia și-un luptător c-o fire muritoare, ca să-i învingă pe giganți.

Și Zeus a găsit pe-acel erou vestit, **Heracle**²³, un luptător voinic, viteaz și neînfricoșat de moarte.

Năvala spre Olimp

La început a fost o clipă de liniște pe-ntreg pămîntul. Toți așteptau cu încordare să vadă ce o să se-ntîmple.

Pe urmă, cu un urlat groaznic, giganții au făcut un salt și au pornit către Olimp. Au început s-arunce-n ceruri cu stînci uriașe, apoi cu torțe mari, aprinse. Lăncile lor brăzdau văzduhul, albe, tăioase, sclipitoare, și treceau dincolo de nori.

Zeus îi înfrunta cu furie, aruncînd fulgere din cer. Iar lîngă dînsul sta Heracle și-nsoțea fiecare fulger cu cîte-o strașnică săgeată.

Giganții au prins apoi să smulgă munții din temelii lor, să-i pună unul peste altul și să-și alcătuiască-o scară, să ajungă pînă în Olimp.

În astă vreme, olimpienii erau mereu mai îndîrjiți. Izbeau cu sulite, cu săbii și cu săgeți către giganți. Dar, iată, unul dintre dînșii, **Alcioneu, cel mai voinic – care avea și însușirea că nu putea fi omorît, atîta vreme cît lupta în țara unde se născuse** – s-a cățărat sus, peste stînci. Văzîndu-l pe Alcioneu că este gata să pătrundă chiar în palatul din Olimp, Zeus a aruncat spre dînsul cu un mănunchi de fulgere. Heracle l-a lovit de-așemenea cu o săgeată drept în piept. Însă Alcioneu, gigantul, în loc să cadă la pămînt, izbit de două ori în trupu-i, de-un zeu și de un muritor, a hohotit în rîs năprasnic :

– Zadarnic vă munciți voi doi să-l zdrobiți pe Alcioneu ! Am să vă prind și-am să vă zvîrl, ca pe niște neputincioși, pînă în Tartar, în afund. Să stați și voi lîngă titani...

Heracle nu putea pricepe de ce gigantul n-a căzut. Noroc că se găsea acolo, cu lancea-n mînă, și Atena, zeiță a eroilor, înțelepciunii și prudenței.

– Degeaba ești uimit, Heracle, i-a rostit ea. Alcioneu este în țara unde-a văzut lumina zilei. Și pe acest pămînt gigantul nu va putea fi omorît. Îl ocrotește vraja Gheei. Atrage-l în tărîm străin, și ai să-l nimicești curînd.

Mai mulți giganti cu capul în țărîină, zărind din muntele Olimp. Alcioneu cel mai de temut, l-a urmărit pînă la feei, și astfel s-a îndepărtat de locul a întors spre el și l-a

²³ 2. Heracle, cunoscut la noi sub numele roman de Hercule, era fiul lui Zeus și al unei regine de pe pămînt, ce se numea Alcmena. La început muritor, Heracle va dobîndi mai tîrziu, ca o răsplată a vitejiei sale, nemurirea.

țintit cu o săgeată iar gigantul a căzut ucis.

- Alcioneu e doborât, să-l răzbunăm, au strigat ei, și să-l ucidem pe Heracle ! Și opt, nouă giganți, grămadă, s-au repezit după erou.

Zeus, băgînd de seamă asta, și vrînd să-l scape pe Heracle, s-a sfătuit pe loc cu Hermes, pristavul lui cel ds credință. Hermes, vicleanul, l-a-nvățat să facă-n așa fel, ca două dintre frumoasele zeițe să iasă grabnic înaintea giganților ce-l urmăreau, cu ură mare, pe Heracle. Zeus a poruncit să plece Hera, iubita lui soție, și Afrodita cea gingașă. Ele au ascultat porunca și, plutind pe un nor de aur, au ajuns repede în drumul giganților, care erau gata să-l prindă pe Heracle. Dulcea zeiță Afrodita, stăpîină peste dragoste, făcînd și ea nu știe ce vrajă, a amețit pe fiii Gheei și-ai lui Uranus, înstelatul. Uitîndu-și ura pe Heracle, giganții s-au simțit cuprinși de-o dragoste nesăbuită pentru frumoasele zeițe. Și le-au mărturisit iubirea, unii din ei cerîndu-le chiar de soții.

...În acest timp, Zeus, din slavă, n-a stat să piardă nici o clipă. Lovea mereu cu trăsnete. Heracle a țintit de-asemeni, în ei, cu cîteva săgeți.

Nici un gigant din opt sau nouă n-a scăpat teafăr sub săgeți și trăsnete și fulgere.

Ceilalți dintre feciorii Gheei au fost cu toții încolțiți de către zeii olimpieni. Atena l-a tîrît de chică pe fiorosul Encelade ²⁴, du-cîndu-l în Sicilia și, prăvălindu-l într-o groapă, a trîntit peste el un munte. Poseidon, Ares și Hefaistos, Artemis, Hermes și Apolo au biruit în lupte crunte întreaga ceată de giganți și s-au acoperit cu toții de glorie nepieritoare ²⁵. Legenda spune că giganții, pierind acolo, lîngă mare, s-au prefăcut și ei în munți.

Tifon

Un timp, după aceste lupte date de zeii olimpieni, întîi cu Cronos și titanii, apoi cu ceata de giganți, se așternuse liniște. O liniște înșelătoare, pentru că Gheea nu-l ierta pe Zeus, care-i închisese parte dintre feciori în Tartar, iară pe alții-i nimicise.

Zeița mai avea dealtfel încă un fiu, pe nume Tifon ²⁶. Tot un gigant. Dar un gigant a cărui forță era de zeci de ori mai mare decît puterea celorlalți feciori ai Gheei

²⁴ *Pe-o friză a marelui altar ce-l avea Zeus la Pergam, se vedea Atena — Minerva la romani — tîrîndu-l după sine pe Encelade. Scena se petrece doar cu o clipă mai înainte ca zeița să-l îmbrîncească pe gigant într-o groapă și, prăbușind deasupra lui un munte, să-l facă prizonier pe veșnicie, în insula Sicilia. Gigantul, cu un genunchi la pămînt și un picior întins, căutînd un sprijin, nu poate să se opună elanului zeiței, deși, din toată încordarea trupului și a feței, se vede că se luptă cu deznădejde.*

²⁵ *Pe frizele Partenonului și ale altor temple, în splendide basoreliefuri și statui, ca și pe amforele vechi, în marmură sau în ceramică, artiștii plastici ai antichității au immortalizat cîntecele poezilor despre aceste imaginare lupte ale olimpienilor cu giganții.*

²⁶ *1. Gigantul Tifon, așa cum ni-l descriu poezii, și mai ales Hesiodo și Apolodor din Atena, era fiul Gheei și al Tartarului întunecat. El s-a căsătorit cu uriașa Ehidna, cea jumătate viperă și jumătate femeie, și au avut împreună o serie de odrasle fioroase : hidra din Lerna ; Cerber — paznicul Infernului; Ortos — un alt cline cu două capete — și Himera.*

laolaltă.

Era atât de mare Tifon, cum încă nu se mai văzuse. Cu capul ajungea, se pare, pînă la stelele din cer. Iar mîinile-i puteau s-atingă, una — apusul argintiu, și alta — răsăritul rumen. Mîinile sale viguroase se tot mișcau neîncetat. Picioarele nu-i oboseau. Pămîntul se cutremura și se pleca sub apăsarea pașilor lui copleșitori. Deasupra umerilor largi, cît jumătate de pămînt, se ridicau, cu șuiere, sute de capete rotunde și bulbucate de balaur. Din boturile de balaur țîșneau afară, în șuvoi, flăcări ce mistuiau, îndată, orice li se ivea în cale. Corpul diform era-nvelit cu pene negre și zburlite. Din coapse se-nălțau spre umeri gheme de șerpi încolăciți. Iară pe capete, pe fețe și pe grumazurile groase îi atîrnau coame de păr aspru ca niște sulite. Gîtlejurile lui adineii; fierbinți de-atîta pălălaie, lăsau să-i scape sunete ca niște mugete de tauri, sau răgete de lei flămânzi. Chiar zeii se cutremurau cînd îl vedeau de sus pe Tifon.

Fuga zeilor din Olimp

Pe acest fiu îngrozitor l-a trimis Gheea să se lupte cu victorioșii olimpieni. El nu a, pregetat o clipă. S-a prins cu ghearele-i enorme de bolțile Olîmpului și a sărit lîngă palatul unde sălășluia chiar Zeus. Atît era de fioros, că zeii au simțit în trupuri îngheț din creștet pînă-n tălpi. S-au repezit care-ncotro. **Fugind neconținut, ei au ajuns pînă-n Egipt. Acolo, toți s-au preschimbă, să nu mai fie cunoscuți, în animale fel de fel ²⁷. Unul în țap, altu-n șacal, în uliu, șarpe și broscoi. Și au rămas tăcînd chitic, ascunși pe unde s-a putut, fără măcar să mai respire. Atît erau de-n-spăimîntați.**

Nu rămăsese în Olimp decît stăpînitorul, Zeus, căci el s-a rușinat să fugă. Ba, a-nceput, pe cît se spune, lupta cu monstruosul Tifon. S-a războit cu viteză, lovindu-l fără de răgaz cu fulgere și trăsnete și secera de diamant ce-o moștenise de la Cronos. Tifon, învins, a tot fugit pînă în țara Siriei. Dar aici, Zeus a făcut greșala să se prindă-n luptă cu fiul Gheei corp la corp. Șerpii, care se înălțau din coapsele gigantului, l-au prins pe Zeus curmeziș. L-au strîns și l-au înlănțuit. Atunci, gigantul i-a smucit și secera de diamant. Cu ea i-a retezat lui Zeus mușchii și nervii pe de-a rîndul și l-a lăsat neputincios. Apoi l-a luat, ușor, pe umeri ; l-a zvîrlit într-o peșteră. Mușchii și nervii i-a-nvelit în pielea unui urs vînat și i-a ascuns numaidecît sub bolovanii unui rîu.

Șiretlicul lui Hermes

Lumea era încremenită. Zeus căzuse prins ; ceilalți zei tremurau ca varga, ascunși în

²⁷ *Legende eline arătau că egiptenii au început să se închine anumitor animale, socotite sfinte, din vremea cînd zeii au fugit din Olimp, pînă în Egipt, de frica lui Tifon, și acolo s-au metamorfozat în diferite animale, ca să nu mai poată fi recunoscuți de acest monstruos fiu al Gheei.*

trupuri de dihanii. Cel care și-a venit oleacă în fire, dup-atîta spaimă, a fost fiul lui Zeus, Hermes.

El a-ntrebat și a aflat peștera unde zăcea Zeus. Dar oricît a mai cercetat, nu a putut descoperi nervii și mușchii prețioși. Atunci Hermes cel prea șiret s-a prefăcut în cîntăreț și a venit lîngă gigant, cîntînd din liră-ncetinel. Lui Tifon — deși era un monstru — îi plăcea muzica și l-a lăudat pe cîntăreț. Zeul Hermes i-a glăsuیت că ar cînta mult mai frumos, dac-ar avea, la lira lui, drept coarde, nervii unui zeu.

Feciorul Gheei a căzut în cursa ce i-a-ntins-o Hermes. A scos pielea de urs din rîu și-a desfăcut-o chiar pe mal. În acea clipă zeul Hermes s-a repezit lîngă gigant. A smuls de sub pietroaie nervii și mușchii tatălui său și, prefăcîndu-se în vultur, a zburat către peștera unde Zeus ședea lungit, neputincios, gemînd mereu. I-a prins la loc nervii și mușchii ce-i lipseau. Iar Zeus s-a și ridicat. Făcînd un semn către Olimp, s-a ivit lîngă el îndată un car de flăcări aurii, tras de doi cai înaripați. Tifon, urlînd de supărare, tocmai sosea la peșteră. Războiul a reînceput. Și Zeus, pîn-au ajuns în niște munți, ce Zeus lovea cu trăsnete și fulgere verzi, dese, prinzînd în brațe munți întregi cu note asurzitoare. Trupul lui Tifon sîngera. Munții ²⁸ s-au înrosit monstrul, mult slăbit, învins, a trebuit să părăsească scena bătăliei, să fugă în Sicilia.

Aici Zeu l-a prins din urmă, l-a înșfăcat și l-a trîntit pe Tifon, tare pe pămînt. Deasupra lui a răsturnat greul și-naltul munte Etna. Legenda spune despre Tifon că a rămas pe veci acolo. Fumul fierbinte, care iese din craterul vulcanului, nu-i decît răsuflarea lui, după poveștile eline. Cînd el se-ntoarce sub povară, gîfîie greu — și atunci Etna azvîrle lavă clocotită.

Zei din muntele Olimp s-au așternut pe mari petreceri, puternici și voioși acum, după o astfel de victorie. Nimica nu-i mai tulbura. S-au întins mese-mbelșugate ²⁹. Zeița Hebe le turna în vasele scumpe de aur nectarul și ambrozia. Zeul Apolo le cînta melodii care-i fermecau, cu glasul său fără pereche, lin, însoțindu-se cu lira. Iar cînd tăcea zeul Apolo, începeau cele nouă **muze** ³⁰ să cînte imnuri dulci de slavă, ce dezmiardau urechile măreților zei olimpieni.

Totuși, stăpînul din Olimp stătea de veghe necurmat și-n mijlocul petrecerii...

— Să nu cumva să încercați să-mi călcați vreuna din porunci, că vă voi pedepsi amarnic, a rostit Zeus într-o zi. Vă voi lovi fără de milă, sau, și mai rău, vă azvîrl în

²⁸ *In timpurile de odinioară, o parte din munții Balcani se chemau Hsmus (hema tîlcuindu-se prin sînge), adică munții însîngerați. Numele venea de la culoarea roșie a pietrelor în răsăritul și apusul zilei, dar în legende se spunea că această culoare se datorește sîngelui vărsat de Tifon. De asemenea, se credea că forma prăpăstioasă a acestor munți a apărut în urma luptelor ce au avut loc aici, între Tifon și Zeus, cînd monstrul a smuls munții din loc, ca să-l poată lovi pe stăpînul Olimpului.*

²⁹ *Pe Partenon, templul magnific din Atena, clădit din marmură, împodobit cu renumitele sculpturi ale lui Fidias, ca și în desenele făcute pe vasele grecești, erau adeseori înfățișați zeii, petrecînd liniștiți în Olimp, după victoriile împotriva titanilor, giganților și a lui Tifon.*

³⁰ *Cele nouă muze erau : Caliope — muza poeziei epice; Euterpe — muza muzicii; Melpomene — muza tragediei; Talia — muza comediei; Terpsihore — muza dansului; Erato — muza poeziei de dragoste ; Clio — muza istoriei; Urania — muza astronomiei și Polimnia — muza imnurilor de slavă. Ele erau fiicele lui Zeus și ale Mnemosinei, zeița memoriei.*

Tartar, căci nu-i ca mine de puternic nici unul dintre olimpieni. De vreți, cumva, să vedeți singuri că e adevărat ce spun, ia agățați-vă cu toții de acest lanț cu belciug de aur. Celălalt capăt am să-l iau în mîna mea nemuritoare, și voi să vă siliți să-l trageți la vale pe stăpînul vostru. N-o să puteți, v-o spun de-acum. Dar eu, dacă m-oi necăji, am să vă salt în sus, spre cer, cu-ntreg pămîntul și cu marea, și-am să vă spînzur laolaltă de piscul ăsta din Olimp. Temeți-vă ! Să nu am pricini să dau pedepse. Vă veți căi atunci amarnic, dar o să fie prea tîrziu...

Astfel a glăsuț stăpînul și zeii s-au cutremurat, cu toții, copleșiți de spaimă.

Cerul senin s-a-nvinețit. Vînturi s-au năpustit pe mări și valurile-au clocotit. Pămîntul a vuit adînc. Viețuitoarele-au fugit, gemînd, care-ncotro puteau. Numai o ființă a rămas, privind în sus, cu ochi semeți, și-a glăsuț, în timp ce toți ședeau plecați și tremurau înfricoșați :

— Eu, Zeus, nu - mă tem de tine ! Eu, Zeus, nu știu să mă **tem** !...

Prometeu

Zeus era stapanitor deplin. Nimic nu-i mai stătea în cale. Vrerea lui era lege și poruncă pentru toți zeii. Doar cei de jos, de pe pămînt, îi făceau uneori necazuri, căci ba cîrteau, ba ridicau pumnul spre cer și-amenințau...

Mai ales cînd se abăteau molimi sau revărsări de ape, cutremure, sau foc sau moarte adusă de năvălitori, oamenii se-ndîrjeau cumplit :

— El, numai el trimite totul ! îi este ciudă că nu vrem să ne supunem zeilor, întotdeauna, cum vor ei. Și-i este teamă că-ntr-o zi vom cuceri Olimpul său, cum prorocește Prometeu...

Iar Prometeu, acel pe care oamenii-l proslăveau în cîntec, avea, pe cît spune legenda, ca tată, pe-un titan, Iapet. Iapet era, la rîndul său, fiul pămîntului, al Gheei și-al cerului înalt, Uranus.

Încă de mic, acest urmaș al lui Iapet se dovedise isteț, cutezător în gînduri și—1 întreba pe tatăl său :

— Tată, de ce e lumea asta plină de flori și de atîtea roade, de ce-s atîtea animale și zburătoare ? Pentru cine ? De ce n-a fost creată o ființă cu minte ageră înțeleaptă, ce-ar putea să le stăpînească și să le folosească bine ?

Iapet nu-i răspundea nimica, nepăsător la întrebare... Avea și-așa multe

necazuri, cu alți doi fii amestecați în răzvrătirea titanilor contra lui Zeus. Unul din ei, Atlas, purta, pe umăr, bolta înstelată. Fusese osîndit de Zeus să o ție pe veșnicie. Celălalt, pe nume Meneceu, fusese aruncat în Tartar.

Nu mai avea tatăl, Iapet, decît doi fii, ca alinare în ceasurile bătrîneții, pe Prometeu, și-altul mai mic, ce se chema Epimeteu ³¹.

Fiul titanului Iapet creează omul

Cînd a ajuns bărbat în toată firea, Prometeu își urma mai departe gîndul ce-l frămîntase încă din vremea cînd era copil : cum ar putea să făurească o ființă plină de-nsușiri, în stare să conducă bine, să folosească chibzuit tot ce se află pe pămînt ?

Gîndind timp îndelung, titanul a luat în pumnii săi țărînă. Țărîna asta a udat-o cu apă proaspătă și rece, care țîșnea dintr-un izvor.

S-a apucat apoi de lucru. A făurit, muncind cu grijă și cu migală, un corp de om, de bărbat ³², **ce semăna leit cu zeii.**

Fiind luat din trupul viu al Gheei și făurit cu măiestrie de către bunul Prometeu, omul a început să umble, ca orice ființă pe pămînt, să-și caute hrana, să trăiască.

Prometeu nu s-a mulțumit să făurească-o nouă ființă, ci a rugat-o pe Atena să-i dea o mîină de-ajutor, să-i dăruiască-nțelepciune omului său făcut din lut.

Atena, după cît se spune, avea și ea o slăbiciune pentru feciorul lui Iapet. Îi era drag și poate-n sine dorea să-l aibă de bărbat, deși făcuse jurămîntul de-a nu se mărita nicicînd. De-aceea, ascultîndu-i glasul, Palas-Atena s-a-nvoit. **Și-a suflat peste acea ființă plămădită de Prometeu. Omul a căpătat și cuget. Gîndul lui a-nceput să zboare.**

Zeus n-ar fi fost împotriva ca fiul lui Iapet să făurească vreun animal, vreo pasăre. Dar omul, ce semăna leit cu zeii, nu îi era deloc pe plac. **Și-atunci Zeus a hotărît ca omul, nou creat din tină, să-i stea supus, îndatorat, și să-l slăvească-ntotdeauna.**

³¹ *In limba greacă veche numele Prometeu s-ar țîlcul prin prevăzătorul, în vreme ce Epimeteu ar însemna neprevăzătorul. Întîmplările prin care trec acești doi fii ai titanului Iapet explică întru totul numele ce li s-au dat în legende.*

³² *Pe o piatră antică, gravată de o mină nu încă prea meșteră, se vede Prometeu cioplint cu dalta scheletul celui dintai om. Mai este înfățișat Prometeu și pe un sarcofag, aflat în muzeul de la Neapole. De astă dată însă fiul titanului Iapet este prezentat lingă un bărbat în întregime modelat. Zeii olimpicieni : Hera, Poseidon, Hermes și Apolo, în frunte cu însuși Zeus, privesc chipul noii făpturi de lut, fără nici o plăcere. Prometeu nu se arată a lua în seamă această nemulțumire a olimpienilor. El stă lingă făptura cea nouă, cu spatele la zei, și pare că se gîndește cum să dea viață acestei ființe, pe care el a numit-o om, după cum spune o legendă.*

Adunarea de la Mecona

Lăsînd deci să mai treacă vreme, dar nu prea multă, într-o zi Zeus a poruncit, prin Hermes, să se adune oamenii într-un loc, care se numea pe vremea de atunci Mecona.

— Vom hotărî noi, la Mecona, ce-ndatoriri au cei de jos față de marii olimpieni, care le-ngăduie, cu milă, să viețuiască pe pămînt... a glăsuît mărețul Zeus.

Prometeu, aflînd vestea asta, s-a încruntat de la-nceput. Se temea, mai ales, că Zeus va apăsa pe cei de jos cu mult prea multe-ndatoriri, lăsîndu-le puține drepturi și prea sărace bucurii.

Cum totuși nu putea să calce poruncile date de Zeus, Prometeu i-a chemat pe oameni. Le-a arătat că-l bănuiește pe Zeus c-ar umbla cu gînduri nu prea curate pentru ei. Însă i-a sfătuit să aibă răbdare și încredere în cele ce va face dînsul, cînd vor ajunge la Mecona.

Acolo noi, le-a rostit, la sfîrșit, titanul, dacă fiul, este atoateștiutor, sau alții-s mai isteți ca el... sorocită, au pornit grupuri spre Mecona. Dulur mare, precum le poruncise Zeus, prin sfetnicul său de credință, Hermes, pristavul din Olimp.

Și-au mers, au mers ei cale lungă, pînă au poposit în locul unde fuseseră chemați.

Zeus rămîne păcălit. N-a trecut mult și s-au ivit, plutind pe nori de aur, zeii. Zeus s-a așezat pe-un jilț și a grăit în acest fel :

— Oamenii trebuie să ne slăvească. Altare mîndre ne-or zidi. Nu doar altare, ci și temple. Apoi vor face mari serbări prin care fiecare zeu va fi cinstit cum se cuvine. Din tot ce veți avea pe lume să ne aduceți sacrificii. Dar, pentru că sînt bun și drept, am să vă dau, pe loc, o pildă de felul cum va trebui să împărțiți a voastre bunuri cu noi, stăpînii din Olimp. Taurul cel adus aici va fi-njunghiat de Prometeu. Carnea, tăiată în bucăți, să se așeze în grămezi. Una dintre grămezi va fi sortită pentru sacrificii, iară cealaltă veți păstra-o pentru voi, oamenii, ca hrană...

În sine, Zeus cugeta : „Prometeu o să-mpartă carnea într-o grămadă pentru oameni, care, desigur, va fi mare, și alta, mică, pentru zei. Dar eu am să aleg grămada ce s-o vădi mai arătoasă și am să-i las în pagubă pe-acești supuși făcuți din lut...” În vremea asta, Prometeu tăiașe taurul adus de oamenii săi la Mecona. Era un taur mare, gras, cu păr ca neaua de curat.

El a pus deoparte carnea, bucățile cele mai bune. Le-a învelit frumos în piele și-a

așezat deasupra lor mațele, fierea și stomacul. De altă parte-a grămadit ciolanele goale de carne, tigva cu coarne răsucite, copitele, și le-a-nvelit într-un strat galben de grăsime. Mormanul plin numai de oase se arăta cu mult mai mare decât celălalt, unde erau bucățile bune de carne.

— Zeus, a glăsuț titanul, taurul este înjunghiat. Carnea e împărțită-n două. Alege singur, după voie, grămada pentru sacrificii, și las-acolo, neatinsă, și o grămadă pentru oameni, să aibă, bieții, ce mîncă...

Acum era clipa cea mare. Zeus putea să dovedească celor de față, zei și oameni, că nu greșește niciodată. Însă, atins de lăcomie, văzînd grămada de ciolane atît de mare și-nvelită în stratul galben de grăsime, a-ntins hulpav mîna spre ea.

— O iau pe asta !... a rostit.

Dar, scormonind sub seu, stăpînul a nimerit numai ciolane, copite, coarne răsucite și nici un pic, un pic de carne...A înțeles că s-a-nșelat. Însă nu mai avea ce face. El singur, nesilit de nimeni, alesese acea grămadă. În schimb oamenii-au izbucnit în rîs cu hohote nestăvilite. Chiar zeii și zeițele ce-l însoțiseră, acolo, pe Zeus cel nemuritor, într-un alai măreț, și-au plecat ochii rușinați.

El, Zeus, Zeus cel puternic, ce-i biruise pe titani și-i nimicise pe giganți, era de rîsul tuturor.

„Dar lasă, lasă, or să afle curînd ei toți ce însemnează să-l superi pe stăpînitor !... își spunea Zeus, încrunțat. Mai repede decît se-așteaptă, pe Prometeu, fiu de titan, îl va ajunge o pedeapsă. O !... Ce pedeapsă-i va veni !... Oamenii-mi vor simți și ei răsplata, fiindcă-au hohotit. Nimeni nu o să scape teafăr... Nimeni... Nimeni nu va scăpa...”

Astfel s-a isprăvit această mult tulburată adunare. Zeii, pe norii lor de aur, s-au ridicat către Olimp, și oamenii-au pornit pe cale, rîzînd și chiuind voioși.

Prometeu aduce oamenilor focul

Numai că Prometeu ceruse, în repetate rînduri, focul, să-l dea și oamenilor săi. Zeus îl amîna cu vorba de azi, pe mîine și poimîine.

Acum, după-nțîmplarea asta, s-a dus la el încă o dată, și l-a rugat :

— Oamenii trăiesc greu. îndură frig, îndură beznă. Sălășluiesc numai în peșteri. Sînt doar pescari și vînători. Mănîncă fructe din copaci. Eu vreau să-i văd meșteșugari, și pentru asta au nevoie de focul tău, ce se găsește, zăvorit bine, în Olimp...

Dar Zeus, mînios pentru ocara îndurată, l-a luat pe Prometeu la goană.

— Tu ce gîndești ? Că Zeus e-atît de prost să le dea oamenilor focul ? Tu i-ai făcut asemeni nouă, și dacă or avea și focul, ar fi în stare să se scoale cu armele să mă lovească și să-mi pierd tronul...

— Eu una știu, mărețe Zeus, că oamenii, pînă la urmă, tot or să capete acest foc...

Cînd crezi că mă îndupleci ! a răcnit Zeus, spuse acesta e ceresc. Oamenii-n vale pot să piară, și focul tot n-am să ți — 1 dau. Eu nu-l trimit jos, pe pămînt, decît cînd vreau să pedepsesc făpturile-ți nesuferite, însă atunci sub chip de. trăsnet. Deci du-te, du-te, Prometeu, pînă n-apuc să te lovesc pe tine, cel dintîi, acum, fiindcă m-ai îndîrjit destul...

Altul, de spaimă, ar fi cerut grăbit iertare, căutînd, cumva, să-l îmblînzească pe zeul

cel atotputernic. Dar Prometeu, prea îndrăzneț, nu era unul dintr-aceștia.

Și-așa, precum spune legenda, în toiul nopții următoare, titanul a pornit la drum. S-a furișat în fierăria unde lucra Hefaistos fulgere lucii orbitoare, pentru stăpînul din Olimp. În fierărie, pe-un pat moale, Hefaistos sforăia dus. Focul ardea domol pe vatră, cu pîlpiiri albastre, roșii, aruncînd umbre viorii pe fața zeului înnegrită de fum, cenușă și scînteii, scăldată toată în sudori.

Deodată, auzind un zgomot, Hefaistos s-a întors pe-o parte, cu trupul greu și obosit, și-a îngăimat ceva prin somn. Prometeu s-a oprit puțin. Avea cu el, în mîna stingă, tulpina unei plante verzi — plantă de soc, pe cît se spune — scobită însă înlăuntru. Luase tulpina asta verde, ca să ascundă în ea focul și totuși să nu se aprindă.

A stat și-a așteptat o vreme, pînă ce a văzut că zeul a adormit ca mai-nainte și, repede, a luat din vatră un bob de jar și l-a ascuns în tulpinița verde. Apoi s-a repezit afară...

Noaptea era adîncă, neagră. Prometeu a fugit prin noapte. A tot fugit neobosit, pînă ce-a ajuns în văi. Acolo s-a oprit din fugă. A chemat oamenii la el. Cu bobul roșu a aprins o grămăjoară de surcele. Surcelele au pîlpîit, și-o flacăra strălucitoare s-a-nălțat veselă-n văzduh. Din grămăjoara asta mică, alte mormane s-au aprins. Și-acum, în peșteri, pe de-a rîndul, focul ardea vioi, în timp ce oamenii se încălzeau și-i mulțumeau, cu negrăită bucurie, celui ce-i ocrotise iar.

Dar cum s-a văzut arzînd focul, pe cîmp, pe munte, prin păduri, Hermes l-a și vestit pe Zeus :

— Stăpîne, focul din Olimp a fost răpit de Prometeu și dăruit celor de jos. Privește-i cum își moaie-n flăcări arama și o ciocănesc, își fac unelte, arme, roate, corăbii, case, tot ce vor... Sînt învățați de Prometeu, titanul care ne-a trădat...

— Cum ? Focul meu a fost furat ? a răcnit Zeus, în Olimp, așa de tare, că pămîntul s-a zguduit pînă-n străfund. Cum ? De titanul Prometeu ?... O ! Blestematul ! A sosit clipa cînd ne vom răfui. Intîi vreau să-i lovesc pe oameni, să vadă el cum i-am lovit. Pe urmă vine rîndul său...

Cutia Pandorei

L-a strigat apoi pe fierar. Hefaistos s-a arătat tremurînd din încheieturi, galben, în ușa fierăriei.

— Stăpîne, nu-s de vină eu. Prometeu m-a furat în somn...

— N-ai stat de veghe ! s-a-ncruntat spre el stăpînul din Olimp. Dar despre asta, făurare, vom mai vorbi noi amîndoi. Acuma, însă, ai să-mi faci, din apă și țărînă, o fată. Să fie ființă muritoare, dar chip să aibă de zeiță. Prometeu a făcut bărbatul, iar tu să-mi făurești femeia...

— Mă duc numaidecît. M-apuc de lucru și sînt gata mai înainte de amurg... a zis fierarul, mulțumit că scăpase așa de ușor.

— Cînd îți vei termina lucrarea, Hefaistos, să chemi toți zeii. Să spui că-i din porunca mea. Și zeii s-o împodobească pe fata ce-o vei măiestri, cu cele mai alese daruri... a mai rostit Zeus încet, zîmbind viclean, în barba-i deasă. Apoi să mi-o înfățișezi, căci vreau să-i fac și eu un dar...

Hefaistos a dat din umeri. Nu pricepea ce vrea stăpînul. S-a apucat însă de lucru,

luînd pildă de la Prometeu, care făcuse primul om. A luat o mîină de țărîină din trupul cel fertil al Gheei și a turnat deasupra apă. Din lutul ud a făurit un corp de-o rară frumusețe și un chip dulce de fecioară³³.

Zeul meșteșugar făcuse, precum îi poruncise Zeus, cea dintîi fată muritoare, pentru că toate celelalte de pîn-atunci erau zeițe.

După aceea a chemat pe zeii din Olimp la el și le-a grăit în acest chip :

— **Ființa pe care o vedeți a fost făcută din porunca înaltului nostru stăpîn. Și tot el v-a cerut și vouă s-o înzestrați, cît mai ales, cu straie și cu alte daruri...**

Palas-Atena — supărată pe Prometeu, pentru că dînsul ținea prea mult la muritori — s-a apucat, ca răzbunare, s-o înveșmînte pe copila abia creată de fierar.

I-a țesut astfel de veșminte, cum nu făcuse pîn-atunci nici chiar zeițelor din cer. I-a așternut o haină albă pe umerii strălucitori. Mijlocul i l-a strîns zeița cu-o cingătoare aurită, iară pe cap i-a pus un vâl cu broderii nemaivăzute, făcute chiar de mîna ei.

Charitele și horele s-au strîns și ele-n jurul fetei, dîndu-i din însușirile și gingășia ce-o aveau. Dalba zeiță Afrodita i-a hărăzit, la rîndul său, puterea de-a sădi iubirea în inima bărbaților.

Iar Hermes, zeul cel șiret, i-a dat copilei glasul lui, mîngîietor și subțireț, i-a dat și vraja ochilor.

Hefaistos i-a meșterit și o cutie de aramă, închisă bine c-un capac. Stăpînul lumii a deschis cutia asta de aramă și-a pus în ea mai multe daruri.

— **Te vei numi, frumoasă fată, Pandora, a glăsuț Zeus, pentru că ai atîtea daruri primite de la olimpieni. Să le păstrezi toate acestea pentru făptura-ți minunată. Însă cutia de aramă s-o dăruiești soțului tău, după ce te-i căsători...**

Pandora s-a plecat-naintea lui Zeus cel atotputernic.

— Hermes, condu-o pe pămînt, în locul unde se găsește **prea-îndrăznețul** Prometeu, a mai rostit stăpînul, Zeus.

Zeul pristav, luînd-o de mîină, a coborît pe pămînt.

Bărbații, cîți erau în lume — erau pe-atunci numai bărbați — s-au adunat lîngă Pandora, mirîndu-se nespus de mult de frumusețea ce-o avea, de gingășia, glasul ei și de dulceața ochilor.

Nu era unul să nu vrea s-o vadă-n casa lui, soție. Ba da, unul a fost, și-acela era titanul Prometeu. Deși era vrăjit de fată, deși i-ar fi plăcut și lui s-o vadă luminîndu-i casa, Prometeu sta prevăzător.

— Cînd Zeus ne trimite daruri, oricît sînt de ispititoare, feriți-vă de vicleșug !... a spus el către muritori.

Bărbații s-au ferit în lături, ascultîndu-l pe Prometeu. Numai Epimeteu, titanul, frate

³³ *Avem și noi, ca și alte popoare, mai ales orientale, variante ale acestei încîntătoare legende, ce reprezintă străvechea dorință a omului de a crea viața prin mijloace artificiale. Astfel, într-un basm dobrogean, intitulat „Palatul de argint”, un meșter creează o copilă cioplind-o din lemn — cum și-o visase el — un croitor îi face veșminte și un vrăjitor suflă asupra ei, dîndu-i viață. În legenda elină, prima fecioară fusese creată cu scopul de a-l face pe Epimeteu, fratele lui Prometeu, să se îndrăgostească de ea, și prin mina ei să coboare toate relele în lume. Basmul nostru are însă un conținut mult mai înălțător. Însuși creatorul fetei se îndrăgostește de ea. Iar fata îndrăgită îl ajută pe creator să scape lumea de relele ce o bîntuiau. Deci femeia nu mai aduce rîul pe pămînt, ci ajută la înlăturarea lui. Nici meșterul nu mai întruchiează fecioara după poruncile nu știu cărui zeu, ci din imboldul curat al inimii, potrivit cu visurile sale cele mai frumoase.*

bun al lui Prometeu, ședea cuprins de dragoste și nu făcea un pas-napoi. În acea clipă, Afrodita s-a avântat către pământ și l-a rugat pe micul Eros³⁴ să tragă iute o săgeată, țintindu-l pe Epimeteu în inima-i fremătătoare. Eros a tras. Epimeteu s-a clătinat și a-ntins brațele spre față. Ea, ca un fulg, s-a îndreptat către Epimeteu, zîmbind. Și el le-a glăsuțit voios :

— Pandora o să-mi fie soață ! Voi v-ați ferit dar eu o vreau.

— **Iată, acesta este darul ce îl trimite, pe pământ, prin mîna mea, stăpînul, Zeus, a glăsuțit frumoasa față și i-a dat lui Epimeteu cutia încă zăvorită, ce-o adusesese din Olimp.**

Epimeteu a luat cutia și n-ct i-a ridicat capacul. Credea că-s daruri prețioase. Cînd colo, din acea cutie s-au ridicat, zburînd în cete, toate nenorocirile și relele pe care lumea le-a avut de atunci mereu.

S-au răspîndit minciuna, ura, grija, zavistia, necazul, durerea, suferința, foamea și setea, molimele negre, ba chiar și moartea, hîda moarte. Toate cu-nfățișări de spaimă, înaripate, însă mute, s-au răspîndit care-ncotro, umplînd pămîntul și făcîndu-și cuiburi în toate cele patru zări³⁵.

Văzînd Epimeteu că ies atîtea rele din cutie, a și trîntit la loc capacul. Dar prea tîrziu se deșteptase. Năpastele se înălțaseră, și lumea le purta în cîrcă. Mai rămăsese în cutie numai o arătare mică, firavă și cu aripi slabe. Ea n-apucase să mai zboare și purta numele : Speranța.

Asta a fost zestrea pe care Zeus o dăruise fetei, ca s-o aducă pe pământ : rele, nenorociri și boale.

Numai speranța³⁶ cea firavă avea să fie lîngă oameni, să le-n-colțească-n cugete, în ceasuri grele, în restriști.

Inlănțuirea lui Prometeu

Așa se răzbunase Zeus pe oamenii lui Prometeu, care rîseseră de dinsul în adunarea din Meconă. Dar Prometeu, văzînd aceasta, l-a înfruntat din nou pe Zeus și s-a urcat pînă-n Olimp, să-i spună-n față adevărul :

— Ești crud și ești răzbunător !... i-a strigat el neînfricat. Nu-i demn, să știi, ca un stăpîn să-și urască atît de mult supușii, pe care el, în primul rînd, ar trebui să-i ocrotească.

³⁴ *Eros era zeul dragostei, fiu al Afroditei. El purta un arc, cu care țintea săgeți în inimile oamenilor. Unele săgeți erau unse cu miere, și atunci dragostea inspirată era dulce și fericită. Alte săgeți erau muiate în fiere și otravă. Dragostea celor atinși de asemenea săgeți era amară și ucigătoare.*

³⁵ *„Cutia Pandorei” simbolizează un izvor nesecat de nenorociri. Expresia aceasta este deseori folosită, nu numai în literatură, ci și în vorbirea curentă.*

³⁶ *Într-un imn elin, din secolul al VII-lea, alcatuit de un autor necunoscut, speranța, însoțitoarea oamenilor la neazuri, este cîntată în acest fel :*

„Pe-o mare de durere, batuta de talazuri, cînd totul se cufunda si piere sub furtuna greutatilor, doar ea, speranta, te mai îndeamna, ca o steluta mica si alba, care licareste si-ti lumineaza calea, sa vîslesti mai departe si sa-ti gasesti Umanul... Doar ea te mai mîngîie si-ti încălzeste pieptul, cînd te cuprinde frigul si spaima desnădejdiei !...”

Zeus, lesne de înțeleș, s-a-nfuriat înspăimântător.

— Hefaistos ! a poruncit. Adu-mi niște cătușe tari și niște lanțuri mari și grele, ba și-un piron mai lung și gros...

— Aduc ! s-a repezit fierarul, deși se pare că în taină îl prețuia pe Prometeu, care crease primul om. Și de la dînsul luase pildă cînd o făcuse pe Pandora.

Ce-i drept, era și supărat pe Prometeu, fiindcă-i răpise din fierărie focul și-l dăruise omenirii.

— Aduc cătușele, a spus, și lanțurile, și pironul... Și le-a adus, deși în sine ofta încetișor : „Păcat...”

— Să vie Hermes !...

— La poruncă !... a răsărit și crainicul.

— Voi, Hermes și Hefaistos, cu Forța și cu Violența, slugile mela credincioase, plecați pe Elbrus ³⁷ și-l legați pe-acest titan ³⁸, care iubește pe muritorii lui nevrednici mai mult decît pe olimpieni. Legați-l sus, pe-un vîrf de stîncă. Vîrîți-i și pironu-n piept.

— Am înțeleș totul, stăpîne, a spus pristavul de îndată. Chemînd pe cele două slugi, Hermes l-a înșfăcat în brațe pe cel mai bun dintre titani și l-au purtat cu silnicie, pînă pe Elbrus, în Caucaz, pe-o stîncă aspră, colțuroasă, mai sus, cu mult mai sus de nori. Aici, Forța și Violența l-au cetluit în lanțuri grele. Mîinile și picioarele i le-au strîns aprig în cătușe. Iară Hefaistos, fierarul, a trebuit să ia ciocanul și să-i bată pironu-n piept.

Cît a durat osînda asta, Prometeu, fiul lui Iapet, n-a scos din piept nici un suspin.

Sfîrșindu-se înlănțuirea ³⁹, din cer s-a auzit un glas, un glas puternic, plin de ură :

³⁷ *Elbrusul este vîrfurile cel mai înalt al munților Caucaz.*

³⁸ *Deșt Prometeu este numai fiul titanului Iapet și al titanidei Temis, el însuși este denumit, de cele mai multe ori, titan, în legende eline. Karl Marx, referindu-se la cugetătorii progresiști, care suferă pentru convingerile lor, îl dă drept pildă pe „titan” și scrie : „Prometeu este cel mai nobil sfînt și martir din calendarul filosofic”.*

³⁹ *Mitul despre Prometeu a fost povestit întîi în cîntece, apoi a fost reluat de către unul dintre cei mai mari poeți ai lumii, Eschil, care a scris celebra tragedie : „Prometeu înlănțuit”, tragedie pe care oamenii o ascultă cu aceeași vie emoție de aproape două mii cinci sute de ani, pentru că ea reprezintă, de fapt, alegoric, lupta uriașă a oamenilor pentru cucerirea naturii și prima lor izbîndă de seamă, cucerirea focului. Cucerirea focului a deschis drumul omenirii spre progres. Reprezentînd tocmai această fabuloasă luptă a oamenilor, mitul a fost și mai departe o sursă permanentă de inspirație pentru marii artiști ai lumii, de mai tîrziu. Poeți, ca: Goethe și Shelley, pictori ca : Michelangelo, Tizian, Ribera, Salvator Rossa, Gustave Moreau, sculptori și muzicieni nenumărați au proslăvit această titanică luptă pentru progres, întruchipată prin figura lui Prometeu.*

In literatura noastră, poetul Victor Eftimiu i-a închinat un cald poem. Geo Bogza, privind cîndva, din zborul vibrant al unor aripi de oțel, vîrfurile înalte, de piatră, de pe muntele Elbrus, a exclamat înflăcărat, într-unul din poemele sale în proză :

„In clipa aceasta, în care, mai sus de lumea albă a norilor, trec în zbor crestele Caucazului, parcă te vîd, înlănțuit pe cea mai colțuroasă dintre ele, însîngerat și mîndru, cu fruntea ridicată spre cer, atît de nobilă pradă cruntei mîinii a zeilor. Deasupra acestor stînci scăldate în amintirea suferinței și măreției tale, te salut, cutezătorule Prometeu !”...

Cutezătorule Prometeu, din neamul omenesc s-au ridicat titani și oameni prometeici. Deasupra

— Acesta-i numai începutul ! Am să-ți trimit vulturul meu, și el o să-ți sfîșie trupul, cu ciocul său încovoiat, smulgîndu-ți, zi de zi, ficatul...

Și-ntr-adevăr, din cer coboară vulturul înspăimîntător, cu aripile larg deschise, cu cioc tăios, încovoiat. Vulturul țipă și se lasă peste sărmanul trup zdrobit, legat în lanțuri, sus, pe stîncă. Cu ghearele se prinde zdravăn de umerii însîngerăți, iară cu ciocul îl sfîșie, smulgînd bucățile de carne, pe care le înghite lacom.

— Vei sta pe stîncă mii de ani, fără odihnă, fără somn, ars de dogori, bătut de vînturi, de grindină și de zăpezi... se mai aude din văzduhuri vocea de tunet a lui Zeus.

Dar Prometeu ridică fruntea și cată către zarea largă, către cîmpiile întinse și către fluvii, către mări. Zărește-n sate și orașe mii, zeci de mii de flăcărui. Sînt focurile, ce-s aprinse de către oamenii lui dragi. Beznele nopții-s risipite. Copiii lumii se-ncălzesc la vetre, și femeile au învățat să fiarbă-n clocot carnea dihăniilor vîinate. Meșteșugarii se trudes, cu ajutorul focului, să făurească pentru dîșii unelte noi de pescuit și de vînat, și adăposturi și veșminte, ce le fac viața mai ușoară și mai plăcută tuturor...

Privește peste zări titanul. Zîmbește-n el. E mulțumit. Știe că și-a-mplinit menirea.

Doar Zeus se mai zbuciumă.

— O, blestemat să fii, titane ! strigă de-acolo, din Olimp. Nici n-ai glndit să-mi ceri iertare. Fii blestemat... fii blestemat...

Cuvintele-i sînt însoțite de fulgere și trăsnete. Marea se tulbură și fierbe. Furtuna se dezlanțuie. Pămîntul, zguduit, se crapă. Valuri uriașe se lovesc de stîncile din țarm, urlînd. Cerul ca smoala se despică și sus, în slăvi, se vede Zeus, măreț, cu fulgerele-n mîini. Iară pe stîncă Prometeu stă neclintit și fără teamă înlănțuit, și îi răspunde :

— Nu m-ai învins deloc, stăpîne... Oamenii au să viețuiască și peste mii și mii de ani... Tu, însă, Zeus, ai să pieri...

Ecoul munților îi duce cuvintele din stîncă-n stîncă, pînă în sate și orașe. Le aud oamenii și — i poartă cuvintele tot mai departe :

— Tu, însă, Zeus, ai să pieri !...

Călătoria lui Zeus pe Pămînt

— Nu rîd pe față muritorii, îi spune Hermes la ureche. Însă zîmbesc cu înțelesuri nu prea de cînte pentru tine, cînd ți se pleacă la altare, cînd duc ofrande templelor. Iar uneori — e drept că numai așa, pe-ncetul, pe șoptite — pun la-ndoială-nțelepciunea zeilor noștri din Olimp.

Dupa ce Zeus pedepsise atat de greu pe muritori , trimițîndu-le în cutia

acestor piscuri vinete și reci, intrate în marea poveste a lumii, apleacă-ți urechea și ascultă : nu în zadar a fost imensa ta suferință. Fiu slăvit al unei mame slăvite, dacă ai vedea ce uimitoare flăcări izbucnesc din scînteia pe care ai dăruit-o omenirii! Dacă i-ai vedea pe cei ce se țirau în întunericul umed al peșterilor, cit de măreț se înalță de la pămînt, cît de măreț plutesc peste apele mării și culmile munților ! O, clipă memorabilă și fără seamăn, clipă gigantică și sublimă : nu vulturul lui Jupiter zboară peste crestele Caucazului, ci neînfrîntii fii ai pămîntului, purtați de rodul enorm al îndrăzelii tale....Te salut, cutezătorule Prometeu, părinte al unei răzvrătiri nemuritoare, făuritor al lumii care urcă !..."

înșelătoare a Pandorei boala, durerea, suferința și altetele fără număr, tot nu era împăcat în sine.

Faptul că Oamenii aveau în stăpînirea lor focul ceresc îl mînia. Iar în urechi îi suna încă rîsul lor plin de voioșie, din acea zi, de la Mecona, cînd Prometeu îl păcălise și îl făcuse de ocară.

Le-a poruncit, deci, să-i ridice altare multe, temple mari, și să-i aducă sacriificii. **Și-n primul rînd, el a trimis, într-o pădure din Dodona ⁴⁰, o porumbiță fermecată, cu pene negre ca tăciunii. Ea s-a lăsat într-un stejar pe-o cracă lungă, și-a-nceput să glăsuiască oamenilor. Vorbea cu voce de femeie :**

– Voi, oameni, spunea porumbița, faceți aicea un oracol. Vîntul cînd va sufla prin frunze, vîntul trimis de însuși Zeus, și murmurul izvorului au să v-aducă pe pămînt poruncile stăpînului.

– Dar poate nu vom înțelege susurul vîntului prin frunze, nici șopotul izvorului, au răspuns unii dintre ei.

– Preoții cei orînduiți ca să-l slujească pe stăpîn au să vă tălmăcească totul... a rostit iarăși porumbița. Voi aveți doar să ascultați poruncile lui înțelepte. Altminteri o să suferiți pedepse înfiorătoare, cum suferă și Prometeu...

La vorbe din acestea, mulți s-au cam încrîncenat de ciudă. Toți îl iubeau pe Prometeu și deplîngeau prea-cruda-i soartă.

Totuși, pentru că se temeau de Zeus, i-au ascultat poruncile primite prin preoții săi, care-i slujeau oracolul, i-au înălțat altars multe și temple mari, strălucitoare. În cinstea lui, precum dorea, s-au pus la cale jocuri, lupte, concursuri și serbări vestite, numite apoi olimpiade ⁴¹.

Zeus, văzîndu-și templele, părea ceva mai mulțumit. Privea triumfător din slavă și se gîndea că s-au plecat în fața lui toți muritorii. Ținea, cu toate astea, fulgerul său

⁴⁰ Pentru prima oară, legenda stejarului de la Dodona - oras antic din Epir - a fost scrisa de Herodot, „parintele istoriei”, cum a fost numit. Mai tîrziu legenda a capatat si alte variante. Si în folclorul nostru, bineînțeles sub alta forma, anumiți eroi populari asculta deseori glasul codrului, murmurul izvorului, si afla de la aceste elemente ale naturii primejdiiile ce-i asteapta. Natura se solidarizeaza cu cauza lor dreapta si îi ajuta. Motivul legendar al stejarului de la Dodona se gaseste astfel, mult înmobilat, si în creatiile noastre artistice populare. Nu este însa vorba, ca în legenda greaca, de un stejar sau un izvor prin care stapînul lumii își trimite asprele lui porunci.

⁴¹ Intre toate templele cladite în cinstea lui Zeus, cel mai vestit era cel din localitatea Olimpia, din tinutul Elidei. Urmele acestui templu, blocuri enorme si colosale se mai pot vedea si astazi. In acest templu mare, sculptorul Fidias crease o statuie a lui Zeus, care era una dintre cele sapte minuni ale lumii antice. Era facuta din aur, abanos si fildes si era asezata pe un pedestal enorm. Zeus tinea în mîna dreapta o statueta, care întruchipa Victoria, facuta din aur si fildes. în mina stinga avea sceptrul, care purta în vîrf un vultur. Pe frunte, Zeus avea o cununa splendida din cotinos, maslin salbatic, cum se punea pe fruntile învingatorilor, la renumitele olimpiade. Se povestea în legenda ca Zeus însusi ceruse sa aiba loc aceste olimpiade, în amintirea unor concursuri, la care luasera parte fiii sai : Apollo, Hermes si Ares. La aceste concursuri biruise fiul cel mai iubit, Apollo. De bucurie, Zeus l-a încununat pe Apollo si a hotarît ca, în cinstea si pe locul acelei ispravi, sa se alcatuiasca concursuri, jocuri si mari serbari, numite olimpiade, din patru în patru ani. în realitate, cei care au pus la cale, odinioara, aceste jocuri vestite, au vrut sa le dea mai multa greutate, nascocind legenda, dupa care însusi Zeus va fi fost initiatorul lor. Mai tîrziu, elinii au început sa socoteasca timpul dupa olimpiade. Astfel ei spuneau : „în al atîtelea an de la a patra sau a cincea olimpiada, s-a petrecut cutare si cutare lucru...” Aceste concursuri, numite olimpiade, au capatat atîta faima în lumea antica, încît ele dainuiesc, precum se stie, pîna astazi, si au loc tot din patru în patru ani.

necruțător, gata să-l zvirle, fără milă, către pământ, de-ar fi aflat cel mai mic semn de-mpotrivire.

Era deci Zeus mulțumit, când, iată, vine zeul Hermes și îi aduce, în Olimp, vești nu prea îmbucurătoare.

Plecarea spre Arcadia

Zeus și-a preschimbat sceptrul de aur într-un toiag din lemn de corn. Mantia lui sărbătorească, țesută de mâna Atenei, a prefăcut-o într-o haină de om sărac și necăjit. Sub haină însă și-a vîrît fulgerul cel scînteietor.

Și a pornit apoi prin lume...

A luat-o-ntîi și-ntîi prin munți, către Arcadia ferice ⁴². A străbătut naltul Menala, un munte potopit de fiare, apoi; Cilene și Liceul cel tot învăluit în brazi, și-a ajuns în Arcadia. Era la vremea cînd amurgul aduce după sine noaptea cea misterioasă pe pământ. Acolo-a cerut adăpost, sub un acoperiș măreț : palatul regelui Licaon.

Și a dat semne tuturor că este el, stăpînitorul.

— Temeți-vă ! le spunea aspru. Acel pe care-l ospețiți nu-i om de rînd, și s-ar putea să fie-un zeu...

Numai că regele Licaon ura pe zei și s-a gîndit : „Stai, am să pun la încercare puterea-ți, călătorule !”...

Și-a hotărît să îl lovească, în timpul nopții, pe ascuns.

Mai înainte, ca să rîdă, a vrut să-l și batjocorească. I-a dat bucate să mănînce, din carnea unui rob ucis.

— Să văd și eu dacă-și dă seama zeul acesta îngîmfat ce care ne-nfulecă la masă, a spus nechibzuit Licaon slugilor sale din palat.

Acum, fie c-a fost trădat, fie că Zeus, cu puterea-i, a prins de veste-nșelăciunea, destul e că s-a înfuriat și a trîntit talgerul plin cu rușinoasele bucate.

— Nemernice ! i-a strigat el. Crima ta este fără margini. **Vrei să-l răpui pe însuși Zeus. Pedepsa mea te va ajunge...Și a scos fulgerul său groaznic de sub mantie, și-a lovit. Palatul regelui Licaon a ars pînă în temelii. Iar regele, cînd a-ncercat să mai rostească un cuvînt, a și simțit cum glasul lui se schimbă-n urlete de fiară. Trupul i s-a-nvelit în blană. Brațele și picioarele s-au prefăcut și ele-n labe. Licaon ⁴³ s-a făcut un lup, o fiară cruntă, ce-a fugit să se ascundă prin păduri în Frigid.** De-acolo

Zeus a umblat din țară-n țară, pînă cînd a ajuns și în Frigia ⁴⁴. Era acum însoțit și de pristavul său, de Hermes.

Mergînd așa-ntr-o bună zi, zeii au intrat într-un sat. Zeus, avînd toiagu-n mînă, se-nfățișa ca un bătrîn sărac și foarte obosit. Hermes, la fel de zdrențuit, se prefăcea că-l sprijină. Mergeau prin praful drumului. Se arătau nepăsători, însă cu ochii cercetau,

⁴² *Scena aceasta - ca și legenda următoare : Filemon și Baucis - este povestită admirabil de poetul latin Ovidiu, cel stins pe meleagurile țării noastre, din urgia lui August, împăratul Romei. Apoi legendele au fost reluate de multi alți scriitori.*

⁴³ *Numele Licaon înseamna, dealtfel, în limba elina, lup.*

⁴⁴ *5. Frigia era un stravechi tinut din Asia Mica.*

iscoditori, orișice loc — pe prispe, prin ogrăzi, pe drum — să vadă tot ce se întâmplă. Era la ceasul când drumeții își caută un acoperiș, să poată înnopta tihniți. Cerul era imens și roșu ca o tîpsie de aramă. Prin arborii grădinilor se cerneau ultimele dîre din ziua care-ncet trecea, lăsînd în urmă numai pete întunecate, de rugină. Murmurul cei molcom al serii chema pe oameni la odihnă. Tot cercetînd cu grijă satul, au ajuns lîngă-o locuință. O locuință arătoasă, ținută bine, pe stîlpi groși, cu trepte largi și acoperită, în chip temeinic, cu șindrilă. Prin curte mugeau vite grase, ce se-ntorseseră sătule de la pășunile din deal. Erau boi mari, cu părul alb, bivoli cu coarnele întoarse și cai puternici, murgi și roibi. Oile behăiau cuminți într-un saivan, mai la o parte. Caprele, ca de obicei, săltau, tot neastîmpărate, și, nesătule, mai rupeau mlădițe pe lîngă zăplaz.

În cuhnia din dosul casei se-auzeau zgomote de vase. Stăpîna pregătea mîncarea. Fumul se ridica alene, în lungi fuioare cenușii. Mirosuri calde, ațîțătoare, de carne friptă și fierturi, gîdilau nările lui Zeus. Nemaiputînd răbda ispita, a și bătut degrabă-n poartă :

— Hei, oameni buni, ne găzduiți ? Vă-ntreb în numele lui Zeus, stăpînitorul din Olimp.

Nu i s-a dat nici un răspuns. Poate că oamenii aceia nu auzeau în larma curții, sau poate nu vroiau s-audă numele ce li se rostea. Atuncia zeii blestemînd au luat-o iarăși mai departe.

N-au mers prea mult, și-n calea lor s-a arătat un alt lăcaș. Aici femeia mulgea lapte, un lapte gros, de bivoliță, tocmai cum îi plăcea lui Zeus. De-aceea a strigat la gazdă :

— Deschide-n numele lui Zeus ! Îți cerem să ne ospețești... Numai că gospodina ceea era grăbită peste poartă. Ridicînd capul către Zeus, a răsturnat un vas cu lapte. S-a supărat și a răspuns:

— Plecați de-aici !... Am răsturnat, din cauza voastră, un șîștar... Vedeți-vă de altă casă.

Și tot așa, nu știe nimeni cum s-a-ntîmplat în acea seară, că dînșii n-au găsit niciunde un adăpost și niscăi hrană, deși le spuneau tuturor că vin în numele lui Zeus.

Filemon și Baucis

Tocmai se pregăteau să-și facă culcușul, pentru acea noapte,. într-o căpiță-nmiresmată de fîn, ce se afla pe cîmp, cînd iacătă o luminiță...

Uitîndu-se ceva mai bine, au înțeles că-i o colibă, cea mai sărmană dintre toate cîte văzuseră în sat.

Hermes s-a apropiat de ușă și a bătut ușor în ea.

Ușa micuță s-a deschis încetinel și scîrțîind. În prag s-a arătat un chip. Un chip cumințe de bătrîn, și-n urma lui o bătrînică.

— Pofțiți !... Pofțiți în casa noastră, au rostit ei, fără să-ntrebe măcar o vorbă pe drumeți, de unde vin și cine sînt.Cei doi bătrîni, așa de buni și primitivi, se numeau

Filemon și Baucis⁴⁵. *Deși erau atât de-n vîrstă, rar să fi fost pereche-n lume mai strîns unită decît ei. Se îndrăgiseră din vremea cînd amîndoi erau copii. Mai tîrziu, se legaseră prin lanțul dulce-al căsnicieii și rămăseseră-mpreună șaiszeci sau șaptezeci de ani, dacă nu, poate, și mai bine... Iar lumea îi dădea drept pildă de căsnicie trainică.*

Fetelor, cînd se măritau, părinții le făceau urarea :

– Să fii la fel de fericită, în anii tăi de căsnicie, cum este doar bătrîna Baucis.

Băieților, la-nsurătoare, părinții le spuneau la fel :

– Să fii iubit ca Filemon de credincioasa lui soție !

Și dacă e să vorbim drept, nu avuseseră bătrîni nici un belșug în viața lor. Coliba-n care locuiau era din trestie uscată, cam coșcovită și-aplecată, și învelită cu șovar. Alături de coliba lor era un petic de grădină, tăiat în două de-un pîriu. Aici lucra de dimineață și pînă seara Filemon, săpînd și cultivînd legume sau îngrijind pomii și vița, care creșteau la marginea pămîntului ce-l stăpîneau.

Erau săraci, dar acest lucru nu-i împiedica deloc să își găsească mulțumirea în dragostea ce îi lega, în înțelegerea deplină ce domnea veșnic între ei. Așa se face că puteau să-ndure orișice necazuri și lipsuri grele, fără teamă sau plînsese zadarnice.

Ba uneori mai ajutau și pe-alții, care-aveau nevoie, fie cu roade din grădină, fie cu sfaturi înțelepte.

În casa lor nu se găseau slugi și stăpîni, ca pe la alții. Singuri își porunceau și tot ei își aduceau la-ndeplinire, sîrguincios, poruncile. O masă întinsă cu toată inima Aceștia erau pămîntenii la care Zeus și cu Hermes au poposit în acea seară.

Cu fețe calde, primitoare, cu firea lor deschisă, bună, i-au poftit grabnic în colibă pe cei doi mîndri-olimpieni, fără să cate nici la haine, nici la cuvinte sau la fețe. Ba, tocmai fiindcă olimpienii păreau trudiți, săraci, flămînzi, cei doi bătrîni s-au arătat mai săritori ca totdeauna, mai dornici să-i primească bine. Iar Filemon i-a îmbiat :

– Uitați-vă... lavița asta. Ședeți și odihniți-văde osteneala drumului, cît timp o să pregătim masa.

Baucis a-ntins pe scîndură o pătură din lînă moale, țesută chiar de mîna ei ; apoi, s-a repezit la vatră, dezvelind din cenușă jarul ; a pus pe jar frunze uscate, surcele și un lemn mai gros, suflînd din răspuțeri într-însul. Focul a pîlpîit pe-ncetul, iar cînd a ars cu vîlvătaie, Baucis a potrivit deasupra-i un ceaun mare, plin cu apă. În vremea asta, soțul ei îi adusese din grădină legume proaspete, pe care le-au și pus în ceaun să fiarbă. Filemon a mai coborît și o bucată de slănină, care sătea de mult în grindă, păstrată pentru sărbători. Din ea a retezat bătrînul o felioară, nu prea groasă, și i-a dat drumul în fiertură, să-i dea gust puțintel mai bun.

Pentru că masa-ntîrzia, gazdele, ca să-nșele vremea, stăteau cu oaspeții de vorbă, glumind și arătîndu-se veseli și binevoitori.

Filemon a turnat apă caldă într-un lighean din lemn de tei. S-a aplecat singur de șale, să spele, după datină, picioarele drumeților. Pe urmă-a luat un covoraș, cam învechit și ros de timp, și totuși cel mai bun din casă. L-a așternut frumos pe patul unde urma să doarmă zeii.

Umblînd grăbită, bătrînica ștersese masa c-un mănunchi de mentă strînsă din grădină, iară pe masă adusese măsline puse-n saramură, cicoare, napi, brînză de vaci și ouă coapte-n spuza caldă. Și-ntr-un vas larg pusese vinul, destul de vechi și

⁴⁵ *Legenda despre Filemon și Baucis a fost cîntată și de renumitul fabulist francez La Fontaine. Pe aceeași temă s-a compus o operă comică de Gounod.*

aromat, în fața fiecărui zeu era câte o cană mică, din lemn de fag, și smălțuită cu ceară albă de albine. După gustare a-mpărțit fiertura caldă de legume. Pe urmă a adus bătrînul un coșuleț umplut cu fructe. Erau acolo nuci, curmale, prune ca niște pietre scumpe, struguri cu boabe mari și roșii, smochine dulci și, la mijloc, un fagure de miere albă.

Nu mai știau cum să-i slujească pe cei doi oaspeți, ce să le dea, cum să-i îmbie. Mai ales Filemon, bătrînul, le turna vin neîncetat. Dar ce să vezi ? Oricît turna vinul în căni, vasul de lut rămînea plin.

Zei se arată cine sînt

Stăpînul cerului dăduse, în acest fel, un semn că este un prea-puternic olimpian. Filemon a priceput semnul. Chemînd-o lingă el pe Baucis, s-au plecat zeilor cu teamă. Amîndoi și-au cerut iertare că cîna a fost prea săracă.

Pentru că în coliba lor aveau și-o pasăre, o gîscă, s-au repezit s-o prindă iute și s-o gătească zeilor. Numai că ei erau bătrîni. Picioarele le tremurau. Iar gîsca era sprintenă. Sărea-n colibă ici și colo și gîgîia înfricoșată. Ba, parcă presimțindu-și soarta ce o pîndea, pasărea și-a căutat scăparea chiar sub picioarele lui Zeus.

Acesta însă i-a oprit :

— Lăsați-o, n-o sacrificați. Este destul tot ce ne-ați dat.

Și Zeus, mulțumit în sine, pentru c-a fost recunoscut, a mai rostit bătrînilor :

— Ați fost pentru noi gazde bune. Vecinii voștri însă nu ne-au primit ca oaspeți, precum se cuvenea, deși cerusem adăpost în numele Olimpului. Pentru nelegiuirea asta, ei au să fie pedepsiți. Numai pe voi vă vom cruța ; dar trebuie să ne urmați pe muntele din apropiere...

Bătrînii cunoșteau prea bine că nu e chip să stea-mpotrivă, cînd zeii hotărăsc ceva. Le părea rău de casa lor, unde trăiseră o viață, în înțelegere deplină. Dar nu aveau, bieții, ce face. Au trebuit să se supună.

Luîndu-și câte-un toiag în mîini, au pornit după cei doi zei.

Au mers ce-au mers, și au ajuns aproape-n vîrfurile muntelui. Atunci Filemon a-ntors capul, să vadă ce s-a petrecut și ce osîndă au dat zeii satului lor. Da-n locurile cunoscute, voința zeilor schimbase satul întreg într-un lac negru, care sclipea tăcut sub lună, închizînd taina-n apa sa ⁴⁶ . Priveliștea i-a-ndurerat pe cei doi soți, și lacrimi le-au țîșnit din ochi.

— De ce ați scufundat tot satul ? a spus bătrînul Filemon. Chiar dacă unii dintre ei greșiseră față de voi, ceilalți erau nevinovați.

— Taci, Filemon, a rostit Zeus. Osînda noastră, cum o fi, este întotdeauna dreaptă. Priviți mai bine spre coliba în care voi ne-ați ospetit...

Un stejar mîndru, ce parcă-mbrățișează un tei în floare...

într-adevăr, cătînd bătrînii înspre coliba lor cea veche, n-au mai văzut-o. Însă pe locul unde fusese ea-nainte, se ridicase-o insulă. Pe insulă era un templu din

⁴⁶ Motivul acoperirii cu apa a unor sate, orase, castele, biserici, gradini, de catre duhuri, vrajitoare, vraci etc. suparati pe oameni, este frecvent în toata literatura populara. Nenumaratele lacuri din tara noastra, ca : Techirghiolul - cu apa lui sarata, lacul Ursului de la Sovata, lacul lui Ovidiu de Unga tarmul mării, lacul Sf. Ana din creierii muntilor si altele au legende asemanatoare.

marmură în care Zeus avea o statuă de aur. Porți mari, sculptate-nchideau templul. Grădini pline de flori și rodii se întindeau în jurul său.

— Voi o să locuiți în templu, a glăsuț solemn stăpînul. Vreau să vă dau și o răsplată, pentru că i-ați cinstit pe zei. Spuneți o singură dorință. Poate vreți aur, tinerețe sau frumusețea mult rîvnită, putere, slavă sau mărire ? Spuneți ce vreți, și vă voi da.

Filemon a privit spre Baucis. Ea către el, cu înțeles. Se deprinseseră cu timpul să își grăiască fără vorbe, numai privind-se în ochi.

— Nu, mare Zeus, nu vreau asta, a dat răspuns Filemon. Aurul mult se risipește. Puterea scade. Tinerețea trece cu anii, negreșit. Pacea și dragostea în care am viețuit cu buna-mi Baucis sînt lucruri de neprețuit. De-aceea, dacă vrei să faci unor bătrîni sărmani un dar, îngăduie să-nchidem ochii, amîndoi, în aceeași clipă. Să nu-mi vadă soția rugul pe care îmi vor arde trupul. Nici eu pe-al ei nu vreau să-l văd, căci m-ar îndurera prea tare...

— Numai atîta vă doriți ?

— Darul acesta ni-i destul... a dat din cap bătrîna Baucis.

— Bine. Fie pe voia voastră...

Și Zeus a făcut un semn. Amîndoi zeii au pierit. N-au mai rămas, acolo-n munte, decît bătrîni.

Filemon și iubita-i Baucis s-au coborît pînă la templu. S-au așezat în tinda lui, dorind să stea-n aceleași locuri, în care viețuiseră încă de cînd erau copii.

Anii s-au scurs pe îndelete. Cei doi s-au gîrbovit mai mult. Ochii li s-au încețoșat ; nu mai vedeau nici la un pas.

Ș-așa, precum spune legenda, ședeau bătrîni, într-o zi, pe trepte-n fața templului. Niște drumeți îi întrebau despre-ntîmplarea petrecută odinioară în coliba unde se odihnise Zeus. Ei povesteau, cu vorbă moale, tremurătoare, tot ce-a fost : cum le-a schimbat coliba Zeus în acel templu aurit.

Pe cînd vorbea așa, bătrînul a simțit că îl înfășoară o scoarță rece, pe la tălpi. Scoarța creștea și către mijloc, și se urca spre gît, spre cap.

Baucis simțea același lucru. Înțelegînd că i-a sosit sfîrșitul așteptat, a spus ușor lui Filemon :

— Soțul meu scump, a sosit ceasul !... îți spun adio...

— Adio !... a grăit și dînsul, și-a sărutat-o lin pe frunte. îți mulțumesc pentru credința ce mi-ai purtat-o pînă la ultima suflare !

Și poate că și-ar fi spus cei doi bătrîni și alte vorbe de-adio și de mîngîiere ; dar gurile le-au amuțit. în preajmă s-a făcut tăcere. Cei care se-ntîmplaseră să se găsească lîngă ei priveau înmărmuriți. Bătrînul nu mai era om, ci se făcuse-un stejar falnic. Baucis, în schimb, era un tei subțire, alb, cu flori micuțe, dar cu mireasmă-amețitoare.

Legenda spune despre templu că s-a sfărîmat, bătut de vînturi ; dar multă, foarte multă vreme, s-ar fi văzut încă acolo cei doi copaci : un stejar mîndru și puternic, ce-mbrățișa cu ramurile sale un tei cu trunchiul alb și plin de floare...

Potopul

Zeus se-napoiase nespus de maniat din lunga sa călătorie de pe pămînt. Tot ce

văzuse în Frigia și în Arcadia îi dovedise, neîndoielnic, că oamenii nu îl iubesc, nici nu-l respectă de ajuns. Se tem numai de el, și-atît...

Deci, întorcîndu-se în Olimp, Zeus a poruncit lui Hermes :

– Adună-mi, de îndată, zeii !

Vocea lui Zeus tremura, privirea sa era ca marea cînd se dezlănțuie furtuna, pe frunte i se aduna mînia-n cute-ntunecate, ce nu vesteau nimica bun.

Hermes, cu aripi la picioare, la umeri și la pălărie, zbura prin cer și striga tare :

– Veniiți !... Veniiți !... Cît mai degrabă... Stăpînul... Zeus... poruncește să v-adunați.

Veniți în sala de ospete. Zeus se și găsește acolo !...

Cum auzeau porunca adusă de pristav, zeii săreau, și lăsînd toate la o parte : petreceri, jocuri sau concursuri, porneau în goană spre palat.

Lui Zeus nu-i plăcea zăbava, și repede-și ieșea din fire. Atunci nu mai cruța pe nimeni, chiar de era un fiu al său.

Calea pe care veneau zeii, după poveștile eline, este aceea ce se vede și azi pe cerul mătăsos, atunci cînd noaptea e senină ; noi o numim Calea lactee.

Palatul marelui stăpîn, clădit de fiul său, Hefaistos, din aur și aramă, era cu porțile deschise, și zeii au intrat grăbiți. Era un freamăt și o zarvă în tot Olimpul, ca atunci cînd Zeus își pregătise lupta cu titanii.

Lîngă palatele lui Zeus erau strînși zeci de slujitori, de zei mai mici, aceia care alcătuiau cortegiile și-i însoțeau pe olimpieni. Și ei se frămîntau, cuprinși de teamă. Își șopteau tainic la urechi :

– Să fi reînceput titanii războiul cu Olimpul nostru ?...

Stăpînul lumii cere pieirea oamenilor; în vremea asta, zeii cei mari, zeii-olimpieni, se adunaseră în sala unde îi aștepta stăpînul. Zeus ședea pe tronul său, cu fulgerele-n mîna dreaptă, și-n mîna stîngă purtînd sceptrul. Vulturul cel cu pene sure, vulturul care zbura zilnic, să-l sfîșie pe Prometeu, era acolo, lîngă dînsul.

Stăpînul și-a clătinat capul și pletele-i nepieritoare. Marea, pămîntul, stelele, cerul întins s-au zguduit, ca bîntuite de cutremur, și au fost gata să se sfarme, să se prăvale peste Tartar.

Frați și surori și fii și fiice s-au îngrozit și și-au șoptit :

– Ce e cu tatăl ⁴⁷ ? ! Ce se-ntîmplă ? Atît de tare-i supărat, cum n-a fost încă niciodată.

Hermes, șiretul, știa taina. El însoțise pe stăpîn în lunga lui călătorie. Cunoștea gîndul, supărarea și planurile tatălui, dar nu spusese nimănui. Păstra secretul pentru el. Și-acum zîmbea, văzînd pe ceilalți cum se frămîntă și-și șoptesc, neliniștiți, îngrijorați.

– Ascultați bine, olimpieni !... a tunat Zeus către ei. A venit vremea ca să stingem nesuferita seminție a fiilor lui Prometeu ⁴⁸, aceia care împînzesc cîmpiile, pădurile, munții și țărmurile mării...

⁴⁷ Zeus era numit adeseori „tatal zeilor din cer”, pentru ca majoritatea zeilor îi erau fii si fiice. Pe ceilalti : Poseidon, Hades, Hestia., Demetra si Hem, el ii salvase din pintecul lui Cronos, dîndu-le viata a doua oara. în sfîrsit, mai este numit „tata” sau „parinte al zeilor si al lumii”, pentru ca el pretindea ca obladuieste totul, pe zei si pe oameni, ca un adevarat parinte, adica plin de bunatate si înțelegere. Basileii sau regii elini se intitulau si ei parinti ai oraselor sau tinuturilor pe care le cîrmuiau.

⁴⁸ Din pricina ca legendele aratau pe Prometeu drept creator al oamenilor, ei sînt numiti uneori fiii lui.

- Cum ? ce tot spune ?-ntrebau zeii. Vrea să distrugă oamenii ?
- Băgați de seamă, a urmat Zeus, zvîcnindu-și brațele în sus, eu n-am avut atîta grijă pentru Olimpul fericit, în care noi hălăduim, nici cînd au năvălit giganții și înfiorătorul Tifon. Oamenii-s mai primejdioși. Ei seamănă cu noi, cu zeii. Minte lor e prea ageră. Într-o zi se vor răscula. Eu singur i-am văzut pe oameni, în Frigia, nepăsători cînd rosteau numele lui Zeus. Iară un rege, Licaon, a vrut să îmi întindă-o cursă și plănuia să mă răpună. Aflați însă că regele a și fost pedepsit de mine. L-am prefăcut în fiară, lup...
- Dar frigienii ?
- Înecați... Tot satul lor l-am scufundat. N-au rămas decît doi bătrîni, pe nume Filemon și Baucis. Ceilalți s-au dus în fundul apei...
- Dreaptă răsplată le-ai dat, Zeus... au glăsuț toți olimpienii.
- Dreaptă ! a strigat iarăși Zeus, tăindu-le c-un semn cuvîntul. Dar a căzut numai un sat, și dincolo un singur om. Și nu de-un sat, și nu de-un om îmi este mie grijă, ci de toți ceilalți la un loc. Dacă-ntr-o zi le vine pofta să urce în Olimp, la noi ? Să nu mai recunoască cerul și să se-nscăuneze ei stăpînitori peste pămînt ? Atuncea, zei, ce ne vom face ?...
- O !... Asta nu se poate. Nu. Oameni să urce în Olimp ? Și să se cîrmuiască singuri ? Mai bine piară de pe-acum ! Să-mpiedicăm această crimă și să dispară acest neam de muritori prea îndrăzneți, care ne amenință domnia ! a zis la rîndul său Poseidon.
- însă, mă-ntreb, a spus Atena, cine o să ne-aducă jertfe ? Cine o să ridice temple și-o să le umple cu ofrande ? Libații cine ne va face ? Noi ne-am deprins să fim slăviți. Chiar de n-o fac cu bunăvoie, oamenii tot ne mai slujesc. Ce zici de acest lucru, Zeus ?
- Hm !... Asta o să mai vedem... Ne vom gîndi să-ți dăm răspuns mai la sfîrșit, a rostit Zeus. Acuma nu vrem altceva, decît să-i pedepsim pe oameni.
- Să-i pedepsim !... Să-i pedepsim !... Lovește-i tu, cu fulgerul... Să ardă-n flăcări tot pămîntul ! s-a repezit neghiobul Ares.
- Am cugetat și eu la asta, a grăit Zeus, către Ares. însă mi-am amintit că-n timpul cît a fost lupta cu giganții, era să se aprindă slava, unde se află cerul nostru. Și eu mai știu de la Uranus că s-ar putea să vie-o zi cînd va lua foc însuși eterul ⁴⁹. N-am vrut să-aleg această cale... Am cugetat că e mai bine să-i îneacă...
- Dar bine, cum ? a întreat zeița Hera.
- Nu-i greu deloc, a răspuns Zeus. Strîng nori de ploaie din tot cerul. Și plouă, plouă, pînă cînd dispar, cu toții înecați, toți oamenii lui Prometeu... Vuia Olimpul de urale. Stăpînul a lăsat să treacă uralele pîn' la sfîrșit. Cînd s-a făcut din nou tăcere, a dat cu sceptrul în podea. Ploile se dezlănțuie.
- Să-nceapă, așadar, potopul !... Tu, Hermes, fugi pînă la Hades și îl vestește că-n curînd vor sosi umbre cu duiumul. Umbrele celor morți vor sta grămezi, grămezi în jurul porții ce duce în ținutul său, ținutul groazei și al morții... Voi, zeii Ares și Apolo, ieșiți afară și vedeți de sînt acolo Bore-u, vîntul de miazănoapte, și toate celelalte vînturi, care, suflînd, pot risipi norii cei buluciți a ploaie. Luați-i cu voi, țineți-i bine... Artemis, cheamă pe Eol, vestitul rege peste vînturi !...

⁴⁹ 3. Cei vechi socoteau ca din haos s-a despartit pămîntul de cer, uscatul de apa, si aerul, pe care-l respira oamenii, de eterul cel subtil si curat. Sus de tot era eterul, dedesubt aerul obisnuit, jos pămîntul, despartit de apa.

Și toți care-ncotro fugeau să-i împlinească vrerile, cât mai cu sîrg, și cât mai bine. Zeii acelor vînturi care împrăștie adesea norii au fost luați grămadă de Eol și duși departe-n niște margini, zăvoriți într-o peșteră, la gura căreia a pus doi monștrinaripați de strajă, să nu poată scăpa nicicum.

În schimb, Eol a poruncit, la cererea stăpînului, să vie Notul, vîntul care aduce cu el nori și ploi, vîntul cel cald de miazăzi.

Zeus l-a cercetat, privindu-l pe zeul-vînt din tălpi în creștet. Pe fruntea lui sta împletită negura, care mohorăște văzduhul înaintea ploii. Din penele aripilor întinse peste-un sfert de lume, avînd culoare vînătă, ca și sînul său păros și încărcat cu umezeală, curgea în juru-i numai rouă. Mai mult, cînd apăsa cu mîna norii care pluteau în juru-i, pînă la mare depărtare, se auzea zgomotul ploii, ce răpăia neconținut. Ținîndu-se de el, veneau și alte numeroase vînturi, înaripate și purtînd burdufuri mari, pline cu apă.

— Porniți deasupra astei lumi și înecați-o pe de-a-ntregul, a răbufnit spre vînturi Zeus.

Notul a început să zboare, urmat de celelalte vînturi aducătoare de furtuni. Ploi nesfîrșite se vărsau deasupra lumii, în șiroaie, în timp ce Zeus arunca, și el, cu fulgerele-n oameni.

Iris⁵⁰ — zeița curcubeu, zeița cu aripi de aur — suga apa din mări și lacuri, și-umplea burdufurile norilor, secate dup-atîtea ploi.

Ploaia cădea, cădea, tot mai avănă peste oameni, peste pămînt, peste cîmpii. Semănăturile pe ogoare fuseseră-n noroi trîntite. Speranța muritorilor de-a se hrăni prin munca lor, de pe ogoare, se pierdea, și deznădejdea cuprinsese mulțimile. Munca-ndîrjită dintr-un an pierdea pe cîmp fără folos.

Rîurile și marea încep sâ se reverse

Dar Zeus nu se mulțumea numai cu apele din ploi. A poruncit fratelui său, Poseidon cel stăpîn pe mări, să îl ajute. Acesta a chemat la sine, într-un palat clădit în mare, din marmură verde și-albastră, pe zeii ce-și aveau sălașul sub albiile fluviilor.

— Dați drumul forțelor pe care le-aveți în stăpînirea voastră, a spus Poseidon zeilor, de cum au intrat în palat. Astfel ne poruncește Zeus. Deschideți deci zăgazurile și lăsați libere să curgă puhoaiile, ca-ntr-un vîrtej, peste pămînt și peste oameni. Poseidon își sfîrșise vorba. Zeii priveau nedumeriți. Ar fi-ntre-bat : „de ce ?” și „cum ?” Dar la un semn al lui Poseidon au trebuit să se retragă, să plece spre mătciile lor. S-au îndreptat către izvoare. Le-au deschis, larg, gurile reci. Apele au fîșnit bogate și-au năvălit, urlînd, pe văi.

În acest timp, zeul Poseidon își luase furca cu trei dinți, bătută în mărgăritare, și o izbise de o stîncă, cu sunet înfiorător. Pămîntul se cutremurase. Stîncă se despicasă-n două. Vinele apelor, plesnite de violența izbiturii, scrîsniseră ca niște lanțuri rupte de-o mîna de uriaș. Apele tănuite acolo se repeziseră afară, sărind nebune peste stînci, în lungi pîraie zgomotoase, cu coame albe pe spinare, ca niște cai

⁵⁰ *Iris cea cu aripi de aur, sau curcubeul, era în mitologia elinilor socotită drept o crainică a zeilor, după cum Hermes era prstavul lui Zeus. Ea zbura cu iuteala vîntului. Era în acelasi timp si o zeita a norilor. Suga apele din rîuri si mari si încarca norii sleiti dupa ploi. Iris era fiica lui Taumas, un zeu marin, a Electrei, fiica lui Ocean, avînd deci, de la amîndoi parintii, origine acvatica. Taumas era fiul Gheei, din casatoria ei cu Pontul, un alt zeu al marilor. Dînd aceasta complicata genealogie, prin legende pline de poezie, își explicau elinii faptul ca dupa ploaie apare curcubeul, în culorile lui atît de minunate.*

însăimîntați.

Rîuri și fluvii, prea umflate, se și vedeau săltînd din măci. Se năpusteau peste cîmpii și nimiceau semănături, smulgeau copaci din rădăcini și luau cu ele oameni, vite, case și așezări întregi.

Toate-ar fi fost cum ar fi fost, dar cînd și-nvolburata mare a început să se reverse, să-și zvîrle apa ei sărată în lungi torente peste țărături, răspîndind moarte și prăpăd, sorți de scăpare n-au mai fost pentru sărmanii pămînteni.

Purtînd în clocote turbate tot ce mai era viu prin lume, apa se întindea mereu. Hotare nu mai avea marea. Nici nu se mai zăreau limanuri negre sau verzi pentru scăpare. Zadarnic se tot trudeau unii, în bărci sau plute ușurele, să mai răzbească prin puhoi, sfîrșitul lor era aproape.

Pe cîmpuri, unde mai-nainte culegeau roade muritorii, în sate, unde se jucau copii cu risete zglobii, era acum domnia mării. Prin crengile copacilor înalți, semeți, odinioară cu frunțile scăldate-n soare, lunecau peștii argintii. Frumoasele nimfe ale mării,

fiicele zeului Nereu⁵¹, purtînd în păr mărgăritare, la gît șiraguri de mărgean, și pe veșminte flori de mare, și scoici, și fluturi de sidef, treceau înot peste podgorii și prin livezi, sau se plimbau pe străzile orașelor. Delfinii cutreierau codrii, s-avîntau sprinteni printre crengi. Leilor, galbeni ca nisipul, tigrilor și mistreților, și altor fiare sîngeroase nu le mai era de folos puterea mare ce-o aveau.

Păsări cu aripile-ntinse străbăteau zile întregi văzduhul, căutînd să-și afle un locșor, unde să poată poposi. Căutau zadarnic, și la urmă cădeau în ape, fără vlagă, ca niște frunze veștejite dintr-un copac bătut de vînt.

Imensa revărsare-a mării acoperea întreg pămîntul și pentru-ntîia oară valul se legăna pe vîrf de munte.

Cei mai mulți oameni au pierit. Alții, puțini, scăpați cu zile, pe cîte-o creastă mai înaltă, slăbiți de foamea nemiloasă și înghețați de frig s-au stins, de-asemeni, și-au căzut în ape.

Numai o barcă mai plutea, o barcă mare, construită parcă anume să înfrunte nebuna furie a apelor. Și-adevărat, precum se spune, barca fusese pregătită cu vreme multă înainte...

Potopul încetează

Prometeu, tatăl omenirii, avea el însuși un fecior, pe Deucalion, ce era rege la Ftia, în Tesalia. Și el era căsătorit cu fiica lui Epimeteu și a Pandorei : o copilă plină de haruri, ce purta numele de Pira.

După ce tatăl, Prometeu, a fost înlănțuit de Zeus, Deucalion și soția lui s-au dus să-și mîngîie durerea. Iar Prometeu, care-avea darul prevestirii, ca și bunicul său, Uranus, i-a spus așa lui Deucalion :

— Ia seama, fiule, că Zeus vrea să înece tot pămîntul sub un potop nemaivăzut și să distrugă oamenii. Planul lui nu va izbîndi, dacă tu ai să mă ascuți ! Să-ți faci o

⁵¹ Zeul Nereu, reprezentat în mitologia elinilor ca un batrîn venerabil, era considerat tot un fiu al zeitei Gheea - pămîntul - și al Pontului. Dealtfel, zeii marilor erau mai mulți, dar Poseidon era cel mai mare dintre ei, stăpîn olimpic al tuturor apelor. Nereu, căsătorit cu oceanida Doris, avusese cincizeci de fiice. Ele erau cele cincizeci de nimfe nereide. Imaginea fabuloasă a acestor nimfe a patruns în mai toate basmele popoarelor sub forma unor zîne ale mării, așa cum apar și în creațiile noastre populare. Adeseori, aceste zîne ale mării sînt numite în basme : sirene. Cei vechi își închipuiau însă sirenele ca pe niste fete cu trupurile jumătate pasari, ce locuiau numai într-o insula a lor, aflată între Capri și coastele Italiei.

barcă zdravă, de lemn, să-nfrunte apa și furtuna. Pune într-însa hrană multă și apă de băut, din plin. Când vor începe ploile — prin ploi vrea Zeus să înece pământul nostru ! — tu te urcă îndată pe corabie. Visește ne-nfricat cât timp ploile acelea vor dura. Iar cerul când s-o limpezi, cată în zări și vei vedea un singur vîrf semeț de munte, ce nu va fi cuprins de ape. Acel munte este Parnasul⁵². îndreaptă-ți barca într-acolo ! Și ce va fi vei mai vedea...

Ascultînd sfatul tatălui, Deucalion și-a pregătit barca, de cum s-a-napoiat acasă. Și, cînd s-au pornit ploile, și-a luat pe draga lui soție, s-au urcat amîndoi în barcă, gata de drum către Parnas. Apele au crescut întruna. Elada s-a acoperit, pe tot întinsul ei, de valuri. Numai o barcă mai plutea... Era barca lui Deucalion⁵³.

Ploaia mai încetase parcă. După aproape nouă zile de necurmată scurgere, norii erau secătuiți, oricît îi tot adăpa Iris, și cerul se mai limpezise. Deucalion a zărit Parnasul și a vîslit mai încordat, luptîndu-se din greu cu marea, pînă ce a ajuns acolo.

Vîntul și marea i-au izbit în niște stînci barca de lemn. Și barca i s-a sfărîmat. Fiul lui Prometeu și-a luat sub brațul stîng soția dragă, și doar cu dreapta a-notat, pînă ce a ajuns la mal.

Scăpat din valuri, Deucalion privea, încă înspăimîntat, pustiul verde-al apelor. La pieptul său strîngea pe Pira, înfrigurată și flămîndă, dornică de un adăpost.

Zeița Temis intervine

Legenda spune că, din slavă, i-ar fi zărit pe cei doi oameni zeița Temis⁵⁴, titanida, împărțitoarea de dreptate. Temis s-a apropiat de Zeus, și arătîndu-i tot pământul scufundat sub noian de ape, a glăsuț :

— Mărețe Zeus, dreptate ți-ai făcut destulă. La Hades morții vin șirag, și nu se mai sfîrșesc la poartă. Din mii și mii de oameni, cîți viețuiau pînă acum, au mai rămas pe lume doi... Pentru un sat de frigieni și-un rege din Arcadia, ce te-au nemulțumit pe tine, plătit-au mult prea mulți și-așa... Lasă-i pe-acești doi în viață...

— Cine sînt ei și cum se cheamă ? a-ntrebat Zeus, în sfîrșit.

— Se cheamă Deucalion și Pira. El este rege tesalian. Norocul le-a surîs, și iată-i, se află-n muntele Parnas. Au suferit și ei destul. Deci, pentru numele dreptății, te voi ruga-n genunchi să-i ierți !...

Zeus, ascultînd-o pe Temis, s-a îmblînzit. Și după nouă zile și nouă nopți, în cea de-

⁵² Muntele Parnas, situat în vechea Grecie, între Dorida și Focida, înalt de 2 459 m, era locul unde salasluiu zeul Apolo și cele nouă muze. Celor vechi li se pareu muntele acesta nespun de înalt. Poetul Ovidiu, ale carui minunate „Metamorfoze” au stat adesea la baza alcatuirii unora dintre aceste legende, spune în cîntecele lui ca Parnasul își înalta două dintre vîrfurile sale pînă la stele. Era deci firesc să-și închipuie ca acesta a fost singurul refugiu în timpul potopului.

⁵³ Legenda potopului este comuna aproape tuturor popoarelor, pînă în Africa și America de Sud, dovada că în timpuri foarte, foarte departate, pastrate în amintirea oamenilor numai prin povesti, au avut loc mari ploi torențiale, cutremure și scufundări. Locuri uscate au fost acoperite de ape, și alte tinuturi marine au devenit pămînturi fertile. Biblia narează și ea legenda despre un potop, din care s-a salvat Noe cu arca lui, sfatuit de Dumnezeu. La elini, locul lui Noe îl ține Deucalion, sfatuit de Prometeu, tatal sau. Coincidența este izbitoră. Interesant este însă faptul că Deucalion, noul parinte al omenirii - spre deosebire de Noe - se salvează împotriva vointei divinității supreme.

⁵⁴ Titanida Temis fusese, după unele legende, soția titanului Iapet, deci marna lui Prometeu și a lui Epimeteu. Era deci firesc ca ea să intervina în favoarea nepoților săi, Deucalion și Pira.

a zecea s-a îndurat să facă semn. La acest semn, s-a repezit Eol pînă la peștera unde-l ținuse pe Boreu, și i-a dat drumul de îndată.

Boreu, cînd s-a văzut scăpat din peștera întunecoasă, s-a avîntat în largul său. Suflînd voios, a risipit norii la mare depărtare, și într-un ceas sau poate două, cerul s-a-nseninat de tot.

Aflînd că ploaia s-a oprit, Poseidon și-a lăsat din mînă tridentul său cel fermecat, și în aceeași clipă marea și-a încetat tot zbuciumul. Pe urmă, a chemat la sine pe-un fiu ce se chema Triton⁵⁵, un monstru-al apelor marine, căruia i-a cerut să sune înapoierea apelor în mări, în fluvii și în lacuri.

Triton a luat o scoică mare și a sunat din ea prelung. Apa, supusă, a-nceput să vie către matca sa. Colinele au răsărit de sub povara undelor, și-n timp ce apele scădeau, pămîntul parcă se-nălța, de undeva, dintr-un fund. După aceste nouă zile, pădurile își arătau din nou coroanele-nverzite deși frunzele mai păstrau încă nămolul apelor.

Deucalion are un vis ciudat Se liniștise iarăși lumea. Rîuri și fluvii se scurgeau în albiile lor, tihnite, de parcă n-ar fi fost tot ele acelea ce-necaseră atîția oameni pe pămînt. Marea se legăna domoală și visătoare-n matca sa, și parcă nu-ți venea a crede că ea, haină și turbată, se năpustise peste țărături, urlînd și făptuind prăpăd.

Privind pînă departe-n zări, peste pămîntul fără viață și fără oameni, Deucalion-a simțit că-i curg lacrimi amare pe obraz. Și el i-a spus soției sale :

— Numai tu, Pira, ai rămas în lume, singură cu mine. Dar mă gîndesc : ce inimă ai fi avut, iubită Pira, dacă și eu mă înecam? Cum înduram atîta frică ? Cine-ți mai mîngîia durerea ? Eu, cel puțin, dacă destinul făcea să pieri-naintea mea, te-aș fi urmat. M-aș fi zvîrlit în valurile spumegînde. Bine c-am scăpat amîndoi, deși sîntem atît de singuri... De ce nu am și eu putere ca înțeleptul Prometeu, părintele meu chinuit pe stîncă din muntele Elbrus ? De ce nu pot și eu să fac, din apă și pămînt, alți oameni ?

Vorbind, se coborau pe coasta muntelui Parnas. Cînd, iacătă, zăresc în cale apele rîului Cefis.

— Semn bun ! a glăsuie bărbatul. Rîul cel sfînt ne-a tăiat drumul. Să ne spălăm în unda lui de rele și necurățenii⁵⁶, și poate drumul mai departe ne-o fi mai lin și mai cu spor.

Rostind cuvintele acestea, Deucalion și soția lui s-au cufundat în unda rece. După ce

⁵⁵ Despre Triton vom mai aminti cînd va fi vorba în amanunt de zeul Poseidon. El simboliza urletul valurilor și era reprezentat printr-un zeu marin cu coada de pește, ținînd la gura o scoică din care suna, făcînd furtuna să se dezlantuie sau să înceteze.

⁵⁶ Rîurile - apele curgătoare din izvoarele de munte, apele care fertilizează pămîntul, adăpa oamenii și vitele și spăla necurațeniile - se bucurau la elini de un respect deosebit și erau socotite sfinte. Ei credeau că apa poate spăla uneori nu numai necurațenia, ci și relele, necazurile. Că pe toate celelalte elemente ale naturii, elinii personificau și rîurile, socotindu-le fiii și fiicele lui Ocean, de unde izvorau și unde se reîntorceau. Ele erau reprezentate, de cele mai multe ori, prin niste oameni cu trupuri de tauri, purtînd și coarne, semnul puterii. Că un omagiu fata de apele curgătoare, în lucrarea lui „Munci și zile”, Hesiod recomandă călătorului ajuns pe malul unui rîu să-și spele mîinile, să se purifice, altfel riscînd să-și atragă mînia zeilor. La cei vechi, unele rîuri aveau sanctuare și altare proprii și în cinstea lor se organizau serbări. Tradiția aceasta naivă s-a păstrat la unele popoare, ca o mulțumire a binefacerii pe care o aduc rîurile. Aceasta mai cu deosebire în țările cu climă secetoasă, unde apa lipsește adesea, ca în Egipt, Spania, Italia etc. Si în folclorul nostru, apele ocupa un loc deosebit. Multe rîuri, ca : Oltul, Muresul etc. au balade și legende legate de numele lor.

s-au spălat pe trup, pe plete, și și-au stropit veșmintele, cum era datina străbună, au pornit veseli iar pe cale.

Nu prea departe de Cefis era templul zeiței Temis. Preoți nu mai erau acolo. Focul n-avea deci cum să ardă. Pe zidul templului creștea, în voia lui, mușchiul cel verde.

Deucalion și soția-i, Pira, au curățat zidul de mușchi, au aprins focul pe altar și-au făcut cele de cuviință, pentru ca Temis să se simtă îndeajuns de mulțumită⁵⁷. Dar în același timp cei doi au căzut în genunchi pe trepte și, sărutînd marmura rece, au implorat-o pe zeiță :

— Tu, care ești bunica noastră și ocrotești dreptatea-n lume, tu, ce hălăduiești în slavă și stai lângă stăpîn, ascultă... Milostivește-te, zeițo, învață-ne ce putem face, ca să se umple iar pămîntul cu oameni și-alte vietăți...

Coborîndu-se apoi noaptea, cei doi soți s-au culcat în templu. Deucalion a văzut-o-n vis pe Temis, venind lângă el.

— In zorii zilei, i-a spus Temis, părăsiți templul și porniți amîndoi unde vă duc ochii.

— Dar focul cine-l va păstra ? a întrebat, prin vis, bărbatul.

— Focul va arde de la sine !

— Și oameni noi cum vom aduce pe-acest pămînt acum pustiu?

— Să luați, a spus zeița Temis, oasele străbunicii voastre. Mergînd de-a lungul fluviilor, să zvîrliți oasele-i în urmă, și oamenii vor răsări...Din pietre se nasc noi oameni. Spunînd cuvintele acestea, zeița a pierit din vis. Deucalion s-a trezit îndată. Și a strigat soției sale :

— Pira ! In vis, în timpul nopții, mi s-a ivit bunica Temis. M-a învățat ce-i de făcut ca să-i reînvie pe oameni...

Numai că povestind soției cele pe care le visase, aceasta a-nceput să plîngă :

— Oasele străbuniei noastre ? Ar fi o crimă neiertată să risipim aceste oase, zvîrlind cu ele peste tot...

— Dar stai !... s-a luminat bărbatul. Nu-i Gheea străbunica noastră ?

— Ba da, s-a bucurat femeia. E Gheea, e pămîntul însuși. Oasele ei sînt pietrele...

— Atunci, totul e limpede.

Deucalion și soția sa au luat în brațe multe pietre, apoi, mergînd de-a lungul văilor, le azvîrleau în urma lor.

Unde cădeau aceste pietre, ele se prefăceau în oameni. Cele pe care le aruncase Deucalion se schimbau în bărbați puternici, iar celelalte, azvîrlite de mîna moale a soției, deveneau niște fete mîndre.

Astfel, pentru a doua oară — prin Deucalion și soția lui — s-au ivit oamenii pe lume.

Iară în humă era viață, erau semințe rodnice. Căldura soarelui îăcea semințele să încolțească. Din ele s-au născut pe urmă, cum spun legendele străvechi, viețuitoare, mii de spițe, de plante și de animale.

Lumea s-a înmulțit din nou, mai mult decît la început.

Deucalion și-a făcut o casă, viețuind cu soția lui în pace, respectat de toți. în casa

⁵⁷ Tot așa cum Deucalion și Pira curăta templul lui Temis, vedem și-n basmele noastre pe eroii populari ajungînd în peregrinările lor la sfînta Miercuri, sfînta Vineri, carora trebuie să le aduca apa, să le facă focul, să le curete casa și grajdurile, primind în schimb o rasplata. Sfînta Vineri, de pilda, nu este altceva decît Venera sau Venus - numele latin al zeiței Afrodita. Numele de sfînta Miercuri vine de la zeul Mercur sau Hermes, după cum marti vine de la zeul Marte - sau Ares - și joi de la Joe (Ju-viter) sau Zeus.

*asta i-a născut Pira soțului său un fiu, pe care l-au numit Elen.
Acesta e, după legendă, strămoșul grecilor, numiți în vremurile vechi : elini.*

Înșelăciunile lui Zeus

Trecuse, în sfârșit, urgia potopului dezlănțuit. O lume nouă se năștea. De-o parte se aflau elinii, din neam de zei, neam de titani ⁵⁸. De alta erau ceilalți oameni — câți se născuseră din pietre. Zeus era iar mulțumit. într-un sfat tainic îi spunea fiului său, Hermes, pristavul : — Acuma toate-mi sânt pe plac. Aș vrea să sorb, la nesfârșit, ce e mai bun și mai gustos : ambrozie, nectar divin, fructe de pe pământ și vinul cel înmiresmat, dulce și gros, pe care-l beau toți muritorii cu nesaț... Eu sînt stăpîn și fac ce vreau. Mi-am luat zeițe de soții ⁵⁹. Dar văd, acolo, pe pământ, nimfe ⁶⁰ și fete pămîntene, uneori mai fermecătoare decît zeițele din cer. Am să fac, Hermes, și-alte nunți... Mie îmi este-ngăduit să calc și legile cerești, chiar

⁵⁸ *Corabiile elinilor au cutreierat marile din timpuri foarte, foarte vechi Ei debarcau în toate cele trei continente cunoscute pe atunci : batrîna Asie, Africa si Europa. Dînd lupte îndîrjite cu localnicii, elinii luau în stăpînire pămînturi noi ti cladeau orase înfloritoare, în care adunau aur si nenumarate bogatii : cirezi de vite, grîne, obiecte pretioase si sclavi, mai ales sclavi, pe care îi vindeau în toata lumea. Astfel de orase au fost întemeiate, ca un lant, si pe tarmurile patriei noastre : Tomis, Calatis, Istria etc. Cînd popoarele asuprite îi întrebau cu ce drept îi napastuiesc, razboinicii si negutatorii elini le raspundeau ca ei au toate drepturile, fiindca fac parte din-tr-un neam ales. Atunci își desfasurau stralucita, dar imaginara lor origine, afirmînd ca prin Elen, Deucalion si Prometeu se trag din lapet, deci direct din titani, ca si Zeus, care era fiul lui Cronos. Iar Cronos si lapet se stie ca erau frati. Astfel elinii se socoteau, ca si olimpienii, samînta buna din titani. Iar pe bastinasii tarmurilor, unde acostau corabiile eline, îi considerau nascuti din pietrele aruncate de Deucalion si Pira. Bastinasii trebuiau, deci, sa li se supuna elinilor fara sovaire.*

⁵⁹ *Daca întregul popor elin era atît de nobil, tragîndu-se din titani, regii elini voiau sa fie si mai nobili. De aceea, ei își alcatuiau o genealogie cit mai aleasa, întemeiata, bineînteles, pe vechile legende. In acest scop, aratau ce. un zeu olimpien îi alesese pe o anumita stramoasa a lor de sotie. Ei se trageau din aceste pămîntene însestate. La ospetele din palatele lor, regii chemau pe cîntaretii ratacitori, pe aezi, sa cînte, între altele, ispravile amoroase ale zeului respectiv, dovedind astfel „neîndoielnic” ca se înrudesce cu acel olimpien. Dar cum regii doreau cel mai adesea sa fie înruditi direct cu stăpînul Olimpului, s-au nascocit în decursul veacurilor zeci si chiar sute de astfel de „înșelaciuni” ale lui Zeus.*

dacă sînt orînduite de mine însumi...

...Și Zeus, împlinindu-și vorba, căta nesățios prin lume. Căta mai mult către ținutul udat de fluviul Asopos ⁶¹, din pricină că zeul fluviu avea cam douăzeci de fete, una mai mîndră decît alta. Dar dintre ele o-ndrăgise pe cea mai mică, pe Egina.

O flacără strălucitoare

Zeus, precum se povestește, s-a preschimbat în flacără, o flacără strălucitoare, care s-a coborît din cer, într-un vârtej amețitor, pe malurile fluviului. El a furat-o pe **Egina**, a-nvăluit-o-n flacără și, într-o clipă, a purtat-o în niște locuri tănuite, să nu o mai găsească nimeni. Numai că zeul fluviu, tatăl, nu s-a lăsat batjocorit. S-a ridicat din matca sa și a pornit în lumea largă să-l afle pe, răufăcătorul care-o furase pe Egina.

A mers, a mers, pîn-a ajuns într-un regat numit Corinth. Regele locului, Sisif, era nespus de necăjit. În țara lui bîntuia foamea, fiindcă fusese lipsă de apă în tot anul și grînele nu se coceau, pășunile erau uscate și în livezi nu se vedea decît, ici-colo, cîte-o fructă.

Aflînd atîta sărăcie, Asopos s-a înduioșat și, cu puterea lui de zeu, a făcut să țîșnească apa dintr-un izvor de mult secat. Ținutul s-a înveselit. Iarba a început să crească. Oamenii au ieșit la cîmp, să facă noi semănături.

Drept mulțumire fluviului, **Sisif i-a spus unde se află Zeus, ascuns, cu prada lui. Ba i-a mărturisit că fata avea acuma un copil, ce purta numele Eac.**

Asopos a fugit s-o caute. Era atît de mînios, că Zeus — cît e el de Zeus — s-a cam temut să nu pățească în acea ziună vreo rușine. Mai ales nu-i era pe plac să i se dovedească fapta. Atunci, și-a prefăcut iubita într-o bucată de pămînt, pe care a zvîrlit-o-n mare.

Fluviul n-a mai avut ce face ; a trebuit să se întoarcă în albia lui părăsită. **Fata a rămas insulă ⁶², scăldată de albastrul mării. Iar fiul ei, micul Eac, crescut acolo-n insulă, de niște oameni milostivi, a ajuns rege mai tîrziu.**

Lui Zeus nu i-a fost destul.

— Dar fluviul are și-alte fete, îi spunea el zeului Hermes. Cea mai frumoasă-i **Antiopa**, și ea va fi soția mea...

Precum a zis a și făcut. S-a preschimbat într-un satir ⁶³ — într-un satir încornorat, dar cu chip ademenitor — și a pîndit-o pe-Antiopa, cînd adormise-ntr-un umbrar. Și fata,

⁶⁰ *Nimfele erau zeitati feminine, mai puțin importante, reprezentate prin niste tinere fete, care locuiau pe pămînt, în fîntîni, izvoare, fluvii, în copaci, paduri, cîmpii, dealuri și munti. Aproape nu era loc din natura sa nu aiba, dupa imaginatia vechilor greci, nimfele sale. Nimfele slujeau și pe zei, mai ales pe zeitele olimpiene : Hera, Afrodita, Artemis etc. In basmele noastre, ele se confunda cel mai ades cu zînele.*

⁶¹ *In Elada erau patru rîuri care purtau numele de Asopos. Cel despre care este vorba în povestirea noastră uda ținutul Beotiei.*

⁶² *Insula Egina, situata în golful cu acelasi nume, se afla între Peloponez și Atica. Se pare ca orasul Egina a fost în antichitate un concurent serios al Atenei. Orasul era întemeiat, dupa legende, de Eac, fiul frumoasei Egina, cea învelata de Zeus. Scoala de sculptura din acest oras a fost celebra. In 1811 s-au descoperit aici niste faimoase sculpturi în marmura.*

neavînd ce face, a trebuit să se-nvoiască. A devenit soția lui.

Copiii ei au fost doi gemeni, Zetos și Amfion, pe nume : strămoși ai regilor din Teba.

O nimfă din cortegiul zeiței Artemis

Asopos își plîngea destinul. Dar Zeus hohotea în slavă și îi spunea pristavului :

- Hermes, ce fată crezi tu, oare, că merită cinstirea-naltă de a-mi pleca ochii spre ea ?
- Știu eu, stăpîne ? zicea Hermes. îmi pare mie, sau așa e ? Nu cred că-i alta mai frumoasă decît Calisto ⁶⁴, nimfa care o însoțește în cortegiu pe Artemis, la vînătoare...
- Privirea ta e ageră, a rîs cu hohote stăpînul. Ești gînd din gîndul meu, băiete. într-adevăr, nu-i alta care să merite, mai mult ca dînsa, cîntea de-a-mi deveni soție...
- Bine, dar nimfele acestea au jurat fiicei tale, Zeus, că vor rămîne ne-ntinate. Zeița Artemis ucide nimfele sale din cortegiu, dacă își calcă jurămîntul... Calisto nu o să primească a-ți fi soție. îi va fi teamă.
- Nu, Hermes, te înșeli, te-asigur, i-a spus pristavului stăpînul. Nimfei nici n-o să-i fie teamă. Iată ce fac...

Și, într-o clipă Zeus a luat înfățișarea copilei sale, Artemis. Pe umeri ținea, ca și dînsa, un arc măiestru de argint și-o tolbă plină cu săgeți. Mergînd cu pas ușor, prin munți, i-a tăiat calea lui Calisto. Cu voce limpede, de fată, i-a poruncit nimfei să vină la pieptul său și-a sărutat-o. Calisto, nebănuitoare, se bucura că-i strînsă-n brațe și sărutată de zeiță.

Deodată, Zeus și-a luat chipul său majestuos, impunător, și a rostit către Calisto :

- De azi vei fi soția mea. Fiul tău o să-ntemeieze regatul din Arcadia !
- Cînd a-nțeles înșelăciunea, nimfa a început să țipe și a fugit ca o nălucă, plîngînd, spre inima pădurii. Artemis cea adevărată, auzind țipetele fetei, a trimis nimfele s-o cheme. Calisto s-a înfățișat tremurătoare, înlăcrimată, i-a căzut în genunchi zeiței și a rugat-o să o ierte. Se ruga biata să o ierte, deși nu avea nici o vină.*

Artemis se uita la nimfă, avînd o cută-ntre sprîncene. Fără să dea nici un răspuns, a cerut arcul și-o, săgeată și a țintit-o pe Calisto.

Zeus, care era acolo ascuns în dosul unor arbori, a vrut să-și scape victima de sub săgeata fiicei sale. Făcînd un semn, a preschimbato pe Calisto într-o ursoaică. Ursoaica a-ncercat să scape și să se urce-ntr-un copac. Atîta numai că zeița arareori își greșea ținta. Fata a fost lovită-n piept. Gemînd, s-a prăbușit în iarbă și sîngele nevinovat a înroșit pădurea toată. S-a chinuit așa un timp. Mai înainte de-a muri a născut un fecior, pe Arcaș.

Sfîrșindu-și fata zilele, trupul său a fost pus pe rug. Și moartă ea era frumoasă. Ca să-i păstreze frumusețea, Zeus a luat-o de pe rug și a azvîrlit-o între stele, ivind o nouă constelație, ce se numește Ursa mare.

Fiul său, Arcaș, după cum îi prevestise însuși Zeus, a-ntemeiat Arcadia, țara cea mai încîntătoare ce se afla în acel timp, după cum spun legendele. A viețuit el multă vreme, însă, simțînd că i se-apropie ceasul din urmă, l-a rugat pe tatăl său ceresc, pe Zeus, să-l ducă lîngă mama lui. Zeus i-a împlinit dorința schimbîndu-l, de asemenea, în altă constelație care se

⁶³ *Satirii erau fiinte imaginare - jumătate oameni, jumătate animale. Ei purtau coarne și urechi ascuțite, ca niste tapi. Picioarele paroase aveau, de asemenea, copite de tapi. Locuiau mai ales prin paduri si însoteau aproape întotdeauna cortegiul zeului vinului,Dionisos.*

⁶⁴ *Numele de Calisto se talmaceste din limba elina prin „preafrumoasa”.*

Io e preschimbată în junincă

— Calisto este sus, pe boltă. Egina-i insulă în mare. Destinul a voit ca eu să mi le pierd pe amîndouă, glăsuia Zeus către Hermes.

— Necazul n-are nici un drept să mohorască fruntea ta. Sînt flori pe lume cîte vrei. Îți poți afla alte soții, îi răspundea șiretul Hermes.

Și mai trăia pe-atunci, în Argos ⁶⁵, oraș vestit, înfloritor, o preoteasă-n templul Herei, ce purta numele de Io.

Tatăl acestei fete, Io, era alt fluviu zeu, Inahos, ce uda țara Argolidei.

Zeus o văzuse pe Io cînd se scălda în zorii zilei. Din cer o urmărise lacom, cum se rotea domol prin unde și se ivea deasupra apei, ca o petală de argint.

Fecioara Io, terminîndu-și scăldatul într-o dimineată, se îndrepta spre țarm, storcîndu-și cosițele bălaie, lungi, ridicînd brațele spre soare. Zeus, neostoitul Zeus, ce o pîndea din slava lui, s-a repezit-naintea fetei.

Io s-a-nspăimîntat de moarte. A fugit iute, ca o ciută, pe șesul înroșit de soare. Voia săse întoarcă-n fluviu. La adăpostul tatălui, era mai greu s-o prindă Zeus. Dar Zeus și-a-ncruntat privirea, și peste fluviu s-a lăsat un nor mai negru decît noaptea. Io s-a rătăcit prin beznă. Zeus s-a apropiat de ea și-a-mbrățișat-o cu de-a sila. În acest timp, zeița Hera își căuta soțul peste tot.

„Unde o fi plecat iar Zeus ?” se-ntreba ea și cerceta cu ochii lumea-n lung și-n lat.

Pămîntul era luminat de soare, ca în orice zi, numai în Argos se lăsase un întuneric nepătruns. Zeița, cam bănuitoare, a poruncit să i se-aducă un nor de aur și, pe loc, s-a coborît în Argolida. Ajunsă tocmai lîngă fluviu, Hera a început să strige :

— Stăpîne !... Zeus !... Unde ești ?...

N-a răspuns nimeni, se-nțelege. Zeus tăcea, în întuneric, sperînd că nu va fi zărit. Dar Hera, bănuind, pesemne, că Zeus totuși este-acolo, a poruncit norilor negri să se împrăștie-n văzduh.

Norii s-au ridicat în sus și s-au împrăștiat ca fumul. Atîta că șiretul Zeus, ca să nu fie prins, schimbase fata-ntr-o junincă și sta, nevinovat, alături.

— De unde e juninca asta ? l-a iscodit zeița Hera.

— Nu știu. A ieșit din pămînt. E o junincă fermecată ! a trîntit Zeus o minciună.

— De e așa, să mi-o dai mie ! a rostit Hera, ascuțit. — Ți-o dau, cum nu ! a răspuns Zeus, dornic să-i stingă bănuiala soției sale din Olimp.

Monstrul Argus începe s-o chinuiască pe Io

Hera n-a așteptat să-i dea Zeus încă o-ncuviințare. A luat pe fiica lui Inahos — astfel schimbată în junincă. I-a pus de gît un lanț de-aramă și-a-ncredințat-o unui monstru,

⁶⁵ 8. Argos era capitala stravechii Argolida. Prin Argolida se înțelegea tinutul așezat în jurul golfului Argolic, fiind marginit la vest de muntii Arcadiei, și separat, la nord, de Corint, printr-un alt sir de munti. Argosul era așezat la vest de fluviul Inahos. Acest fluviu, fiu al lui Ocean, era, după legende, chiar întemeietorul orasului.

un slujitor de-ncredere, ce-avea tot corpul presărat cu zeci de ochi pătrunzători.

Monstrul acesta, numit Argus⁶⁶, vedea în toate părțile : sus, jos, în părți și-n spate, vedea și-n bezne și în apă. Nici o mișcare nu scăpa ochilor săi veșnic la pîndă. Abia dacă în timpul nopții cite doi ochi se odihneau, unul în față, altu-n spate, pe rînd, o clipă fiecare ; dar ceilalți rămîneau de strajă, băgau de seamă orișice.

Acestui monstru i-a dat Hera pe fiica fluviului Inahos și i-a grăit în acest fel :

— Argus, să iei juninca asta. Eu bănuiesc că e o fată. Tu să mi-o duci cît mai departe, să n-o mai poată vedea Zeus. Acolo să mi-o chinuiești, cît te-i pricepe tu mai bine...

Monstrul a luat de lanț juninca și a purtat-o peste munți, peste cîmpii și peste ape. Nu îi dădea voie să pască decît o iarbă vestejită, frunze pălite și amare, iar apă nu putea să bea decît din bălți cu sărătură, înnămolite, putrede. Noaptea, o aducea să doarmă pe locuri cît mai umede, mai înghețate, mai bătute de vînturile cele reci, lăsînd-o pradă frigului.

Io vărsa lacrimi amare. Știa că e nevinovată. Zeus, din cer, o oropsise. Și-n loc să dobîndească milă, cum se cuvine aceluia ce suferă, Hera o urgisea mai rău. Și tot ducînd-o monstrul Argus, prin lumea largă, pe copilă, au ajuns, într-o bună zi, în țara fluviului Inahos.

Tocmai atunci erau pe țărmuri bătrînul fluviu zeu, Inahos, și cu surorile-i iubite. Vorbeau cu toții despre ea.

— Unde-o fi Io a noastră ? se tînguia încet bătrînul. Simt că mă sting, mă sting cu zile. Ea îmi era căldura vieții și mîngîierea clipelor de bătrînețe ce m-apasă...

— Surioara noastră dulce, blîndă, ce-nveselea întreg palatul cu rîsetele ei zglobii, care cînta din zori în noapte, pe unde-o rătăci, sărmana ? se întrebau și fetele.

Io era la depărtare de cîtiva pași și-i auzea.

— Eu sînt... Eu sînt Io a voastră... Priviți-mă cum am ajuns mugea copila-ndurerată.

Văzînd că tatăl și surorile n-aveau cum să o înțeleagă, ea și-a zgîriat, cu multă trudă, pe țărmul nisipos al apei, numele — Io — cu copita.

— Juninca asta-i fermecată ! au strigat toate fetele. Știe să scrie cu copita. Hai să citim și noi ce-a scris.

— Io !... Da, da, da, Io scrie... a rostit fluviul zeu, Inahos. Bătrînul se și repezise de gîtul fetei sale dragi. Plîngînd cu țipete, Inahos îi mîngîia pielea rănită de lanțurile de aramă.

— Aduceți leacuri, oblojeli !... Aduceți iute !... striga dînsul. Păstorule nelegiuit, zeii au să te pedepsească, fiindcă lovești un animal sub care se ascunde-o fată...

Cît timp s-au petrecut acestea, monstrul cel de credință-al Herei se aruncase-n apa rece ca să-și îmborsățească trupul. Auzind însă pe Inahos că îl blestemă-n acest fel, s-a săltat repede din unde :

— Ferește-te, bătrîne,-n lături, a răcnit el. N-o mînia cumva pe Hera, ce ocrotește-acest ținut, pentru că s-ar putea să-ți schimbe toate copilele la fel...

⁶⁶ *Hera reprezintă, de fapt, cerul. De aceea, monstrul ei de credință, Argus, are atîția ochi, care simbolizează stelele. Stelele par a veghea noaptea din înalt, după cum și Argus strajua pe Io pe un munte. Herrnes, care întrupa uneori și rasaritul zilei, taie capul lui Argus, făcînd sa i se închida ochii. La fel, stelele nopții se sting și ele în zori. Sîngele monstrului scurs pe stîncă este lumina roșie ce însoteste zorii zilei și colorează parca muntii. Tot ca un simbol al stelelor de pe cer, elinii i-au închinat zeitei Hera paunul, a carui coada pare presărată cu niste ochi deschiși. Asociatia poetica dintre paunul cu coada lui splendida si ochii monstrului Argus este una dintre cele mai interesante din mitologie.*

A tras api tare de lanț, tîrînd juninca-n urma lui. Tatăl se aruncase jos, lovindu-și fruntea, hohotînd :

— E dusă mîngîierea mea... Duse îmi sînt orice nădejdi... Fetele își smulgeau și ele părul din cap și se jeleau :

— Io !... Iubita noastră soră ! Ești osîndită pe nedrept. Și noi cît vom trăi pe lume, vom lăcrima în urma ta...

Zeus hotărăște moartea lui Argus

Argus nu s-a uitat în urmă. N-a ascultat plînsetul lor. A dus juninca mai departe, pînă ce a găsit, în drum, niște pășuni cu iarbă arsă. Aici a legat-o pe Io de un țaruș, cu lanțu-i greu. El însă s-a urcat pe-un munte, umbrit de arbori rămuroși. De-acolo priveghea în zare, să nu se-apropie nici un om, ce ar putea să-i dea lui Io vreun ajutor oricît de mic.

Erau atîta de departe și-atît de bine-o ascundea Argus pe Io-n acel loc, încît abia de-o vedea Zeus.

„E prea destulă suferință pe care o îndură Io, nevinovată precum e !... a cugetat în sine Zeus. A venit vremea s-o ajut. M-a blestemat fluviul Inahos. Îmi fac iarăși prea mulți dușmani...”

A chemat deci pe zeul Hermes și i-a cerut să plece-n grabă spre locul unde era Io.

— Ai să-l ucizi pe monstrul Argus, i-a poruncit Zeus lui Hermes. Cum ? Te privește. Ești viclean și priceput în treburile de-astea...

Și-a pus Hermes aripile la pălărie, și la umeri, și la picioarele-i mai iuți decît e vîntu-n vijelie. A pus sub haină secera de diamant cu care Cronos îl sfîrtecă pe Uranus, în bătaia dintre ei. A luat în mînă caduceul și a zburat ca un vîrtej...

A tot zburat, a tot zburat, pînă ce a ajuns în locul unde monstrul zeiței Hera păzea pe fiica lui Inahos cu-atît de mare strășnicie.

Sosind acolo, zeul Hermes și-a dat deoparte-aripile și a lovit cu caduceul într-un tufiș de bozie. Cum a lovit cu caduceul, tufișul s-a schimbat pe loc în douăzeci de capre roșii și douăzeci de iezi bălțați, avînd pe lîngă ei un țap cu părul negru, păcură. Hermes și-a scos din sîn un nai. A început să-și mîne turma, cîntînd din nai, fermecător.

De pe-nălțimea unde sta, Argus l-a și văzut pe Hermes.

— Cine ești, măi ? i-a strigat el.

— Sînt un sărman păstor de capre, nu vezi ? i-a dat răspunsul Hermes.

— Frumos mai cînți, ia vino-ncoace !... Acolo iarba e pălîită, aici e grasă... Și-s izvoare, să-ți tot adăpi căprițele. Urcă-te sus ! E și răcoare. Și tu poți să te odihnești. Iar mie-mi vei cînta din fluier. Dar vai, ce fluier e acela ? N-am mai văzut. Făcut din trestii ?... Frumos mai știi să cînți, băiete !...

Hermes se face-ntîi că nu vrea să urce-n munte, lîngă Argus ; pînă la urmă se-nvoiește. Incet-încet își urcă turma, cîntînd mereu, mereu, din nai. Lui Argus i se închid ochii. Asta și urmărește Hermes. S-adoarmă monstrul ce păzește pe fiica

fluviului Inahos, și să-l ucidă. Asta vrea. Monstrului i se închid ochii, sub cântecul duios din nai. Nu încă toți. Mai sînt de strajă, ici-colo, cîte undi.

— Spune-mi, păstorule iubit, rostește Argus moțăind, cine a născocit unealta din care cînți așa frumos ?

Păstorul prefăcut îi spune, cu glas domol, adormitor, despre un zeu, pe nume Pan. Și-i spune Hermes, îi tot spune, cum zeul a-nțîlnit o nimfă și... zeul Pan s-a-ndrăgostit...

Vocea lui Hermes e ca vîntul, cînd suflă prin frunzișuri vara.

Argus a adormit de tot. Pentru înțîia oară Argus nu are nici un ochi deschis. Sforăie-n tihnă și visează. Visează despre zeul Pan și despre o unealtă nouă, pentru cîntat, numită nai. Hermes își duce caduceul peste tot trupul monstrului. Iar caduceul mîngîie ochii lui Argus, ca s-adoarmă tot mai adînc, ca-ntr-un mormînt. Puterea lui este sfîrșită. Hermes își schimbă uitătura cea plină de bunăvoință și se încruntă ucigaș. De sub veșmîntul de păstor își scoate arma ascuțită. Își scoate arma și lovește grumazul gros ai monstrului.

Capul s-a despărțit de trunchi, rostogolindu-se pe văi.

Hermes împinge cu piciorul și trunchiul celui ce fusese străjerul de credință al Herei. Capul și trunchiul se zdrobesc. Muntele s-a-nroșit de sînge. Ochii lui Argus s-au desprins și de pe cap și de pe trunchi, și-s risipiți mai peste tot.

Io își recapătă vechea înfățișare

Zeul pristav nu stă pe gînduri și rupe lanțul de aramă, care o priponea pe Io. Juninca liberă, scăpată de sub cumplita priveghere, pornește-n goană către casă, în timp ce Hermes își așază la loc măiestrele-i aripi și se ridică-n zbor spre Zeus, ca să-i arate ce-a făcut.

Nici nu zburase bine Hermes și s-a ivit zeița Hera. A strîns ochii monstrului Argus, căzuți pe văi, căzuți pe coaste. I-a strîns în poala ei pe toți.

„Dar ce să fac acum cu ei ? se întrebă zeița Hera. Gîndeam s-o urmăresc pe Io. Nu vreau să-mi scape fata asta !”

Voia să-i pună pe o stîncă, dar a zărit jos, în cîmpie, trecînd o pasăre : păunul. Coadă păunului, rotată, i-a plăcut mult zeiței Hera.

„E numai bună de-ncrustat coada păunului, cu ochii cei risipiți ai monstrului !” a cugetat zeița Hera.

Ea a luat ochii strînși în poală, i-a prins de coada cea rotată, ca niște pietre nestemate, și a rostit către păun :

— Pentru că porți ochii lui Argus, ochii ce m-au slujit pe mine, tu ai să fii pasărea mea...

Și-ntr-adevăr, din acea clipă, legendele ne spun că Hera n-a avut pasăre mai dragă decît păunul cel rotat, cu coada lui strălucitoare.

Numai că-ndată după-aceea, zeița Hera s-a pornit s-o urmărească pe junincă, să nu poată ajunge-n țara unde se afla tatăl său.

Ea poruncește unei furii ⁶⁷ să se transforme într-o streche. Strechea o-nțeapă pe junincă. Parcă o taie c-un cuțit. De spaimă, Io trece-n goană printr-o pădure, pe-o câmpie, și peste văi, și peste dealuri. Se rătăcește. Uită drumul. Și fuge, fuge, înțepată neconținut de acea streche. Ea ocolește tot pământul. Sciții o văd prin țara lor. Prometeu, fiul de titan, înălțuit de zei pe Elbrus, o vede și îi dă curaj.

Prin Asia gonește Io și se aruncă-n apa mării să-și răcorească trupul ars de-nțepătura furiei, în valurile reci și repezi. Străbate mările înot și-ajunge-n țara egipteană.

Nilul, cu apa lui mîloasă, curgea — oglindă-mpurpurată de asfințitul soarelui. Pe țărmul său aleargă Io. Cade-n genunchi, fără puteri. Ridică fruntea către cer. Mugește-adînc, și-n limba ei cere lui Zeus îndurare. Mai bine zeii să-i ia viața ; de mii și mii de ori era mai bine dacă se îneca în valuri, decît să îndure atîta, nevinovată, pe pământ.

Din cer, însăși stăpînul, Zeus, vede că răzbunarea Herei e mult prea mare, și a-ntrecut orice măsură. Cu carul său de aur, Zeus coboară grabnic în Egipt. Îi pune mîna grea pe spate junincii albe și... minune !... părul de animal îi cade, se vede pielea mătăsoasă coarnele i se rup din frunte pe spate, într-un val de aur, cosițele i se revarsă, umede, ca în ziua-n care Zeus căta din cer la ea. cuprins de gînduri pătimașe. Io, încă înfricoșată, se saltă repede din tină. Picioarele și mîinile îi sînt așa precum erau în vremea cînd sălășluia la tatăl său, fluviu Inahos. Îi vine greu parcă să creadă că nu mai este animal. Vorbește, strigă, rîde, cîntă și, uluită, își ascultă glasul și hohotul senin. Totul era ca mai-nainte.

Și, pentru că-i venise ceasul, dînsa s-a tras lîngă un mal. Acolo a născut un fiu lui Zeus, tatălui ceresc. Feciorul s-a numit Epafos.

Regele din Egipt, Osiris ⁶⁸, văzînd-o pe frumoasa Io, s-a-ndrăgostit nebun de ea și a cerut-o de soție. Astfel a devenit regină Io în țara egipteană. După ce ei s-au stîns din viață, preoții le-au făcut altare, numînd-o pe regină : Isis.

Pe tron, ca rege în Egipt, a fost urcat fiul lui Io. Cînd a murit și el, de-asemeni preoții i s-au închinat și l-au slăvit, zicîndu-i Apis

Răpirea Europei

În timpul cînd sărmana Io era încă tîrîtă-n lanțuri de Argus, monstrul ne-ndurat, **Zeus își aplecase ochii spre altă față pămînteană. Era o tînără prințesă, fiica lui Agenor, un rege care domnea-n Fenicia ⁶⁹.**

Prințesa se juca-ntr-o zi, cu prietenele sale bune, pe-o pajiște, la țărmul mării. În cîntece se povestește că fetele strîngeau în coșuri trandafiri roșii din boschete, pentru

⁶⁷ Furiile erau niste genii razbunatoare din tinutul cel întunecos al lui Hades. Ele aveau bice cu serpi si loveau pe cei vinovati de a fi suparat pe zei. Furiile se puteau transforma si ele, ca majoritatea zeitatilor. In povestea despre Io, furia chemata în ajutor de Hera se transforma într-o insecta - numita streche - care ataca de obicei vitele : boi, cai, oi. Muscate de aceasta insecta, animalele fug pe câmp, fara tinta.

⁶⁸ Osiris este în mitologia egipteană zeul-soare, si Isis, zeita-luna. Epafos s-a confundat, după cum arata unele legende, cu Apis, boul sfînt, animalul atît de venerat de vechii egipteni.

⁶⁹ 12. Vechea Fenicie se întindea pe coasta mării, în Asia, între Siria si Liban. Regele Agenor, pe care-l cînta Moschos în „Idilele” sale, domnea în orasul bogat - Sidon.

altarul Afroditei, mîndra zeiță-a dragostei.

Cîntînd voioase și zburdînd, ele nici n-au băgat de seamă cînd s-a ivit un taur falnic, cu păr galben ca aurul și ochi albaștri cum e bolta senină a Feniciei.

Zeus se preschimbase-n taur. Se-amestecase-ntr-o cireada, care păștea pe malul mării. Dar, mai-nainte, poruncise fiului său, pristavul Hermes, să se prefacă în păstor și să gonească vitele spre pajiștea unde era ceata de fete feniciene.

Inghesuindu-se-n cireada minată de pristavul Hermes, Zeus s-a apropiat, pe-ncetul, de locul de-unde culegea Europa trandafiri roșii pentru altarul Afroditei.

Hermes a mînat mai departe cireada, către o pădure. Nu a rămas pe pajiște decît stăpînul din Olimp, schimbat în taurul de aur.

În acea clipă l-au văzut mai multe fete și-au strigat :

— Europa, vino să te miri... N-ai mai văzut astfel de taur. Părul lui e ca aurul, ochii ca bolta cea senină, pe fruntea lată poartă coarne încovoiate, tot de aur, și-o pată de argint lucește pe creștetu-i strălucitor.

Fata de rege s-a grăbit să vină pînă lîngă taur.

— Așa e, s-a mirat și dînsa. Ochii acestui animal par ochi de om, parcă grăiesc. Ce vrea să spună nu-nțeleg. Însă, de bună seamă, iată-l, ne face semn să ne urcăm pe preaputernica-i spinare... și să ne plimbe. Asta vrea...

— Da, da ! au spus și celelalte copile, într-un singur glas. Cu capul face semn spre noi, să ne urcăm și să pornim cu el pe țărmurile mării. Numai că nouă ne e frică. Cum ? Tu, Europa, îndrăznești ?

— Eu îndrăznesc, a răspuns dînsa. Priviți-l doară ce blînd e. Din botul lui se-mprăștie miros de flori, ba... parcă... stați !... mireasmă de ambrozie.

Și, fără nici o chibzuială, Europa saltă grațioasă pe taurul înșelător. Acesta se ridică-ndată, pornind cu pașii-i majestuoși, întîi încet, apoi mai iute, apoi în goană, și-n sfîrșit se-aruncă-n valurile verzi. Se-aruncă... și înoată, înoată, mai către larg, mai către larg...

Europa, cînd se vede-n valuri, plînge și țipă-nfricoșată :

— Vai, ce mă fac, surorilor ? Nu mă lăsați să pier în mare ! Vestiți pe tata, să trimită corăbiile-n urma mea și să mă scape de la moarte...

Dar taurul cu păr de aur, mugind cu glas de trîmbiță, își purta prada mult mai iute decît puteau corăbiile regelui Agenor să zboare pe-ntinsul verde-al apelor.

Zadarnic au purces corăbiile și oameni vrednici după fată. Taurul luneca pe ape, repede, repede ca vîntul. Poseidon, zeul mărilor, înconjurat de nereide, îmblînzea marea-n calea lor. Vîntul îi mîngîia copilei părul bălai și inelat. O muzică tulburătoare se răspîndea jur împrejur, iar taurul, Zeus, mugea, strigîndu-și tare biruința.

Fata era înspăimîntată. Plutiseră întreaga zi, și-abia acuma, pe-nserate, vedea un țărîm, în depărtări.

Către țărîmul acesta, Zeus își duce prada și o lasă la poalele unui stejar. Apoi, dispare ca prin farmec.

Nu trece mult și se ivește, acolo, sub copac, un tînăr. Tînărul vine lîngă dînsa. Are un chip atrăgător și-o vorbă ademenitoare.

— Cine ești tu ? întrebă el, în ochi c-un zîmbet victorios.

(Dar tînărul acela era tot Zeus. Își luase altă înfățișare, numai și numai ca să-nșele și pe copila feniciană.)

– Numele meu este Europa, răspunde ea. Un taur m-a răpit din țara părintelui meu, Agenor, care se află-n Asia și, înotînd spre asfințit, m-a dus în locurile astea... Spune-mi tu, tinere voinic, poți să îmi fii de ajutor ? Poți să mă ocrotești cumva ?

– Cum să nu !... grăiește el. Sînt regele ținutului. Nimeni ca mine n-ar putea să-ți dea atîta ajutor. Numai că-n schimb, îți cer și eu să-mi fii soție, preafrumoaso !...

Fără părinți și fără rude, lipsită și de orice prieteni, Europa plînge.

– Primesc, șoptește încet ea. Sînt singură și fără sprijin... Zeus o prinde de mijloc :

– Vei fi regina insulei, îi spune, pentru că insulă mi-e țara ⁷⁰. În noaptea asta vom dormi aici, lîngă stejar, dar mîine-am să te duc, Europa, în orașul unde domnesc, unde-i palatul meu regal...

Afrodita îi aduce mîngîiere copilei lui Agenor

Tîrziu, tîrziu, spre dimineață, trezindu-se din somn, Europa vede că a fost părăsită de tînarul care spunea că e regele insulei.

Dorul de casă, de părinți, începe să o mistuie. Inima ei e-ndurerată. Privește cerul sîngeriu și marea vînată inspumată. Privește, plînge și suspină :

– Pe unde sînt ?... Ce să mă fac ? Voi fi o roabă preaumilă a cine știe cărui rege... Rușinea, jalea mă doboară. Mai bine vreau să pier din lume. Uite, aici este stejarul. Am să m-anin cu cingătoarea de ramurile sale lungi, sau nu, mai bine urc pe stîncă, iată, pe stîncă înnegrită, care se pleacă peste apă... iar apa fierbe dedesubt. De-acolo nu mai pot scăpa...

Europa se și ridicase, gata să urce pe o stîncă și să s-azvîrle-n apa mării. Deodată, simte lîngă dînsa o adiere parfumată și-un zvon de cîntece duioase. Se-ntoarce iute și zărește, într-o lumină orbitoare, pe Afrodita, pe zeița ce ocrotește dragostea.

Zeița îi oprește pasul, îi pune palma pe cosițe și-o mîngîie, dîndu-i curaj.

– Nu plînge, draga mea, îi spune. Taurul care te-a răpit a fost însuși stăpînul lumii. Și tînarul ce te-a cerut, să-i fii soție, e tot el. Deci bucură-te, dragă fată ! Tu-i ești nevastă pe pămînt, așa precum îi este Hera, la noi, în muntele Olimp. Numele tău o să rămîna nemuritor, fiindcă pămîntul pe care Zeus te-a adus o să poarte, în viitor, numele tău... pe lîngă Asia bătrînă, va fi Europa tînără ⁷¹.

Astfel a glăsuit zeița către Europa și, apucînd-o lîngă mijloc, a dus-o către un oraș, ce se afla nu prea departe-n insulă. Europa i-a născut lui Zeus doi fii vestiți. Unul va fi regele Cretei ⁷², iar celălalt, judecător al umbrelor de sub pămînt ⁷³.

⁷⁰ *Este vorba de insula Creta. Aceasta era, după legenda, insula unde se nascuse și crescuse Zeus, pe ascuns, înainte de a da lupta cu titanii. Tot aici a fost unul dintre cele mai vechi centre de cultura, nu numai ale Greciei antice, ci ale Europei.*

⁷¹ *Prin această legendă elinii urmăreau să explice numele continentului pe care locuim noi.*

⁷² *Acesta este regele Minos.*

⁷³ *16. Radamante, care împreună cu Minos și un alt fiu al lui Zeus : Eac, erau judecătorii morților ajunși la Hades. În unele legende, Europei i se atribuie și un al treilea fiu : Sarpedon.*

Hera si copiii ei

Cu toate astea , în Olimp domnea o singură zeiță, mândra și preafrumoasa Hera, soția marelui stăpîn. Cînd Hera pătrundea-n Olimp, toți ceilalți zei se ridicau și-o salutau plini de respect.

Mînia ei stîrnea furtună, ca și-a lui Zeus, glas de tunet. Putea să dea — tot ca și dînsul — porunci stihilor. Și de se frămînta în jilt, Olimpul se cutremura.

Pedepsirea Cheloneei

Despre căsătoria ei cu Zeus se povesteau destule lucruri. Fusese-o nuntă în Olimp, mai mare ca oricare alta. La nuntă au fost poftiți zeii și semizeii, ba și genii și nimfe, care mișunau și pe pămînt, ca și în ape. Toți le-au adus daruri de preț. Numai o nimfă, Cheloneea, n-a vrut cu nici un chip să vină. Locul ei, hotărît la masă, se vedea gol.

Zeus a poruncit lui Hermes să plece grabnic după nimfă și s-o aducă negreșit. Dar nimfa tot n-a vrut să vină, ba a mai rîs chiar și de miri.

— Zeus ? Cîte mirese-o să mai aibă ? se pare c-ar fi grăit nimfa, batjocorindu-l pe stăpîn. Mai bine stau la mine-acasă...

Zeus s-a mîniat cumplit, pentru că Hera se-ncruntase, auzind astfel de răspuns, și a grăit către meseni :

— Ca o pedeapsă, Cheloneei să i se curme, pe loc, graiul. Graiul cu care a-ndrăznit să spună despre mine vorbe nesăbuite și prostestii. Casa să-i cadă în spinare și astfel să și-o poarte veșnic... Să se prefacă într-o broască. Broască țestoasă ⁷⁴. Poruncesc !... Iar noi, ceilalți, să urmărim nunta...

Hera s-a-nveselit din nou, și nunta a urmat în voie, în timp ce nimfa, Cheloneea, se prefăcuse într-o broască, ce-și purta casa în spinare, precum îi hotărîse Zeus.

Sfîrșindu-se apoi cu masa, au pornit toți către palatul unde avea să locuiască zeița Hera, în Olimp. În acea zi, i-a dat stăpînul voie Herei să meargă înaintea lui, deoarece urma să-i fie soție pentru totdeauna.

Cortegiul se-ncepea cu Hera, avînd în mîna dreaptă sceptrul ⁷⁵. Zeus venea în urma

⁷⁴ *Chelone înseamnă, în limba greacă, broască țestoasă. Acesta este încă un exemplu de felul cum poetizau elinii procesul natural de apariție a multor specii de animale, născocind legende pline de fantezie.*

⁷⁵ *Pe amforele arhaice sau în basoreliefuri, cum sînt acelea din vila Albani, de la Roma, se văd cortegiile nupțiale care aveau loc înainte și după săvîrșirea căsătoriei. Hera este reprezentată cu sceptrul, pentru că prin căsătoria cu Zeus devenea regină a cerului. În această calitate, ca și în aceea de protectoare a căsătoriei, cum și-o închipuiau cei vechi, Herei i se ridicaseră mai multe temple. Orașul zeiței era Argosul. Aici, în heraion — templul Herei — artistul Policlet făcuse o statuă de aur și fildeș, închinată reginei cerului. Statua era tot atît de renumită ca și aceea pe care o ridicase Fidias din aur, abanos și fildeș, lui Zeus, în templul din Olimpia. Alte statui de piatră sau de lemn (xoane) se ridicau și în alte orașe : în Samon, Sparta, Nauplia etc.*

ei, avînd și el în stînga sceptrul și-n dreapta fulgerele lucii, pe care le strîngea-n mănunchi, semnul puterii de stăpîn.

Sceptrul soției sale, Hera, avea în vîrf un cuc micuț. Cucul fusese pus acolo, nu numai pentru că vestește lumii mult așteptata primăvară, și înflorirea, și speranța, ci fiindcă... se mai povestea...

Zeus a înșelat-o și pe Hera

Se povestea, într-o legendă, că Zeus și-o făcuse soață pe Hera printr-o-nșelătorie. În timpul unei ierni geroase, Zeus s-a prefăcut în cuc. Cucul, țișind și tremurînd, se apropiase de fecioară. Se prefăcea că-i este frig. Ea s-a înduișat de cuc și l-a vîrit repede-n sîn, dar Zeus s-a făcut bărbat și i-a cerut a-i fi soție.

Atuncea Hera s-a-nvoit să facă nunta cu stăpînul, nunta cea mare din Olimp.

Ca dar, la nuntă, a primit de la bărbatul său izvorul care a fost numit Canatos, și se găsea în Nauplin ⁷⁶. Aici avea dreptul zeița să vie-n fiecare an și să se scalde-n apă clară. Scăldîndu-se, zeița Hera sporea mai mult în frumusețe.

Legenda spune despre Hera că își ungea, după scăldat, trupul său alb, încîntător, cu o esență-mbătătoare, ai cărei aburi parfumați se-mprăștiau în toată lumea, la cea mai mică adiere. În jurul frunții își strîngea coșita-i lungă, mătăsoasă. Pe sîn își aduna veșmîntul, făcut cu multă măiestrie, de cea mai bună țesătoare, Palas-Atena, în Olimp, și și—1 prindea cu o agrafă din aurul cel mai curat. Urechile-i micuțe, roze, erau și ele-mpodobite cu cercei scumpi și șlefuiți de meșterul Hefaistos. Iar pe umăr își punea un vâl, mult mai strălucitor decît e soarele-n amiază.

Văzînd-o cît e de frumoasă, soțul ei, Zeus, sta-mpietrit și își spunea, străfulgerat de o simțire-nflăcărată :

— O !... Niciodată... niciodată inima mea n-a fost mai plină de dragoste pentru vreo fată sau vreo femeie, zeiță, nimfă, muritoare, cum este astăzi pentru tine...

Zeița Hera se mîndrea adeseori cu-aceste vorbe, pe care i le spunea Zeus. Ținea la frumusețea ei, și dacă i-o nesocotea vreo muritoare, pe pămînt, o pedepsea îngrozitor.

Așa a pătimit o fată, cu numele de Antigona, ce se lăudase, într-o zi, că are părul mai frumos. Zeița a schimbat în șerpi coșitele lungi ale fetei. Altei copile, care-au spus că fețele lor sînt mai albe decît ale zeiței Hera, și-au văzut tinerii obraji mîncați, pînă la os, de lepră ⁷⁷.

Gelozia își arată colții

Zeița, după nunta sa, spunea celorlalți zei că are o căsnicie fericită. Ea trebuia să spună astfel, fiindcă era ocrotitoarea familiei, copiilor, fetelor ce se logodeau și a femeilor măritate. Trebuia, deci, să fie pildă. Dar oricît s-ar fi lăudat Hera că peste căsnicia ei nu se abate nici o umbră, lumea știa, aflase totul... Știa de purtările lui Zeus. Cine nu auzise, oare, că Zeus. o-nșela mereu, fugind întruna după nimfe și după fete pămîntene, cînd n-alerga după zeițe ?...

Hera le urmărea, dealtminteri, cu ura ei neîmpăcată, pe toate fetele acestea. Ba încă se

⁷⁶ *Nauplia era un oraș și port în antica Argolidă, în Peloponez.*

⁷⁷ *Bolile se țîlcuiau, cel mai adesea, în vechime, ca fiind pedepse date de zei.*

mai povestește că, înfuriată rău pe Zeus și necredința lui, Zeița și-a părăsit cândva căminul și a fugit pe-un nor de aur tocmai în insula Eubeea.

Ca să o poată-ntoarce-acasă pe soția sa, fugara Hera, Zeus a poruncit îndată fiului său, Hefaistos, să-i dăltuiască-n lemn o fată. A pus această statuă, acoperită toată-n văluri, într-un car măiestrit din aur și, stînd alătura de ea, se preumbla-n toată Elada.

— Mă-nsor cu fata ce se află alătura de mine-n car ! spunea Zeus tuturor.

Hera, aflînd această veste, roasă în inimă de ciudă, a pîndit carul cînd trecea. S-a repezit în car, cu furie, smulgînd veșmintele de văluri, ce-mpodobeau trupul de lemn.

Zeus rîdea cu hohote, și Hera a-nțeles, desigur, că a fost numai păcălită. Așa s-au împăcat din nou.

Alteori însă, gelozia ducea la certuri zgomotoase, care durau timp îndelung. Zeus îi repeta zeiței că nu i-a dat feciori pe plac, și de-asta-i necredincios, fiindcă mai vrea și alți copii. **Numai că Hera-i amintea că mai avea și două fete. Una din ele, Ilitia, se îngrijea de toți copiii, atunci cînd se iveau pe lume. Cealaltă, Hebe⁷⁸, grațioasă, era paharnică în cer, fiind și zeița tinereții.**

— Degeaba spui că-i grațioasă Hebe a ta, răspundea Zeus. Uiți că-ntr-o zi s-a-mpiedicat, tocmai cînd ne servea la masă, și zeii au pufnit în rîs ? Chiar pentru asta am s-o schimb din slujba de paharnică, și-am s-o-nlocuiesc c-un tînăr, un fiu de rege : Ganimede⁷⁹. Precum a spus, a și făcut. Zeus a-nlocuit pe Hebe cu fiul regelui din Troia, spre marele necaz al Herei.

Hera pune la cale să-l răstoarne pe Zeus, însă nici Hera n-a rămas datoare.

La rîndul său, înverșunată pentru atîtea umilințe, s-a înțeles cu zeii Poseidon, Apollo și Atena, și toți au pus la cale să-l doboare pe Zeus. Ba chiar să-l și închidă în Tartarul lui Hades..

Doar o zeiță, Tetis, care aflase taina, a chemat un gigant cu o sută de brațe, pe nume Briareu, să vină-n ajutorul lui Zeus în Olimp. Iar Briareu, gigantul, cu forța lui uriașă, s-a repezit în cer, mișcîndu-și dintr-o dată toate cele o sută de brațe ale sale, răcnind și-amenințînd.

Zeii înspăimîntați au și părăsit lupta. Răzvrătirea pusă la cale a fost zădărnicită.

Ca răzbunare, Zeus i-a gonit pe Poseidon, stăpînul mărilor, și pe zeul Apollo, din muntele Oîmp. A iertat-o pe-Atena, față de care el avea o slăbiciune. În schimb, a pedepsit-o pe Hera cu asprime, înlănțuind-o zdravăn și-agățînd-o de boltă, cu două nicovale mari prinse de picioare. Au trebuit să vie toți zeii și să-l roage aproape în genunchi ca s-o ierte pe Hera. Dar numai dup-o vreme destul de-ndelungată și după rugăminți multe, stăruitoare, Zeus s-a-nduplecat, slobozind pe Hera din lanțuri, pocăită. I-a iertat și pe ceilalți.

⁷⁸ *Despre Hebe se spunea, de fapt, că fusese născută de Hera, fără ca Zeus să-i fie tată. Ea se născuse în urma faptului că Hera mîncase niște lăptuci, cu care o servise Apollo la o masă.*

⁷⁹ *Se povestea că Zeus a văzut într-o zi pe păstorul Ganimede, fiul regelui Troiei. Atît era de frumos, păstorul, că Zeus s-a preschimbat într-un vultur și l-a răpit în cer, făcîndu-l paharnic în locul zeiței Hebe.*

Un dar amăgitor

Hefaistos, în timpul când se afla la Tetis, în adâncimea mării, își arătase totuși talentul deosebit în multe meșteșuguri. Vreme de nouă ani, cât locuise-acolo, făcuse nimfelor podoabe minunate : brățări încolăcite, agrafe pentru rochii, inele prețioase, cheutori la veșminte, salbe, centuri, mărgel și câte și mai câte.

Crescînd ceva mai mare, a îndrăznit să plece din apa verde-a mării. S-a întors în Olimp și-a adus mamei sale un dar lucrat de dînsul.

Era un jilț de aur, făcut cu măiestrie.

Hera, nespus de încîntată, l-a primit. S-a așezat pe jilț, ca si se odihnească.

Dar cînd a vrut zeița să se ridice iarăși — pas să mai izbutească. Parcă era lipită, parcă bătută-n cuie.

Hefaistos, istețul, se răzbunase strașnic pe mama sa, pe Hera, care îl aruncase în valurile mării și care-l schilodise, fiindcă tot ea-l născuse atîta de urît.

Hera amenințase, țipase, se zbătuse. Fără folos, căci zeul Hefaistos plecase nepăsător acasă și se-ncuiase bine în fierăria lui.

Atunci Hera-nfuriată, i-a poruncit lui Ares să se lupte cu șchiopul și să dezlege vraja, care-o ținea legată de acel jilț de aur.

Șchiopul l-a primit însă în ușa fierăriei pe Ares preafălosul, aruncîndu-i în față tăciuni aprinși și spuză, și-așa l-a izgonit înapoi, în Olimp.

Hera sta țintuită pe scaun și se jelea. Ares privea la dînsa fără nici o putere. Și ceilalți zei, de-asemeni, se cam temeau să-ncerce o luptă cu fierarul, căci zeul dovedise destulă iscusință și mult curaj în luptă, așa șchiop cum era.

Noroc c-a venit tocmai la timp Dionisos, zeul viței de vie, un alt fiu al lui Zeus...

Hefaistos cere o răsplată mare

Zeul Dionisos a încărcat cu vin o amforă de aur și a bătut la ușa fierarului, în Lemnos. I-a rostit vorbe bune, și astfel l-a-mblînzit. I-a dat după aceea să soarbă puțin vin. Puțin... încă puțin... O cupă... încă una... Pînă ce făurarul s-a amețit de tot.

Dionisos, văzînd că zeul fierăriei s-a-nveselit deodată, căpătînd chef de glumă, l-a luat frumos de braț, și hai cu el, șontic... șon-tic, în cer.

Hera și cu toți zeii s-au bucurat nespus cînd i-au văzut venind. Și care mai de care îl ruga pe fierar s-o scape pe zeiță și să dezlege vraja.

Dar el se ținea tare.

— Îi dau drumul, de-mi cereți, le răspundea hazliu, făcîndu-le cu ochiul. Dar... ea m-a oropsit... M-a aruncat din cer... și trebuie să plătească. Un preț... care-l vreau eu...

- Legendele Olimpului, voi.
- Ce preț vrei?... Ce poștești?...
- Eu vreau să-mi dați ca soață pe dalba Afrodita...
- Ce spui !... Glumești, pesemne...
- Ba nu glumesc deloc. Eu doar atîta cer...

Toți zeii-au rămas muți. Cum ? Însăși Afrodita, zeița frumuseții și-a dragostei, divina, pe care o iubeau mai toți nemuritorii, să fie-acuma soața fierarului cel slut, ce-asudă și trudește, murdar, în fierărie ?

Slutul se însoară cu zeița frumuseții

— Știu ce gîndiți în taină : „Hefaistos e slut !...” Ei și ? Ce e cu asta ?... a rostit fierarul. Ce dacă sînt așa ?... Din vina mea sînt oare ? Sau dintr-a lor ?... Ce spuneți ?

Și-a arătat cu mîna sa aspră, noduroasă, pe Zeus și pe Hera, silindu-i să-și aplece ochii către pămînt.

— Dar eu muncesc, urmează și mai tare Hefaistos. Am făcut pe Pandora, fata aceea vie, pe care mi-a cerut-o chiar tatăl nostru, Zeus ; și-un cîine de argint, de strajă unui rege ; și tauri care varsă foc și scînteii pe nări... Și-un gigant de-aramă ; și arme pentru toți. Iar mie, două fete de aur, ce se mișcă și îmi ascultă voia, de parcă ar fi vii, și mă ajută-n mers... Căci sînt schilod, așa e... M-a azvîrlit chiar Hera în hău, cînd a văzut că mă născuse hîd...

Uimiți ascultă zeii cuvintele acestea și clatină din umeri, plini încă de mînie.

Dar dînsul le mai spune :

— Vedeți și voi că munca pereche e cu arta, deci și cu frumusețea. Munca sînt eu — eu, cel hulit de voi — și frumusețea-i dînsa, divina Afrodită. Pe ea o vreau de soață și voi o să mi-o dați, căci mie mi se cade. Altfel, rămîne Hera așa, pe veșnicie...

Ce murmure !... Ce zgomot !... Ce vuiet fără noimă !...

Hefaistos sta însă ca stîncă în furtună, în neclintirea lui, și Hera se-nvoiește, nemaiavînd ce face. Iar Zeus — ce să spună? — a-ncuviințat și el.

De cum au făcut nunta Hefaistos, fierarul, cu dulcea-i Afrodită, s-a dezlegat și vraja ce-o țintuia pe Hera, și s-a desprins regina din jîlțul fermecat.

S-a-ntors apoi fierarul la meșteșugul său. Și-avea zeul Hefaistos atîtea fierării ! Una era în Lemnos, în insula pietroasă, unde-l zvîrlise Zeus, cînd avusese cearta cu soața

lui, cu Hera. Acolo lucra zeul, cu fiii săi, cabirii ⁸⁰, și c-un pitic, Chedalion. în insula Lipari și sub muntele Etna mai avea încă două strașnice fierării legate între ele printr-un drum subteran. Și sub vulcanul Etna, după străvechi legende, se spune că sta Tifon, monstrul pe care Zeus îl doborîse-n luptă și îl înlănțuise, răsturnînd peste dînsul povara unui munte. Cînd se mișca gigantul, strivit sub apăsarea colosului de piatră, el gîfîia, ș-atuncea, din vulcan, fîșneau flăcări și magmă clocotită. Vulcanul erupea.

Ca nu cumva gigantul să scape din prinsoare, zeul își așezase prea greaua-i nicovală chiar pe grumazul lui.

Pe-această nicovală, ajutat de ciclopi, lucra de zor arama, aurul și argintul, făurind, cu migală, zeci de minunății.

În sfîrșit, cea din urmă, dar și cea mai vestită din fierăriile în care muncea zeul era chiar în Olimp. Aici a făcut dînsul armele lui Ahile și ale lui Enea, sceptrul lui Agamemnon ⁸¹, sculpturile cu care era împodobit palatul soarelui și multe alte lucruri.

⁸⁰ *Cabirii erau niște genii vulcanice, închipuiți ca niște fierari, care țineau ciocane în mîini sau pe umeri. Unele legende afirmă că aceste genii, în număr de trei, erau fiii lui Hefaistos.*

⁸¹ *Ahile, Agamemnon și Enea sînt faimoși eroi din multcîntatul război troian.*

Numai că, așa vrednic precum era, zeul acesta, care-ntruchipa focul și munca măiestrită, avea mereu necazuri...

Ticăloșia lui Ares

Chiar soața, Afrodita, zeița frumuseții, își bătea joc de el. Mai mult, îl înșela, făcând ochi dulci lui Ares. El a băgat de seamă și-a făurit o plasă cu fire nevăzute ; s-a făcut apoi că pleacă de acasă. Cum a plecat fierarul, s-a ivit zeul Ares acolo-n fierărie. A luat-o pe zeiță în brațe, s-o sărute ; dar plasa fermecată le-a căzut în spate și i-a prins pe-amîndoi. Nu mai putea să facă o singură mișcare. Hefaistos s-a-ntors atunci și a strigat, chemînd zei și zeițe să vadă-nșelăciunea frăținelui nemernic :

— O, Zeus prea puternic și voi, nemuritori, veniți, veniți mai iute, ca să-i vedeți și voi și să-i disprețuiți !... Pentru că sînt beteag, frumoasa Afrodita a socotit cu cale să mă batjocorească și l-a-ndrăgit pe Ares, care este mai chipeș, dibaci, dar ticălos...

Zei, venind în grabă, au început să rîdă... Și-au rîs... au rîs... văzîndu-i pe Ares și Afrodita, care se zvîrcoleau ca peștii într-o vîrșe, pînă cînd făurarul i-a dezlegat, la urmă, în hazul tuturor.

Zeița, rușinată, a fugit să s-ascundă-ntr-o insulă, Cipru. Iar Ares a pornit spre Tracia, o țară sălbatică și rece, să scape de ocară.

Palas Atena

Aezii de-altadata spuneau că într-o vreme ar fi fost, în Olimp, o ceartă-ntre toți zeii. Acest prilej de ceartă s-ar fi iscat din faptul că un rege, Cecrops, pusese temelie unui oraș vestit, în țara Aticii ⁸².

Iar zeii se sfădeau, care din ei anume va fi ocrotitorul acestui nou oraș, deci cui i se cuvine să i se facă temple, să i se-aducă daruri de către muritorii ce locuiau aici.

S-au certat multă vreme, dar, pînă la sfîrșit, a rămas să s-aleagă între zeul Poseidon și zeița Atena.

Atunci, zeul Poseidon a ridicat tridentul, furca sa cu trei dinți, și-a lovit într-o piatră. în locul unde zeul mărilor și-al furtunii înfipse tridentul, stîncă s-a despicat și s-a ivit un cal vînat, cu coamă lungă și albă cum e valul.

Calul, această ființă pe care-o dăruia furtunosul Poseidon celor de pe pămînt, era încă sălbatic, bun doar să ducă-n lupte războinicii, pe șale. Sforăia cu mînie și necheza puternic, izbind copita-n pietre, ori sălta, plin de furie, și-și rotea ochii-n frunte, arzători ca tăciunii.

A mai lovit o dată Poseidon cu tridentul, și-a țîșnit un izvor cu undele sărate, învolburate-n spume, la fel cu apa mării.

Poseidon a privit mîndru în jurul său și a grăit astfel :

— Dăruiesc două lucruri de mare însemnătate supușilor lui Cecrops : calul, pentru

⁸² *Străvechea Atică se afla în Peloponez, în fața insulei Eubee, avînd capitala la Atena. Cuvîntul „atic” se tălmăcește metaforic : „plin de grație și de delicateță”, făcîndu-se prin el o aluzie la rafinamentul spiritului atenian.*

războaie și apa, s-o colinde... Eu le urez, adică, să fie luptători, dar și navigatori, celor ce vor străbate marea. Vor debarca pe țărmuri... și le vor stăpîni, înfrîngînd alte neamuri... sporindu-și bogăția... Tu ce le dai, Atena, fecioară-nfumurată ?...

Atena îmblînzește calul și dăruiește oamenilor măslinul

Atena a-ntins mîna, fără nici un cuvînt, spre calul cel sălbatic, ce tropotea furios și sforăia spre zare, ca vînturile mării, cînd urzesc vijelia și sapă gropi de apă și-nalță munți de valuri, urlînd înverșunate.

Calul, ca prins de vrajă, a-ncetat nechezatul. S-a apropiat de Atena. Ea i-a netezit coama și i-a prins, pe grumaz, un căpăstru de piele.

Calul, ce-l dăruise Poseidon pentru luptă, era domesticit. Puteau să-l folosească oamenii și la muncă, nu numai la războaie.

Apoi și-a-ndreptat lancea cu vîrful spre pămînt.

Acolo unde boldul cel ascuțit al lancei doar a atins pămîntul, a ieșit un vlăstar, care a crescut iute, făcîndu-se un trunchi cu ramuri mlădioase și frunze ca argintul sub prăfuirea vremii. Și, printre frunze, pomul avea fructe verzui, ca niște nestemate topite în lumină.

Copacul plin de fructe rotunde, aromate, pe care-l hărăzise Atena supușilor lui Cecrops, a fost numit măslinul.

— Acesta-mi este darul ! Poporul să aleagă pe cine prețuiește mai mult !... a zis Atena. Unu-i dă bogăția, prin aventuri pe mare, prin lupte și măceluri, așa cum le cîștigă doar zvînturatul Ares, iar altul v-o aduce prin roade dobîndite din muncă-n timp de pace.

Cecrops și-a strîns supușii. Și i-a pus să aleagă : „Ce soartă vor să aibă ? Și cum doresc să fie ? Navigatori, războinici ? Sau doar agricultori, meșteșugari cu tihnă, plăsmuitori de artă și buni neguțatori ?”

Bărbații, laolaltă, s-au adunat în pripă. Cu ochii către mare, plini de nesaț, au spus :

— Poseidon să ne fie ocrotitorul nostru... Ne dăruiește lupta, puterea, bogăția. Noi îl dorim cu toții ocrotitor pe valuri. De mîine vom pleca !...

Dar spița femeiască se grămădise-alături : soții, copile, mame și într-un glas ziceau :

— Amar greșesc bărbații ! Prea-s însetați de lupte și ochii prea le joacă spre valurile mării. Noi nu-i lăsăm să plece. Îi vrem mai bine-acasă ; îi vrem muncind în pace, și nu pîndiți de moarte. Noi vrem să stea acasă... Noi o dorim de-aceea pe-Atena !... Da. Pe-Atena...

Făcîndu-se la urmă și o numărătoare — pentru că pîn-atuncea erau deopotrivă, în drepturi, bărbatul și femeia — s-a văzut că acelea ce o doreau pe-Atena fuseseră cu una mai multe ca bărbații.

Și regele, la rîndu-i, a spus după dreptate :

— Femeile-s cu una mai multe decît noi... Cetatea nou-clădită se va chema Atena⁸³ — cu numele zeiței ce-o să ne ocrotească.

— Atena !... O, Atena !... Ce bună ești, fecioară !... îți datorăm atîtea ! Bărbații-or să

⁸³ *Nici un oraș n-a fost mai renumit în Grecia antică decît Atena, orașul închinat zeiței înțelepciunii. Aici, din patru în patru ani, se organizau mari serbări la care se îmbulzeau participanții la concursuri și alergări, dar și dansatorii, muzicanții și poeții. Serbările se numeau Panatenee — după numele zeiței. La Atena au fost rostite și apoi transcrise versurile bătrînului poet orb Homer. Aici, într-un faimos amfiteatru de marmură, Odeonul, răsunau minunate cîntări, ce dezmiardau urechile mulțimii însetată de artă.*

rămîină acasă, în cetate, și-ți vom aprinde facile, și-ți vom aduce jertfe ! Prinoase-ți vom aduce din rodul muncii noastre tihnite și senine... strigau femei și fete.

Atica este inundată de zeul mărilor

Cum a aflat Poseidon de alegerea făcută, s-a ivit dintre valuri, în mîini avea tridentul și-n ochii verzi ca fierul o ceață de-ntuneric. Nisip avea în barbă și scoici purta în plete.

A făcut semn spre ape, și ele-au clocotit ca un cazan cu smoală. Și-a îndreptat tridentul spre Atica, cu vârful țintuit către Atena, orașul lui Cecrops.

Aici, în vremea asta, treceau fecioare-n cete, pe o colină-naltă, Acropola ⁸⁴, spre-altarul unde cinsteau pe fiica iubită a lui Zeus, Atena, înțeleaptă. Treceau, în văluri albe, cu facile-aprinse-n mîini. Și altele cu daruri.

Dar ce să vezi ? Urgia de ape răvășite la semnul lui Poseidon trecuse peste țarmuri și pătrunsese-n țară. Se îndreptau năvalnic către noul oraș și potopeau în cale văi, țărini și livezi, și nu cruțau nimica din tot ce întâlneau.

— Un alt potop ?... O, Zeus !... Femeile-s de vină !... Prin ce pedeapsă dată femeilor să-l îmblînzim pe zeul purtător de trident ? strigau în cor bărbații.

Și fiind ei mai puternici, au hotărît pe dată să le ia orice drept, în viitor femeia nu mai putea să fie egală cu bărbatul ⁸⁵. Ea nu mai avea voie să vie-n adunări sau să-și spună părerea, necum să hotărască în treburi privitoare la țara sau orașul în care locuia.

Aflînd cu ce osîndă le-au urgisit bărbații pe fete și femei, puternicul Poseidon s-a potolit. Puhoaiile de ape s-au mai retras ; dar tot erau sub valuri orașe și cîmpii. Și, ca să-l mulțumească pe zeu îndeajuns, au ridicat bărbații pe-Acropolă, din piatră, un altar lui Poseidon, numindu-l „al Uitării”. Rugau astfel pe zeul furtunilor și-al mării să-și uite supărarea pe Atena și pe ei, și îi făgăduiau că-l vor cinsti cu sîrg. Vor fi plugari și meșteri, dar și năieri spre larguri bogate în ispite, și-or merge și la luptă, precum dorise zeul.

Poseidon s-a-mpăcat. Apa s-a liniștit, s-a întors spre țarmuri. Totul s-a refăcut cu sprijinul Atenei, deoarece orașul era tot al zeiței cu ochii azurii. *Zeita i-a-nvățat pe-atenieni — se spune în vechile legende — arte și meșteșuguri : sculptura, arhitectura, pictura, măiestria de-a face broderii și țesături de mînă.*

Atena era însăși o țesătoare bună și le făcea veșminte zeilor din Olimp. Tot ea i-a mai deprins pe harnicii-atenieni să cultive măslinul, ba a și hotărît că o ramură verde din pomul de măslin va fi simbolul păcii. Femeile eline, cînd înceta războiul, ascultîndu-i porunca fluturau în mîini ramuri și frunze de măslin.

⁸⁴ *Acropola era citadela străvechiului oraș Atena. Multe orașe aveau dealtfel o acropolă (în grecește acropolă înseamnă orașul de sus) unde se afla citadela de rezistență în primejdii și războaie. Tot aici erau construite, de obicei, templele zeilor, în care se păstrau obiectele cele mai de preț.*

⁸⁵ *Legende eline, precum arată Friedrich Engels, păstrează în ele multe amintiri din perioada matriarhatului, a perioadei cînd femeia juca rolul precumpănitor în familie. În legenda despre Cecrops se menționează trecerea de la matriarhat la patriarhat, adică la perioada cînd bărbatul începe să aiba în familie rolul principal. Ca toate celelalte fenomene istorice și sociale, este justificat și acesta, în mitologia elinilor, printr-o întâmplare legată de zei.*

în cîntece se-arată că ea, Palas-Atena, i-a învățat pe oameni să minuiască roata olarului, mistria, cuțitul de dulgher și să facă corăbii cu trei rînduri de vîsle : trirème ateniene ce-au plutit apoi, din țărîm în țărîm, pe-ndepărtate ape, purtînd pe punți eroii. Pe-acești eroi Atena îi învăța să fie viteji, dar și prudenți.

Căci nu vine izbînda, oricîtă vitejie ai arăta în luptă, de n-ai înțelepciune și dacă n-ai prudență ⁸⁶, îi sfătuiă zeița. Pentru aceste daruri și sfaturi prețioase, cei vechi ne povestesc că și Palas-Atena, fiind mare olimpiacă și fiică a lui Zeus, cerea închinăciuni, supunere deplină.

Nu-ngăduia pe nimeni care-o nesocotea, ori nu i se pleca, sau nu îi slăvea harul, virtuțile, puterea și arta la țesut.

Atena pizmuiește pe fata lui Idmon

Intr-o legendă veche se spune că trăia cîndva, într-un oraș, un vopsitor de lînă, în purpură, Idmon. Și el avea o fată, pe nume Arakhneea, căreia-i plăcea lucrul cu iglița și fusul, mai mult decît orice.

Știa copila asta să țese, să brodeze pînze, ca nimeni alta. În Lidia ⁸⁷, în țara de baștină a lui Idmon, ca și peste hotare, se răspîndise faima acestei măiestrii.

Regii de prin orașe veneau să-i ceară fetei pînze de preț și stoffe. Dar ce spun eu că regii !... Veneau și zeități. Nimfele de pe munte, din văi, din apa mării, se grămădeau în casa micuță-a lui Idmon, s-o vadă pe copilă brodînd sau țesînd pînza, și nu se saturau privînd grația, arta pe care le punea, în lucrul migălos, fecioara lidiană. Cînd ea depăna lîna sau începea să tragă fire lungi și subțiri, albe, moi și ușoare ca norii din văzduhuri, cînd își răsucea fusul, nimfele se mirau și începeau să spună :

— Atena te ajută în țesătura asta, altminteri nu se poate, copilă a lui Idmon !... Ea, zeița măiastră, care-a țesut și Herei vâlul său de mireasă, e îngăduitoare și-ți dăruiește har. S-ar cuveni acuma să-i mulțumești și tu în templul de pe coastă. Du-i jertfe și te pleacă pe lespedea de piatră, după ce-aprinzi miresme în vasele de lut.

— Nu, nimfelor !... Greșeală !... Pe mine nu Atena m-a învățat țesutul, ci tatăl meu, Idmon. Lui îi dau mulțumire, le răspundea copila. La drept vorbind, zeiței nu-i datorez nimic.

— Taci, taci că te ajunge blestemul ei ! Zeița nu poate să ierte, de mai vorbești așa, strigau nimfele-n cor. Chiar dacă tu nu știi, tot dînsa te ajută. Căci straietele purtate de preamărețul Zeus numai ea le croiește, și toți nemuritorii socotesc cînte mare că le e dat să poarte haine de mîna ei — și tu o-nfrunți ? Nebuno ! Nu mînia pe zei ! Și mai ales pe Atena. Ea a zdrobit cu mîna-i divină pe-un gigant, Encelade, și-a răsturnat un munte de piatră peste el. Pe Ares, zeul luptei și-al răzbunării crude, l-a-nfrînt și l-a rănit. Tu ce gîndești ? Că Atena îți va cruța trufia ? Taci !... și te umilește în fața-i, fără glas.

Fata nu s-a lăsat, și le-a răspuns astfel :

⁸⁶ Simbolul prudenței e șarpele, iar cel al înțelepciunii este bufnița. Șarpele și bufnița se văd aproape întotdeauna lângă zeiță, în vechile opere de artă.

⁸⁷ Lidia, țară vestită în antichitate, în Asia Mică, era situată între Misia, Frigia și marea Egee. În istorie este celebru bogatul rege al Lidiei, Cresus.

— O fi așa cum spuneți. O fi ȣesut veșminte ; dar eu lucrez la fel, de nu cumva mai bine... Voi înșivă-ați văzut. Și... am doar o dorinȣă : s-o-ntrec chiar pe Atena în meșteșugul ei !

Cum a rostit copila și vorbele acestea, nimfele au fugit, strigînd în gura mare :

— Vai !... Vai !... Vai, ce blestem !...

Atena auzise sfidarea Arahneei și-a simȣit că o taie mînia, ca o lamă de sabie, în piept. A vrut s-arunce lancea spre fată, s-o ucidă.

Dar cum Palas-Atena era mult chibzuită, a socotit că-i bine să se răzbune altfel.

A luat înfăȣșarea unei biete bătrîne, cu părul alb ca neaua, uscată, gîrbovită, fără un dinte-n gură.

Așa s-a coborît ca un nor pe pămînt, chiar în orașul unde locuia Arahneea. A ciocănit la ușă și, cu o voce slabă, i-a cerut adăpost. Copila a primit-o. Și-apoi, din vorbă-n vorbă, zeiȣa a-n-trebat-o de meșteșugul ei. Și ea, fără de teamă, i-a povestit bătrînei ce-i spuneau nimfele.

Zeiȣa prefăcută în babă i-a răspuns :

— Nimfele au dreptate. Ascultă-mă ce-ȣi spun !... Tu ești o ȣesătoare cum nu mai e nici una în Lidia mănoasă, chiar și-n întreaga lume... Ești printre muritoare întîia la brodat. Dar, în Olimp, nu știi că e Palas-Atena ? Nu cuteza s-o-nfrunȣi. Aruncă-te mai bine cu capul în țărînă și cere-i îndurare, că ai grăit așa. Zeiȣa-i milostivă și poate să te ierte...

— De ce să-i cer iertare, cînd știu că n-am greșit. Că pot lucra și eu — nu-i crimă, mi se pare ! Și dacă se-ndoiește Atena de iscusinȣa mea, eu o aștept să vie... Oricînd ar vrea, sînt gata să mă întrec cu dînsa...

— Ești gata ?... Am venit !... a spus răstit Atena, luîndu-și dintr-o dată chipul său olimpian.

Se spune că atuncia nimfele s-au întors s-o preamărească-n innuri pe zeiȣa Atena.

Doar fata, Arahneea, nu a fost prea mișcată c-o vedea pe Atena. O vagă-mpurpurare i-a luminat obrazii, ca raza aurorii-n faptul dimineȣii, dar, sigură de sine, a stăruit să-nceapă întrecerea pe loc ⁸⁸.

Arahneea se ia la întrecere cu zeiȣa

Se-așază fiecare din ele-n cîte-un colȣ și-ncep cu grabă lucrul. Cu degetele iuȣi ȣes stofă străvezie și fină ca o ceaȣă. Amestecă în vase vopsele preparate de meșterii din Tir și colorează stofa în sute de nuanȣe, cum numai curcubeul mai are, uneori. Aurul și argintul sclipesc mai pretutîndeni, dînd stofei scînteieri ! Nimeni n-a văzut încă asemeni ȣesătură și astfel de culori.

Zeiȣa-ntruchipează, pe stofa ei, o stîncă. Este Areopagul ⁸⁹, unde s-au întrunit zeii odinioară, să judece gîlceava dintre ea și Poseidon. Și tot pe-această stofă,

⁸⁸ Vechea legendă elină a fost minunat povestită de Ovidiu în „Metamorfoze”, și după el preluată de scriitorii moderni.

⁸⁹ Areopag înseamnă stîncă lui Ares. Pe această stîncă, legenda spune că a fost disputa dintre zei asupra dreptului de protector al orașului Atena. Mai tîrziu, sfatul arhonȣilor, care conducea orașul Atena, a căpătat numele de Areopag.

înconjurînd pe Zeus, cei doisprezece zei se văd șezînd pe jilțuri, și fiecare poartă însemnele prin care e cunoscut de oameni. Iar Zeus se desprinde dintre dînșii, semeț, atotputernic, ca un stăpîn al lumii. Poseidon, drept în față, lovește cu tridentul o stîncă, și dintr-însa sare un cal cu coama și nările în vînt. Alături e Atena. Cu lancea doar atinge pămîntul, și din el răsare viu măslinul, cu fructele verzui.

Astfel s-arată stofa țesută de zeiță. Dar ca să-i prevestească fecioarei lidiene cele ce vor urma, pentru c-a îndrăznit cu ea să se măsoare, Atena-nfățișează și alte întîmplări, în cele patru colțuri. într-un ungher ea țese pe Hemus și Rodope, odinioară oameni, care s-au luat la harță și-ntrecere cu Olimpul, și-s transformați în munți în alt colț se arată pățania reginei pigmeilor, schimbată de Hera într-un cocor. în altu-i Antigona, căreia pletele-i s-au prefăcut în șerpi, fiindcă a cutezat să spună, într-o zi, că are păr mai mîndru decît soția lui Zeus. Și, în sfîrșit, în colțul al patrulea, zeița arată pe Cinira, o mamă urgisită, căzînd pe niște trepte dintr-un templu al Herei. Din ochii ei curg lacrimi pe treptele acelea, în care-s preschimbate frumoasele ei fete. Mama a fost lovită pentru c-a îndrăznit să-i înfrunte pe zei cu vorbe de ocară.

Zeița Atena mai brodează, cu fire colorate, jur împrejurul stofei, și niște rămurele vinete de măslin.

În acest timp copila, isteța Arahneea, își țese măiestrit, în stofă, alte lucruri, cu mult mai grăitoare, un șir de nedreptăți săvîrșite de zei. Ba chiar pe Zeus însuși îl arată răpînd-o pe fecioara Europa. El e schimbat în taur. Și marea parcă-i mare într-adevăr pe stofă. Să juri că-i simți mireasma sărată și amară. Talazurile parcă se zbuciumă întruna și se izbesc de țărături, zdrobindu-se aievea în cioburi lucitoare, cu licăriri de stele, smaralde și safire. Taurul fuge-n tropot. Suratele Europei o strigă, o

jelesc. Și fata, tremurîndă, abia se poate ține de coarnele de aur și plînge desperată. Ii mai arată, apoi, pe Zeus, ca satir, ademenind-o pe blinda copilă Antiopa ca flacăară, furînd-o pe sora ei, Egina ; ca păstor, înșelînd-o pe mîndra Mnemosina ; ca vultur și ca șarpe, răpînd neprihănite fecioare, pretutindeni.

La fel înfățișează și pe zeul Poseidon : cînd taur, cînd berbece, ori cal, ori șoim, ori pește, înșelînd alte fete.

Nici Dionisos — Bachus — și nici zeul Apolo nu sînt cruțați defel. Sînt arătați și ei, cînd prefăcuți în struguri ispititori, pe coarde de viță-nșelătoare, cînd în păstori, sau ființe ce zboară prin văzduh. în jurul țesăturii, copila zugrăvește un chenar înverzît de iederă în floare.

Așa minunăție nu mai văzuse nimeni și nici măcar Atena...

Zeița o prefăce pe fată în păianjen

Zeița cercetează amarnic oțărîită lucrarea săvîrșită de fata lui Idmon. Ii e cu neputință să-i găsească cusururi. Talentul Arahneei întrecuse cu mult pe-acela al zeiței.

Și-Atena, îndîrjită, uitîndu-și chibzuință și toată înțelepciunea, n-a mai putut să-ndure dîrzenia copilei și — cum ținea suveica în mînă — a lovit-o și i-a spus vorbe grele. Apoi i-a deșirat întreaga țesătură. îndurerată, fata a luat iute un șnur și-a vrut să se anine de grindă, să-și ia viața.

Atîta că zeiței, pîrîndu-i prea ușoară această ispășire, a azvîrlit spre ea un suc înveninat.

— Așa vei sta, în veacuri, pe grindă spînzurată, țesîndu-ți fără preget afurisita pînză. Iar oamenii-ți vor rupe această țesătură, copilă-a lui Idmon !...

Copila osîndită de zeița Atena s-a preschimbat pe dată într-o ființă mică — păianjenul ⁹⁰ — care își țese veșnic pînza sa subțirică din fire argintii și toți i-o rup. Iar ea și-o țese iară... și iară...

Și totuși, pe Atena, chiar dacă săvîrșise asemenea ispravă, elinii au cinstit-o mai mult decît pe-alți zei.

Credeau că ea inspiră poeții, muzicienii și le arată calea spre piscurile artei. Credeau că ea-i învață pe poeții Eladei să-și drămuiască-n versuri belșugul de imagini, cu multă chibzuință. Poezia, ce-i lipsită cumva de-nțelepciune, e rostită-n zadar. Mîntea nu o culege. Inima n-o păstrează. E ca un fum în vînt.

Și tot dînsa, Atena, era zeița care mai ocrotea cu grijă, pe lîngă arte, știința. Așa cîntau aezii, în antica Eladă, pe Atena ⁹¹.

Nu pe-Atena !... Cîntau înțelepciunea, gîndul pătrunzător ca lancea ascuțită, ce o purta zeița. Cîntau destoinicia, arta și meșteșugul ce ea le-ntruchipa...

Stălcitorul Apolo

Cand peste tarmurile insorite ale Eladei porneau sa bată vînturile toamnei, ducînd cu ele frunze vestejite, ca niște iri roșii, fără viață, purtate de șuvoaie către mare, cînd cerul i-nvelea în falduri de nori și ceață vineție, aezii-nălțau imnuri lui Apolo.

„Tu ești lumina, cîntau ei. Tu ești căldura scumpă muritorilor. cum ne părăsești și pleci către ținuturile hiperboreene, să duci de acolo marea-ți strălucire, poezia și-

⁹⁰ *Păianjenul se cheamă Arahne în grecește (De-aici familia zoologică a arahnidelor).*

⁹¹ *în școlile romane, portretul sau statua Minervei — cum se numea Atena la ei — era la loc de cinste și dedesubt sta scris : „Minerva fuit Dea literarum, scientiarum et omnium artium”, adică : „Minerva este zeița, literaturii, a științelor și a tuturor artelor”.*

Noi avem Ateneul — lăcașul de arte și de știință. Astfel de atenee mai sînt și astăzi în multe țări, căci Atena a rămas un simbol al culturii și înțelepciunii.

Poetul roman Horațiu a scris o carte cu versuri iscusite, numită „Ars poetica”, o carte despre arta creației poetice. în ea grăiește astfel către poeții vremii, cerîndu-le să pună și un dram de înțelepciune în orice poezie :

„Tu n-ai să poți spune nimica și n-ai să izbutesci, dacă nu vei ține seamă de Minerva” sau :

„Tu nihil invita dices faciesve Minerva”.

armoniile divine, ce ne-ncântară pînă azi pe noi..."⁹².

Și-n imnurile lor aezii îl proslăveau pe **fiul Letei, zeița nopții istelate**. Reaminteau, în primul rand, cum zeul, cu un arc pe Date, avînd în mîna stingă lira, pășise falnic în Olimp. Zeus și toți nemuritorii, văzîndu-l pe Apolo atîta de frumos în veșmîntul de aur, parfumat cu esențe, ținînd în brațe lira, nu știau fce s-admire mai mult : înfățișarea lui mîndră, sau cîntecul sublim ce-i răsuna din liră.

Ridicați de pe jilțuri, afară doar de Zeus, de Hera și de Leto, zeii l-au aplaudat. Cînd s-a sfîrșit cîntarea, însăși zeița Leto i-a luat lira de aur și arcul cu săgeți și i le-a agățat de o coloană-naltă. Iar Zeus, tatăl său, i-a oferit o cupă umplută cu nectar.

Cele nouă zeițe, care sînt cunoscute sub numele de muze, s-au adunat în juru-i și l-au recunoscut ocrotitorul lor. Spre slava lui Apolo sau Febus, cum s-a mai numit zeul, ele au rostit imnuri care au dezmiardat urechile cerești, în timp ce Afrodita și casta Artemis s-au luat de braț cu Hebe, zeița tinereții, cu horele voioase și cele trei charite, începînd să danseze. Și-n hora grațioasă s-au grămădit și zeii : Hermes, neobositul, și Ares, violentul, dînd jocului îndată mai multă vioiciune.

Apolo îi privea. Și fruntea lui divină era încercuită de raze în cunună.

Văzînd această horă, blonda zeița Leto a cătat către Zeus, și Zeus către dînsa."Și amîndoi părinții au fost cuprinși pe dată de-o mare bucurie.

Apolo își caută loc de templu

Zeul — după aceea — a coborît în lume și a cutreierat prin țări nenumărate, căutîndu-și loc de templu. Și, tot umblînd pe drumuri, Apolo a ajuns în niște locuri stranii, stîncoase, mohorîte. Pasămite sosise în muntele Parnas. Aici sînt niște vîrfuri de piatră cenușie, ce parcă stau să cadă într-un abis de smoală clocotitor de vuiet. Șuvoaiele de aer — un aer cald și umed — țișnesc neconținut și vorbele rostite se-ntorc iute-n ecouri, sunînd din stîncă-n stîncă⁹³.

⁹² *Cîntau în acest fel, pentru că Apolo simboliza, în primul rînd, lumina și căldura soarelui. De aceea Apolo se mai numea și Febus, cuvînt care semnifică lumina. Lumina și căldura nu mai aveau putere către sfîrșitul toamnei. Iarna și mai puțin. Se întorceau primăvara, în revărsări de aur, verdeață, bucurie și cîntece de păsări.*

Poeții slăveau atunci înapoierea zeului luminii, ce trecea prin văzduh, într-un car de aur, tras de lebede ca neaua. În toată vremea asta, a iernii friguroase, umbrite, întristate, grecii credeau că zeul luminii se află undeva, la marginile lumii, dincolo de palatul de gheață o lui Boreu, vîntul de miazănoapte, în locuri numite de aceea hiperboreene. Nașterea lui Apolo din Leto, zeița nopții, în insula Delos (insula luminoasă), era alegoria izbucnirii, în zori, a luminii albe din trupul negru al nopții. Hera, soția lui Zeus, ce întruchipează cerul, s-a împotrivit cu ură nașterii lui Apolo. A prigonit-o pe Leto. Vroia să țină noaptea pe loc ; dar n-a izbutit, căci zeul s-a născut, lumina s-a ivit, și Temis, zeița ordinii și dreptății, i-a înfățișat pe un talger, micuțului Apolo, merindele cerești: ambrozia și nectarul. Cum a gustat Apolo bucatele divine, s-a făcut un flăcău cu buclele pe umeri, frumos ca ziua scaldată în lumină, cînd totul strălucește și te îmbie la cîntec. Săgețile din arcul zeului înseamnă chiar razele de soare, iar lira e cimbolul cîntării. Cînd vine primăvara, cînd se ivește ziua, după noapte, păsărelele zboară și ciripesc prin arbori, iar omul, cînd e vesel, cînd are lumină în suflet, cîntă bucuros.

⁹³ *Locul acesta din muntele Parnas, numit de elini Delfi, este situat în așa fel, încît orice vorbă rostită este răsfîrîntă în zeci de ecouri. Călătorul din antichitate, sosind aici, era cuprins de groază. Avea impresia că zeii îi sînt în preajmă și vorbesc cu dînsul.*

Pădurea-i misterioasă. Frunzișul ei șoptește. Un izvor își prăvale apa sa cristalină spre valea-nnegurată, sărind peste pripoare.

Și-n munte-i o strîmtoare afundă, mocirloasă, unde trăia atuncea — precum spunea legenda - un șarpe numit Piton. Trupul acestui monstru era lung cît un munte, cu-o sută de grumazuri și o sută de guri, care azvîrleau flăcări, duhori înecăcioase.

Duhurile acestea înșesau tot văzduhul și oameni, fiare, gîze, păsări sau alte ființe, dacă treceau pe acolo, se stingeau, otrăvite.

Șarpele se născuse dintr-o mocirlă verde. Mocirla rămăsese din apele vărsate acolo, prin potopul orînduit de Zeus.

Piton primise-n taină poruncă de la Hera să-l pîndească pe Apollo, cînd va trece prin munte, și să-i răpună viața. **Hera-l ura pe fiul cel nou-născut al Letei, pentru că soțul său, preaputernicul Zeus, ținea mai mult la dînsul decît la fiii ei : Hefaistos și Ares.**

Cînd a ajuns Apollo în muntele Parnas, dihania uriașă s-a avîntat spre dînsul, dornică să-l ucidă. Dar zeul și-a întins arcul. A tras prima săgeată. Erau doar patru zile de cînd văzuse lumea, și-ntîia lui săgeată a și nimerit monstrul.

E drept că și săgeata fusese făurită de fierarul din Lemnos, Hefaistos, schilodul, cu mare meșteșug. Cum i-a pătruns săgeata în carnea mucedă, șarpele a simțit că i-a venit sfîrșitul. A încercat să scape și să se furișeze într-o peșteră adîncă. Dar n-a mai izbutit...

Chinuit de dureri, Piton s-a zvîrcolit prin verzile mocirle în care viețuia. A sărit în nisipul cel galben de pe maluri și a lunecat iară, cu șuiere cumplite, în putreda băltoacă, în vreme ce veninul i se scurgea din boturi.

Monstrul s-a zvîrcolit tot mai încet în apă. Ochii i s-au lăsat. S-au cufundat pe-ncetul, de tot, în întuneric.

Așa s-a prăpădit. Iar trupul său, lungit pe zeci și zeci de stînjeni, i s-a uscat cu timpul, sub razele de soare ⁹⁴ ...

Și locurile acestea unde-a răpus Apollo pe fiorosul monstru au fost numite Delfi.

— În Delfi se vor pune temelii unui templu și-unui vestit oracol, a hotărît Apollo.

Oamenii vor putea să-ntrebe și să afle răspuns la întrebări, prin preoteasa mea, Pitia, înțeleaptă. Ea se va așeza pe un trepied de aur, învăluit în pielea lui Piton cel răpus, deasupra unei grote adînci și fumegînde, ce duce pînă-n țara lui Hades, mohorîtul... Prin ea voi da răspunsuri. Dar oamenii datori sînt să-mi dăruiască aur și scule

⁹⁴ *Piton, șarpele învins de Apollo, se pare că ar întruchipa molima ce se întinde în locurile umede, calde și întunecate. Lupta lui Apollo simbolizează acțiunea razelor de soare, care usucă pămîntul după ploi îndelungate, făcînd să piară boala și germenii ei tenebroși. Puține poetizări ale fenomenelor naturale sînt atît de frumoase ca aceasta. Dealtfel, un mare artist grec — Calamis, după unele presupuneri — a imortalizat această legendă. El a cioplit o statuie, înfățișîndu-l pe Apollo după ce a dat drumul săgeții care l-a răpus pe monstru. Zeul zîmbește, în statuă, rece și disprețuitor. Nările sale freamătă de mînie, dar fruntea lui rămîne senină, olimpiană, cu toată încordarea prin care a trecut.*

prețioase și zeci de bogății, răsplată pentru mine și preoții din templu ⁹⁵ ... Mai poruncesc, de-asemeni, să aibă loc, în cinstea luptei mele cu monstrul, jocuri, serbări, concursuri, și cântece, și dansuri ⁹⁶ ... Să fie veselie, iar eu să fiu slăvit... După aceea zeul, pătat încă de sânge — de sângele lui Piton — a pornit să se spele, să-și purifice trupul, în micul rîu Tempe.

Nimfa Dafne se preface într-un copac

Cum s-a spălat însă de sânge, Apollo a prins chef de viață, de dragoste și desfătare... El și-a pus ochii pe o nimfă, nimfa Dafne, copila rîului Peneu.

Atîta că micuța nimfă ceruse tatălui său, rîul, dreptul de-a sta nemăritată, deși mulți regi și mari eroi și-ar fi dorit-o de soție.

Ba, chiar un prinț, pe care dînsa îl izgonise deseori, era atît de-ndrăgostit, încît și-a lăsat părul lung, s-a îmbrăcat în straie de fată și, izbutind să se apropie de-ncîntătoarea Dafne, se mulțumea s-o vadă zilnic.

Apollo însă a aflat, și-a hotărît s-ademenească, într-o zi, pe-acest prinț la scaldă, și-n acest fel să dea-n vileag că e un tînăr, nu o fată.

Prințul cu plete lungi, de aur, a fost silit să se dezbrace, să intre-n apa rîului.

Înșelăciunea prințului a fost pe loc dezvăluită. Dafne, speriată, a fugit, plîngînd amar, să se ascundă. Iar nimfele ce o-nsoțeau au sărit la sărmanul prinț, l-au doborât cu lăncile și i-au zvîrlit trupul în rîu.

Apollo s-a veselit strașnic, văzînd că prințul a pierit, și-a plecat în căutarea nimfei. N-a căutat mult, și-a aflat-o într-un desiș umbros de fagi. Dafne, zărindu-l, a fugit să se ascundă și mai bine, în timp ce zeul o urma, strigînd mereu în urma ei :

— Fiică frumoasă-a lui Peneu, oprește-te... oprește-te... Nu-i un dușman bărbatul care aleargă azi pe urma ta... Ci sînt îndrăgos tit de tine, eu, zeul care-mi logodesc adeseori glasul cu lira și îi desfăt pe olimpieri...

Dar nimfa nu-i asculta vorba, nici jurămintele fierbinți. Fugea, ca-n zbor, peste coline. Părea o biată ciocîrlie, care cîntase pîn-atunci și se rotise în văzduh, dar șoimul cel mereu flămînd îi auzise cîntecul, și-acum vroia s-o sfîșie pe cîntăreața cerului...

Vălul căzuse de pe fată... Doar pletele o mai fereau de ochii zeului Apollo, pletele lungi pînă-n pămînt. Teamă îi da puteri s-alerge copilei rîului Peneu ; dar zeul își întetea fuga și era gata s-o ajungă...

Simțind în ceafă răsuflarea aceuia ce-o urmărea, și fiind sleită de puteri, după o

⁹⁵ *Oracolele, așa-zisele prevestiri ale lui Apollo, erau date printr-o preoteasă ce se chema Pitia. Numele ei pare că vine tot de la Piton, monstru răpus de Apollo. Pitia se așeză pe un trepied de aur, învăluit în pielea unui șarpe, deasupra unei grote din care fișneau gaze și un fum. Încăcios. Amețită de gaze și fum, preoteasa bolborosea cuvinte fără înțeles. Cuvintele acestea erau considerate drept răspunsuri ale lui Apollo la orice întrebare. Preoții le orînduiau în așa fel, ca înțelesul lor să fie dublu, să iasă bine oricare ar fi fost situația. După aceea dîșii, în schimbul unor daruri : aur, pietre scumpe, obiecte, vite, interpretau răspunsul după cum le convenea mai bine. Oracolul acesta era celebru. El era consultat de către toți regii și oamenii de stat, în împrejurări grele, în schimbul unor daruri bogate. Astfel s-au adunat în templul din Delfi atîtea comori. Locul acesta era cel mai bogat din toată Elada antică.*

⁹⁶ *Jocurile în cinstea lui Apollo se numeau (tot de la Piton) pitice. La ele participa toată floarea tineretului din orașele grecești.*

goană-atît de lungă, fata îi strigă râului :

— *Ajută-mă acum, o, tată. Deschide-ți apa să mă-nghită, sau schimbă-această frumusețe, care-mi aduce nenoroc...*

Abia-și sfîrșește fata ruga, c-o toropeală o pătrunde, și-o scoarță rece i se-ntinde pe sîn, pe trupul delicat. Părul i se preschimbă-n frunze. Brațele iau înfățișarea de ramuri lungi, tremurătoare. Picioarele prind rădăcini pe malul nisipos al apei. Din toată frumusețea nimfei rămîne numai frunza verde și sclipitoare în lumină.

Apolo o cuprinde-n brațe pe Dafne, prefăcută-n trunchi. Sub învelișul nou se simte cum bate încă inima înfricoșată a copilei. Zeul sărută trunchiul rece. Dar nici așa, schimbată-n arbore, pe malul râului Peneu, ea nu-i primește sărutarea și îi rănește buzele, cu scoarța aspră de copac.

— *Chiar dacă tu nu vrei, Dafne, rostește zeul, vei fi de azi copacul meu. Frunzele tale au să-mi fie podoabă pletelor și lirei și tolbei mele cu săgeți.*

Copacul parcă îl ascultă și-și clatină frunzișul proaspăt, sub adierea liniștită a vîntului de miazăzi.

Iar zeul încă mai sărută scoarța cea aspră și rostește : — Pentru învingătorii-n lupte, semnul de cinste o să fie cununi din frunzele de laur ! ⁹⁷ ...

Fîntîna Castaliei

Incununat apoi cu laur, Apolo a plecat prin lume. N-a trecut însă vreme lungă și a-ndrăgit pe alte fete. Dar, ca un demn fiu al lui Zeus, le-a părăsit, la rînd, pe toate. Fiii lor au întemeiat multe orașe, în Elada. Numai că vestea necredinței zeului față de soții se răspîndise pretutindeni și fetele fugeau de dînsul, cătînd să scape de rușinea de-a fi și ele amăgite și părăsite rînd pe rînd.

Era însă pe acea vreme o tînără, Castalia, fiică a regelui din Delfi. Fata avea un har : cînta, cum nu putea să cînte alta. Cînta și se juca pe munte cu fetele de vîrsta ei.

Zeul, văzînd-o, a-ndrăgit-o și a cerut-o de soție.

Castalia iubea pe altul, pe un păstor care-și mîna cirezile acolo-n munte. Și ei se întilneau ades și își juraseră credință, pînă la moarte, amîndoi. Zeul Apolo știa totul, ura pe tînărul păstor și într-o zi l-a-ntîmpinăt cu ochii-n flăcări și i-a spus :

— Te chem la luptă, fecior aș !... Eu trag cu arcul, tu cu lancea. Am auzit cum te-ai lăudat că poți ținti la fel ca mine... Și mai-nainte ca flăcăul să fi putut ridica lancea, zeul a și tras o săgeată.

Păstorul a căzut în brînci, apoi pe spate, și-a murit. Zeul Apolo a chemat un cîrd de corbi să-l ciugule și a plecat să caute fata.

Castalia tocmai venise să ia apă dintr-o fîntînă. Zeul s-a apropiat de dînsa, spunîndu-i în același timp :

— Iubitul tău piere pe munte. L-am izbit cu săgeata-n piept. Acum poți fi soția mea. Ești liberă... Vei fi a mea...

Și-a vrut s-o și cuprindă-n brațe. Dar ea n-a stat să se gîndească. A sărit în adîncul apei.

⁹⁷ *Laurul sau dafinul se cheamă Dafne în limba greacă. Iar pentru poeți, Dafne mai e și palida lumină a aurarii, care se pierde sub revărsarea vie a luminii din miezul dimineții.*

Zeul n-a mai putut s-o scape ; dar a rostit îndurerat :

— *Apa în care te-ai zvîrlit, Castalia, va căpăta numele tău. Pitia însăși n-o să poată afla viitorul nimănui, de nu își va spăla-nainte trupul în apa limpede... Iară poezii, de vor vrea să spună stihuri măiestrite, să cînte imnuri zeilor, vor trebui să se adape întîi de-aici, și-apoi să pună mîna pe liră, ca să dea glas strunelor, în viers vrăjit*⁹⁸ ...

El însuși, zeul, a rămas acolo timp îndelungat, rostind în amintirea fetei cîntări bogate-n armonii, și alinîndu-și astfel dorul de fata regelui din Delfi.

Apolo află o veste neplăcută

Dealtminteri, zeul era tare mîndru de lira lui.

— Nu-i nimeni mai presus de mine, glăsuia muzelor adesea.

Nu-i nimeni ?... Nu era...

Pentru că, iată, muzele au adus din Frigia o veste. Tînărul Marsias, cutezătorul, a făcut o unealtă nouă de cîntat, numită flaut. Șoapta lui e duioasă, alinătoare.

Cînd punea Marsias la buze noua unealtă de cîntat, freamătul vieții contenea. Nimfele și satirii se-adunau și ascultau, fără de glas, cîntarea lină și sunetele nemaipomenite.

Se povestea că-n Frigia, odată, se năpustiseră dușmanii peste țară, ca frunza și ca iarba, împovărați de arme și de ură.

Țara era aproape-nfrîntă și desperarea năvălea, nebună. Femeile-și smulgeau de la sîn pruncii și-i ucideau, decît să cadă pradă dușmanului sălbatic, nemilos.

În clipele acelea, cînd părea că-i dusă ultima nădejde, s-a ivit Marsias în luptă.

— Bine-ai venit ! strigau oștenii. Cu flautul tău vei mîngîia pe cei care-și dau viața pentru țară...

Marsias le-a zîmbit, și ducîndu-și unealta nouă de cîntat la buze, a suflat cu putere într-însa, făcînd să izbucnească-o melodie. Iar degetele îi jucau pe flaut, parcă săltafi niște voinici în horă.

Sunete tînguioase au fîșnit. Dușmanii și-au contenit pasul. Lăncile le-au alunecat. Din mîini le-au căzut săbiile-ascuțite, și scuturile peste ele, făcînd zgomot. Săgețile făceau îndată cale-ntoarsă.

Iar rîurile țării se-nălțau din matca lor cu vuiete grozave și se uneau, alcătuiind o mare cu valuri crîncene, urlînd turbate. Năvălitorii au fost luați de ape, izbiți de arbori și striviți de pietre. Nici unul nu s-a întors acasă, să-și mai revadă soția și copiii. Marsias a cîntat neconținut, pînă-au pierit cu toții, luați de apă...

— O, Marsias ! au grăit frigienii. Ce mulțumire ți-am putea aduce ție, ce ne-ai scăpat de moarte, de jaf și de robie rușinoasă ?

— Nu-mi trebuie nimic, a spus flăcăul. Nu eu, ci cîntecul de flaut a scăpat țara...

Și auzind Apolo că flăcăul rîntă cu atîta iscusință, s-a-ntunecat de supărare. Urcîndu-

⁹⁸ *Fîntîna Castaliei se află lingă Delfi. Pe vremuri, aezii poposeau de multe ori la această fîntînă, sorbind apa răcoroasă. În clipocitul apei din fîntînă, li se părea că aud ecouri din melodia pe care o cîntase Apolo în amintirea fetei. Aceste șoapte tănuite pe care nu le puteau auzi decît poezii și muzicienii, cum se credea, îi inspirau pe aceștia să facă versuri sau să îmbine notele pe strune.*

se în carul său de aur, a purces către Frigia, și ajungînd acolo, a trimis să-l cheme pe Marsias și l-a-ntrebat :

- Ce instrument cîntă mai minunat ?... Răspunde !...
- Tu crezi că lira, și eu — flautul... a rostit Marsias.
- Atunci să te întreci cu mine ! a poruncit zeul Apolo.
- Primesc, dar îi cer drept judecători pe-acei ce locuiesc pămîntul : oamenii, nimfele, satirii.
- Nu ! Nu mă învoiesc, a mai spus zeul. Toți sînt nepricepuți ca tine. Doresc să vie cele nouă muze, al căror oblăduitor sînt eu.

Zeul a făcut apoi semn spre slavă, și muzele s-au și înfățișat.

– Acela care o să-nvingă are dreptul să-l pedepsească pe celălalt cum o pofti !... a rostit ultimul cuvînt Apolo.

Și-ndată anceput concursul...

Marsias este învins prin viclenie

Întîiul a-nceput Apolo cu lira sa. Atît de dulce suna lira, că muzele l-au aplaudat :

- Fiul zeiței Leto o să-nvingă !...

Dar Marsias și-a dus flautul la gură, pornind să-și cînte melodia. Iar cîntecul țîșnea din flaut atît de cald, atît de straniu, încît părea un vis, o taină, care se furișă în suflet și-l fermeca...

- O, ce frumoasă este cîntarea lui ! au strigat cele nouă muze. întrece lira lui Apolo...
- întrece lira mea ? a spus Apolo, cu vocea amenințătoare. O, muzelor, nu știți ce spuneți ! Mă mîniați cu vorba asta. Să mai cîntăm încă o dată... Primești flăcăule ?...
- Primesc !

Numai că de-astă dată zeul și-a însoțit lira cu glasul. Și cîntul lui era divin. Muzele toate, bucuroase, au spus că el e-nvingătorul. Marsias, însă, s-a-mpotrivit, spunînd că lupta a fost prea bine hotărîtă, de la-nceput, doar între liră și flaut.

- Ce caută glasul-n lupta asta ? El aparține altei arte.
- Ba nu, și tu te folosești de gură, cînd suflă-n flaut, a grăit zeul. Deci pot să cînt și eu cum vreau, la fel ca tine, Marsias ! Ba, chiar mai mult. Vezi lira mea ? Eu cînt dintr-însa, cînd dintr-o parte, cînd dintr-alta. Să cînți și tu la fel, din flaut.
- Cu lira ta văd că se poate, a spus flăcăul, dar eu nu pot să suflu-n cellalt capăt al flautului, știi foarte bine. Asta e doar o viclenie, ca să mă-nvingi — căci nu poți altfel...

Concursul a-nceput din nou. Zeul și-a pus tot meșteșugul în cînt cu lira și cu vocea, iar Marsias s-a întrecut pe sine în cîntecul duios de flaut.

Patru din cele nouă muze erau de partea lui Apolo. Patru-i lăudau însă rivalul. Mai era una : Caliope, muza poemelor, și dînsa îl îndrăgise pe Apolo. Ea i-a dat votul zeului. Astfel, nedreptul olimpiian a cîștigat acest concurs și l-a înfrînt pe Marsias. Și zeul necăjit la culme pe Marsias că-l înfruntase și era gata să-l întreacă, de nu i-ar fi venit în sprijin frumoasa muză Caliope, a pus la cale o osîndă de o cruzime fără seamăn. Legîndu-l pe Marsias de-un pin, l-a jupuit de toată pielea, cu mîna lui, însîngerîndu-l.

- îți ceri iertare ? îi striga.

Flăcăul n-a cerut iertare ; i-a spus doar zeului atîta :

— Fiu al lui Zeus, m-ai înfrînt cu ajutorul Caliopei ; dar nu m-ai întrecut, viclene, și nu mă tem deloc de tine. Cîntecul meu din flaut va fi de-a pururi cinstit și neuitat de oameni, de toți aceia care-nfruntă voința zeilor tirană...

Și și-a dat sufletul, viteazul...

Sîngele lui s-a scurs în tină, roșu și gîlgîind cu spume. S-a prefăcut, se povestește, într-un rîu neobișnuit. Un rîu cu unda purpurie, căruia oamenii i-au dat numele cîntărețului ucis. Oamenii, nimfele, satirii l-au plîns, l-au plîns vreme-ndelungată. Flautul lui drag, purtat de valuri, a colindat prin toată lumea și, după cum spune legenda, el cînta singur, peste ape, imnul cel aspru-al răzvrătirii.

Atîta doară că Apolo, temîndu-se ca muritorii să nu învețe acest cîntec, a cules flautul de pe ape, l-a dus în templul său din Delfi și l-a-nchinat, să facă pace cu umbra celui ce pierise...

Artemis

Artemis, sora lui Apolo, era zeița vînătoarei. Ea-i ocrotea pe pămînteni — cum socoteau vechii elini — cînd înstrunau, la vînat, arcul.

Și, după cum zeul Apolo era lumina ce țîșnește din astrul sclipitor al zilei, Artemis se spunea că este lumina palidă a nopții .

Aezii povesteau că ea, îndată după naștere, s-a-nfățișat tatălui său, i-a îmbrățișat genunchii sacri și a grăit :

— Dă-i, tată, dă-i copilei tale dreptul de-a rămîne fecioară... Ca lui Apolo⁹⁹, dă-mi și mie un arc și-o tolă cu săgeți. Dar ce spun eu ?... N-ai să mă înarmezi chiar tu. Ciclopul însuși s-or grăbi să-mi făurească-o tolă bună și mi-o vor umple cu săgeți. Mai dă-mi, te rog, încă și dreptul de-a duce-n mînă o făclie și de-a mă-nveșmînta într-o tunică, ce nu va fi mai lungă de genunchi, să nu mă stînjenească la vînat. Doresc să mă urmeze, în cortegiu, șaizeci de fete de-ale lui Ocean. Și dă-mi și douăzeci de nimfe, să mă slujească-n vremea cînd nu voi mai dobor rîșii și cerbii. Să-mi aibă grijă de încălțăminte, ca și de cîinii credincioși. Pune sub ocrotirea mea doar un oraș, care-l vrei tu, căci eu arareori voi poposi într-însul... Voi locui mai mult în munți...

Zeus a ascultat în liniște ruga zeiței, apoi, zîmbind în barbă, i-a grăit :

— Fie precum vrei tu, copilă !... îți împlinesc dorința ta. Și-a dat poruncile de trebuință.

Artemis pornește prin munți

Iar Artemis, urmată de cortegiul de fecioare, a și pornit prin munte, la vînat. Urcînd

⁹⁹ Zeul Apolo se mai numea și Febus, după cum am văzut, semnificînd lumina soarelui. El se confunda adeseori cu însuși Helios — soarele propriu-zis... De asemenea, sora lui Apolo, Artemis (sau Diana, la romani), i se mai zicea și Febe, deoarece reprezenta lumina argintie a lunii. Zeița Artemis se confunda cu Selene — luna. Săgețile din tolă ei par a fi razele argintii de lună.

pe culmile umbroase, pe stîncile semețe, bîntuite de vînturile reci, zeița vîna, din zori și pînă-n noapte, tot felul de sălbăticiuni. Îi cam plăcea să vadă sînge, să vadă fiarele cum se zbăteau în cruda agonie-a morții.

Întindea bărbătește arcul și, cînd trăgea, nimica nu putea să-i scape. Săgeata ei pornea ca vîntul, din arcul bine instruit. Fulgera fiara, fără greș. Sălbăticiunea nimerită se-mpleticea, oprin-du-se în fugă. întorcea capul spre zeiță. Gemea ușor, ca -ntre-bare, și luneca în țara morții. Departe de-a se-nduioșa, zeița chicotea de bucurie și, ridicîndu-și fruntea-naltă spre cerul cel senin, zicea :

— Nu poate fi, în toată lumea, un alt țintaș mai priceput decît zeița vînătoarei...

Nimfele îi dădeau dreptate. Însă tot ele-i povesteau că ar fi fost un fiu de rege, pe nume Acteon, care vîna tot ca și dînsa, umplînd pădurile de sînge. Ba încă el s-ar fi lăudat că e mai meșter ca zeița.

Auzind vorbe ca acestea, Artemis se întuneca. Și, terminînd cu vînătoarea, zeița Artemis pornea, urmată de alaiul ei, spre o poiană minunată. Creșteau acolo chiparoși și piei, ce-mbălsămau împrejurimea. Iar într-un loc, săpată-n stei, era o boltă răcoroasă. Din ea țîșnea un izvorăș.

În acest loc venea zeița în fiecare zi, să stea și să se scalde-n apa rece, înviorîndu-și trupul feciorelnic, după plăcuta trudă-a vînătoarei.

Da unei nimfe lancea, arcul și tolba plină cu săgeți. Alta o ajuta să se dezbrace și două nimfe-i scoteau iute încălțăminte prăfuită. O altă nimfă-i strîngea părul zbîrlit și răvășit de vînt. I-l înnodea, să nu se ude, și cu cinci urne de aramă, umplute la izvor cu apă, alte fecioare se sileau s-o răcorească pe zeiță.

Mînia cuprinde inima zeiței

Atunci, precum se povestește, Artemis le mai întreba :

— Cine e acel fiu de rege ? Și oamenii ce spun de el ?

— Spun că-i un vînător destoinic, neîntrecut de nimeni încă în meșteșugul vînătoarei, chicoteau nimfele. Și-i mîndru, frumos la chip, înalt și zvelt...

— Astea sînt lucruri fără noimă, zicea zeița. Mai degrabă aș vrea să știu dacă se spune că dînsu-i mai dibaci la vînătoare chiar decît mine... Spuneți drept !

— De... Unii spun și dintr-acestea... Zeiță, nu te supăra... Sînt vorbe goale, fără rost.

— Vorbele-acestea s-or plăti !... se pare c-ar fi spus zeița.

Nu a trecut mult timp de-atuncea și, într-o bună zi, porni Acteon cu soții săi de vînătoare, și cincizeci de ogari, prin munți. Și tot cutreierînd ținutul, ajunse-n locurile unde hălăduia mai des zeița.

Unii socot că tînărul sosise-aici din întîmplare ; dar alții au temei să creadă că, înciudată, însăși zeița orînduise să-l atragă pe vînător prin acel loc. Căci ea vroia să-l dea pierzării.

Acteon a simțit deodată că este prins de oboseală. O oboseală ne-nțeleasă...

— Ciudat !.. le-a spus el soților. Mă simt trudit. Ajunge goana. Luați arcurile și porniți către palatul regelui... Eu singur mai rămîn pe-aici o vreme, cu haita mea de cîini. Curînd vă voi urma pe cale...

Soții i-au ascultat porunca și, luîndu-și armele și prada, s-au îndreptat către palat.

Acteon, singur în pădure, doar cu ogarii lîngă dînsul, privea nedumerit în preajmă.

„Ce e cu mine oare ? se gîndea. Sînt obosit. Simt o chemare... Ba parcă simt și-un fel de teamă, ce mă străpunge ca un bold. De ce-s neliniștiți ogarii ? De ce schelălăie mereu ? Ce e pe-aici ? Ce se întîmplă ?”

Și, fiindcă-alături se zărea un pîrîiaș lucind prin iarbă, Acteon a băut cu sete. Apa o

fi avut vreo taină, căci fiul regelui, ca tras de-un fir de ață nevăzută, urmat de toți ogarii săi, a luat-o-ncet de-a lungul văii...

A mers ce-a mers... și s-a trezit în locul unde se aflau zeița și cu nimfele. Aici Acteon s-a oprit. în fața ochilor avea cel mai încântător tablou ce și-l putea închipui.

Artemis, goală, se scălda. Din urnele de-aramă apa curgea-n șuvițe străvezii, dar atingând corpul zeiței, prindeau pe dată scînteieri, ca mii și mii de diamante, ca niște flăcări ce jucau și luminau toată pădurea.

Flăcăul își pierduse mintea și nu se sătura privind.

— O, ce frumoasă ești, zeiço, glăsuia el ca ametit. Mai lasă-mă să stau o clipă...

Dar nimfele strigau spre prinț :

— Fugi, fugi, Acteon, nu privi !... O lege a lui Cronos spune că muritorii ce-i privesc pe zei, fără de voia lor, plătesc cumplit... Fugi, fugi, Acteon !... Nu privi...

Acteon însă nu lua seama la vorba lor, și sta vrăjit, cu ochii țintă spre zeiță.

Nimfele au alergat în grabă. Cu trupurile lor căutau s-acopere dalba mîndrețe a zeiței.

— Nemernice, i-a spus zeița, tu, care te-ai înfumurat că ești mai meșter decît mine, ai merita să fii țintit în inimă cu o săgeată... Dar ai să ispășești cumplit.

Și luînd din urnele de-aramă doi pumni cu apă a azvîrlit-o în ochii fiului de rege.

Acteon e sfîșiat de cainii săi

Cum l-a stropit cu apa fermecată, Acteon s-a făcut un cerb. El a pornit în goana mare, urmat de cîini, de cîinii lui, ce nu-și mai cunoșteau stăpînul.

„Ce-am să mă fac ?” se gîndea prințul, căci își păstrase judecata și se văzuse în pîrîu, în noua lui înfățișare.

Anume îi lăsase zeița Artemis gîndirea, ca suferința ce venea să și-o-nțeleagă pîn'la capăt.

— Eu sînt Acteon ! țipa dînsul cîinilor care-l hăituiau.

Însă în loc de orice vorbă, din botul său nu răsuna decît un muget surd, de spaimă.

Cîinii din nou se repezeau, și bietul cerb fugea prin locuri unde vînase mai-nainte, trăgînd cu arcul, cu sulița, izbind cu piatra, sau înfigînd, pînă-n prăsele, cuțitul scurt de vînătoare...

Și cîinii lui îl încolțesc.

— Eu sînt Acteon, vrea să spună greu osînditul prinț. Nu mă mușcați ! Lăsați-mă. Eu sînt stăpînul...

Cîinii însă îl mușcă și—1 doboară. Lătrînd îl cheamă pe Acteon, să vadă cerbul biruit și să se bucure și el.

Lor, cîinilor preacredincioși, nu are cine să le spună că mult iubitul lor stăpîn e însuși cerbul ce le zace acolo-n față, și-i privește cu ochii umezi și sticloși.

Uriașul Orion

Acteon își plătitise vina de a fi fost mai priceput în mînuitul arcului decît zeița Artemis. De-acum înainte nimeni n-avea să-i mai știrbească faima de cea mai iscusită în meșteșugul vînătoarei castei copile a lui Zeus.

Umblînd mereu prin munți, zeița nu avea timp de dragoste, și măritișul c-un bărbat îi părea mai nesuferit decît orice pe lumea asta. Chiar nimfele ce-o însoțeau nu aveau voie să iubească vreun bărbat, să se mărite și, de-i călcău această lege, le ucidea fără cruțare, țintindu-le pe loc cu arcul.

Cu toate astea, unii povesteau că și zeița Artemis, o dată, ar fi iubit pe un voinic ; dar dragostea i-a fost nefericită.

Iară aezii depanau legenda-n chipul următor :

Se zice c-a trăit pe vremuri alt vînător, pe nume Orion, feciorul unui rege, Hirieu. Feciorul regelui crescuse însă-nalt, atît de-nalt, că fruntea lui trecea de scama norilor, și de intra în valurile mării, să se scalde, în locul unde-i apa mai adîncă, pieptul îi rămînea afară.

Acest uriaș, acest flăcău, din cîte meșteșuguri sînt pe lume, doar unul îndrăgise : vînătoarea. Avea și-un cîne fermecat, zis Sirius, și împreună colindau, la vînătoare, departe, peste mări și țări. Zeul stăpîn al mărilor, Poseidon, îi dăruise tînărului harul de a putea umbla și peste ape, la fel ca pe uscat. Ii dăruise acest har fiindcă, odată, Hirieu îl ospetise-n țara sa cu cinste, cum îi plăcea trufașului Poseidon.

Însă, la vremea cînd se-ncepe povestea noastră, Orion făcuse destule fapte de ispravă, lăudate strașnic pe pămînt. Fusesse, între altele, chemat de regele din Chios ¹⁰⁰, să-l ajute. Insula cea frumoasă, Chios, fusese năpădită de dihăanii. Viteazul Orion plecase-n luptă și nimicise pîn' la una toate dihăniile-acelea, care părăduiau ținutul.

În schimbul faptei sale, vînătorul ceruse pe fata regelui de soață. Dar regele — nevrînd să-i dea copila — l-a îmbătat, prin viclenie, pe îndrăznețul Orion și, pe cînd el dormea adînc, i-a scos amîndoi ochii cu cuțitul ascuns, din timp, sub haina lui regală.

Uriașul s-a trezit în dureri mari. A vrut să-l prindă pe dușman și să-l răpună, dar, bîjbîind fără să vadă, s-a-mpiedecat și, cît era de lung, s-a prăbușit pe țărmul mării, cu capul său pletos căzut în valuri.

Dar tot nu s-a lăsat. S-a ridicat, și, ascultînd mai bine ce se-n-tîmplă, a deslușit în depărtări un zgomot. Băteau ciocane mari pe nicovală.

A înțeles atunci că Lemnos — insula unde făurarul Olimpului, Hefaistos, lucra de zor cu un pitic, Chedalion — este pe undeva pe-aproape. Uriașul a pornit prin mare, călăuzindu-se întruna după zgomot, pînă ce a ajuns în Lemnos. Acolo, s-a rugat de zeul cel șchiop, Hefaistos, să-i vină-n ajutor ; și zeul s-a milostivit. Printr-un oracol, făurarul l-a sfătuit pe Orion să șadă, în zorii fiecărei dimineți, cînd se ivește Eos — aurora — cu ochii către răsărit, și-o să se vindece cu vremea. Dînsul i-a ascultat povața, și-n fiecare zori de ziuă își lua pe umeri un copil. Acesta-l îndrepta cu fața spre răsăritul rumenit și, cum era de-nalt, și razele cădeau întîi pe chipul lui,

¹⁰⁰ Chios este o insulă din Arhipelag, vestită prin vinurile ei. Este unul dintre ținuturile unde se bănuiește că s-ar fi născut cel mai mare poet al Greciei antice, Homer.

încet, încet, s-a lecuیت de suferință. Ochii-i au început să vadă, întâi ușor și slab, ca printr-o sită, apoi din ce în ce mai bine, pînă ce iar i-a fost vederea lui Orion ca la-nceput.

Atîta doară că, în vremea cit el căta spre răsărit ca să-și aștepte vindecarea, l-a tot zărit zeița Eos și dînsa s-a îndrăgostit de prea-voinicul Orion.

Două zeițe se ceartă pentru un muritor

Mai mult, zeița aurorei atît de tare l-a-ndrăgit pe vînătorul cel voinic, încît a săvîrșit o vrajă și l-a răpit la dînsa-n cer.

Cum l-au văzut și celelalte zeițe pe vînătorul Orion, se pare c-au bătut cam tare și alte inimi pentru el... Și dintre toate, cel mai mult s-a-ndrăgostit însăși zeița Artemis. Și-n gelozia ei pe Eos, era să săvîrșească, poate, o faptă cam necugetată... Și zeii s-or fi luat de gînduri : „Cum ? Ea, zeița olimpiană, vrea să i-l smulgă altei zeițe pe-un muritor și să și — 1 facă bărbatul său ?”

— Ni se știrbește slava noastră, glăsuia Zeus către ceilalți, dacă vom sta nepăsători. Nu ! n-am să las astfel de faptă să se petreacă în Olimp. S-o-mpiedecăm deci cît mai grabnic !...

— Dar cum ?... Dar cum ?... întreba Hera. Și cine se va-ncumeta ?...

— Mă-ncumet eu ! a spus Apolo. E sora mea și sînt dator s-o apăr, pînă la sfîrșit, de dragostea nesocotită pentru un simplu muritor.

Și chiar în ziua ce urma, în revărsat de zori, Apolo l-a și chemat pe Orion. I-a poruncit să plece grabnic și să vîneze multe păsări, din cele ce zburau în stoluri deasupra mării lui Poseidon. Pe urmă să vîneze fiare, dintr-un țărm îndepărtat...

Porunca zeului Apolo trebuia iute-ndeplinită. Orion și-a și luat măciuca, arcul și tolba, și un paloș. Pe umeri și-a azvîrlit o blană a unui leu răpus pe vremuri. Și-a mai strigat și cîinele, pe Sirius, și au pornit numaidecît la vînătoare.

Apolo îl privea cum pleacă. Privirea-i aspră scînteia...

O nouă constelație

Se depărtase vînătorul. Abia se mai vedea deasupra mării, cît un punct mic, pierdut în zare. Atunci Apolo a strigat-o pe sora sa, pe Artemis, cu voce blînda, prefăcută :

— Surioară, vino iute-ncoace !... Ai spus de-atîtea ori că-n vînătoare nu-i nimenea pe lume să te-ntreacă. Azi aş dori să-mi dai și o dovadă. De-o fi cumva să izbutești, sînt gata să-ți recunosc și eu înțîietatea, și chiar să spun că ești mai pricepută în tragerea cu arcul decît mine. Te învoiești ?

— De bună seamă, frate. Care-i ținta ?... Să-mi iau doar arcul... și sâ trag cu grijă.

Și Artemis și-a-ntins îndată arcul. A pus în strună o săgeată.

— Ia uită-te acolo ! Vezi, surioară, un punct micuț și palid, care-i gata, aproape gata, să dispară ?...

— îl văd. I-o pasăre, pesemne...

— Poți s-o țintești ?...

— Glumești, Apolo ! a zis zeița, sigură de dînsa. Să nu ating astfel de țintă ?... De-ar fi

mai mică — o părere ; de-ar fi departe, peste lume, tot o lovesc. Privește-aicea !... Ochind, zeița-ntr-o clipită și-a slobozit săgeata ei spre punctul mișcător din zare, ce-abia-abia se mai vedea în depărtările albastre.

Săgeata a străpuns văzduhul strălimpede al dimineții și s-a înfipt de-a dreptu-n țință. S-a auzit un răcnet groaznic și Orion s-a prăbușit.

Marea s-a-mpurpurat de sânge și-n slăvi a prins să se jelească Eos, cu voce ascutită :

— Artemis, mi-ai ucis iubitul !...

Artemis, fără să-i răspundă, s-a avîntat pe-un nor de aur. S-a repezit spre locul unde zăcea în valuri vînătorul și l-a cuprins în brațe-ndrăgostită. Și, copleșită de durere, i-a implorat lui Zeus învoirea să-l urce între constelații, pe dragul ei, pe Orion, ca să nu piară cu desăvîrșire, să poată ea să-l vadă, zilnic.

Zeus, stăpînul, s-a-nvoit, văzînd atîta întristare, și l-a urcat pe vînător pe boltă. E constelația ce se numește, după legendă, Orion. Ea se ivește la-nceputul verii și pierce aproape de sosirea iernii, cînd prind să cadă ploile pe mare. Aceste ploi sînt poate lacrimi, precum se cîntă în poeme. Lacrimi vărsate de zeițe...

*Ca să nu fie singur Orion pe boltă, Artemis s-a rugat de Zeus să-i dea tovarăș, lîngă el, pe cîinele ce-l însoțise, în timpul vieții, la vînat. Așa se face că e-n cer și Sirius, stea sclipitoare, ce se zărește bine vara, în constelația Cîinele mare*¹⁰¹.

Copila Letei devine necruțătoare

Artemis a rămas nemăritată. Inima ei s-a asprit mai tare decît fusese înainte. Nu mai avea nici o cruțare față de cei care-i greșeau ; dar cel mai greu s-a răzbunat pe o regină, Niobeea.

Astă regină, Niobeea, era nespus de fericită. Soțul său, Amfion, din Teba, era un bărbat bun și vrednic. Cu el avea, în căsnicie, șapte băieți și șapte fete : copii frumoși și tare dragi.

— Nu-i nimenea, în lumea asta, mai fericit decît sînt eu, spunea adesea Niobeea. Fiii mei strălucesc cînd poartă armele în mîini, iar fetele mai mîndre-s ca zeițele...

Tocmai venise sărbătoarea zeiței Leto și aceasta ceruse jertfe tuturor.

— De ce să mă închin eu Letei, să-i aduc daruri ? Pentru ce ? Cu cît e mai presus ca mine ? Copii am eu mai mulți ca ea, și nu-i nici unul mai urît decît sînt Artemis și-Apolo. Soțul său, Zeus, nu îi este și n-o să-i fie credincios. Pe cînd iubitul-mi Amfion ochi n-are decît pentru mine.

De ce să mă închin eu Letei și pentru ce să-i aduc daruri ? Fiindcă-i zeiță ? Nu. Nu vreau...

Auzind vorbe ca acestea, multe femei n-au mai vroit nici ele să-i aducă daruri zeiței nopții și au spus :

— Așa e ! Este drept ce spune regina noastră Niobeea... Și pe altarele zeiței ofrandele

¹⁰¹ *Orion, a cărui imaginară transformare a fost povestită în legende grecești, este una dintre cele mai frumoase stele ale nopților de vară. Sirius, de asemenea, este o stea strălucitoare. Elinii credeau că steaua Sirius are influență asupra turbării dinilor, pentru că Sirius se vede cel mai bine în miezul verii, în toiul căldurilor, vreme cînd unii cîini capătă această boală. în artele plastice, Orion este prezentat ca un uriaș înveșmîntat în piele de leu, purtînd în mînă o măciucă. Sirius este înfățișat ca un ciine gata să muște.*

s-au micșorat.

Putea însă zeița Leto să-ndure astfel de ocară ? Pot oare zeii să audă că muritorii nu-i slăvesc ?

Zeița nopții, mîniată, l-a vestit iute pe Apolo, zeul săgeților de aur, și pe zeița vînătoarei, Artemis pururea fecioară.

Artemis, care îl pierduse pe Orion de scurtă vreme, a spus fratelui său așa :

— M-ai îndemnat să-mi zvîrl săgeata în cel pe care îl iubeam. Acum privește: o femeie, o muritoare, Niobeea, nesocotește o zeiță, pe mama noastră, și pe noi doi... Ce ai să faci ? Cum vei plăti ?

— Cum voi plăti ?... a spus Apolo. Îi voi ucide toți băieții cu care se fălește-atît...

— Și eu copilele, de care e atît de mîndră... a glăsuie Artemis cruntă.

Zeul Apolo și-a luat arcul.

Doi dintre fiii Niobeei mînau un car în fața Tebei. Cît ai clipi au fost străpunși. Alți doi se aflau la palestre ¹⁰². Au fost și dînșii săgetați. Mai erau trei. Dar nici aceștia n-au avut mult de așteptat. Zadarnic unul dintre dînșii mai implora încă pe zei să înceteze-acest măcel. Sîngele lor uda țărîna.

Regina, ce era de față, s-a repezit peste feciorii cu trupurile fără vlagă. Și-a rupt veșmintele regale și pletele. Și-a zgîriat fața. S-a dat cu fruntea de pămînt și, hohotind, avînd pe față lacrimi amare, în șiroaie, striga spre toți :

— Iacă-tă zeii... Priviți-i cum ne asupresc, cînd nu ne umilim destul. Asta-i dreptate olimpiacă !...

Și ridică pumnii spre cer.

Soțul ei, Amfion, văzînd această crimă fără seamăn, se-ndurerase-atît de mult, că își rupsesese firul vieții, vîrîndu-și paloșul în piept.

Fetele se aflau cernite, lîngă sălașul unde frații așteptau focul rugului. Mulțimea suspina pe lături. Nu era mamă să nu plîngă durerea biete Niobeea.

Zeița săgetează și fetele Niobeei

Doar Artemis privea din slavă și nu se-nduioșa deloc.

— Aceasta-i numai începutul, murmura ea. O să privești tu, Niobeea, și cele care vor urma...

Apoi și-a-ntins zeița arcul.

A tras în cea dintîi copilă, care s-a prăbușit, gemînd, peste unul din frații săi. A doua își mîngîia mama. Săgeata însă i-a oprit șoapta duioasă ce-o rostea. Una căta să se ascundă în dosul unui trunchi de pin.; dar trunchiul n-a putut feri corpul fecioarei cît de cît, Alte trei au pierit la rînd. Și lîngă mamă n-a rămas decît copila cea mai mică.

Regina îi acoperă trupul cu hainele-i cernite și roagă, în genunchi, zeița :

— Ârtemis, mi-ați ucis copiii ! Nu mai trăiește decît una dintre odraslele iubite, și este cea mai mititică. Fii bună, Artemis, mi-o lasă... Atît mai am pe astă lume... Fii bună, Artemis... Te-ndură..,

Dann timp ce dînsa înc-o roagă și lacrimile i se varsă pe fața galbenă, pierită, Artemis pune iar săgeata în struna cea zbîrnîi-toare. Pune săgeata și țintește. Inima fetei se

¹⁰² *Palestra se numeau și locul unde se făcea gimnastică, și exercițiile înseși.*

oprește sub vârful! ascuțit ce vine și se înfige nemilos, scurtându-i zilele puține ¹⁰³.

Mama n-a mai putut să plîngă. Lipsită de băieți, de fete, de soțul său, de Amfion, dînsa se culcă între-aceia care-i fuseseră prea dragi. Atîta chin o împietrește. Fața-i își pierde strălucirea. Ochii-i rămîn, de asemeni, orbi și nemișcați sub fruntea pală. Nimic din ceea ce dă viață unei făpturi nu se mai vede. Se-nvîrtoșează limba-n gură și sîngele-i îngheață-n vine. Nici capul nu poate să-l miște sau brațele să și le-ndoaie. Picioarele-s întepenite. Nu vor maduce trupul niciodată. Căci ea s-a prefăcut în stană rece. Doar lacrimi limpezi îi mai curg din ochii-atît de bucuroși odinioară.

Deodată se pornește o furtună ce o-mpresoară pe regină și-o duce-n zbor, în țara ei, în țara unde se născuse ¹⁰⁴. Aici e aruncată pe un munte ; dar și acolo mama tot mai plînge. Din ochii ei de piatră țîșnesc lacrimi, care se scurg ca un izvor.

Așa s-a isprăvit osînda dată de zei reginei Niobee, pentru c-a fost prea fericită...

Aezii povesteau că multă vreme s-a mai putut vedea trupul de piatră al reginei, pe acel munte, pînă ce ploile și vîntul l-au măcinat și l-au făcut să piară...

Totuși, deși era atît de aspră și de necruțătoare, după moartea iubitului său Orion, chiar Artemis, zeița vînătoarei, se sătura cîte-odată de măceluri.

Atunci, încredințîndu-și arcul nimfelor sale credincioase, Artemis se ducea la Delfi. O întîmpina Apolo și, îmbrăcată grațios, cu părul ridicat pe ceafă și pieptănat cu îngrijire, sălta în fruntea celor trei charite, într-un danț plin de voieșie. Apoi cînta cu cele nouă muze, în cinstea mamei sale Leto și a puternicului Zeus.

Cu toate astea, una dintre plăcerile de seamă ale zeiței era aceea de a privi la marile serbări vînătorești. Oamenii din acele timpuri țineau la meșteșugul vînătoarei. Hăituiau fiarele prin munți. Se desfătau țintind cu arcul sau zvîrlind lăncile-ascuțite, vînînd neconținut sălbăticiuni.

Spre seară, vînătorii-ncetau goana. Cîinii se grămădeau lîngă stăpîni. Cornul de vînătoare suna straniu, parcă plîngea, parcă spunea ceva... Chema pe vînători pe lîngă focuri. Și vînătorii cîntau veseli. Lăncile, încă umede, luceau trîntite-n ierburi lîngă dîn-șii. Și sus, pe cer, se iveau luna, ca o făclie de argint, dusă de-o mîna nevăzută.

Stele clipeau nerăbdătoare. Și așteptau... Ce va urma ?...

Urma povestea nelipsită, povestea care o cînta pe fata Letei și-a lui Zeus, sora mărețului Apolo, zeița Artemis cea castă.

¹⁰³ Poate pentru astfel de fapte crude zeița era sărbătorită în Sparta, în fiecare an, printr-o ceremonie a flagelării, adică a biciuirii.

Băieți spartani, de vîrstă fragedă, erau aduși într-un sanctuar al zeiței. O preoteasă lua în brațe xoana — statua de lemn care o înfățișa pe Artemis. Și slujitorii templului începeau să-i biciuiască pe băieți, și-i biciuiau pînă ce sîngele curgea în rîulețe prin sanctuar. Băieții nu scoteau un geamăt. Unii mureau sub flagelare. Cînd preoteasa se plîngea că trupul de lemn al lui Artemis i s-a îngreunat în brațe, era un semn că flagelarea trebuie-ntețită, și slujitorii loveau mai tare. Băieții care îndurau tot chinul, și nu leșinau, erau glorificați. Se știa că aceștia nu aveau să fugă din lupte niciodată, chiar de-ar fi fost, cumva, răniți de moarte.

¹⁰⁴ Țara de baștină a Niobeei era, după legendă, Lidia, deși regina domnea în Teba. Deci ea ar fi fost dusă din Teba, unde îndurase nenorocirea, tocmai în Asia Mică. Aici, pe muntele Sipilus (cum se numea, de fapt, unul dintre feciorii mijlocii ai reginei), se spune că, într-adevăr, ar fi fost în antichitate o piatră ciudată. Piatra semăna cu trupul unei femei îngenunchate, din ochii căreia curgeau lacrimi. Stîncă aceasta s-ar fi numit și ea: Niobeea.

Urmau și imnuri și serbări, jertfe și daruri ce-ncântau trufașa fire a zeiței, ce-i ocrotea pe vânători ¹⁰⁵ ...

Numai în clipe ca acestea Artemis, mîndra Artemis, putea uita pe Orion, și-n inima-i necruțătoare pacea se cobora din nou...

Hermes

Cand vechii greci veneau acasa de prin cetăți îndepărtate, unde făcuseră negoțuri cu sclavi, cu lucruri prețioase, cu țesături sau cu bucate, și se umpluseră de aur, îi aduceau zeului Hermes jertfe și libațiuni ¹⁰⁶ din plin, în chip de caldă mulțumire. Și îl cinsteau, pentru că el le da puterea de a străbate întinsul mărilor albastre și-i ocrotea în grea restriște. Și-l mai cinsteau, pentru că tot el le da vorbirea iscusită, bună la încheiat negoțuri. În slava lui cîntau aezii la mesele îmbelșugate.

Și-aveau ce povesti aezii...

Hermes era fiul lui Zeus. îndată ce-l născuse Maia, fiica titanului Atlas, sărise repede din leagăn, zvîrlise scutecele-n lături și săvîrșise o ispravă... De mic se arătase dornic să umble, să călătorească. Ieșise repede-n poiană. Dar cum era desculț băiatul s-a apucat să rupă ramuri de mirt și tamarisc, mlădii. Din ele și-a mpletit sandale, născocind, deci, încălțăminte.

Se încălțase și pornise pe coasta muntelui Cilene, căci în Arcadia văzuse lumina zilei zeul Hermes.

¹⁰⁵ Alături de Apolo, Artemis a fost destul de mult sărbătorită de vechii greci. Ea, care ducea în mînă și o făclie de argint, era tot o zeiță a luminii. Elinii socoteau că putea să-i ajute pe navigatori să-și ducă triremele și să-i călăuzească în timpul nopții. De aceea, marinarii îi zideau temple de-a lungul coastelor și-n porturi. Astfel, în Efes i se ridicase zeiței un templu colosal, un templu care era socotit drept una dintre cele șapte minuni ale lumii.

Dar cel mai mult era slăvită Artemis ca zeiță a vînătoarei, pentru că vînătoarea era un meșteșug de bază la vechii elini, pentru unii chiar o artă. Aproape toți regii și eroii au fost și vînători destoinici, căci fiarele umpleau pămîntul pe acea vreme și ajungeau adeseori primejdioase.

Multe opere de seamă : statui, tablouri, monumente au fost cioplite, zugrăvite sau înălțate în cinstea aceleia ce întruchipa meșteșugul de a vîna cu iscusință. Fidias, Praxitele și alți mari sculptori, cioplint cu măiestrie piatra, au înfățișat zeița cea virginală a vînătoarei.

Din tot ce a mai rămas, celebră este însă marmura intitulată „Diana de la Luovu”, despre care, în „Pseudokynegheticos” sau „Fals tratat de vînătoare”, scriitorul Alexandru Odobescu vorbește astfel: „A fost fără îndoială un vînător inspirat și a știut să mînuiască bine arcul și săgețile artistul sub a cărui daltă s-a mlădiat statua Diane de la Luovu, cea mîndră și sprintenă fecioară de marmură, care s-avîntă, ageră și ușoară, sub crețurile dese ale tunicei ei spartane, scurtă în poale și larg despicată la umeri”.

¹⁰⁶ Libațiunile făceau parte din ritualul de închinare în fața zeilor. Se turna vin sau apă, și uneori lapte, pe altarele zeilor sau pe carnea animalelor, jertfite. Mai târziu, libațiuni s-au numit și bețiile, care se făceau în cinstea zeului Dionisos sau Bachus.

Pe cînd umbla pe drum, o broască — broască țestoasă — șontîc, șontîc, i-a tăiat calea. Ce s-a gîndit atuncea Hermes, văzîndu-i țestul ? L-a luat și și-a făcut o liră. Și-a început din ea să cînte povestea dragostei lui Zeus cu mama sa, gîngașa Maia.

Un mic tîlhar

— Nu vezi că sînt un prunc abia-nvelit în fașă ?... Cum aș putea să săvîrșesc asemenea năzbîtie ?

Iar cînd Apollo îl aduse în fața tatălui său, Zeus, învinuindu-l de hoție, Hermes, dibaciul, îi răspunse :

— Apollo minte ! Minte !... Minte !... Jur pe cereștile portice că nu sînt vinovat, o, tată...

Și-așa de bine a știut să glăsuiască și să-și acopere hoția feciorul cel născut de Maia, că Zeus a-nceput să rîdă.

De atunci Zeus a hotărît că Hermes o să fie zeul născocitorilor de lucruri, al oratorilor, al hoților și-al celor care călătoresc în lumea largă.

Dar mai cu seamă în hoție se arătase iscusit, furînd frumosului Apollo nu numai boii, ci și arcul cu tolba plină de săgeți. Hefaistos, fierarul șchiop, pierduse cleștele de-aramă. Iar lui Poseidon îi furase — închipuiți-vă ! — tridentul, în timp ce mîndrei Afrodita îi șterpelise un brîu de aur.

Dorind să sugă de la Hera lapte divin — să poată astfel să-și dobîndească nemurirea — își luă-ntr-o zi înfățișarea lui Ares, fiul drag al Herei, din vremea cînd era copil. Porni apoi să gîngurească. Regina slăvii, amăgită, crezînd că-ntr-adevăr e Ares pruncul care plînge cu foc, îl luă la piept pe fiul Maiei, rivala sa.

Descoperind înșelăciunea, Hera l-a izgonit, ce-i drept, dar el supsesse nemurirea de la zeița cerului. Pe urmă, Hermes ar fi vrut să șterpelească, de la Zeus, fulgerul cel îngrozitor, dar de-astă dată se temuse de tatăl său răzbunător și se lipsise... însă greu, căci mult îi mai plăcea să fure, să rîdă, să batjocorească pe toți aflați în preajma sa.

În schimb se apucase de negoțuri. Vînzîndu-i lui Apollo lira, își cumpărase caduceul, un băț vrăjit, pe care Hermes nu-l mai lăsă nicicînd din mînă.

De-aceea, Zeus a mai spus că Hermes va oblədui negoțul și înșelăciunea și, folosindu-și caduceul, va duce morții sub pămînt, întunecatului zeu Hades.

Plecase-apoi peste poiene. Zărînd niște cirezi, pe care Apollo le păzea cu grijă, i le fură pe nesimțite.

Apollo însă-i prinse urma... Căci îl pîrîse un moș, Batos, pe zeul cel dibaci, pe Hermes. S-a dus Apollo, deci, la Hermes, să-i ceară boii înapoi.

Dar Hermes, care ascunsese cirezile într-un loc sigur și se-ntorsese apoi acasă, făcîndu-se că doarme-n leagăn, a început să țipe tare :

Un zeu bun la orice treabă

Avînd la toate-ndemînare de necrezut, Zeus l-a făcut și curier în ceruri și i-a mai dat apoi în seamă gimnastica și tineretea. Iar unii spun c-ar fi primit în grija lui și sănătatea.

în acest fel, din prima zi când se născuse, Hermes făcuse treburi cu duiumul și-n toate-și arătase istețimea.

Dar cum se-ntîmplă deseori cu-aceia care se pricep să facă multe, primise Hermes fel de fel de sarcini. El mătura prin sala de banchete. Pregătea cupele pe mese. Mai așeza și jilțuri și covoare, și răspîndea poruncile lui Zeus. Iar morții îi ducea lui Hades, la judecată, toată noaptea.

Și-n zori o lua din nou cu treaba...

Cum se vedeau la vreo ananghie, zeii îl și chemau pe Hermes.

Chiar Zeus îi cerea lui sprijin, când trebuia îndemînare, repeziciune și-ndrăzneală în lucruri mai anevoioase.

Hermes îl ajutase și pe Ares, zeul războiului, învins cîndva de doi uriași și cetluit în lanțuri grele. îi ajutase și pe Gheea, Apollo, Hera, Afrodita, Hefaistos, Hades, Poseidon, Demetra și Dionisos.

Dintre eroi, i-a sprijinit în lupte și pe Perseu și pe Heracle, pe Odiseu și pe mulți alții. Chiar oamenii țineau la Hermes. Era viclean, ce-i drept, dar tare harnic. Obişnuia să fure și să mintă, dar nu se da-napoi nici de la luptă. Cunoştea vorba iscusită (fără de ea negoțul nu se poate) și născocise cîte și mai cîte ¹⁰⁷ ...

Pan

Locul cel mai iubit de zeul Hermes era meleagul său natal, Arcadia — Munții Cilene. Tot aici dînsul s-a îndrăgostit de o frumoasă nimfă, Driops.

Dar nimfele fugeau de zei. Pentru că zeii le mințeau adeseori, le părăseau cu pruncii-n brațe. Știind această taină, Hermes s-a prefăcut într-un păstor, ce-avea o turmă de mioare, și, fluierînd domol prin munți, s-a apropiat de nimfa Driops. Nu știm ce i-o fi spus, dar nimfa a fost, desigur, amăgită. Zeul a luat-o de nevastă.

După un timp, frumoasa nimfă s-a simțit mamă și a dat viață unui prunc. Dar ce mai prunc !... Un prunc cum nu se mai văzuse !...

Avea picioarele de țap, păroase, negre, cu copite. Pe cap avea un păr zburlit. Purta pe frunte niște coarne tăioase, mici și răsucite și-avea și-o barbă încîlcită.

Da, da... avea și-o barbă deasă, deși era doar un copil.

Cînd l-a văzut, sărmana nimfă s-a-ngălbenit și s-a-ngrozit :

— Vai, ce copil ! Ce pocitanie ! E un blestem, se jelea nimfa. M-au pedepsit pesemne zeii...

¹⁰⁷ *Zeul Hermes se bucura de multă simpatie la vechii greci, mai ales pentru că era zeul călătoriilor. Elinii erau dornici să-și ridice pretutindeni orașe, în care să facă negoț și să adune aur. Iar Hermes, după cum socoteau ei, putea să-i călăuzească pe mare și pe uscat. El nu avea temple multe în Elada. În schimb, pe drumuri, mai ales la încrucișări și pe lângă poduri, îi ridicau niște coloane dreptunghiulare, numite herme, care aveau în vîrf chipul lui Hermes. Aceste herme țineau loc de indicatoare sau tăblițe, cum sînt astăzi. Cu vremea, aceste herme au fost așezate la granițe și la porțile orașelor.*

Ca să-l cinstească pe Hermes, sculptorii l-au dăltuit în piatră, în marmură, sau chiar în lemn. Cea mai frumoasă operă din toate este aceea pe care însuși Praxitele a dăltuit-o în marmură de Păros, înfățișîndu-l ca pe un efeb cu un pui zvelt, cu chip surîzător, strălucitor de frumusețe și vigoare. O altă operă vestită e o statuă de bronz, în care Hermes, înfățișat cu aripi la picioare, stă în repaus doar o clipă. Și-l vezi că așteaptă să primească numai o poruncă de la Zeus și să pornească iar pe cale...

Punându-și mâinile pe ochi, a izbucnit frumoasa nimfă în hohote de plîns amar și, rușinată, a fugit.

S-a dus pe unde s-o fi dus, lăsînd pe bietul copil singur, azvîrlit jos și de pripas, jucîndu-se ca un iedut.

Dar Hermes a aflat curînd de fuga nimfei și-a venit. A luat copilul și a rîs. Lui îi plăcea acest copil atît de neobișnuit. Prinzînd pe loc un iepure, l-a jupuit de blana moale. în blană l-a-nvelit pe prunc. L-a luat cu sine în Olimp.

Zeul cel încornorat vrea să trăiască în Arcadia

Cînd l-au văzut, zeii din cer s-au minunat și au strigat :

– Ce e cu ȗapul ăsta mic?? De unde-l ai ?...

– E fiul meu și-al nimfei Driops, a rostit Hermes. E un copil ciudat, e drept, însă să știți că e drăguț. Nu behăie cum credeți voi. Și e isteț. O să vedeți... Pe drum, venind cu el, cînta... Ia cîntă, fiule !... Ia zi-i...

Pruncul bărbos, încornorat și cu picioarele de ȗap, cînta și dănuia prin cer, rîzînd, cu chipul său urît, către trufașii olimpieri. Iar zeii, urmărindu-i jocul, nu conteneau deloc din rîs :

– Ce mai copil ai dobîndit !... E caraghios... și e urît... Zău...

Hermes, cine l-a născut ?... Cum, nimfa Driops ?... Și-a fugit ?... E și firesc !... Așa copil... De mic bărbos și cu picioarele de ȗap... Mai bine l-ai zvîrli și tu...

– Nu. Nu-l azvîrl. Și pentru că a rîs de el tot cerul azi, eu li dau numele de Pan ¹⁰⁸.

Zei Olimpului rîdeau, dar Hermes a mai glăsuț :

– Ia spune, fiule, cum vrei ? Să stai aicea, în Olimp ? Să-l rog pe Zeus să rămîi ? Sau ȗi-ai dori să pleci, cumva, să locuiești jos, pe pămînt ?

Feciorul s-a oprit din danț și a rostit tatălui său :

– Nu mă simț bine în Olimp. Eu... înțeleg că sînt urît. Am să fiu veșnic rîsul tuturor. Doresc mai bine să cobor. Să viețuiesc printre păstori sau printre nimfe și satiri, în munții unde m-arn născut.

– Arcadia e țara ta !.. a răspuns Hermes.

– În munții ei am să mă duc !

Și, azvîrlindu-se-n văzduh, în salturi sprintene de ȗap, a și ajuns, cît ai clipi, în munții Arcadie. Apoi a început s-alerge pe munți și prin păduri, cîntînd, danțînd, rîzînd voios, precum era și tatăl său.

Fiul lui Hermes făurește naiul

Pentru că acest zeu glumeț, șagalnic, era și el focos din fire. îi plăceau nimfele sprintare, care hălăduiesc prin munți. Și că-i plăceau n-ar fi nimic. Dar uneori le fugărea. Sărea într-un picior pe pajiști, și se ivea, pe negîndite, în fața nimfelor speriate, cu părul lui zburlit pe frunte și barba toată răvășită de goana prin livezi și crînguri.

¹⁰⁸ *Pan pe grecește înseamnă tot. Romanii l-au numit Faun pe zeul Pan. Se pare că panică e un cuvînt care vine de la Pan, de la spaima pe care o stîrnea nimfelor ce-l întâlneau. Panică înseamnă teamă, fugă dezordonată. Legenda spune că, provocînd panică între perși, zeul i-a ajutat pe atenieni să învingă la Maraton și-n alte bătălii.*

Și totuși, *Pan se-ndrăgostise numai de-o nimfă. Nimfa Sirinx. O nimfă tare drăgălașă, copila unui fluviu, Ladon.*

Zeul o urmărea pe nimfă printre copaci. Venea ca umbra și se țira prin buruiene și nu se sătura privind-o.

Dar nimfa, cum dădea cu ochii de el, o și pornea la fugă și-l ocolea, înspăimântată.

Dar, iată, într-o zi sta nimfa pe marginea unui izvor, visînd : care-i va fi ursita ? Pe sus, în soarele amiezii, pluteau cinteze, rîndunici, tăind, în cîntece, tot cerul. Deodată, se ivi un uliu, ca o săgeată prin văzduh, și-un tril de pasăre tăcu, sub ciocul aprigului uliu.

Sirinx se deșteptă din vis. Auzi zgomot pe aproape. Privi în jur, și ce să vezi ? Dintr-un tufiș, cu ochii-n flăcări, Pan o privea încremenit. Nimfa sări-n picioare iute. Pan o porni pe urma ei.

Copitele băteau pămîntul. Sirinx fugea, tipînd de groază. Striga pe nimfe, pe oricine, și plînsul ei umplea dumbrava. Și nimfele o auzeau. Dar cine îndrăznea să iasă în calea zeului cornut ?

Picioarele i se muiau. Se clătina de oboseală. Și, cum gonea, văzu o apă : rîul Ladon.

Nu mai putea micuța nimfă să se întoarcă spre pădure și nici s-alerge înainte.

Iar zeul — uite-l ! — e aici. Mai sînt doi pași, și-o va cuprinde. Copita lui e-n mîlul apei. îi simte-n ceafă răsuflarea.

— *O, tată, zei, nimfe, surioare, nu mă lăsați !... Nu vreau să fiu soția zeului cornut... se tînguiește nimfa Sirinx și-și plînge-n hohote destinul.*

*Dar, ca prin farmec, dintr-o dată mlădiul trup al nimfei Sirinx se prefăcu-ntr-o plantă verde. O trestie pe malul apei*¹⁰⁹. Zeul se aplecă spre ea.

— Sirinx a mea !... Unde e nimfa ce mă-ncînta odinioară cu glasul ei cel plin de vrajă, cu joaca ei neostenită, cu trupul ei frumos de fată ? Nu-i zeu pe toată lumea asta așa nenorocit ca mine !...

Și-ar mai fi spus și alte vorbe zeul bărbos și cu copite, dar trestiile-și foșneau frunza, și foșnetul părea o șoaptă, sub adierea înserării ce-nvăluia încet pămîntul. Și Pan, oprindu-se din plîns, rupse, degrabă, bucățele — nepotrivite ca lungime — din trestiile fermecate. Le strînse cu o legătură și le lipi apoi cu ceară.

Suflă în trestii și din ele ieși un cînt plăcut și tainic. O murmurare ca de ape. Un zvon de vînt, pierdut în frunze. Un freamăt dulce de suspine.

"Bot ce vroia să spună Pan rosteau, în cîntec, trestiile, căci dînsul născocise naiul"¹¹⁰.

— Deși n-ai vrut să-mi fii mireasă, totuși vei fi mereu cu mine, tu, neuitată Sirinx ! zicea zeul. Și-am să-ți ascult întruna glasul, pe care ți — 1 păstrez în trestii. Și-așa mi-oî alina durerea.

Nimfa Pitiș

¹⁰⁹ *Trestiile de pe malul apelor, cu foșnetul lor misterios, au ațîțat în mod deosebit fantezia elinilor. Ei au născocit această legendă, prin care își explicau, în același timp, într-un chip poetic, și apariția instrumentului mult iubit de păstorii elini, atît de popular astăzi la noi — naiul.*

¹¹⁰ *Naiul în limba elină se cheamă Sirinx, după numele închipuitei nimfe.*

Zeul s-a tras după aceea într-o pădure-ntunecoasă. Lăsase nimfele în pace. Cînta neconținut din nai. I se părea că stă de vorbă cu draga lui, cu nimfa Sirinx. Nimfele îi aud cîntarea și sînt mișcate de durerea care îl macină pe Pan și de credința ce i-o păstrează nefericitei sale Sirinx. Vin din desișuri, furișate, și-l văd cum sade pe un trunchi și suflă-n nai, slăvind pe nimfa care se prefăcuse-n trestie.

Sub cîntul lui, nimfele toate se prind de mijloc și danțează.

Cînd Pan pornește trist spre munte, în pilcuri nimfele-l urmează, purtînd în plete flori și frunze și cîntă-n cor, ca altădată.

Mai ales buna nimfă Pitiș s-apropie cel mai mult de el și-n-cearcă să-i aline dorul. Ii mîngîie obrazul aspru și lacrimile i le șterge din barba deasă și-ncîlcită.

La început din milă numai.

Tot ascultînd întruna naiul, îi crește-n suflet o simțire și înțelege că ar putea să viețuiască alături de acest zeu, atît de straniu și de hîd. Cînd nimfele danțează sub cîntecul de nai, prin crînguri, frumoasa Pitiș e în frunte. Dar uneori rămîne singură, cu Pan, și-atuncea el îi povestește despre isprăvile lui Hermes, acela ce uimise cerul din prima zi cînd se născuse. Ce născocise, ce furase și cîte treburi mai făcuse ! Și Pitiș rîde-nveselită.

După aceea-i cîntă ei. Nimfa-l ascultă-nfiorată. Pan o privește și-nțelege că rana i se lecuiește și-o altă flacără se-aprinde. Încet, își dă și dînsul seama ce dragă-i e frumoasa Pitiș și c-o dorește de soție.

Și hotărîse chiar să-i spună această taină, mai degrabă.

În acea zi, spune legenda, Pan se urcase sus, pe Cilene, pe cel mai semeț pisc de piatră, ca să-l asculte lumea-ntreagă rostin-du-și viersul de iubire.

Cum cînta el duios din nai, l-aude, fermecată, Pitiș. Sărind din piatră-n piatră, nimfa se urcă iute pîn-acolo și se așază lingă zeul încornorat și cu copite.

El o zărește și își lasă alături, pe o piatră, naiul. Îi spune dorul ce-l frămîntă și chiar o cere de nevastă.

Atunci, i-ar fi zărit, se spune, zeul Boreu, vîntul turbat de miazănoapte. Boreu rîvnea de multă vreme, și el, pe Pitiș de soție. Încrîncenat de gelozie, Boreu s-a năpustit, cu furie, spre nimfa Pitiș și i-a dat brînci să cadă-n hăuri, răcnind năprasnic peste culme.

— N-ai vrut să fii a mea, o, Pitiș, dar nici a lui nu vei rămîne... Să pieri pe stînci, necredincioaso !...

Vijelios urla Boreu.

Nimfa s-a prăvălit, izbindu-se din stîncă-n stîncă, pierind în negrele genune.

Pan se uita cu ochii tulburi. Privea și nu-i venea să creadă... Pe urmă a fugit spre vale, strigînd mereu pe nimfa Pitiș :

— Pitiș !... O, Pitiș, dragă fată ! Iubita mea... Soție scumpă... Dar cine, cine să-l audă pe bietul Pan, îndureratul ?...

Și zeul se izbea cu capul de toate pietrele din munte.

— De ce-s nemuritor ?... O, tată, eu vreau ori să trăiesc cu Pitiș, ori să sfîrșesc cu ea odată... Dar asta știu că nu se poate. Sînt zeu, și nu pot să-mi dau moartea. Și-așa, te rog pe tine, Gheea, strămoașa tuturor, pămîntul, tu care faci să iasă viața din sînul tău fertil și darnic, ai milă de gingașa Pitiș... Ajută-mi dragostea, o, Gheea !...

În timp ce-o mai ruga pe Gheea, din locul unde zăcea Pitiș s-a înălțat o tulpiniță. Ea a crescut și s-a făcut un trunchi cu ramuri verzi, un pin ¹¹¹.

¹¹¹ [*Pinul pe grecește se cheamă Pitiș, altă pildă de felul cum își imaginau cei vechi apariția diferitelor*](#)

Nefericitul zeu își rupse din arbore mici rămurele. Apoi, mîhnit peste măsură, cu rămurele verzi în plete, cîntînd din nai, plecă pe vale, urmat de un alai de nimfe. Cîntecul lui, din acea vreme, răsuna noaptea prin păduri, prin locurile npălcate și singuratice din munte. înduioșați îl ascultau păstorii din Arcadia. Duceau și ei la gură naiul, și viersul zeului cornut îl purta vîntul mai departe... tot mai departe... mai departe... Durerea lui suna spre zare, pînă la marele Ocean. Și-aeasta era mîngîierea zeului care purta coarne și-avea copite despicate. Atîta dcar mai avea Pan !...

Afrodita

Viata impodobita de farmecul iubirii este mai fericită. Dragostea îmblînzește firea și duce focul vieții întruna mai departe.

Aceea care primise în grijă de la Zeus iubirea, frumusețea și viața, era zeița Afrodita. Și nimfele-i cîntau¹¹² :

— In fața ta, zeiță, se depărtează norii și vînturile fug. Pămîntul îți așterne covoare felurite de flori viu colorate, cerul se-nseninează, se umple de lumină, și mii de păsărele, ce împînzesc văzduhul, mărturisesc prin cîntec puterea-ți nesfîrșită. Atunci cînd se vestește o zi de primăvară, Zefirul, pîn-atuncea ascuns și amorțit, își reînsuflește fecunda adiere... Turmele dau năvală peste pășunea grasă sau trec fluviile repezi. In mare și în munte, în rîuri tumultuoase sau în cuiburi de păsări, și-n iarba din livadă, tu vrăjești orice inimi, orice viețuitoare. Le dăruiești iubirea, năvalnica dorință de-a se-nmulți mereu...

Apoi cîntau puterea zeiței Afrodita de a pătrunde-n inimi, făcînd să încolțească întrînsele iubirea, căci oamenii și zeii erau zeiței pradă.

Puțini zei sînt aceia ce pot să-i stea-mpotrivă. **Doar Hestia, Atena și Artemis erau netulburate de flacăra iubirii. Ba, chiar și despre ele legendele spuneau că-n mare, mare taină, aproape fiecare avea un dor anume.**

specii de plante și copaci. El era un arbore funerar, în amintirea legendarei Pitiș. Ramuri verzi și cununite de pin se puneau la ușile caselor îndoliate. Această tradiție a fost preluată de mai multe popoare. La noi chiar, mai ales în Ardeal, sînt multe locuri unde se pun ramuri de pin sau brad la înmormîntări.

¹¹² După versurile poetului latin Lucrețiu.

Atena avusese cîndva o înclinare pentru titanul, care zăcea acum pe Elbrus, greu ferecat în lanțuri. Zeița vînătoarei, Artemis, era să se mărite c-un uriaș, Orion. Iar Hestia, pesemne, o fi avut și ea vreo taină.

Chiar Zeus... cît e Zeus de mare și puternic... cît poate el supune pe ceilalți zei cu pumnul cel încărcat de fulger... și totuși, Afrodita i-a tulburat simțirea. L-a făcut și pe dînsul, stăpîn atotputernic, să-și părăsească tronul și, amețit s-alerge, din Olimp, preschimbat în taur, vultur, cuc sau alte animale, de-a rîs o lume-ntreagă.

Zeus inspiră Afroditei o dragoste nesăbuită

Ei bine, pentru asta Zeus îi purta pică zeiței Afrodita și, ca să se răzbune, să poată și el rîde de slăbiciunea ei, i-a hărăzit dorința să se îndrăgostească de-un simplu muritor.

*Zeița, după voia cerescului său tată, a îndrăgit pe-un tînăr ce se chema Anhise. Din dragostea aceasta s-ar fi născut Enea. Și-acest voinic, Enea, c-o mină de viteji, vanteameia cetatea cu nume mare : Roma. în acest chip, romanii se făleau spunînd că sînt urmașii zeiței Afrodita*¹¹³. Dar, după cît se pare, ea nu se bucura de înrudirea

¹¹³ Afrodita-Venus — sau Venera la romani — *era fiica lui Uranus, cel dintîi zeu al cerului*. Ea se născuse din spuma mării. Iar spuma se ivise din sîngele lui Uranus, scurs în apa mării, în urma loviturii date de fiul său, titanul Cronos, cu secera de diamant. Afrodita se trăgea din prima dinastie de zei, pe cînd olimpienii, în frunte cu Zeus, erau din neamul lui Cronos, adică din a doua dinastie, aceea a titanilor. Tot dintr-un titan, din Iapet (prin Prometeu și fiul său Deucalion), se trăgea, după legendă, și neamul elinilor. Deci, în vreme ce elinii se mulțumeau să arate că ei, ca și olimpienii, se trag din titani (olimpienii din Cronos, și elinii din Iapet), romanii aveau pretenții mai mari: ei afirmau că, prin Afrodita, se trag direct din Uranus, părintele tuturor zeilor. Legenda ticluită de poeți cu atîta meșteșug, din ordinul împăraților romani, arăta că romanii, fiind dintr-un neam mai bun și mai vechi, au mai multe drepturi decît elinii să stăpînească lumea. Mai mult, ei pretindeau că fiul lui Enea, nepot al Afroditei, Ascaniu sau Iuliu — cum îl numeau romanii — era întemeietorul familiei imperiale a Iuliilor, din care făcea parte și Cezar, și August. În acest fel justifica familia Iuliilor dreptul de a stăpîni Roma, și Romei, dreptul de a-și întinde ghearele ei de vultur pestre întreg pămîntul.

asta. Vroia să își ascundă dragostea cu Anhise, un simplu muritor.

— Din vina ta, spunea ea troianului Anhise, eu îndur umilințe. Căci zeii se temeau, mai înainte vreme, de ce puneam la cale. Puterea mea divină îi subjugă pe toți, pentru că, rînd pe rînd, eu unisem pe zei cu fete pămîntene. Acum însă — vezi bine — că nu mai am cuvînt ! Nu pot s-aduc aminte toate aceste lucruri, căci eu însumi greșit-am, și chiar mai mult ca ei. Simțirea mea zeiască a fost, la fel, tîrîtă de-o oarbă rătăcire, și nici n-am îndrăznit să pomenesc de ea...

Zeița, căindu-se de faptă, s-a despărțit de tînăr, spunîndu-i la plecare :

— De vei vorbi, vreodată, troianule Anhise, ori de te vei lăuda că eu ți-am fost nevastă, Zeus o să se-nfurie și te va fulgera !... El nu îngăduie celor de jos să știe că zeii pot greși !...

Și, poruncind zeița să i s-aducă grabnic rădvanul din petale de flori de trandafiri, purtat de porumbițe, îl părăsi pe Anhise.

Plecă prin lumea largă, urmată de cortegii, de hore și charite, și de un copil, Eros.

Copilul se născuse din dragostea cu Ares, zeul neghiob și țănoș al crudului război. Purta în mîină arcul și pe spinare tolba umplută cu săgeți. Zeița Afrodita îl sfătuia pe Eros cînd să întindă arcul și-n cine să lovească.

Săgețile lui Eros erau de două feluri : unele făurite din aur, înmuiate cu vîrfu-n foc și miere, iar altele de plumb, cu vîrfu-rile negre, mînjite cu otravă.

Iar zeul, bun de joacă, la stăruința mamei își arunca săgeata cu miere sau otravă în inirni de fecioare sau de flăcăi voinici.

Năstrușnicul adesea trăgea la întîmplare și-mpărăștia iubirea : cu miere, fericită ; cu fiere — în dureri, stropită mult cu lacrimi.

Ba, uneori, feciorul acesta zvînturat nu vrea să țină seamă nici cel puțin de zei. Nici de părinții lui. Pe Zeus îl țintise. Pe Ares, tot la fel. Și chiar pe Afrodita...

Adonis

Legenda povestește c-odata Afrodita a vrut să-mbrățișeze pe fiu-i alintat. Cum s-a plecat zeița, căci Eros era mic, nu știu cum o săgeată, ce se ivea din tolba, a atins sînul mamei. Puțin, puțin de tot. Însă a fost destul ca dînsa să se simtă, pe dată, străbătută de un fior ciudat. Iubirea-i pătrunsese în inimă, fierbinte. A-nchis o clipă ochii, și cînd și i-a deschis, i-a apărut în față un flăcăiandru chipeș, un vesel vînător, cu numele Adonis.

Era așa de chipeș vînătorul Adonis, încît — precum spun unii — îl întrecea pe Apolo, zeul cel mai frumos. Iar între pămînteni nu se găsea nici unul să-i fie deopotrivă.

L-a îndrăgit zeița atît de mult pe-Adonis, încît a părăsit de dragul lui Olimpul și templele mărețe... și jertfele aduse de pă-mînteni. Și tot... Tot ce avea lăsase... Și l-a urmat pe Adonis.

Adonis, de asemeni, s-a-ndrăgostit de dînsa. Mai știi ? — țintit de Eros, sau poate fermecat de brîul plin de taine și plin de amăgiri, pe care îl purta zeița Afrodita ¹¹⁴.

Numai că, de-astă dată, Adonis porunceă. Lui nu-i plăcea gâteala, și i-a cerut zeiței

¹¹⁴ *Se spune că zeița purta un brîu fermecat. Acest brîu avea darul de a o face mai frumoasă și-i da puterea să subjuge inimile bărbaților.*

să-și zvîrle cununița din pletele ei blonde, brîul cel fermecat, spinulele de aur, agrafele, cerceii, brățările rotunde, șiragurile scumpe și vălurile albe — podoabele pe care i le-admirau toți zeii. I-a mai cerut să-și puie un strai simplu de tot, un peplon sau un hiton, cum îmbrăca zeița cea castă-a vînă-toarei cînd alerga prin munți ¹¹⁵.

Iar blonda Afrodita l-ascultă pe Adonis și face tot ce-i cere, fără de nici un murmur. Își leapădă din plete podoabele de aur și îmbracă un hiton scurt pînă la genunchi. Ea, care-odinioară: își petrecea tot timpul doar cî să se gătească și să-și pieptene părul, cutreieră acum pădurile umbroase pe urma lui Adonis și-i veșnic temătoare, să nu i se întîmple, cumva, vreo vătămare, ori vreo nebanuită primejdie să-l pască pe preadragul ei soț. Adesea-l sfătuiește pe Adonis, vînătorul : — Iubitule, ferește-ți de fiare ființa scumpă. Ești muritor, și fiara, cu ghearele-i grozave, cu colții ascuțiți, te poate sfîșia. Fii curajos cu iepurii, cu cerbii. Nu te lupta cu leii, cu urșii sau mistreții. Nici vîrsta ta, nici chipul nu pot să îmblînzească pe fiarele acestea sălbatice, haine, nu pot să-ți scape viața. Ferește-te, iubite. Te roagă Afrodita. Nu te vîrî-n primejdii...

Crima lui Ares

Adonis însă rîde. Pe fața lui zeița zărește nepăsare. Și nici nu se gîndește să fugă de pericol. Ba, parcă se-ndîrjește și vrea să-i dovedească iubitei, Afrodita, puterea, voinicia de care e în stare. Pornește prin pădure, ținînd în mîna dreaptă o secure tăioasă, și-n stînga, lungă-i lance.

Trecînd printre desișuri îi iese-n cale-o fiară. Un porc mistreț. Adonis s-avîntă după el. Cam mare e mistrețul !... Și colții lui sînt parcă pumnale răsucite !...

Iar fiara îl privește cu ochii mici și roșii de ură și de sînge. Fugind, l-ademeneste prin umbrele pădurii, departe mult de locul- unde se-afla zeița. Oprindu-se din goană, mistrețul se întoarce și-l înfruntă furios. Adonis își ridică lancea și îl lovește. Dar nu izbește poate îndeajuns de bine. Mistrețul, grohăind, se repede la tînăr și îl trîntește jos. Cu colții lui năprasnici, îl rupe-n bucățele.

Zeița Afrodita abia se despărțise de tînărul ei soț, pornind prin slăvi cu carul cel tras de păsări albe. Deodat-aude vuiet. Aude cum răcnește Adonis, cînd mistrețul îi vîră colții-n piept, și-ndreaptă iute carul spre locul bătăliei, să-i vină într-ajutor preadragului Adonis. Din văzduh vede locul. Coboară ca săgeata. Sărind din car își pierde sandalele de aur, se-mpiedică-ntr-o tufă de trandafir sălbatic, și sîngele-i țîșnește... dar uită de durere. Cu țipete de spaimă aleargă către trupul însîngerat, ce zace lipsit de viață-n ierburi. Apucă doar să vadă mistrețul cum dispăre... Apucă doar să vadă... însă zeița știe că mistrețul e Ares.

Da. Ares se schimbase într-un mistreț hidos. Era gelos pe Adonis, știind că-i luase locul în inima zeiței. Vroia să-l nimicească. De-aceea-l amăgise pe tînărul Adonis, la luptă, în pădure, unde îl ucisese.

— O, blestemat fii, Ares ! țipa, frîngîndu-și trupul pe pieptul lui Adonis, zeița Afrodita. Fii blestemat de-a pururi, tu, cel flămînd de sfadă și însetat de sînge, tu, cel ce nu ai milă !...

Dar Ares n-așteptase blestemele zeiței. Tîrîndu-și după sin scutul cel greu de-aramă

¹¹⁵ Peplonul era o tunică feminină, fără mîneci, prinsă cu o agrafă pe umeri, iar hitonul, o haină de lînă albă, scurtă pînă la genunchi.

și sulița sa lungă, pornise în Olimp, rânjind cu mulțumire. Isprava-i izbîndise și îi era destul.

— Sărmanul meu Adonis, ți-e stinsă tinerețea, se jeluia zeița și se lovea cu pumnii tremurători în frunte. Adonis !... Nu se poate. Nu vreau s-ascult de legea lui Zeus pentru oameni. N-am să te las să pieri. Vei dăinui de-a pururi, ca vie amintire a suferinței mele !...

S-a tot jelit zeița pe trupul lui Adonis, mai mult de două zile, și lacrimile sale, picurate-n poiană, s-au prelăcut în flori, precum spune legenda, în flori de anemone. Cînd s-a-nțepat zeița c-un spin de trandafir, fugind către Adonis, i-a curs sînge din rană. Și sîngele-i divin a colorat cu roșu imaculata floare. Pînă în acea ziuă, floarea de trandafir fusese numai albă. Acum era și roză, și roșie ca macul. Era și parfumată.

Și ca să nu se uite vreodată de Adonis, a hotărît zeița serbări mari, fastuoase, în fiecare an, vreme de două zile, atîta cît plînsese și dînsa în poiană. Serbări numite-adonii¹¹⁶. într-adevăr, aezii cîntau că niciodată nu a putut să-l uite pe soțul său, Adonis, și-n cinstea lui, adesea ocrotea pe cei'tineri, cînd le-nfloreau în inimi simțirile alese și-o dragoste curată.

Sculptorul sihastru

...Și viețuia, se spune, într-un oraș din Cipru¹¹⁷, pe vremuri, un artist ce făurea cu dalta chipuri de zei și oameni, din marmură și fildeș, din piatră sau din lemn. Iar sculptorul acesta era frumos și tînăr. Avea o casă mare, grădini pline de roade și flori înmiresmate. Dar el trăia sihastru, cu cîțiva sclavi ai săi, căci nu avea soție. Nici nu voia să aibă, deși, trecînd pe uliți, îi aruncau ochiade copilele din Cipru, iar mamele cu fete de măritat îi tot dădeau tîrcoale și îl poșteau la mese și la alte petreceri.

Dar **Pigmalion, artistul** — căci astfel se numea — nu da nici un răspuns. Și rămînea tot rece, tot singur, în tristețe.

Văzuse că în Cipru bunele obiceiuri, rămase din trecut, erau tot mai uitate. Fetele, altădată harnice, iubitoare de casă și modeste, căutau acum ospețe cam nelalocul lor, și straie deșuchete și danturi zgomotoase. Virtutea și credința erau înlocuite de

¹¹⁶ Adoniile, serbările în cinstea lui Adonis, aveau loc în Asia, Elada, și mai tîrziu la Roma. Ele se prăznuiau primăvara, cu mare însuflețire, vreme de două zile. Prin Adonis, vechii greci înțelegeau vremea călduroasă, cînd înfloresc glia. Înțelegeau belșugul de roade felurite, care îndestulau ogorul, livada și grădina. Zeița Afrodita întruchipa și ea, dealtminteri, natura roditoare. Iar moartea lui Adonis însemna chiar sfîrșitul verii, cînd iarba se vestejește și poamele cad, în vreme ce frunza sîngerie este purtată în vîrtejuri de vînturile toamnei. Ares, care-l răpune sălbatic pe Adonis, însemna, la rîndul său, războiul. Războiul prăpădește și pîrjolește totul. Dar Ares mai este în același timp și furtuna sau vremea ce se schimbă. Căci Ares este feciorul Herei, adică al cerului. Vremea se înrăiește către începutul toamnei, aduce pustiirea în arbori, pe cîmpie și-n florile ce-i scaldă petalele în lumină. Atuncea este vremea care aduce moartea comorilor grădinii...

Astfel se tălmăcește și crima săvîrșită de Ares cel crud asupra lui Adonis, și jalea Afroditei.

¹¹⁷ Ciprul este o insulă din Mediierana răsăriteană, unde, după legendă, fusese purtată Afrodita de Zefir, atunci cînd se născuse.

nestatornicie și de ușurătate. Grația se pierduse. în schimbul ei găsea privire îndrăzneată, vorbă gălăgioasă și lipsă de rușine.

Purtările acestea îl mîhneau pe artist, și visurile sale despre o ființă pură, gingașă, devotată, pe care s-o îndrăgească și care să-i rămînă soție toată viața, se spulberau pe rînd.

Artistul cioplește o fecioara din fildeș.

Ca să-și aline dorul de-o astfel de copilă, artistul se închise la el în atelier și, luînd în mină dalta, se-apucă să cioplească, din fildeș, o fecioară, așa cum și-o visase ¹¹⁸.

Veneau la ușă prieteni, artiști tot ca și dînsul, și-l întrebau :

— Ce tot faci, Pigmalion, mereu închis în casă ?...

— îmi tălmăcesc în fildeș un vis încîntător, le răspundea artistul.

Și nu deschidea ușa. Lucra fără-ncetare, făcînd din noapte zi.

Sfîrșind apoi cu munca, el însuși, Pigmalion, a privit cu uimire la statuia cioplită din fildeșul lucios. Căci statua aceea înfățișa chiar fata pe care și-o dorise. însă mult mai frumoasă decît în visul său. Pe fruntea ei senină citeai neprihănirea. Gura-i părea o floare, zîmbind în zori de zi sub raza purpurie, și corpul de zăpadă, ovalul lin al feței și blinda mlădiere cu care se pleca fecioara către dînsul erau desăvîrșite. cum nu se mai văzuse.

Pigmalion alergă și-i cumpără veșminte. îi luă și giuvaere. Aduse din grădină flori roșii, îmbălsămate, și-i așternu covoare și perne peste tot.

Ba-i dete chiar și-un nume copilei ce-o crease cu mîna lui, spunîndu-i frumoasa Galateea.

Și nu mai era singur. Era cu Galateea. Ei îi spunea acum tot ce gîndea, și fata îi surîdea sfios, cu gura tăiată fin în fildeș, de parcă-l pricepea. Iar cînd lucra, artistul o întreba mereu :

— Tu ce spui, Galateea ? Mai poate să cioplească dalta mea o minune așa precum ești tu ?..,

Lui îi părea că fata-i răspunde :

— Da, iubite...

Și, ascultînd răspunsul, artistul se-ncorda. Mîna lui mult dibace cioplea lucruri de artă ce nu aveau pereche... Dragostea-i da putere și aripi ca să zboare pe culmea creațiunii.

Toți admirau acum ce dăltuia în piatră, în fildeș sau în lemn, neîntrecutul sculptor...

Statuia prinde viață

Venise primăvara. Iezii săreau zburdalnici. Pe cîmpuri vițelușii gustau întîia oară din iarba cea mustoasă și mii de zburătoare înveseleau văzduhul cu ciripitul lor.

¹¹⁸ *S-a mai arătat această temă la Prometeu : dorința omului de a atinge suprema creațiune, de a schimba materia neînsuflețită în ființe vii. In legendele eline se sublinia că numai omul înflăcărat de o mare pasiune va putea săvîrși acest lucru.*

Oamenii începeau să strângă-n coșuri mere și rodii și naramze, căci se-apropia serbarea zeiței Afrodita. Iar fetele, gătitе cu vълuri lungi și albe din pînă străvezie, împleteau, în ghirlande, crengile lungi de mirt și agățau în ele trandafiri și anemone. Tobele băteau tare, asurzitor, și flautul se pornise să sune tînguios, chemînd la sărbătoare toți oamenii din Cipru.

Și iată-l ! — în mulțime, întâia oară iese și-artistul Pigmalion. Se-ndreaptă spre altarul de marmură-al zeiței. Jertfește un berbec și cade în genunchi.

— Zeiță ! zice el. Tu-ntruchipezi iubirea, puterea suverană ce face să-ncolțească, și dintr-o piatră, viața. Eu am pe Galateea cu inima de fildeș. Azvîrle-i o scînteie, și eu i-o voi aprinde, să ardă-n vîlvătăi...

își spuse rugămîntea. Se-ntoarce și pornește înfrigurat spre casă. Se-nghesuie-n mulțime, cuprins de-o presimțire. începe să alerge.

Sosînd, trîntește ușa și intră ca furtuna în sihăstria lui.

Acolo-i Galateea. Se află tot pe soclu, la fel de nemișcată. E tot cum o lăsase în ceasul cînd plecase spre-altarul Afroditei.

Dar el o ia în brațe. Nu vrea să ție seama că trupul ei e rece, și îi sărută fața și îi șoptește vorbe curate de iubire :

— Tu ai să-mi fii soție, îi spune Galateei. Nici una nu-i ca tine de castă și gingașă. Eu te-am purtat în suflet și te-am creat din fildeș.

în timp ce-i spune astfel, cuprins de-nflăcărare, deodată Galateea întredeschide ochii și inima ei bate. Iar pielea ei se face mai moale ca mătasea. Cosițele-s de aur și ochii de cicoare, surîsul îi pătrunde în inimă pe trMr, și ea-i cuprinde gîtul :

— Mult am dormit, iubite !...

Iar Pigmalion ridică povara lui cea scumpă cu brațele amîndouă și strigă cu putere :

— Trăiește Galateea !... îți mulțumesc, zeițo !... îți mulțumesc, iubire...

Pe urmă, se-nțelege, s-a prăznuit și nunta, la care-au fost poftite mulțimile din Cipru.

A fost o nuntă mare... Veniseră artiștii din tot cuprinsul țării, toți sculptorii Eladei, poeții, muzicanții.

A fost și Afrodita, cu feciorul său Eros. Chiar au danțat la nuntă...

A fost o veselie cum nu se poate spune...

Așa zice legenda.

Și-au trăit împreună ani lungi, zile ferice. Cît ? Nu mai știe nimeni. I-a ocrotit zeița, frumoasa Afrodita. I-a ocrotit iubirea, ce și-o păstrau cu grijă.

Feciorul Galateei a fost regele Pafos, ce-a stăpînit în Cipru. El a clădit orașul, ce poartă-aceiași nume, și-unde se află templul frumoasei Afrodita. Un templu fără seamăn și cel mai drag zeiței. Artiștii, dup-aceea, au slăvit pe-Afrodita, iubirea creatoare, în cînt, în danț, și-n piatră¹¹⁹ ... Iubirea ce-i cîntată și astăzi de poeți...

¹¹⁹ *Praxitele, unul din cei mai mari sculptori ai antichității, a dăltuit adevărate poeme în piatră, spre slava Afroăitei, aceea care întruchipa, pentru elini, dragostea și frumusețea. Marmure vestite sînt : Afrodita de Medicis și mai ales cea din Milo. Aceasta din urmă a fost aflată de un țăran în Milo, o insulă din roiul de Ciclade, pe cînd își săpa ogorul. Se pare, că această statuie ar fi opera unui alt mare sculptor grec, Scopos. Aflată astăzi la Luvru, ea stîrnește uimirea tuturor prin perfecțiunea cu care a fost creată.*

Eros si Psiheea

In basm ¹²⁰ se povesteste c-ar fi trăit de mult, de mult, în Creta, un rege și-o regină care aveau trei fete. Dar orișicîte haruri aveau primele două, cea mai mică, Psiheea, le întrecea cu mult.

Locuitorii țării și chiar străini de locuri se grămădeau s-o vadă pe fata cea mai mică a regelui din Creta, lăudîndu-i frumusețea, în vreme ce poeții se adunau acolo, rostindu-i pe-ntrecute fermecătoare versuri :

„De-ai fi printre zeițe, ele-ar păli de ciudă... caci tu le-ntreci, frumoaso, pe toate laolaltă. Chiar mîndra Afrodita ar fi pe lîngă tine o floare vestejită, ar fi un strop de apă lîngă un lac de munte, ce-și arde limpezimea sub soarele amiezii... Tu ești mult mai frumoasă. De-aceea, o, copilă, tu ne vei fi zeiță... Noi nu mai vrem pe alta"...

Așa grăiau poeții, nedumeriți, firește, că poate să existe o astfel de minune.

Nici nu puteau să fie ochi mai adînci, mai galeși. Obrajii-i erau rumeni. De-o rumeneală dulce, cum are trandafirul involt, plin de parfumuri. Și buzele !... Ce buze!... Ca rodiile coapte. Și dinții : stropi de lapte, din proaspătă mulsoare, în botișor de ciută, ce sugenția oară. Iar graiul ei, un cîntec, o muzică divină ce farmeca urechea și-alină suferința, ca un ceresc balsam.

Din pricina Psiheei, pămîntenii uitau s-o mai sărbătorească pe mîndra Afrodita și lăsau să se stingă pe-altarele ei focul. Podoabele de aur, smulse de pe coloane, din

¹²⁰ *Basmul despre Eros și Psiheea a fost povestit cu multă veroă și fantezie — probabil după o veche legendă elină — de către scriitorul Apuleius, în opera sa „Măgarul de aur”. Tema a fost reluată de către alți scriitori și, sub diferite variante, a pătruns în folclorul multor popoare.*

temple și sanctuare, din dumbrăvile sfinte, erau în schimb aduse ca daruri pentru fată.

Cînd a aflat zeița, s-a necăjit amarnic și-a început să strige :

— Asemenea ocară ?... Cum de o rabdă cerul ? Și darurile mele, flori, jertfe, fructe — toate — să-mi fie smulse oare de fetișcana asta ?... De-o fată muritoare ?... Cum îndrăznește ea să fie mai frumoasă ca mine, Afrodita ?

Și, înfuriată groaznic, zeița Afrodita l-a și chemat pe Eros ¹²¹, copilul năzdrăvan, ce-avea aripi de aur, o torță și un arc cu săgeți fermecate :

— Tu, ce-mi ascuți porunca fără de șovăire, i-a rostit Afrodita cu voce tremurîndă, te rog de astă dată să te repezi în Creta și s-o cauți pe Psiheea. O vei găsi ușor, căci oamenii, nătîngi, se strîng s-o tot admire. Tu însă fă — prin vrajă — să n-o iubească nimeni...

— Atîta ți-e porunca ?...

— Nu. După treaba asta, mai picură-i în suflet Psiheei și-o iubire nebună pentru-o ființă cu totul decăzută, un osîndit de soartă, sau cine crezi cu cale... Vreau s-o hulească lumea și să rîdă de ea, c-a îndrăgit un monstru și, astfel, răzbunarea zeiței Afrodita va fi îndeșulată... Îmi împlinești voința, copilul meu iubit ?...

— Da, mamă !... Și feciorul și-a-ntins aripi de aur ¹²². A zburat prin văzduhuri și-a poposit în Creta, odată cu-nserarea. Tiptil-tiptil, ștregarul s-a strecurat în taină, chiar în iatacul fetei. Noaptea era senină și-o rază de lumină — trecută prin frunzișul cel des de la fereastră — o săruta pe pleoape, pe genele ei lungi. Și Eros a vrăjit-o pe fata regelui, precum făgăduise zeiței Afrodita. Dar dibuind prin tolă, să caute o săgeată cu care s-o țintească, s-a cam zgîriat la deget. Iubirea pentru fată l-a și cuprins pe Eros. Lăsîndu-și tolba-ncolo, o privea pe Psiheea nesățios, gîndind :

„E săvîrșită vraja : n-o mai pot dezlega. Dar n-am să trag săgeata cu fiere și otravă, căci ființa mi-e robită de chipul tău, Psiheea !"

Și, suspinînd, copilul cel drag al Afroditei s-a întors în Olimp.

Era-n Olimp, dar gîndul îi rămăsese-acolo, în palatul din Creta, la fecioara Psiheea, pe care o iubea... ¹²³.

¹²¹ *Eros, dragostea, la început era, pentru grecii vechi, numai forța universală, care unește ființele perechi, perechi, făcîndu-le să se înmulțească. El a unit-o pe Gheea, cea dinții zeiță, cu Uranus, cel dintii zeu. Mai tîrziu, poetizînd legenda, grecii și l-au închipuit pe Eros ca un tînăr înaripat, dîndu-i drept părinți pe Afrodita, zeița dragostei, și pe Ares, zeul luptelor nesăbuite. Întruneau astfel în dragoste, în chip poetic, frumusețea Afroditei cu dorința de cucerire a lui Ares, vrînd adică să sugereze că dragostea cea frumoasă trebuie cucerită. De aceea vechii meșteri îl înfățișau adesea pe Eros călare pe un leu, ținînd în mîna o liră. Arătau în acest fel că simțămintele, reprezentate prin liră, pot îmblîzni o ființă oricît de cruntă.*

¹²² *În Capitoliul din Roma se află o statuă cioplită din marmură pentelică de faimosul Praxitele. Opera, un giuvaer de piatră, a fost răpită de romani din Elada. Aici Eros, Cupidon sau Amor — cum îi spuneau romanii — este înfățișat ca un tînăr cu pletele încrețite și aripile pe umeri. El are un arc, din care este gata tocmai să tragă o săgeată, poate muiată în miere și foc, poate în otravă și venin. Lui Eros însă nici că-i pasă de cele care vor urma. Un zîmbet șăgalnic îi luminează fața și toată frumusețea ce i-a fost dăruită de Afrodita. Alte opere îl reprezintă pe Eros în mîna cu o torță — torța care trebuia să înflăcăreze dragostea oamenilor, după ce el îi ținea cu săgețile.*

¹²³ *Tot în Capitoliu se găsește un preaminuat grup de marmură care-i înfățișează pe Eros și Psiheea îmbrățișați. Fără îndoială că această operă, săvîrșită de un artist necunoscut, a inspirat nu numai pe poeți, ci și pe pictori și pe muzicieni, într-atît este de armonioasă marmura dăltuită.*

Palatul fermecat

S-a scurs o săptămână... o lună... sau un an... și, precum hărăzise zeul iubirii, Eros, flăcăii ce-nainte nu conteneau s-o ceară de nevastă, acum o priveau reci. Parcă vedeau o piatră, o marmură cioplită cu mare iscusință de-un sculptor cu renume și, totuși, fără viață și fără de simțire.

Părinții mîndrei fete erau nedumeriți, căci celelalte fete, surorile mai mari, găsiseră miri vrednici. De, cam bătrîni, nu-i vorbă, dar totuși niște miri de rang înalt : doi regi. Ce bucurie mare ar fi avut părinții, dacă și-a treia fiică și-ar fi găsit un rost. Atîta doar că nimeni nu mai călca palatul în chip de pețitor...

Atunci, bătrînul rege s-a dus la un oracol, să-ntrebe pe Apollo ce are de făcut. Apollo i-a răspuns, prin preoții din templu :

– Nu mai spera, tu, rege, ca ginere, un om. O ființă fără seamăn, un monstru rău și crud, ce zboară prin văzduhuri, purtînd cu sine focul și-o armă ucigașă, de care însuși Zeus se teme uneori, va fi bărbatul fetei. Deci du-o pe Psiheea în vîrfurile unui munte și las-o părăsită, ca monstrul să-și ia prada, și nu-ncerca, bătrîne, să te împotrivești poruncii zeilor, căci vei fi osîndit...

Vă-nchipuiți ce-adîncă, ce neagră întristare l-a cuprins pe bătrînul părinte al Psiheei. Dar nu-ndrăznea sărmanul să calce-o hotărîre pe care o luau zeii . Și-n ziua hotărîtă, într-un cortegiu jalnic — de moarte, nu de nuntă — regele și regina au dus-o pe Psiheea pe vîrfurile unui munte. Aici au părăsit-o, cum poruncise zeul, și s-au întors acasă, cu vaiete cumplite, știind că lasă fata drept pradă unui monstru.

Rămasă singurică, prințesa sta cu spaimă și tremura ca frunza cînd vine vijelia, tot așteptînd pe monstru să vină să o-nhațe...

Deodată dînsa simte că bate-o adiere... Vîntul de-apus, Zefirul, o luase pe copilă pe aripile lui, s-o ducă peste pîcîuri, în locuri neștiute de oameni pînă-atunci, lăsînd-o într-o poiană cu ierburi ca mătasea și flori îmbălsămate. În preajmă dă cu ochii de un palat măreț.

Pășind fata cu frică, pe o potecă-ngustă, pătrunde în palat, și-acolo — ce să vadă ? O boltă minunată, sculptată cu migală în lemn scump de lămîi, și-n fildeș, și-n aramă.

Coloanele înalte, care o susțineau, erau turnate-n aur. Și mii de animale — pîrînd însuflețite — făcute din argint, împodobeau pereții, în vreme ce podeaua părea ca înstelată cu mii de nestemate, mărgăritare albe, cu luciu stins, rubine, focoase diamante și alte multe pietre, puse în mozaic și-nchipuind din ele figuri parcă pictate. Fata privea uimită, pășind tot mai departe, pe scări monumentale, prin încăperi, în care erau îngrămădite comori nemăsurate de aur, pietre scumpe, veșminte și podoabe.

O ființă nevăzută, călăuzindu-i pașii, îi glăsuia copilei :

– Tot ce zărești în juru-ți, frumoasa mea stăpînă, să știi că e al tău. Poți da orice poruncă. Poți spune orice voie. De vrei, poftim, te-așteaptă o baie minunată, ce-o să te răcorească după atîta zbucium...

Psiheea nu adastă prea multă îmbiere, și se cufundă-n baie...

Ce bine e în apa fierbinte, în care sclave cu chipuri nevăzute au picurat esențe plăcut

mirositoare !

Și-o masă-mbelșugată, vinuri întăritoare, dulciuri, fructe gustoase : rodii, chitre, naramze îi sînt întinse-n față.

După ce se-ospătează, Psiheea e condusă într-o-ncăpere mică, tăcută, primitoare, cu pat curat și alb, cu așternuturi moi.

Ființele nevăzute o culcă pe fecioară în acest pat de aur și suflă în făclia ce pîlpîia alături.

— Dormi fără nici o grijă, îi spune iar o voce. Soțul tău o să vină și-o să te-mbrățișeze prin somn, copilă dragă. Să nu ai nici o teamă. I-e blîndă sărutarea. Dar să nu-ncerci să-l vezi, căci te pîndesc primejdii.

Se ivesc cele două surori Astfel s-a scurs și noaptea. A mai trecut o zi. Și altele pe urmă...

Psiheea devenise soția unei ființe ce venea numai noaptea, și-n zori — cînd prima rază se strecura-n cămară — dispărea fără urmă.

Nu știa cum arată, nu știa cum îl cheamă, de are înfățișare frumoasă sau de monstru. În timpul zilei, fata se răsfața în voie prin multele-ncăperi ce le avea palatul, ori cobora-n poiană. N-avea decît să-și spună dorința cea mai mică, și totul se-mplinea. Coruri, muzici alese îi desfătau auzul ! Dar nu vedea pe nimeni. Vorbea numai cu umbre. Se hîrjonea cu ele, fugind printr-o pădure, culegînd flori fi fructe sau dănțuind mereu...

Neobosită, vremea curgea pe nevăzute făgașe, ca-nainte.

Dnr într-o zi, cînd fata ieși ca să se plimbe pe munte, prin poiene, a auzit din vale niște voci cunoscute. A stat puțin pe gînduri. Cine să fie oare ? A !... da !... Sînt ele, surorile mai mari. O strigă și o caută :

— Psiheea, unde ești ? Regele, tatăl nostru, trimisu-ne-a pe Qfi, să te căutăm, surioară, căci el și cu regina s-au ferecat în casă... Nu vor să vadă cerul și nici lumina zilei, cît timp nu pot să afle nimic de soarta ta...

Psiheea le aude și-ar vrea să le răspundă ; dar ființele din preajmă îi poruncesc să tacă. O vorbă să nu spună. Intîi să-i ceară voie slăvitului ei soț.

Cu cîtă nerăbdare așteaptă dînsa noaptea ! Iar cînd soțul sosește, ea plînge și-l dezmiardă, și-l roagă, stăruiește. Pînă ce el, în fine, se-ndupleeă. îngăduie ca-n ziua următoare Zefirul să aducă acolo, în palat, pe cele două fete, care umblau prin munte, căutînd-o pe Psiheea.

Mai înainte-i spune :

— Știu că surorile or să te sfătuiască lucruri nechibzuite. Nu le da ascultare. Mai ales nu uita că, orice-ar fi pe lume, să nu-ncerci să mă vezi...

— Am să-ți împlinesc voia. Să nu ai nici o teamă ! îi răspunde Psiheea. Toate vor fi, stăpîne, așa precum dorești...

Psiheea îl pierde pe Eros

în ziua următoare, Zefirul se pornește pe văi și, dintr-o dată, vede pe cele două surori ale Psiheei. Le-aduce la palat, pe aripile sale.

Ce-mbrățișări ! Ce lacrimi ! Ce chicoteli ! Ce rîs !... Psiheea le arată palatul fermecat și

sălile în aur și arginturi, grădinile, pădurile și toată avuția ce se afla acolo. Ba, le și povestește că ei i se-mplinesc toate dorințele, afară de aceea de a-și vedea bărbatul ; și cum el i-a cerut, cu aspru jurământ, să nu-ncerce să-I vadă. Surorile se miră și vor s-o iscodească, dar nu au timp prea mult, căci mesele-s întinse și muzica le cântă. Sclavele nevăzute le-n-treabă de porunci. Și nu sfîrșesc prea bine să spună ce doresc, și brațe nevăzute aduc bucate, haine, mingii, cercuri de aur, coșuri cu flori, colane, cercei sau pietre scumpe. Mă rog, orice poftesc !

Surorile Psiheei, la-nceput bucuroase c-o revedeau pe fată, încep să fie roase de o invidie din ce în ce mai neagră.

— Ce zici ?... Nerușinata !... își șoptesc amîndouă, cînd nu-i de față dînsa. Noi o credeam pierdută. Și ea ? Ce bogăție... Tocmai ei ? Cea mai mică ?... Bărbatul său, pesemne, o fi vreo zeităte. O fi voinic și chipeș. Și noi, cu soții noștri bătrîni, neghiobi și șubrezi, ne mîncăm tinerețea. Ba, n-o vezi ce se-ngîmfă ? Ne-arată toate cele, de parc-ar fi regină, iar noi niște sărmane și umilite slave... Mai bine să-i dăm sfatul să-și calce jurămîntul față de soțul său și să-ncerce să-l vadă noaptea, pe cînd el doarme. Căci el o să se-nfurie și o s-o pedepsească. Așa, surioara noastră va pierde din trufie... Ha, ha... E strașnic planul...

Și cele două scorpii o sperie pe Psiheea. Ii spun că niște oameni i-ar fi văzut bărbatul. Acesta-i un balaur. În fiecare seară vine dintr-o pădure și trece înot râul, iară în zori se-ntoarce. Sigur c-o s-o mănînce și pe soția sa, cînd o să aibă poftă. Ca să se-ncredințeze, s-aprindă o lămpiță noaptea, cînd doarme el, și să-i privească fața.

Psiheea-nfricoșată, ascultă și promite să le urmeze sfatul. Și scorpiile pleacă, iar sora cea mai mică rămîne la palat.

Și, hăt, tîrziu, în noapte, cînd soțul doarme dus, Psiheea ia în mînă lămpiță cu ulei și, ușurel, pe vîrfuri, se-apropie de el și-i luminează chipul.

Acel ce s-odihnește-naintea ei, pe perne, e monstrul cel mai dulce și mai frumos din lume. E-naripatul Eros, cu-obrajii ca bujorul, cu bucle lungi de aur pe umerii de nea. Alături are arcul și tolba cu săgeți. Ea îi atinge arcul și tolba, și-o săgeată o zgîrie la un deget. Și dragostea o prinde cu vie-nvîlvorare pentru divinul Eros.

Se uită cu ardoare la el și se apleacă, dornică să-l sărute. Atunci, o picătură încinsă de ulei se scurge din lămpiță. Îl atinge pe zeu, făcîndu-i o arsură pe pielea delicată.

El, Eros, se trezește. O vede pe Psiheea plecîndu-se asupră-i ; e gata să-l sărute cu buzele fierbinți, în vreme ce cu ochii îl roagă de iertare.

Dar el se saltă sprinten și zboară pe fereastră. S-a dus pe totdeauna...

Palatele de aur, grădinile, pădurea, izvorul, tot, dispar,

Psiheea-nmărmurită aude numai glasul lui Eros, care-i spune :

— Mi-ai fost atît de dragă ! Dar prin nechibzuință, acumă m-ai pierdut... căci nu sosise timpul ca să mă poți vedea...

— Nu, nu vreau, strigă fata, căci te iubesc... și Eros... eu... voi avea un prunc.

Numai că el zburase și n-o mai auzea. Silit de legi divine, zeul intra-n Olimp și mîndra Afrodita îi ieșise înainte și îl certa cu asprime :

— Necredincios !... Viclean !... Dușmana mea de moarte ai luat-o de soție ?... Așa ne-am înțeles ? Ei bine, pentru asta te voi închide-n casă. Dă-mi arcul, dă-mi și tolba... aripile... făclia... însemnele puterii... Nu mai ești zeu, ci sclav !

Psiheea pornește în căutarea soțului

Pe când frumosul Eros era închis în casă, Psiheea și pornise pe munte... și plîngea :

— Ce-am să mă fac, o, Eros ?... Unde te pot găsi ?... Sînt singură, mîhnită... și te iubesc atît...

Și, năzuind un sprijin, aleargă-n templul Herei, căci dînsa ocrotea familia, căminul. O roagă pe zeiță. Imploră și pe-alți zei. Dar nimeni n-o ascultă, nu-i ia durerea-n seamă.

— Tu ești o muritoare, și dînsul e un zeu. Nu știi că însuși Zeus a părăsit atîtea și-atîtea pămîntene ? Nu mai gîndi la el, căci n-o să-l mai revezi... îi răspundeau mai toți.

Psiheea nu se lasă, ba încă socotește să plece spre zeița iubirii, Afrodita. Ea doar ocrotește dragostea pe pămînt.

Și plecă... merge, merge... îndură suferințe, și frig, și foame, sete și piedici cu duiumul... Ajunge la palatul zeiței Afrodita și-i spune umilită :

— Tu ești, zeiță, mama lui Eros, soțul meu... Peste puțină vreme și eu am să fiu mamă... Fii bună deci, zeiță, pe cît ești de frumoasă...

Zeița Afrodita privește spre Psiheea. Dar după-atîta trudă, tot fata-i mai frumoasă. De ură-nversunată, zeița se încruntă, ros-tindu-i printre dinți :

— Vrei să mă faci bunică, pe mine, Afrodita, zeița frumuseții ? Vrei să mă faci bătrînă? Tu, ce ești vinovată că te-ai născut frumoasă, poate mai mult ca zeii, poate mai mult ca mine ?... Să vină două sclave : Grija și întristarea !... Luați-o și biciuiți-o... Dar știți, cum se cuvine !

Sclavele o înșfăcară și-o biciuiește strașnic. O-nvinețiră toată. Dar nici așa zeița nu se milostivi, și luă ea însăși biciul. Ii sfîșie veșmîntul, o trase de cosițe și o bătu la sînge.

Apoi, însîngerată, o puse și la muncă. Îi dăde o movilă înaltă de semințe. Erau acolo boabe de mac, fasole, linte, grâu, orz și alte feluri și-i spuse să le-aleagă grămezi, grămezi, pe soiuri...

Cînd se sfîrși cu munca, îi porunci să plece într-o pădure deasă, unde păștea o turmă de oi — turbate toate — ce-i omorau pe oameni, și să-i aducă lînă. (Lîna era de aur.)

Pe urmă o trimise în vîrfurile unui munte, păzit cu strașnicie de sute de balauri. Pe-aici trecea un fluviu care Curgea spre Tartar. Și-i porunci s-aducă un șip umplut cu apă.

Dar dragostea, dorința de-a-l mai vedea pe Eros i-au dat Psiheei vlagă să treacă prin primejdii, să biruiască totul și să-mpli-nească voia geloasei Afrodite...

Călătoria în ținutul lui Hades

Neîmpăcată încă, zeița îi mai cere să plece și-n ținutul lui Hades, sub pămînt.

— Te du-n regatul morții cel cîrmuit de Hades, îi spune Afrodita, și cere-i Persefonei, gingașa lui soție, să-ți umple cu balsam cutia asta mică. Balsamul mă va face pe mine mai frumoasă... Cată să vii degrabă, căci pleci la un ospăț...

Pornește iarăși fata. Se luptă îndelung să intre în regatul cel misterios al morții. Străbate peste fluviul, pe unde treceau morții. Și trece chiar de Cerber, de cîinele lui Hades, cel cu trei capete, ce străjuia cu colții lui cumpliți acest țarm al tristeții, domolindu-l pe monstru cu niște turte dulci.

Se spune despre Gheea, strămoașa tuturor, că ea era zeița ce-o ajuta pe fată să

treacă prin primejdii. Și cum, necum, copila ajunge și la tronul zeiței Persefona.

Și-o roagă :

— Dă-mi, zeiço, balsamul ce ți-l cere, în cutioara asta, mama soțului meu, frumoasa Afrodita !

Persefona primește să-i umple cutioara cu balsamul cerut, și pleacă iar Psiheea, să-l ducă Afroditei. Zeița, la plecare, o sfătuiască bine :

— Să nu deschizi capacul. Balsamul din cutie e numai pentru zei...

„E pentru zei, știu bine, se frământa Psiheea, călătorind pe drumuri, și cerceta cutia. O, de-aș putea și eu să folosesc balsamul ! Puțin. Cît de puțin. Să mă fac mai frumoasă decît mă știe Eros, și-apoi să caut mijlocul ca să pătrund la el. Am băgat eu de seamă unde l-a-nchis zeița. Iar el, văzîndu-mi chipul, să mă-ndrăgească iarăși...”

Și tot gîndind în sine, aproape fără voie, minată de iubire, Psiheea-ntredeschide capacul, binișor.

Numai că din cutie — așa cum uneltise zeița Afrodita — iese un abur negru, și fata cade jos. Aburul o-mpresoară și el aduce somnul cel fără de sfîrșit.

Zeus hotărăște..;

Dar Eros, ce văzuse prin vrajă toate astea, nu mai așteaptă mult, și cum aflase locul unde-i ținea zeița aripile și arcul, le smulge și s-avîntă printr-o fereastră-afară.

Ajunge la Psiheea. Adună în cutie aburii grei ai morții și fata se trezește :

— Iubite... Tu ești oare !... Deci m-ai iertat ?... Mai stai... Mai stai, să te privesc... Căci am atîtea lucruri să-ți spun, de-atîta vreme de cînd ne-am despărțit...

— Și eu, Psiheea dragă, rostește zeul Eros, dar nu-i timp de pierdut... Mama mea, Afrodita, este pe urma noastră. Tu du-te cu balsamul. Eu plec către Olimp.

Și zboară zeul Eros drept în Olimp și spune :

— O, Zeus, tu ce lumea o cîrmuiești din slavă, îndură-te de mine și de iubita mea...

— Nu, nu... strigă din urmă zeița Afrodita, sosită în rădvanu-i din flori de trandafir.

Nu-ngădui, stăpîne ! Psiheea nu-i zeiță, și-un zeu, cum este Eros, nu poate face nuntă cu ea — o muritoare...

— Ba da, răspunse Zeus. Nu te mîhni, frumoaso, și-ncearcă să surîzi. E vremea să astîmperi pe-acest copil zburdalnic, care-a făcut și face atîtea nebunii... E vremea să-l însori. Și ca să fie demnă Psiheea de un mire ceresc, cum este Eros, eu am s-o fac zeiță.

Și Zeus poruncește lui Hermes să adune, în sala de consiliu, pe zei și pe zeițe. Să vină și Psiheea. Și-i dă fetei să soarbă din cupa lui de aur esențele divine : ambrozie și nectar.

— Rămîneți împreună neconținut de azi, le glăsuiește dînsul. Iar voi, zei și zeițe, puteți să-ncepeți nunta și să vă veseliți... Vă poruncește Zeus !...

Și Eros cu Psiheea au făcut astfel nunta, rămînînd amîndoi fericiți în Olimp ¹²⁴...

¹²⁴ Această alegorie are un tîlc, și anume că dragostea nu poate dăinui, dacă nu e însoțită și de o simțire adîncă. Psiheea, în limba greacă, se tîlcuiește prin suflet. Dar și sufletul se înalță prin dragoste, prin Eros, și ajunge în Olimp, adică în locul unde se găsea fericirea desăvîrșită, pe care o gustau numai zeii, cum credeau elinii. într-un frumos tablou, care se găsește la Luoru, pictat de artistul Louis Gerard, este înfățișată această poetică alegorie. Eros, înaripatul, cuprinde pe Psiheea, pe draga lui soție, ca s-o urce în Olimp.

Poseidon¹²⁵ și Amfitrita

Palatul lui Poseidon, zeul care purta în mîna lui triena¹²⁶ - se ridica-n Egeea¹²⁷. Însă de-acolo zeul pleca adeseori în carul său de aur, tras ca o vijelie de zeci de cai sălbatici. În urma lor săltau cetele de delfini și alte animale din apele marine.

Fiindcă zeul Poseidon crease cîndva calul¹²⁸, îl îndrăgea nespus. Dar și mai mult iubea delfinul, delfinul care zburdă mereu voios prin valuri și saltă și se joacă și face giumbușlucuri. Aproape nu-i poveste legată de Poseidon fără să fie vorba, cumva, despre delfin. **Dealtminteri în legende se spune că Poseidon și-a cucerit soția cu ajutorul unor preacredincioși delfini.**

Odată, pe cînd zeul se preumbla pe mare, văzuse într-o ceată de nimfe nereide o tînără fecioară, numită Amfitrita. Nimfele nereide, în număr de cincizeci, erau niște copile de-o bunătate rară. Mama lor era Doris, o nimfă oceanidă, și tatăl lor, Nereu, alt zeu bătrîn al mării, care-și avea palatul în apele Egeei.

Iar cînd zeul Poseidon cutremura adîncul de ape mișcătoare și îneca sub valuri triremele eline, nimfele nereide plîngeau înduioșate și, lunecînd prin valuri, se avîntau cu toate să scape corăbierii. Ele-i purtau pe brațe și-i aruncau pe țarm...

Cînd se trezeau sărmanii și se vedeau trăind, știau că-și datoresc această fericire nimfelor nereide. Le mulțumeau cucernici și le zvârleau ofrande în valurile mării.

¹²⁵ *Marea, cu apa ei albastră sau verde-vineție, cu forța ei nemărginită, x-a înfricoșat și i-a atras întotdeauna pe elini. Marea scâldea pămînturile lor din toate părțile, parcă le îmbrățișa. Ea îi purta pe valurile sale, spre aventuri și fapte glorioase. Dar tot ea le zdrobea corăbiile, pe vreme de furtună, izbindu-le de stînci și învăluindu-le în giulgiul nemăsuratelor genuni. Desigur, sus, în cer, după credința lor, se afla Zeus, veghind cu fulgerele în pumni asupra muritorilor. Însă acolo, langă ei, se afla marea. „Și cine cîrmuiește oare marea ? se întrebau de multe ori elinii. Cine dezlănțuie deasupra ei noianul vînturilor despletite ? Cine o zguduie pînă în adîncuri și o năpustește peste țărături ? Cine ridică insulele din valuri, sau cine este acela care le cufundă ?” După puterea cerului, fără îndoială, nu era alta mai teribilă decît a mării. Această forță a mării trebuia înduplecată. De aceea, elinii au personificat-o, născocind pe zeul Poseidon. Numele lui vine — după unele păreri — din sanscritul *Idaspati*, care înseamnă stăpînul apelor. Romanii l-au numit pe acest zeu : Neptun.*

¹²⁶ *Tridentul este de fapt o denumire latină a trienei. Cu tridentul sau triena Poseidon putea să dărîme și munții, el fiind și zeul cutremurelor, așa după cum îl numește Homer în versurile sale. Dar în același timp Poseidon putea să și zidească, nu numai să dărîme. În urma răzvrătirii lui Poseidon, care se alăturase Herei, cîndva, împotriva stăpînului Olimpului, zeul mărilor fusese osîndit să zidească o cetate, Troia. Această legendă nu este altceva decît poetizarea acțiunii mării, care poate construi tărîmuri noi, prelungind coastele, prin depunerea de nisipuri, provenite din sfîrî-măturile pietrelor aduse de curenți.*

¹²⁷ *Marea Egee se află în partea de răsărit a Mediteranei. Egeea a intrat și în unele legende marine românești, dar aici a căpătat chipul unei bătrîne și rele vrăjitoare.*

¹²⁸ *Calul simbolizează, prin saltul său, izvorul care țîșnește vesel din climele muntoase. Coama lui răvășită de vînt, în goană, se aseamănă cu valul. Nechezatul lui e ca țipătul furtunii care aleargă, parcă în tropot, peste aria mării. Are în el parcă și rezonanțe din țipetele păsărilor și ale oamenilor, cînd marea se înfurie și își răscolește adîncurile, urlînd, zbătîndu-se între maluri, de parcă ar vrea să scape din niște lanțuri nevăzute.*

Urmărirea nimfei

Acum însă Poseidon zărise pe Amfitrita cu toate celelalte surate ale ei. Copilele danțau într-o insulă Naxos, și zeul se oprise, vrăjit de melodia ce o cântau în cor.

„Ce cântec !... Ce visare !... și-a spus în sine zeul. Ce fete are Nereu ! Mai ales Amfitrita... Ia stai s-o mai privesc...”

Și se uita la fată cu ochii lui albaștri, tăioși cum e oțelul.

Pesemne, însă, barba-i zburlită și-nțesată de alge și de scoici și fruntea-ntunecată și pletele-i albastre s-or fi zărit cumva. Căci nimfele, deodată, au conținut din danț și au sărit în mare.

...Și zeul a zîmbit :

„Cred că a venit vremea să-mi aduc o regină, la mine, în palatul de aur din Egeea !... Iar nimfa cea frumoasă e fata lui Nereu... De mă însor cu dînsa, îmi întăresc domnia... și asta va fi bine !”

Și, cum s-a-ntors Poseidon la dînsul la palat, a trimis pețitori, dar fata nici n-a vroit s-audă :

— Cum ? Eu să fiu soție acestui zeu, ce este atît de minios, c-o fire-atît de aspră și-un glas răsunător ?... Tridentul lui mă sperie de cîte ori îl văd, căci îi cunosc puterea. Și caii lui la fel, cînd tropotesc prin valuri șialeargă și nechează... Nu... Nici prin gînd nu-mi trece... Nu... Nici nu vreau să-l văd...

Și ca să scape, fata a fugit într-o peșteră albă, de marmură, vrîstată cu vine de argint. Aici veneau noroade de vietăți marine, ce-i aduceau, ca danii, scoici, alge mlădioase și pietre de mărgean și o cinsteau pe nimfă. Iar ea, blîndă din fire, le ocrotea pe toate aceste vietăți ce locuiau prin mări.

Dar zeul din Egeea, Poseidon, o căuta și, ca să-i dea de urmă, puse doi delfini, ce înotau prin ape și-i întrebau pe toți :

— N-ați văzut-o pe nimfă ? Nu știți pe unde e ? Pe unde se ascunde copila lui Nereu ? Răspundeți, căci stăpînul e supărat cumplit... Voi nu vedeți cum marea se zbugiumă de-atunci ? Poseidon o lovește cu furca sa mereu... Și-o zguduie, izbind-o neîncetat de stînci, și sfarmă, între valuri, puzderii de corăbii. Răspundeți... Căci altminteri stăpînul va aduce prăpădu-asupra voastră...

Mînia zeului sporește

Poate mai mult de frică, cineva a vorbit — un șarpe, o meduză, un pește, careva... și-a spus unde e fata și că-și are sălașul în peștera aceea de marmură, vrîstată cu vine de argint.

Delfinii, credincioși, au și pornit înot, să aducă iute știrea. Poseidon, aflînd vestea, s-a-nveselit nespus. Și-a pus pe umeri haina de purpură brodată cu aur și argint. A ridicat tridentul, ca să-și pieptene părul albastru, încîlcit. Și-a curățat și barba de scoici și de nisip. Iară pe fruntea arsă de vînturi și furtuni și-a așezat coroana, pornind spre ascunzișul copilei lui Nereu.

Dar poate Amfitrita a fost și ea vestită că zeul îi aflase locul de adăpost, și s-a ascuns mai bine, într-un cotlon al mării. Incit zeul Poseidon venise în zadar.

În zadar o căuta, căci nu dădea de dînsa, și nimeni nu știa unde ședea pitită.

Poseidon, de mînie, așa-și trîntea tridentul, încît se zguduiau și apele și munții și Tartarul cel negru, unde domnește Hades, și se părea că totul s-apropie de sfîrșit. Jivinele din apă, noroade-notătoare de pești și raci și broaște și scoici și cîte toate se ascundeau în grote, se pitulau de spaimă prin pietre și nisip. Nu li se vedeau ochii și își așteptau moartea.

Abia tîrziu, în noapte, cînd hăurile mării primiseră atîtea corăbii călătoare, și apa acoperise țărmul, s-a potolit Poseidon pentru puțină vreme...

Numai că-n zorii zilei pornise iar s-o caute pe nimfa Amfitrita și, nici de data asta neizbutind s-o afle, a scufundat din nou, sub furia lui, corăbii, insule și maluri, părăduind ținuturi și înecînd sub ape oameni nenumărați.

Atunci, delfinii ageri s-au hotărît din nou s-o caute pe Amfitrita. Ba chiar s-o și pețescă...

Delfinii o pețesc pe Amfitrita

Și au pîndit șireții cînd nimfa — mulțumită că zeul a plecat — ieșea pe țărmul mării să se-nsorească o clipă.

Jucîndu-se, delfinii s-au apropiat de coasta unde — în iarba verde — se odihnea fecioara. Ea ridicase capul, vrăjită fără voie de jocul cel zburdalnic, de tumele ghidușe, de salturile repezi ce le făceau delfinii.

Privind astfel spre dînșii, deodată se trezește c-o piatră azvîrlită de un delfin, în iarbă. Era, precum se spune, un mărgăritar mare, c-o strălucire vie, ce-mprăstia lumină pe toată coasta mării și o umplea de vi-ajă. Nedumerită încă, fecioara nereidă aude pe delfini :

— O, preafrumoasă nimfă, stăpînul nostru este, după stăpînul Zeus, cel mai bogat din lume. Palatele de aur, cleștar și diamante, aflate în Egeea, au munți de avuții, și tot ce vrea din lume Poseidon dobîndește. Puterea lui e mare, și ea nu-i întrecută decît de dragostea ce-o are pentru tine. Căci el te vrea soție. Și ce fecioară oare nu s-ar simți-neîntată să-i fie lui domniță, stăpînă peste ape ? Asemenea iubire nu mai găsești în lume... Ascultă-l deci, copilă, și fă cu dînsul nunta. De nu primești, Poseidon, îndurerat, sfărîmă și insule, și țărmuri și numai tu, fecioară, ai să fii vinovată față de zei și oameni de-o astfel de năpastă... Blestemele-or să cadă asupra ta, să știi...

Auzind vorbele ce le rosteau delfinii, frumoasa nereidă, de spaimă pentru dînsa, de milă pentru oameni — pe cît spune povestea — s-ar fi înduplecat.

Delfinii l-au vestit îndată pe Poseidon că nimfa se-nvoiește a fi soția lui.

*Zeul s-a repezit spre peștera în care s-adăpostea mireasa și, cu glasul tunător, a-
anbiat-o să vie alături de el ¹²⁹.*

Ea sa urcat în carul tras de-o sută de monștri, carul de sărbătoare cu care trecea zeul peste aria mării. Poseidon, plin de fală și plin de mulțumire, a strîns în mînă frîul, și monștrii au pornit.

în jurul lor săltau nimfele nereide, ținînd în brațe lire, cîntînd cu toate-n cor, în cinstea Amfitritei, în vreme ce cortegiul avea în fruntea lui pe oceanida Doris, purtată

¹²⁹ *Pe o friză din altarul lui Neptun de la Roma și într-un mozaic de la Pompei se vede scena nunții zeului mărilor cu fiica lui Nereu, Amfitrita.*

tot de-un monstru. Dînsa ducea în mîină făclia cununiei. Astfel au mers cu fală și-au intrat în palatul puternicului zeu, unde s-a făcut nunta.

Sfîrșindu-se cu nunta, au venit la Poseidon cei doi delfini isteți ce pețiseră fata.

— Mărite, au spus dînșii — în limba lor, desigur — cînd ne-ai trimis în lume, să găsim locul unde se-ascundea Amfitrita, ai zis cu voce tare că ne vei da la nuntă răsplata cuvenită... Acum o așteptăm. Căci uită-te, mărite, mireasa-i lîngă tine...

— Cuvîntul mi-l voi ține, a glăsuit Poseidon. Răsplata o veți primi pe loc.

Și și-a întins tridentul. A prins pe el delfinii și i-a zvîrlit în cer, ținându-i pe boltă, și i-a strigat lui Zeus :

— îngăduie, slăvite, o nouă constelație : a celor doi delfini !

— Să fie precum vrei, i-a dat răspuns îndată trufașul său fîrtat. Așa spuneau elinii că s-a ivit pe boltă frumoasa constelație a celor doi delfini.

Pe urmă Amfitrita i-a născut lui Poseidon un fecior cam ciudat, ce se numea Triton. Triton era ca zeii, din creștet pînă-n brîu, doar părul i-era verde și ncununat cu trestii. De la mijloc încolo feciorul lui Poseidon era ca un balaur. Și el avea o scoică mare și răsucită. Dacă sufla în scoică, marea se-nvolbura, urla înverșunată, sau, alteori, furtuna se potolea pe loc.

Triton a fost acela care, suflînd în scoică, a rechemat la matcă puhoaiete hoinare din rîuri și din mări, cînd s-a sfîrșit potopul.

În acest zeu, elinii vedeau însăși furtuna, marea dezlănțuită, ce geme mînioasă, lovindu-se de țărături. El era, pentru zeul stăpînitor al mării — ca Hermes pentru Zeus — pristavul de credință. De-aceia locuia, alături de-Amfitrita și tatăl său, Poseidon, în palatul de aur, cleștar și diamante, din apele Egeei.

Ciclopul Polifem

Astfel și-a văzut zeul stăpînitor al mării dorința împlinită, făcîndu-și-o soție pe fata lui Nereu, pe nimfa Amfitrita.

Firește, după nuntă, Poseidon, ca toți zeii, nu i-a păstrat credință frumoasei Amfitrita. Ca Zeus, ca Apollo și ca atîția alții, dînsul a mai avut și alte zeci de soții, dintre zeițe, nimfe și mai ales copile de simpli muritori.

Din încuscrirea asta s-au născut regi, eroi și-alteori niște monștri. **Dintre monștrii aceștia cel mai cunoscut este uriașul Polifem. Poseidon dobîndise pe acest fecior cu-o nimfă, ce se numea Toosa.** El era de-o mărime de-a dreptul uimitoare. Pitici păreau uriașii pe lîngă Polifem. Dacă intra în mare, apa îi ajungea abia la mijloc. Avea o față neagră și mare cît o casă și-un singur ochi în frunte, ce parcă scînteia. Era urît ca moartea. În mîini purta ciclopul un trunchi enorm de pin, ce-i slujea de măciucă. Cu-a-ceasta-și mîna turma, vîna sălbăticiuni și-i omora pe oameni. Căci n-avea nici o milă uriașul Polifem. Avea numai o lege : poftele lui, și-atît !...

Monstrul acesta groaznic voia să se însoare c-o soră a Amfitritei, o fiică a lui Nereu. *Legenda ne arată că fata, Galateea — căci astfel se numea — era mult mai frumoasă chiar decât Amfitrita. Atît că Galateea iubea, de mult, pe-un tînăr, pe Acis, un păstor, și se ferea de monstru, de crudul Polifem* ¹³⁰. *Dar fiul lui Poseidon, îndrăgostit de nimfă, silindu-se să-i placă, își pieptănase părul — ce-i spînzura în vițe sălbatice și negre — cu grebla lui uriașă. Și-și retezase barba murdară, încîlcită — plină toată de spini — c-o seceră ascuțită. Iar fața lui hidoasă și-o oglindea întruna în ape cristaline. Vroia să pară chipeș, să o ademenească pe mîndra Galateea.*

Din naltul munte Etna se desprinde-o colină, ce intră pînă-n mare. Și-n locurile-acestea, la poalele colinei, se-ntîlneau Galateea și cu păstorul Acis. Stăteau ades de vorbă și-și făureau tot felul de planuri minunate...

Numai că, într-o zi, Polifem se coboară din munte pe colină. își pune la o parte toiagul său enorm. Din sin își scoate naiul, pe care și-l făcuse dintr-o sută de trestii, și începe să cînte... Vuiau în zare munții, și marea, zbuciumată, fierbea de-atîta larmă.

Nimfa însă era tocmai atunci cu Acis la poalele colinei. Vedeau și-auzeau totul.

Polifem nu știa că nimfa e pe plajă, o socotea în mare, ascunsă undeva. De-aceea, lăsînd naiul, a început să strige spre valurile mării :

— Mai albă ești, fecioară, ca floarea de măslin și mult mai dezmierdată ca rodul din grădini. Mai zveltă ca aninul... Ești mai îmbietoare decât soarele iarna sau decât umbra vara. Mai rumen ți-e obrazul ca mărul pîrguit și ești mai majestuoasă ca trunchiul de platan. Mai proaspătă ca gheața. Mai dulce ca un strugur. Mai moale decât puful de lebedă... Dar tot tu, Galateea, ești mai nepăsătoare decât aceste stînci. Mai surdă decât marea... Ah, dacă m-ai cunoaște mai bine, ai pricepe că ai greșit, fugind din calea mea mereu... Căci partea cea mai mare din acești munți e-a mea... In ei se află peșteri ce sînt tot ale mele, unde nu simți căldura în vara arzătoare, nici frig în toiul iernii. Și-n pomii mei sînt fructe ce-atîrnă greu pe ramuri, aproape să le frîngă. Am vii care dau struguri ca aurul de galbeni. Tu însăși vei culege, cu mîna ta, și fragii ce se află-n pădure și coarna ce se coace în toamna-mbelșugată și prunele zemoase, care-mi umplu livada și licăresc prin arbori. De vrei să-mi fii soție, nu-ți va lipsi nimica. Pomii cei plini de roade vor fi numai ai tăi, și turmele, ce umplu pășunea și pădurea sau sînt închise-n peșteri, vor fi tot ale tale. Ridică-ți dară capul din valuri, Galateea ! Nu mă disprețui... Eu mă cunosc mai bine. Doar mi-am văzut icoana în unda verde-a apei și mi-a plăcut de mine. Nici Zeus n-are, poate, un trup atît de falnic și niște plete dese, care îmi cad pe umeri, parc-ar fi o pădure. Nu te gîndi că părul ce-mi crește pe tot trupul ar fi o urîciune. Copacul fără frunze nu are frumusețe, nici calul fără coamă. Am doar un ochi în frunte, dar el îmi e destul. Ce ? Soarele din ceruri nu este numai unul ? Și nu le vede toate ?... Să-ți mai adaug că zeul Poseidon îmi e tată și că-ți va fi și ție, dacă vei fi soția lui Polifem, uriașul ?... Ascultă-mi rugămintea... Disprețul tău mă arde mai rău decât un fulger... și fii soția mea !...

¹³⁰ *Această legendă este povestită tot în „Metamorfozele” lui Ovidiu. Despre Polifem, acest fiu al lui Poseidon, se va mai vorbi, pe îndelete, în legenda lui Odiseu sau Vlase. Dealtfel, zeul Poseidon a avut și alți feciori monștruoși la chip sau la fire. Ei simbolizau pentru elini relele pe care le pot săvîrși apa sau unele ființe din adîncurile ei.*

Apoi, sfîrșindu-și vorba, ciclopul Polifem își ia din nou toiagul și pornește pe țarm. Deodată, îi vede pe cei doi. Li vede și răcnește :

— Aici erați ? Mișei !... și eu care credeam că nimfa mă ascultă... De-acolo, de pe țarm, rîdeți de mine... voi... Dar e ultima oară cînd vă găsiți alături... Acuma s-a sfîrșit !...

El prinde-n brațe-o stîncă și o ridică-n sus. Nimfa se zvîrle-n apă. Acis strigă cu groază :

— Ajutor, Galatea !...

Numai că Galatea nu cuteza să iasă din mare, să-l ajute. Ci-ne-ar fi cutezat să-nfrunte pe uriaș ?

Și stîncă îl zdrobește pe bietul păstoraș și sîngele lui curge, fierbinte, printre pietre. Ce-a plîns sărmana nimfă. Și-a implorat pe zei, ca să-și pogoare mila peste sărmanul tînăr zdrobit de Polifem.

Și-atunci, legenda spune c-a fîșnit cu putere, din stîncă, un izvor... și-n jur au crescut trestii. Șuvoaiele-mpletite s-au transformat în rîu, un rîu cu apă rece, numit de nimfă: Acis, în amintirea celui ucis de Polifem și-a dragostei pierdute...

Hades si Persefona

Legende nu sunt multe despre Hades¹³¹. Oamenii nu-l iubeau deloc. Chiar numele i-l pronunțau în silă, pentru că *Hades era zeul ne-ndurătoarei morți și-al umbrelor muncite, în neguri, sub pămînt.*

Zeus, cînd împărțise lumea cu cei doi frați ai săi, îi dăruise marea lui Poseidon, păstrîndu-și pentru dînsul cerul. Iar pentru Hades rămăsese locul întunecat și trist, numit Infernul ținutul misterios al morții. De-aceea, poate, Hades, era cel mai posac și mai nesuferit din rîndul zeilor.

În timp ce zeii, în Olimpul lor, cîntau și dănuiau în rîs și glume, posomoritul Hades pe tronul lui de aur, din marele-i regat subpămîntean, nu avea altă grijă decît să cerceteze și să însemne bine fiecă greșală pe care-o săvîrșeau acei de pe pămînt.

*Venea odată vremea cînd orice muritor — cum credeau grecii — urma să se coboare în Infern. Și-acela care-i supăraseră mai deseori pe zei pleca în Tartar*¹³²*, să-și capete osînda necurmată. Ceilalți porneau — cum vom vedea — spre Insulele fericirii, ale norocului și păcii, numite și Cîmpiile-Elizee, un fel de paradis al desfătărilor și bucuriei.*

¹³¹ *Deși denumirea de infern, dată ținutului lui Hades, este de origine latină, totuși o folosim în povestirea noastră, fiind mult prea cunoscută.*

¹³² *Tartarul este asemeni iadului, despre care se vorbește în legendele noastre, în care geniile infernale au fost transformate, după cum se știe, în draci.*

Un zeu mereu la pîndă

Ca să-i pîndească, nevăzut, pe muritori, ursuzul Hades avea o cască fermecată ¹³³. Dacă-și punea pe frunte această cască albăstrie, cum sînt văzduhurile-n zări, nu mai putea să-l vadă nimeni, și zeul, ajutat de genii ¹³⁴ și de zeițe-ntunecate, putea să-și împlinească voia, și-i pedepsea pe muritori. Geniile îi căutau pe-acea care nesocoteau Olimpul. Pe urmă cercetau și pe-alții : pe cei lipsiți de omenie, care nu ospețeau drumetii sau cerșetorii sau străinii, duși de nevoie prin Elada. Căutau pe criminali, sperjuri, pe trădătorii din războaie, și-i urmăreau cu multe rele, nenrociri și griji și boale... Le insuflau adesea patimi ce-i împingeau către pieire și îi izbeau fără cruțare, pînă ce-i nimiceau cu totul... Atuncea se ivea Tanatos, purtînd o mantie ca smoala, pe umeri două aripi negre și-o sabie în mina dreaptă. Tanatos era moartea însăși ¹³⁵. El smulgea umbra celui dus. Iar umbra o lua zeul Hermes, crainicul tatălui ceresc ¹³⁶, s-o ducă-n tristele adîncuri ale lui Hades.

Drumul către tărîmul morții trecea prin niște peșteri negre și mlaștini verzi, ce răspîndeau miasme grele și-i amețeau pe călători. Pe acest drum se aflau genii tăcute, hîde, răutăcioase, ce-aduceau lumii jalea, teama, bătrînețea, grijiile, boala, sărăcia, foamea și chinul, și războiul. Ele i-opreau pe călători și le spuneau cuvinte grele sau îi loveau cum le plăcea. Dar Hermes nu întîrzia. Zeii nu se temeau de genii. Și ajungea

¹³³ Cînd grecii l-au născocit pe Hades, au vrut, de bună seamă, să întruchipeze prin el tot ce se află în adîncimile pămîntului. Ei auzeau venind de-acolo zgomote surde, amenințătoare, și nu aveau de unde să știe că sub pămînt se află magmă, gaze și ape subterane ce își căutau ieșirea din închisorile de piatră. Atunci, elinii își spuneau cu teamă : „Ce se aude și ce-ar putea să fie în străfunzimi, sub scoarța pămîntească ? Cu siguranță că mai este acolo o altă lume neștiută nouă !”

Mai observaseră că orice vietate care murea era cu timpul putrezită și transformată în țărînă. Părea că o ființă nevăzută le absoarbe trupul în adîncimile negre. Și au numit pe acest zeu : Hades.

Hades însemna : nevăzutul. Ca să justifice și faptul că Hades este nevăzut, au creat și legende prin care arătau că fratele lui Zeus primise în dar, de la ciclopi — în vremea luptei cu titanii — cască lui fermecată, albăstruie.

¹³⁴ Geniile Infernului erau : harpiile, eriniile și eumenidele hidoase, care purtau în plete zburlite șerpi veninoși, și bice-n mîini.

In tragediile care ne-au rămas din antichitate, cum sînt: „Edip” a lui Sofocle, „Oreste” de Euripide etc, se văd adeseori aceste genii necruțătoare, care îi urmăresc pe oameni și îi nimicesc pînă la urmă.

¹³⁵ Elinii își închipuiau moartea sub chipul unui bărbat tînar, cu barbă. Legende noastre populare, în schimb, ne-o înfățișează sub forma unei bătrîne oribile, sau, cel mai adesea, ca un schelet, cu o mantie neagră pe spate, purtînd, în loc de sabie, coasa cu care retează firul vieților omenești.

¹³⁶ Zeul Hermes cel înaripat s-a transformat, în legende noastre și ale altor popoare, sub influența religiei, în îngerul care duce morții pînă la porțile raiului sau ale iadului, după cum sună poruncile lui Dumnezeu.

numaidecît la granițele întunecatului tărîm, înconjurat de rîul Stix ¹³⁷, de nouă ori, ca într-un ghem.

în calea lui, către palatul zeului Hades, mai trecea și peste rîul Aheron ¹³⁸. Dar umbrele nu puteau trece, decît dacă plăteau lui Haron, luntraș bătrîn, un ban de aur, sau de argint sau de aramă. Morții-și țineau în gură banul. Iar cel ce nu-l avea cu dînsul mai zăbovea pe-aceste maluri un veac întreg, ba și mai bine...

Ceilalți, de cum treceau de apă, zăreau o poartă larg deschisă către palatele lui Hades, palate despre care credeau grecii că-s făurite din argint. Și, lîngă poartă, se afla Cerber, monstrul cel cu trei capete. Pe capete se foiau șerpi, ce suierau neconținut și-și ridicau spre călători gîtlejuri vinete, solzoase. Cîinele îi lăsa să intre pe poarta mare, larg deschisă ; dar cine pătrundea acolo nu mai putea, în veci, să iasă, căci Cerber îi sărea în cale și-l alunga iar înlăuntru.

Și încă mai spuneau elinii că umbra unui mort, trecînd de locul străjuit de Cerber, venea în fața judecății, cît timp sta Hermes în Infern.

Cei ce erau învinuiți de zeul Hades c-ar fi călcat poruncile vreunui mare olimpian, și mai ales ale lui Zeus, erau pe loc zvîrliți în Tartar.

Iar ei cădeau de-a rostogolul, pe-o cale tot atît de lungă, cît e din cer pîn' la pămînt. Aici, înconjurați de ziduri și-un rîu de foc și de scînteii, închiși cu-o poartă, făurită din diamantul cel mai tare, ce nu putea fi sfărîmată, gemeau în chinuri osîndiții.

Acolo se găsea Tantal ¹³⁹, un rege care, aflîndu-se odată la un ospăț, pe muntele Olimp, se mîniase, fiindcă zeii aveau ambrozia și nectarul și-l păstrau numai pentru ei. Ca să răzbune nedreptatea, luase merindele cerești și le duse pe pămînt, dîndu-le muritorilor. El mai dezvăluise încă și din secretele lui Zeus, și-i vestise pe pămînteni despre ce se punea la cale pe seama lor, sus, în Olimp, așa ca ei să se ferească.

Pentru toate aceste fapte, Tantal a fost silit să-ndure foamea care sfîșie trupul, setea ce pîrjolește pieptul și spaima cea nimicitoare. Călăii l-au vîrît în apă, într-un lac limpede și rece, pînă la brîu. Să vadă apa și să-i fie sete. Au coborît pe lîngă dînsul ramuri din pomii de pe țarmuri. Ramuri cu rodii și naramze, mere, și pere, și

¹³⁷ *Pe rîul Stix se jurau zeii. Acest jurămînt era cel mai grozav din Olimp. Cine-și călca jurămîntul pe rîul Stix, chiar dacă ar fi fost Zeus în persoană, trebuia să stea, un an întreg, într-o stare asemeni morților, și alți nouă ani nu avea voie să se amestece cu ceilalți zei, nici să ia parte la consilii sau ospețe. De fapt rîul Stix, numit mai tîrziu Mavronero, este un rîu obișnuit care, provenind din trei izvoare, se aruncă în Cratis și apoi se varsă în golful de Corint. Rîul curgea printr-un ținut arid, pietros, misterios și înfricoșător (astăzi, de bună seamă, mult schimbat de oameni) și se precipita din înaltul unor stînci de granit roșu, asemeni unui șuvoi negru, într-un fel de gură ca de vulcan. De aceea elinii, cu fantezia lor bogată, au născocit legenda că rîul se ducea sub pămînt și înconjura de nouă ori Infernul. Ei credeau că acela care sorbea din acest rîu era cuprins de înghețul morții.*

¹³⁸ *Celelalte trei rîuri ale Infernului erau : Aheronul — rîul spaimelor, Piriflegetonul — rîul de foc, și Cocitul — rîul plînselor. Aceste rîuri curgeau în mlaștinile Aherusiade, unde umbrele îndurau suferințe, după mărimea vinovăției lor față de zei. Doar cei socotiți prea vinovați erau de fapt aruncați în Tartar, locul groazei, în cele mai afunde tainițe ale Infernului, de unde nu mai ieșeau niciodată.*

¹³⁹ *Tantal era legendarul rege al orașului Sipilos, din Lidia — Asia Mică. De la numele și suferințele lui a rămas expresia de chinuri tantalice, adică suferințe fără seamăn.*

smochine. Să simt-aroama că-l îmbată. Să-i crească foamea fără margini.

Dar cum se apleca spre apă, să-și ude buzele uscate de setea care-l mistuia, apa se retrăgea spre maluri. Și cum căta să-ntindă mîna, să ia o fructă de pe ramuri, să-și potolească puțin foamea, de veacuri lungi neostoită, toți pomii îi piereau din față.

O stîncă grea și colțuroasă sta doar oleacă agățată deasupra lui, gata să cadă și să-l strivească sub povară.

Bătrîn, cu barba colilie, străvechiul rege sta în apă, sub întreita suferință, bătut cu bicele de genii, zgîriat cu gheare ascuțite, batjocorit și zi, și noapte... și frica-i măcina puterea, doar cît privea puțin spre stîncă. Și el striga mereu lui Hades :

– Zeu blestemat, ajungă-ți chinul !

Dar Hades, încruntat pe tronu-i, nici nu se ostenea s-audă...

Ixion și Sisif

Și tot în Tartar mai era un rege din Tesalia, cu numele de Ixion. El îndrăznise să-și înalțe ochii către zeița Hera și să îi spună ca o iubește.

– O cutezanță nemaipomenită !... Cum să-și ridice ochii către Hera un simplu muritor ? I-o crimă ce se cade pedepsită în mod pilduitor ! strigaseră toți zeii.

– De ce ? îi întrebase Ixion. Voi, zeii, nu alergați după soții și după fete de muritori ? Nu le mințiți ?... Și însuși Zeus, cît e el de mare, n-a înșelat atîtea pămîntene ?...

– A !... Dacă Zeus ar fi vrut să aibă în brațele-i nemuritoare pe soața ta, i-au răspuns zeii, era o cinste și o fală, și pentru ea, și pentru tine... Dar tu, un om. de rînd, să câți spre slavă, spre o zeiță olimpiană ? Netrebnice, ai să plătești amarnic !

Și l-au zvîrlit în Tartarul lui Hades, l-au ținut pe-o roată de aramă, încinsă bine-n flăcări, și l-au legat, în loc de lanțuri, cu șerpi oribili, reci și umezi ce-l otrăveau mușcîndu-i trupul. Iar roata se-nvîrtea întruna, jn timp ce Ixion, sărmanul, țipa și se zbătea de groază.

Se mai găsea-n acele locuri Sisif, regele din Corint, cel care îi dezvăluise lui Asopos fapta lui Zeus : crima de-a-i fi răpit copila ce purta numele Egina.

De ciudă și mînie, Zeus, aflînd, că este dat de gol, l-a azvîrlit pe Sisif în Tartar. Cei trei judecători, pe care îi avea Hades în Infern, l-au osîndit să se trudească pe veșnicie. El trebuia să urce-o stîncă pe-un munte nalt, nespus de nalt. Cu trudă și cu suferințe urca sărmanul pînă sus ; da'ndată ce-ajungea pe culme, o eumenidă se ivea, îi smulgea stîncă și-o azvîrlea la poalele aceluia munte. Și iar pornea Sisif s-o urce cu ostenele ne-nchipuite. Sudoarea îi curgea-n șiroaie. Trupul îi tremura ca varga. Abia putea să mai respire, dar nu-ndrăznea să se oprească, pentru că genii infernale învîrteau bice făurite din zeci de șerpi încolăciți și îl izbeau neconținut. Sîngele îi curgea șiroaie, din trupul vlăguit de trudă.

Desigur că pe lîngă-aceștia mai erau mii și mii de umbre, ce îndurau pedepse crunte, cum hotărau judecătorii, sub ochiul ager al lui Hades.

E drept că unii dintre oameni : cei ce slăviseră pe zei, ca și cei drepți, viteji și vrednici, erau trimiși pentru odihnă în niște locuri minunate. Hades îi răsplătea anume, ca să le fie la toți pildă și să-mplinească pămîntenii, cu umilință și cu teamă, legile aspre, hotărîte de către Zeus, pentru toți.

Pe-aceștia îi duceau cu cinste în Insulele fericirii, ale norocului și păcii, numite de cei vechi

Aici, la marginea lumii, era o țară-ncîntătoare. Nu era frig, nici cald, nu bătea vîntul. Abia de respira Zefirul, împrăștiind mereu văzduhul. Și umbrele se desfătau în cântece și danț și lupte, pe pajiștile-nmiresmate. Durerea nu se cunoștea. Tot ce fusese întristare aici era de mult uitat. Nu stăpînea decît plăcerea și bucuria și răsăritul...

Hades vrea să se însoare

..Dar să ne-ntoarcem iar la Hades... Legende ne-arată despre dînsul că se simțea ntr-o vreme singur și hotărîse să se-nsoare. Și fiind el zeu atît de mare, frate cu Zeus și Poseidon — avînd a treia parte-a lumii-n stăpînire — a dat de știre pretutindeni că-i dornic să-și găsească o soție.

A așteptat un timp... însă degeaba !... Nici o zeiță nu voia să plece de bună voie în regatul sumbru, pe care-l stăpînea, cu fală, Hades. Nici o zeiță n-ar fi vrut să vadă mereu, pe lângă ea, chipul lui Hades : bărbos, posomorit și rece. Și, dîndu-și seama zeul morții c-așteaptă — fără nici o speranță — atîta vreme, s-a hotărât să-și fure o mireasă.

Și-a trimis slugile să cerceteze cam ce zeiță a rămas nemăritată. Care e mai frumoasă și mai blîndă ? Care e demnă să ajungă stăpînă-ntr-un ținut atît de mare ?

N-a trecut mult și-a venit știrea că sora mijlocie a lui Zeus, zeița holdelor, Demetra ¹⁴¹, ar fi avînd o fiică minunată. Se cheamă Cora și-i frumoasă, mai-mai s-ajungă pe-Afrodita... La fire este potolită. Este cuminte, înțeleaptă. E numai bună de stăpînă într-un ținut unde se află tristețea cu tăcerea laolaltă, sub apriga domnie a lui Hades.

Zeul nici n-a mai stat pe gânduri. Știa prea bine că Demetra, zeița holdei însorite, n-o să i-o dea pe Cora de nevestă. Și-atuncea i-a cerut-o lui Zeus, care era părintele fecioarei, născută din iubirea cu Demetra.

— Mi-ai dat acest ținut subpămîntean, o fi spus Hades, în care oamenii nu vin cu bucurie... Zeii la fel... De-aceia nu-mi găsesc soție. Și s-ar cădea, la o nevoie, să-mi dai un ajutor. N-ai vrea să mi-o dai de nevestă pe fiica ta și a Demetrei ?...

Zeus o fi zămbit pesemne, auzind vorbele lui Hades, și-o fi răspuns :

— Ți-o dau, desigur, căci îmi ești frate și-un zeu vrednic... Numai de poți s-o iei. Demetra pururea veghează asupra ei ca o tigroaică.

— N-ai grijă în privința asta, o fi grăit iar zeul Hades. Destul că nu-mi stai împotrivă tu, tatăl ei...

Și Hades a și pus la cale cum s-o răpească pe fecioară.

Se povestește că-ntr-o zi frumoasa fată se afla cu niște nimfe prin livadă și culegea zambile, roze, flori de șofran și violete.

Deodată, Cora mai zărește și un narcis, o plantă mîndră, cu-nfățișare uimitoare. Narcisul răsărit acolo avea o sută de tulpine și fiecare avea flori cu un parfum atît de tare, că năpădise tot pă-mîntul, întreaga mare și chiar cerul.

¹⁴⁰ Cîmpiile-Elizee pot fi asemuite cu raiul sau paradisul din legendele noastre și ale altor popoare.

¹⁴¹ Demetra se chema la romani Ceres, zeița holdelor și a bogăției de cereale.

Cora, uimită de narcisul atît de neobișnuit, s-a îndreptat spre el, să-l rupă. Dar cînd și-a-ntins zglobie mîna spre acea floare minunată, pămîntul s-a deschis în fața-i. în tropot au țîșnit afară caili cei negri ai lui Hades, tîrînd un car măreț de aur. Din car, cu brațele-i vînjoase, a prins-o, ca-ntr-un clește, Hades. Și carul, ocolind livada, a pierit iarăși în adîncuri. Se petrecuse totul iute, cît scăpărarea unui fulger. Nimfele ce erau de față nici n-apucaseră să-l vadă pe răpitorul mîndrei Cora, scumpa copilă a Demetrei.

Se auzise doar un strigăt :

— Săriți !... Săriți voi, zei sau oameni !...

Și țipete... plîns cu suspine... Apoi un geamăt lung de groază... Pămîntu-și închisese bolta. Pierise carul ca năluca.

„Cine fusese ? Cine ? Cine ?...” N-aveau de unde să mai afle. Și nimfele plîngeau :

— Demetra !... îți dăm o veste dureroasă. Copila ta gingașă, Cora, a fost răpită... Blinda fată... De cine ? Unde ? Nu se știe !... A fost însă furată Cora... în deznădejdea ei, Demetra și-a pus pe umeri un vâl negru și, luînd toiagul drumeției, a și plecat în lumea largă, doar-doar o va găsi pe Cora.

I-a întrebat pe zei, pe oameni. Dar nimeni nu aflase taina. Iar Zeus se ferea s-o spună. Și nouă nopți și nouă zile a colindat pe vâi și dealuri, prin grote și pe creste sure, în insule, păduri umbroase, livezi, pășuni, câmpii cu grîne. Ea lumina aceste locuri cu două torțe mari : doi brazieri, aprinși cu vîlvătăi în Etna. însă n-a dat de urma Corei...

Și negăsind-o nicăieri pe fiica ei, s-a mîniat atît de tare, îneît a pustiit tot rodul ce-l dase glia-n acel an.

Cădeau și grînele uscate, și pomii își pierdeau belșugul ; și tot ce se afla-n grădină, și chiar pășunea vestejise, iar turmele piereau, flămînde.

— Nimica n-o să mai rodească... Oamenii vor muri de foame... și zeilor n-o să le-aducă nici rugi, nici sacrificii, nimeni !... zicea zeița, îndîrjită.

Văzînd că nu e glumă, Zeus l-a trimis repede pe Hermes s-o potolească pe Demetra. Să vadă ce e de făcut, cum s-o împace pe zeiță.

— Cît timp eu n-am să-mi văd copila, pămîntul n-o să mai rodească !... a spus Demetra, neclintită.

Iar Zeus s-a temut.

— Rămînem fără sacrificii... Să zbori pînă la Hades, Hermes, și cere-i să-i dea drumul Corei, să se întoarcă la Demetra.

Cora se întoarce lîngă Demetra, dar...

S-a coborît Hermes la zeul morților, rugîndu-l s-o lase liberă pe Cora. Și Hades n-a avut ce face, a trebuit să se supună. Dar el a dat Corei să guste — mai înainte de-a pleca — din jumătatea unei rodii ¹⁴².

Mîncînd-o, Cora se legase să se-ntoarcă iar la Hades. Șiretul zeu ținea s-o aibă pe mîndra Cora, să n-o piardă în nici un chip, ca să-i însenineze viața în mult prea tristele-i ținuturi.

Călăuzită deci de Hermes, Cora s-a-ntors cu voie bună la mama sa, sus pe pămînt. Mama și-a strîns copila-n brațe, dar, bîntuită de un gînd ce-o-nspăimîntase mai de mult, a întrebat-o de îndată :

¹⁴² Rodia era fructul iubirii, după cum socoteau elinii. Soțiile dădeau soților lor jumătatea unei rodii, cînd plecau în lume după aventuri războinice sau negoțuri, sigure fiind că ei le vor păstra statornici credința și se vor înapoia acasă. Tot așa face și Hades la plecarea Corei pe pămînt.

– Nu cumva-ntunecatul Hades ți-o fi dat fructul unei rodii, să guști dintr-însul la plecare ?

Fata nu prea vroia să spună. I-era rușine... I-era teamă... dr pînă la sfîrșit a spus. N-ar fi putut s-ascundă taina aceleia ce-i era mamă.

Aflînd Demetra despre fapta ce-o săvîrșise iarăși Hades, i s-a dus toată bucuria și-a început să se jelească :

– Așadar tot vei fi pierdută, copila mea ?... De tine tot n-o să am parte ! însă — s-a învolburat zeița — dacă-i așa, să afle Zeus că nici Demetra nu se lasă... Pămîntul tot nu va da roadă și or sa rămînă pustiite pășuni, ogoare și livezi... și toate fîmțele-or sa piară... Și am să văd dacă-i dă mîna lui Zeus, Zeus olimpiianul, ca-n templul lui să nu mai fie nici foc, nici jertfe și nici preoți...

– Nu !... Nu te mînia, zeiță, s-a auzit atunci o voce. Grăia din slavă însuși Zeus. Și află ce am hotărît eu : fata va sta la soțul său, la Hades, numai o parte, o treime din timpul cît durează anul. Restul — două treimi din an — va fi cu tine, cu noi toți...

– Va sta alături de mine două treimi din an, stăpîne ?... Doar o treime lîngă Hades ? îți mulțumesc. Ești stăpîn drept și tare vrednic...

îndată a făcut zeița un semn cu mîna spre ogoare, și totul a-nverzit ca-n farmec, și-a înflorit, a dat și roadă. Iar oamenii au prins s-adune belșugul grînelor din holde, și animalele flămînde nu pridideau să se hrănească, după-ndelungata ajunare. în temple s-au aprins iar focuri, să ardă jertfele aduse, și fumul s-a-nălțat spre slavă, în stîlpi tremurători și palizi, purtînd miresmele plăcute în cer, la nările lui Zeus. Și el, simțînd fumul din jertfe, privea zîbind către Demetra, ce își strîngea în brațe fata și-o săruta cu foc pe frunte și pe obraji ca bujorul.

Și-astfel, cum hotărîse Zeus, de-atunci, în fiecare an, Cora stătea pe lîngă mamă, de primăvara pînă toamna, și iarna cobora la Hades ¹⁴³ ...

Demetra s-a-nvoit să facă nuntă copilei ei cu Hades. Legende nu povestesc, dar fără nici o îndoială că o fi fost o nuntă mare, căci Hades se asemuia și cu Poseidon și cu Zeus în măreție și putere față de zei și pămînteni.

După această întîmplare, Corei i s-a mai dat un nume : Demetra i-a zis

¹⁴³ Zeița Cora întruchipa pentru cei vechi sămînța care încolțește și dă roadă, ea fiind fiica Demetrei — holda cea bogată — și a lui Zeus — cerul care dă ploaia, căldura și lumina. După strîngerea recoltei, sămînța este vîrîtă în pămînt, pe timpul iernii, pînă primăvara, cînd va încolți din nou. Elinii au poetizat acest fenomen, spunînd că zeița Cora este adăpostită iarna în adîncul negru al pămîntului, adică în tărîmul lui Hades. Este timpul cînd Cora stă la soțul său.

Persefona ¹⁴⁴. Iară lui Hades i s-a spus, nu numai Hades, ci și Pluto ¹⁴⁵, adică zeul cel bogat. Era bogat, avînd pe Cora. El care nu găsise-o nimfă să-l însoțească sub pămînt, avea pe Cora — Persefona — chiar dacă nu stătea-n Infern decît o parte dintr-un an. El, zeul morților și-al groazei, era acum la rînd cu toți. Era bogat și mulțumit, la fel ca zeii din Olimp...

Hestia si Demetra

Dintre copilele lui Cronos, Zeus pe Hera și-o făcuse soață. Demetra se-ngrijea de holde și de livezi și de grădini. Iară Hestia ¹⁴⁶ păzea focul. Nu focul slavilor înalte,

¹⁴⁴ 14. Numele Persefonei se pare că ar însemna în limba greacă veche : „cea pierdută prin moarte”, pentru că Demetra o pierduse la început pe fiica ei, cînd fusese răpită de zeul stăpîn peste morți. Romanii i-au spus Proserpina. Tema mamei care își caută copilul răpit a intrat apoi în folclorul tuturor popoarelor, sub diferite variante, mai ales la popoarele slave, latine și chiar germanice. Opere plastice au fost de asemeni create pe această temă. Bătrînul Pliniu ne povestește despre o „Răpire a Proserpinei”, zugrăvită de Nicomahos, un pictor din antichitate. Alte două frumoase picturi sînt ale lui Rubens și Tizian. Ne impresionează mai ales pictura lui Tizian, în care caii cei negri, înhămați la carul lui Hades, par vii, Incit aștepți parcă să sară de pe pînză, ca-n versurile lui Ovidiu : „Răpitorul pornește-acum carul său cu toată iuteala. Și telegarii și-i mină în goană, strigîndu-i pe fiecare, pe nume...”

Mai cunoaștem un grup de marmură, de o negrăită frumusețe, sculptat de Girardon. În acest grup o vedem pe Cora-Persefona — răpită de zeul Hades. Florile pe care zeita le culesese abia din livadă au căzut jos, și zeul calcă brutal pe ele. Fata plînge și își înalță mîinile spre cer, strigîndu-și în ajutor nimfele surate, pe mama sa și pe tatăl său, Zeus. Așa cum este aici înfățișată, ea exprimă, mai bine decît orice, simbolul elin al vegetației pălită de vînturile repezi ale toamnei.

¹⁴⁵ într-o pictură veche, de pe un vas, îl vedem pe Hades-Pluto — ducînd în mînă cornul abundenței. Numele Pluto, împrumutat și de latini, înseamnă bogătașul. Aceasta pentru că Hades nu era numai zeul nevăzut și misterios din adîncuri, care primea morții. El găzduia și plantele, sub formă de semințe, iarna. Mai avea în spinare și toată avuția de minerale și metale. Iată în ce consta bogăția lui Hades-Pluton. De la ultimul lui nume s-au creat cuvintele plutocrat — cel puternic prin bogăția lui — și plutocrație, adică domnia unei mîini de bogătași asupra celor mulți și obidiți.

¹⁴⁶ 1. Hestia, sau Vesta — la romani — întruchipa pentru cei vechi focul. Focul cel blînd din vetre, pe care ei își găteau hrana. Focul purificator de molimi. Focul ce le da în timpul nopților lumină și iarna

țigșind în fulgere spre oameni. Nici focul clocotelor surde, arzînd pămîntul în adîncuri, ci focul caldelor cămine, focul pe care ardeau jertfe. **Focul, care-nsemna iubirea din mijlocul aceleiași familii, credința pe care și-o datorau întotdeauna părinții și copiii, între ei.**

Toate acestea se întrupau cu măreție în cea dintîi copilă a lui Cronos : Hestia. îndată după doborîrea zeului Cronos, Hestia, fiind eliberată, ceruse fratelui său dreptul de a rămîne-n veci fecioară, deși Poseidon, și mai tîrziu zeul Apolo, ar fi dorit-o de soție.

Zeus încuviințase ruga sorei sale mai mari, căci farmecele Afroditei nu au atras-o niciodată pe această fată a lui Cronos. Și, pentru această puritate, zeița mai primise dreptul de-a fi slăvită-n orice templu și-n fiecare casă din Elada. Mai înainte de a se face vreun sacrificiu oricărui zeu, oamenii trebuiau să săvîrșească o libațiune, cîntînd-o pe Hestia, sau focul ce urma să ardă jertfa.

La ceasul de odihnă al amiezii sau seara, osteniți de muncă, bărbații și femeile se adunau cu toții-n jurul vetrei, în care focul pîlpîia voios, și cel mai vîrstnic dintre dînșii făcea o libațiune cu vin, ulei, sau măcar apă, vărsînd cîteva picături pe vatră.

— Ție ne închinăm, Hestia, șopteau cu toții. Păstrează-ne uniți, în fericire, feriți de boale și alte rele...

Și se plecau smeriți spre flăcări.

Iar cînd se-nfiripa o casă nouă, cînd un fecior se însura, el lua din vatra părintească scînteii cu care-aprindea focul pe vatra lui abia zidită ¹⁴⁷, după poruncile zeiței.

Alte povești despre Hestia nu se cunosc. Ea a rămas neprihănită, precum jurase-n prima zi, curată cum e însuși focul de care dînsa se-ngrijea...

Demetra la Eleusis

îl ocrotea de geruri. Cum este flacăra de pură, așa urma să fie și căminul : curat și neatins de intrigi, înșelăciuni sau dușmănie.

¹⁴⁷ *Vatra sau căminul îi unea în jurul ei pe membrii aceleiași familii. De aceea, elinii au socotit că orașul se cădea să aibă o vatră a sa, un pritanu, cum se numea, unde să ardă focul sacru. Focul acesta sacru trebuia să fie simbolul unității între locuitorii aceluiași oraș. La romani, acest foc era păzit de niște preotese, numite vestale, care trebuiau să rămînă fecioare. nemăritate. în pritanu • erau primiți solii străini sau ambasadorii. Tot de aici luau vechii greci tăciuni aprinși, cînd se duceau la luptă. în tabere aprindeau focul din acești tăciuni și simțeau numaidecît patria alături de ei. La fel, cînd porneau cu corăbiile să cucerească ținuturile îndepărtate și să întemeieze orașe noi, aduceau cu ei flăcările sfinte și se simțeau în noul oraș ca în patrie. Această dăinuire a focului însemna, după unii mitologi, chiar viața, pentru că oriunde se află oameni ei aprind focul în vetre. Poate din pricina aceasta, zeița este reprezentată, uneori, ținînd în mînă sceptrul, emblemă a suveranității, cum poartă numai frații săi : Zeus și Hera. în opere vestite, cum este statua intitulată Giustiniani, aflată într-un muzeu de la Roma, o vedem pe Hestia sau Vesta, înveșmîntată într-un dublu hiton, cu falduri lungi, cu vâl pe plete și pe umeri. Ea are o înfățișare calmă și chiar puțin severă. Cu indexul arată către slăvil înalte. Artistul grec care a sculptat-o pare că a vrut să spună, prin acest gest, urmașilor săi : „Năzuți întotdeauna numai spre ceea ce este înalt și veșnic, plin de curățenie !” Poate că simbolul ar putea fi asemuit cu acela al renumitei „coloane fără sfîrșit”, creată de marele nostru sculptor Brîncuși.*

In schimb, voi depăna povestea despre Demetra¹⁴⁸, zeița soră mijlocie. Legende ne spun că ea a brăzdat cea dintâi ogorul și l-a silit să înverzească. S-a folosit însă de-un om. De Triptolem.

Pe vremea când zeița umbla, căutînd pe scumpa ei copilă, se spune că ar fi ajuns prin acel loc care se cheamă Eleusis¹⁴⁹.

Acolo viețuia, pe vremuri, un om bătrîn numit Celeu, vestit de harnic și cinstit, dar necăjit peste măsură.

Zeița își schimbase chipul, să n-o cunoască nimeni, și se făcuse o bătrînă zbîrcită la obraz și gîrbovita. Pe cap și pe umeri se-nve-lise cu o maramă veche, neagră. Și-așa umblînd, îl întîlnise în calea sa chiar pe Celeu, pe cînd se îndrepta spre casă, ducînd în spate niște vreascuri. într-o basma strînsese ghindă și în cofiță niște mure.

Pe lîngă el mergea o fată, fata lui cea mai mărișoară, mîinînd din urmă două capre.

Văzînd copila pe zeiță că umblă singură și tristă și gîrbovita, s-a oprit și i-a grăit în acest fel :

— Unde te duci, măicuță dragă ? Uite, acum se lasă seara și locurile-s cu primejdii...

— Mă duc în lume, a spus zeița, dar unde, n-aș putea s-arăt... Tu bucură-te, fată dragă, că poți rosti cuvîntul : tată. Părintele ți-e lîngă tine. Dar eu... eu mi-am pierdut copila... N-ai să-nțelegi tu niciodată cu cît e soarta ta mai bună decît a mea...

Și-a dat să plece mai departe, să nu se vadă că pe gene i se ivise o picătură arzătoare.

— Ia stai... Dar cum ți-ai pierdut fata ? a întreat-o și bătrînul. Demetra i-a răspuns în dodii, să nu se afle că-i zeiță. Totuși i-a povestit că fiica i-a fost răpită de un zeu și c-a pornit pe jos s-o caute...

Bătrînul s-a-ntristat și dînsul, auzind întîmplarea asta. Fata la fel. Erau miloși, cu inimi bune. Aveau și ei o suferință, dar nu s-au mai gîndit la asta și au chemat-o pe Demetra să se-odihnească în coliba care se și vedea în zare, la poalele unei coline.

- Poate nu e pierdută de tot copila ta, a zis bătrînul. Oricum ar fi, vino, sărmano !... Poftește în coliba noastră. Odihna ți-o aduce, poate, o alinare cît de slabă...

Zeița ar fi vrut să plece, dar la atîta stăruință și bunătate omenească, s-a-nduplecat pînă la urmă și au pornit tustrei agale, către coliba lui Celeu. Pe drum a început bătrînul la rîndul său să-i povestească mîhnirea ce-l rodea în taină. Băiatul cel mai mic din casă căzuse greu bolnav, de-o vreme.

— Leac nu-i găsesc, zicea Celeu, și înțeleg că va să moară... Ce pot să fac ?... și ce pot spune ?... Așa dorește poate Hades...

Mergînd astfel, tot povestindu-și, s-au pomenit lîngă colibă.

Cum a intrat aici, Demetra a fost izbită de durerea ce stăpînea în încăpere. Copilul cel bolnav, de care îi povestea pe drum Celeu, zăcea pe pat și chipu-i palid purta pe el pecetea morții.

Iar biata mamă — Metanira — căzuse în genunchi zdrobită și spaima parcă o-mpietrise. N-avea putere să mai plîngă.

¹⁴⁸ *Demetra sau Ceres, întruchipînd în legende pămîntul fertilizat de oameni, de cei dintîi plugari, însemna trecerea de la păstorie la treapta superioară a muncii în agricultură. Această trecere era însoțită de așezări stabile, de oarecare siguranță în colectivitate. Este reprezentarea legendară a dorinței oamenilor de a dobîndi o viață tihnită și îmbelșugată.*

¹⁴⁹ *Eleusis din Atica a devenit mai tîrziu un vestit loc de adorare a zeiței agriculturii, Demetra.*

Mișcată de atîta jale, zeița, care cunoștea ce e durerea de a-ți pierde un copilăș iubit, a-mpins-o pe Metanira la o parte și s-a plecat către băiat. L-a sărutat domol pe buze. În acea clipă, copilășul s-a-mbujorat la chip ca mărul și sîngele-i a prins s-alerge din nou prin vinele secate. Și Triptolem - cum se numea băiatul — s-a ridicat, plin de vigoare, din patul său de suferință.

Demetra îi umpluse pieptul cu răsuflarea ei divină.

— Mi-e foame, mamă, și mi-e sete !... Vreau să mă joc !... zicea băiatul.

Și toți, Celeu și Metanira, și fata lor săltau în juru-i. Nu știau cum să-i mulțumească bătrînei care săvîrșise o vindecare fără seamăn și-atîta de miraculoasă.

S-au așezat apoi la masă și s-a servit, cu voie bună, tot ce strînsese gospodina în casa ei : lapte-nchegat, fructe și miere, o miere dulce ca nectarul.

Ai casei au mîncat cu poftă. Numai zeița n-a gustat din cele ce erau pe masă. Dar cum băiatul, Triptolem, cerea mîncare, i-era foame, Demetra i-a dat lapte cald, în care strecurase însă niște semințe fermecate ¹⁵⁰.

Demetra se arată în adevărata ei înfățișare

Venise noaptea. S-au culcat cu toții. Mii, mii de stele scînteiau pe boltă, iar purtătoarea de făclie, luna, își revărsa lumina argintie peste coliba lui Celeu.

Demetra se culcase-n preajma copilului tămăduit.

La miezul nopții, pe cînd somnul și liniștea domneau în casă, zeița s-a sculat în taină. L-a luat pe Triptolem în brațe, l-a mîngîiat ușor pe frunte, trecîndu-și palma de trei ori pe pielea-i netedă și albă. A mai șoptit cuvinte, pe care gura omenească n-ar fi știut să le rostească — cuvinte magice, desigur ! — și apropiindu-se de vatra în care mai erau tăciuni, a învelit sub jar tot trupul copilului abia-nsănătoșit.

Nu știi cum s-a-ntîmplat, dar tot atunci s-a deșteptat din somn și Metanira. A auzit, pesemne, zgomot... Și, cum sînt mamele, cu grijă, a fost îndată în picioare și s-a-ngrozit de ce-a văzut. Bătrîna, care-l vindecase pe Triptolem, îl afunda, tot ea, sub jarul ce licărea roșu pe vatră.

— Copilul meu !... Ce faci, bătrîno ? a strigat tare Metanira. Și, cît ai răsufla o dată, mama a și fost lîngă vatră. L-a smuls pe Triptolem, cu spaimă, din jar și flăcări și din mîna în care îl ținea zeița.

— Sărmano, i-a grăit Demetra. Iubirea, grija ta de mamă, ce te-au împins să-mi smulgi copilul, nu au avut urmare bună. Vîrînd pe Triptolem în flăcări, am vrut să îl purific, să-l fac asemenea cu zeii : nemuritor și plin de fală. Acuma totul se sfîrșește.

— Mă iartă... n-am știut ! a rostit mama, cu glasul tremurător.

— Și totuși, eu am să fac din fiul tău, a glăsuț din nou Demetra, întîiul om care să știe cum trebuie arat ogorul... Cel dintîi care va cunoaște unealta mea cea nouă : plugul. Pentru că, iată, este vremea să aflați toți. Eu sînt Demetra, cea încărcată de foloase și pentru zei, și pentru oameni !...

Și și-a schimbat înfățișarea, făcîndu-se din nou zeiță, de-o frumusețe uimitoare. Din vălurile sale albe se răspîndeau în tot văzduhul miresme dulci și-mbătătoare.

¹⁵⁰ *Semințele așa-zise fermecate, cu putere adormitoare, sînt semințele de mac.*

Iar părul galben, cum e spicul cel auriu din miezul verii, îi luneca pe gît și umeri și strălucea ca o lumină.

— Bătrîne, a grăit zeița către Celeu, cheamă poporul. Clădiți acolo, pe colină, un templu mare. Eu însămi vă voi da povește asupra-nchinăciunii ce se va-ndeplini în templu, ca să-mi aducă alinare tristeții c-am pierdut-o pe Cora. Și vă voi iniția, drept preoți, în niște taine sau mistere, care se vor numi-n Elada misterele eleusine...
Și cum a poruncit zeița, Celeu a și chemat poporul, și-au construit un templu mare, templul vestit din Eleusis.

Triptolem răspîndește agricultura

Timpu l a început să treacă. **Triptolem**¹⁵¹ s-a făcut flăcău, și-atunci Demetra i-a cerut să plece-n lume și să-nvețe pe oameni ce este agricultura, un meșteșug atît de spornic.

Și ca să vînture pămîntul mai repede ca rîndunica, Demetra i-a dăruit carul ce o purta pe ea-n Olimp. Era un car tras de balauri.

Iar Triptolem trecea cu carul cel zburător din țară-n țară, și-i îndruma cu-nțelepciune, în tainele agriculturii, pe toți cei ce doreau să aibă o viață mai îmbelșugată.

Odată, totuși, Triptolem se pogorîse-n Sciția. Aici domnea un rege aspru, ce purta numele de Lincos. De cum a poposit flăcăul în țara asta, s-a îndreptat către palatul regelui, să-i spună ce gînduri l-au adus. *Dar Lincos, om hain, din ură și din invidie pe tînăr, a pus la cale să-l ucidă.*

— *Am să-i iau carul său și plugul și am să mă mîndresc eu însumi c-aș fi născocitorul acestui meșteșug pe care îl răspîndește Triptolem !... își spunea regele în barbă.*

S-a făcut că-l primește bine. L-a ospătat și l-a culcat într-o-ncăpere mai ferită. Noaptea, pe cînd dormea flăcăul, s-a apropiat cu pași de tigru ce vrea să-nșface o vietate și, cu o sulită, pe care și-o pregătise de cu seară, a dat să-mpungă pe flăcău. Și-a hohotit plin de cruzime :

— *Ha, ha !... Acuma-vei pieri !...*

*Demetra însă, ce-l veghease pe ocrotitul său, prin vrajă — deși la mare depărtare — n-a lăsat regelui răgazul să-i ia viața lui Triptolem. L-a prefăcut pe acest rege într-o dihanie complită, al cărei țipăt parcă-i hohot. L-a făcut fiara cunoscută sub numele de linx sau rîs*¹⁵².

Cu țipătul său, crudul Lincos l-a și trezit pe Triptolem. El a prins sulita scăpată de regele schimbat în fiară și a voit să-nceapă lupta. Dar linxul, hohotind sălbatic, s-a năpustit, nebun, pe ușă și a pierit către pădure.

Scăpat de moartea plănuită de Lincos împotriva lui, flăcăul a pornit spre casă,

¹⁵¹ *Cuvîntul Triptolem înseamnă, dealtfel, cele trei munci de seamă din meșteșugul plugăriei: aratul, țarinei, semănatul și secerișul.*

¹⁵² *Țipătul acestei fiare se aseamănă cit un hohot de rîs. După legendă, însuși Lincos, în clipa cînd a fost preschimbat de zeiță, hohotea de bucuria izbînzii. Așa își explicau elinii existența acestei fiare, pe care poporul nostru o numește, dealtfel, rîs.*

părăsind Sciția, o țară unde fusese rău primit ¹⁵³. Și Triptolem, dorind s-arate recunoștința sa zeiței, a pus la cale în Elada niște serbări strălucitoare, serbările eleusine ¹⁵⁴. Aici veneau agricultorii și îi cereau sorei lui Zeus, Demetra cea cu păr bălai, să-i ocrotească pe ogoare și să le umple casele cu grâne : orz, secară, mei...

Regele Tesaliei doboară un stejar al zeiței

Cine nu se ruga smerit, în temple, pentru belșugul pe ogoare sau în grădini sau în livezi, o supăra rău pe zeiță. Astfel se spune că, odată, un bătrîn rege tesalian, ce se numea Erisihon, ar fi-nfruntat-o pe Demetra.

Intr-o pădure tesaliană Demetra avea un stejar. Un stejar falnic, rămuros, cu o coroană mult mai largă decât era toată pădurea, în trunchiul lui trăia o nimfă. O nimfă dragă a zeiței. Și oamenii, ca s-o slăvească pe mîndra soră a lui Zeus, veneau ades lângă copac. în ramurile-i înverzite agățau panglici și buchete de flori bogate în parfumuri. Iară poeții spuneau versuri scrise pe table ceruite.

Erisihon însă oprise ca oamenii să mai cinstească acest stejar, plăcut zeiței. Dar a aflat cu supărare că mulți nesocotesc porunca, și-a hotărît să-i pedepsească și să reteze-ntreg stejarul.

A chemat cîțiva sclavi cu sine și au plecat către pădure.

— Tăiați-l !... le-a poruncit dînsul. Numaidecît. în fața mea ?

Dar nici un sclav n-avea curajul să dea întîia lovitură. Atunci Erisihon, cu furie, a prins în mîna o secure, strigînd spre cei aflați de față :

— Puțin îmi pasă că zeiței i-e drag acest stejar semeț. Și de-ar fi dînsa în persoană, în trunchiul lui, tot îl dobor... Cununa lui, atît de largă, va săruta curînd pămîntul. Și a lovit cu-nverșunare.

Trunchiul atunci a scos un geamăt și frunza lui s-a făcut pală. Iar de sub scoarța despicată a început să curgă sînge.

— Stăpîne !... Nu mai da. Ajunge... a cutezat un sclav să-l roage.

— Ce-ai spus ?... Tu, sclav, îmi dai poruncă?... a zis Erisihon, cu ciudă. Primește dar ce ți se cade...

Și cu securea-nsîngerată i-a retezat îndată capul.

N-a trecut mult și a sunat cea de pe urmă lovitură. S-a prăbușit în tină trunchiul. Căzînd, s-a auzit o voce blîndă, tăiată de suspine :

— Ascultă ! îți vorbește nimfa ce-a locuit în trunchiul ăsta nevinovat, tăiat de tine... Află însă că, pentru-această faptă, vei suferi și tu, tirane...

¹⁵³ Astfel justificau, în chip poetic, elinii, faptul că în Sciția nu s-a făcut multă vreme agricultură.

¹⁵⁴ Serbările din Eleusis, pe lingă jocuri și întreceri de gimnastică sau muzică, cuprindeau și o serie de practici religioase, ce imitau, de fapt, chiar munca pe care o fac pe cîmp plugarii. Premiile distribuite la aceste serbări constau de obicei din grîne, mai ales orz. Aceste grîne erau recoltate pe o cîmpie învecinată cu Eleusis, numită Raria. Aici, pe cîmpia Rariei, se spunea că arase întîia oară pămîntul. Triptolem, părintele agriculturii.

Și nimfele de prin pădure fugeau cernite spre Demetra :

— Zeiță, tu, prea darnică, cea mai iubită dintre nimfe și-a pierdut viața sub securea călăului Erisihon...

Zeița-ndată și-a scos fruntea din holdele aproape coapte. A clătinat puțin din plete și toate holdele acelea s-au scuturat în tot regatul.

— O foamete-nspăimântătoare va bîntui-n aceste locuri, unde chiar regele doboară stejarii mei ! a zis zeița.

Și-a dat poruncă unei nimfe să plece-n Sciția pustie, unde domnise crudul Lincos. Acolo nu mai creșteau grîne, nici fructe nu mai dădeau pomii. Și-n Sciția se afla Foamea, făptura cu obraji galbeni și ochii-n fundul capului, cu buze vinete, uscate, dinții mîncăți ca de rugină, părul zburlit și pielea aspră.

— Să vie Foamea, care-mi este de obicei vrăjmașă mie, a spus Demetra mimată. Să-l nimicească pe călăul Erisihon și tot ținutul pe care-l stăpînește dînsul...

Și nimfa a pornit pe dată spre Sciția, să cheme Foamea. Iar Foamea s-a săltat pe-o pală de vînt uscat și secetos, pornind înspre Tesalia mănoasă.

Regele, care săvîrșise fapta, dormea adînc în acel ceas. Era cam spre sfîrșitul nopții și Foamea, fără multă vorbă, a pătruns în palat, la rege, și l-a-nvelit, ca într-un giulgiu, cu aripile sale negre, și a suflat asupra-i fiere, ce i-a pătruns în măruntaie.

Metra se sacrifică pentru tatăl său

Cum i-a suflat pe gît otrava, regele s-a trezit din vise și a început să strige tare :

— Aduceți-mi bucate multe... din toate felurile... Multe... Slugile s-au pornit în fugă, purtînd mîncări nenumărate : fructe și lapte, carne fiartă, fripturi din fel de fel de păsări și animale. Merinde care-ndestulau, mai înainte, toată țara, nu-i ajungeau acestui rege să-i sature grozava foame. De ce mîncă, i-era mai foame. Cerea mereu alte bucate... și tot mai multe, tot mai multe... Mănîncă avuția țării... Mănîncă tot ce se găsește, cu gura lui nesățioasă, și sărăcește tot regatul, înfloritor mai înainte. Cu timpul, însă, nu mai are ce să mănînce, ce să vîndă, ca să-și mai capete bucate. *Atunci pune ochii pe Metra, copila lui cea mai frumoasă.*

— *O vînd ca sclavă, zice dînsul, și-mi cumpăr iar bucate multe, să-mi potolească focul gurii.*

Dar Metra, bănuindu-i gîndul, merge pe țărmurile mării și îl imploră pe Poseidon :

— *Tu, zeule atît de mare, cel mai puternic după Zeus, ajută-mă să nu fiu sclavă, scapă-mă de-așa rușine...*

Zeul Poseidon se îndură și-i dă prințesei o putere de-a se preface, după voie, în orice animal din lume.

Fata își schimbă-nfățișarea. Se face cal. Regele-l vinde și-și ia pe prețul său mîncare. Metra se schimbă-atunci în cîine. Erisihon îl vinde iute. Dar Metra scapă de sclavie prin noua ei înfățișare. Fugind de la stăpîn, se-ntoarce la tatăl său, ce-o vinde iarăși. Ea-i singurul cîștig ce-l are Erisihon, să se hrănească.

Dar hrana, astfel dobîndită, nu-i mai ajunge regelui. Foamea îi crește fără margini și îl cuprinde deznădejdea. Și-atunci, se spune în legendă că preanenorocitul rege și-a sfîșiat propria carne, împruținîndu-și astfel trupul. Pînă la urmă a pierit.

Așa s-a răzbunat zeița belșugului și a recoltei pe regele Erisihon ¹⁵⁵, care-i nesocotea puterea și nu lăsa să crească-n voie stejarii falnici din păduri...

Vesелul Dionisos

Multe făcuse năzdrăvanul Zeus. De-atîta ori se supăraseră Hera. Și totuși, parcă niciodată dînsa n-a fost atît de îndîrjită ca în ziua cînd stăpînul a făcut nuntă cu Semele, copila regelui din Teba.

Cum a silit-o să-i devină soață, sau cum a amăgit-o, nu se știe, dar nunta s-a făcut, pe cît se crede, chiar în palatul de la Teba al tatălui copilei, Cadmos.

Mult s-a mai mîniat zeița Hera, aflînd această nouă necredință ! Și, dornică să se răzbune, s-a prefăcut într-o bătrînă, luînd chipul doicei lui Semele, cu pas șovăitor și fruntea încununată de șuvițe mai albe decît neaua iernii.

A poruncit, după aceea, să i s-aducă-un nor de aur. Norii aceștia învăluiau mereu Olimpul. Și a pornit pe el zeița, către palatele din Teba. S-a dus îndată la Semele și a-nceput s-o dojenească cu glas tremurător :

— Copilă... Cum te-ai lăsat ademenită ? Acela care s-a lăudat că e stăpînul din Olimp e un amăgitor, desigur... Mulți se pretind că-s zei, pătrund prin case, ca să înșele fetele prostuțe. Așa socot c-ai pățit tu...

Și-a sfătuit-o, și-a-ndemnat-o pe fata regelui din Teba să ceară soțului dovada că este zeu într-adevăr.

— îl rogi, de-i Zeus, precum spune, să ți s-arate în veșmîntul și cu puterea lui cerească. Așa cum se înfățișează soției sale din cer, Hera...

Semele-ar crede și n-ar crede ce-i spune prefăcuta doică. Dar bănuiala tot o-nghimpă în inimă și nu-i dă pace. Și seara cînd coboară Zeus și se apropie s-o sărute, prințesa-l roagă, mîngîioasă :

— De ești tu Zeus, și nu altul, aș vrea să-mi împlinești o vrere...

— Iți jur pe Stix, rostește Zeus, că tot ce-mi ceri se împlinește numaidecît...

Și fata rîde bucuroasă :

— Atunci, să mi te-arăți, slăvite, cum are dreptul să te vadă numai soția ta din ceruri,

¹⁵⁵ *Legenda aceasta are altă semnificație decît cele dinainte. Elinii, în general, erau în luptă cu forțele naturii care puteau să le facă rău : cerul, cu fulgerele și trăsnetele lui, marea cu furtunile sale nimicitoare, soarele însuși, cînd era prea arzător, dar se simțeau apropiați de așa-zișii zei htonid, adică zei pămînteni, cum erau Demetra, care asigura belșugul de roade, și Dionisos, zeul viței de vie, zeii naturii îmbelșugate, am putea spune noi. Prin fapta lui Erisihon, grecii îi osîndeau pe aceia ce făceau stricăciuni naturii, care distrugau copacii, plantele, ogoarele sau pășunile, fără vreun scop și fără milă. Erisihon, pe cît se pare, mai este în același timp și pămîntul nefertil, adică dușmănos zeiței, care intruchipează abundența. Pe acest pămînt nefertil se pustiește totul: holda, grădina sau pădurea. Nu mai pot viețui nici animalele. Deasupra lui bîntuie foamea. fi el însuși, uscat, se sfărîmă, se risipește în nisipuri și praf, pe care-l duce vîntul. Acesta ar fi tîlcul legendei lui Erisihon — Demetra rămînînd belșugul.*

In operele plastice, Demetra este reprezentată de obicei cu mare pompă. Ea are în jurul frunții spice de grîu, flori de mac și alte ornamente vegetale. În mîna dreaptă ține o torță — torța cu care și-a căutat copila — și în cea stîngă un coș, cum se purtau în Eleusis. Alteori ea are o ținută simplă, demnă, fără podoabe, avînd numai o bentiță peste păr. Cînd este astfel reprezentată, Demetro se aseamănă mult cu sora ei mai mare, cu Hestia.

în strălucire și putere, cu fulgerele-n pumni și fața...

— Taci !... Taci !... a vrut să spună Zeus. Dar vorbele fuseseră rostite și se împrăștiu prin aer. Zeus jurase chiar pe Stix să-i împlinească voia. Nu mai avea nici o putere să se împotrivească faptei ce-o ticluise bine Hera.

El se înalță într-o clipă către palatele-olimpiene. își clatină bogata-i chică și cheamă-n jurul său furtuna cu nori, cu tunete cumplite și fulgere strălucitoare. își pune hainele de aur. Ia-n mână sceptrul greu de rege peste pământ și peste ceruri, și se pogoară iar în Teba, chiar în clipita următoare.

Semele, cum urzise Hera, apucă numai să-l zărească pe soțul său și vrea să-i spună cât este ea de mulțumită că-i împlinește rugămintea. Inșă abia deschide gura, și focul, care-l însoțea pe Zeus în fulgerele-i orbitoare, o-ncinge iute pe copilă. Palatul însuși se aprinde și ar fi ars în întregime, de n-ar fi fost în preajmă Gheea — pământul larg și bun — aceea ce e strămoașa tuturor. Și Gheea a făcut să crească perdele verzi de iederă peste coloane, peste ziduri, peste podele și-n tot locul. O iederă plină de sevă, ce-a-năbușit și a stins focul.

Un copil născut de două ori

Semele a pierit în flăcări... Doar fiul ce-l purta în sînu-i Semele cea nefericită a fost scăpat prin voia Gheei, cînd potolise pîrjolirea palatului regelui Cadmos.

De fapt, din flăcări, l-a smuls Zeus pe băiețașul lui Semele, căci băiețaș era copilul. L-a strîns în brațe ca un tată și i-a rostit înduioșat :

— Feciorul meu, ți-ai pierdut mama, totuși, tu ai să viețuiești...

Și, printr-o taină cunoscută numai de el, Zeus l-a luat și l-a închis în coapsa lui, la fel ca-n sînul unei mame.

Au rîs puțin de dînsul zeii, cînd au aflat că Zeus poartă pruncul închis în coapsa sa. Dar Zeus și-a văzut de treabă, și chiar la vremea cuvenită, la care-ar fi născut Semele, l-a scos frumos, și el, din coapsă.

Iată de ce Dionisos ¹⁵⁶ a fost numit și Ditirambus ¹⁵⁷ — sau cel născut de două ori. Căci el o dată se născuse din mama lui pierită-n flăcări, și-a doua oară-l adusese pe lume Zeus, tatăl lui.

Și Zeus l-a chemat pe Hermes și-a grăit :

— Să duci, pristave, pruncul ăsta, la Teba cea cu șapte porți. Socrul meu, Cadmos, a

¹⁵⁶ *Dionisos era tot un zeu pămîntean, htonic, ca și Demetra, un zeu al belșugului de roade, de aceea era plăcut elinilor. El era zeul viței de vie și ocrotea pe viticultori, după cum Demetra îi ocrotea pe agricultori. Pe lingă aceasta, Dionisos era socotit drept zeul cel mai vesel și mai popular, pentru că elinilor le plăceau cîntecul și dansul. La petreceri se sorbea vin, și vinul aducea veselie, le turna foc în vine, le aprindea chiote în gîtle), le atîta picioarele la dans. De aceea elinii mai numeau pe acest zeu și Iachos sau Bachos, cuvinte care au același tîlc : gălăgiosul, acela care face larmă, pentru că petrecerile lui Dionisos erau pline de zgomot. Tot de aici s-a tras și numele roman : Bachus.*

¹⁵⁷ *în timpul marilor dionisii: serbările organizate la Atena, în cinstea zeului Dionisos, se cîntau niște imnuri : ditirambii. Cîntăreții și dansatorii erau îmbrăcați, cu acest prilej, în blănuri de țapi. De aici a luat ființă tragedia — în grecește : cîntecul țapilor — (tragos însemnînd țap, și oda cîntec). La micile dionisii, care erau organizate în sate, mai ales în centrele viticole, aceste cîntece și danturi aveau, de cele mai multe ori, un caracter comic. De aici s-a născut comedia.*

murit, dar Atamas e-n locul lui, ca ginere și ca urmaș. Soția sa, regina Ino, e soră bună cu Semele. îi dai lui Ino băiețașul și-i poruncești să mi-l păstreze într-o odaie-ntunecoasă, ferită de lumina zilei. Să nu mi-l afle, cumva, Hera...

A luat în brațe Hermes pruncul și a zburat cu el în Teba. Iar Ino, soră cu Semele, l-a primit plină de-ncântare pe-acest copil orfan de mamă. Abia de-o zi, și ea născuse un copilaș, pe Melicerte. Se nimerise numai bine. Le da la amîndoi să sugă din sînul ei bogat în lapte ¹⁵⁸. De îngrijit, îl îngrijea o sidoniană vrăjitoare, ce purta numele de Mistis ¹⁵⁹. Și sidoniană vrăjitoare a pus la cale pentru zeul cel nou-născut serbări nocturne, dionisiace, zgomotoase. Ca-nchinătorii să n-adoarmă, a creat tobe și țimbale cu sunete răscolitoare și-a aprins torțe luminoase, care s-alunge umbra nopții. A născocit apoi tiasul, un danț frenetic, ce se joacă în strigătele de „Evoe !”... Ea i-a dat zeului și tirsul, toiag și armă totodată, ce are-n vîrf un con de pin și e-nvelit în flori și frunze de iederă cățărate. Tot ea a-ncercuit și fruntea și buclele strălucitoare ale acestui zeu frumos și vesel, cu verzi ghirlande-mbălsămate și struguri aurii și dulci.

Genii întunecate se năpustesc în palatul din Teba

N-a trecut însă mult, și Hera, prin iscodiri și vicleșuguri, a aflat că trăia copilul, și-nversunată ca o fiară s-a coborît pe loc în Tartar.

Erau acolo niște furii, geniile rele ale lui Hades.

— O !... Răzbunați-mă, voi genii, a glăsuț zeița Hera, și glasul ei vuia în Tartar. Regele Atamas și Ino m-au supărat, crescînd în casă pe-un fiu nelegiuit, ce-l are Zeus cu-o fată pămînteană. Nu le-ajungea c-aveau ei înșiși alți doi copii, pe Melicerte și pe Learh... și l-au primit la dîșii-n casă și pe micul Dionisos. Porniți, deci, una dintre voi... Tu, Tisifone, ești mai cruntă !... și varsă peste ei otravă, foc, spaimă și nelegiuiri. Faceți-i pe acești părinți — ca o osîndă meritată — să-și piardă cei doi fii iubiți, pe Melicerte și Learh. Mai mult, chiar ei să și-i ucidă... și astfel să se-nvețe minte toți oamenii că nu e bine să supere, cumva, pe Hera...

De cum a dat porunci zeița, îngrozitoarea Tisifone și-a luat în mînă o făclie muiată-n sînge și-n otravă. Și-a pus pe spate o mantie crușită, tot la fel, în sînge. Mijlocul și l-a strîns în chingă de șerpi, de vipere lucioase. Și a pornit în zbor, urmată de un cortegiu fără seamăn. Zbura cu ea, urlînd turbate : Ura cea neagră, Nebunia, Crima și Jalea și Teroarea, și alte genii nemiloase.

¹⁵⁸ *Se spune că Dionisos, cînd era copil, suga laptele cu multă poftă. Cînd se oprea din supt, striga : „Evoe .”... Așa lămurau grecii faptul că la serbările dionisiace acest cuvînt răsuna adesea în mijlocul veseliei generale.*

¹⁵⁹ *De la numele sidoniane Mistis vine cuvîntul „mistic”, adică un lucru misterios, neînțeles, săvîrșit de ființe supranaturale, cu puteri vrăjitoarești. Grecii pretindeau că misterele dionisiace, ritualurile săvîrșite la serbările zeului, fuseseră inițiate de către nimfa Mistis, cu talentele ei vrăjitoarești. Ea organizase serbările noaptea, pentru ca, ferite de lumina zilei, să nu poată fi observate de Hera, dușmana de moarte a lui Dionisos, fiul nelegitim al lui Zeus.*

Cum au ajuns, zice legenda că s-a cutremurat palatul. Porțile grele de aramă s-au zguduit, căzînd în lături. Soarele, ce din cer zărise cruntul alai al Tisifonei, s-a depărtat, să nu mai vadă ce crimă se punea la cale.

Dar Tisifone-a călcat pragul palatului lui Atamas. Plină de ură, ea și-a smuls, cu mîna-i neagră și ciumată, doi șerpi din pletele zburlite și a zvîrlit unul spre Ino, altul spre regele-Atamas. Iară cu falca-nsîngerată a făcut semne de blestem.

În șerpilor-aceia Tisifone vîrîse spuma nebuniei și a dorinței de măcel...

Regele și regina își pierd mințile

Și Atamas, pierzîndu-și mintea, văzînd-o pe soția lui, care-și ținea la sîn copiii, a început să țipe-așa :

— Ce caută în palat leoaica și puii ei ? Săriți !... Săriți !... Intindeți lațurile voastre și prindeți fiara !... și-o stîrpiți !

În nebunia-i, dată de șarpele care-l mușca, sărmanul Atamas crezuse că soața lui este o fiară, și pruncii săi — pui de leoaică.

Și-n timp ce furia, mulțumită că-și atinsese țelul, zbura din nou vîrtej spre Tartar, regele Atamas trăsese pe cel mai mic dintre feciori, Learh, ce încă gîngurea, din brațele măicuței sale, și — l aruncase într-un zid, ca piatra dintr-o praștie.

Ino — neștiind nici ea ce face, sub mușcătura veninoasă — se repezise pe o stîncă cu celălalt copil în brațe, prea drăgălașul Melicerte. Și de pe stîncă s-aruncase în valurile vinete.

Nimfe și prietene și slugi, care trăiau pe lîngă Ino, se și grăbiseră s-o scape. Dar Hera, ce privea din ceruri, șezînd pe jilțul ei de aur, făcuse semn, și toate-acestea s-au prefăcut pe dată-n păsări, în pescăruși, care și astăzi zboară și țipă peste valuri, cum spun legendele eline, căutîndu-i pe Ino și pe prunc.

Fiul lui Zeus scapă cu viață

Văzînd, din slava lui, stăpînul ce se întîmplă pe pămînt, i-a șoptit repede lui Hermes:

— Fugi !... Zboară-ndată către Teba și scapă-mi fiul din primejdii...

Noroc că-n toată vremea asta Dionisos era cu Mistis, în încăperea-ntunecată.

Hermes l-a luat pe micul zeu și a plecat cu el în zbor, în timpul nopții următoare. A zburat el, a tot zburat și a ajuns în insula unde trăia o nimfă, Nisa ¹⁶⁰.

— Să îngrijești de acest zeu, fiul Semelei și-al lui Zeus, mai mult decît de ființa ta, i-a poruncit pristavul nimfei.

— Voi îngriji, a răspuns Nisa, și l-a ascuns în peștera cea mai umbroasă-a insulei, l-a învelit în vălu-i alb și l-a împodobit cu flori.

Aici, în Nisa, s-a-nălțat zeul ferit de ochii Herei.

¹⁶⁰ *Insula Nisa (după legendă) își căpătase numele de la nimfa care trăia acolo. Unii mitologi cred că Nisa este tot una cu insula Naxos, din Arhipelag, unde era pe vremuri un loc vestit de închinăciune al zeului Dionisos*

Și crescînd el mai mărișor, Zeus i-a dat ca-nvățător pe un satir bătrîn : Silen ¹⁶¹.

Satirul era gras și vesel. Umbla întotdeauna beat, dai cu-o beție inspirată, căci la beție el putea să prevestească și viitorul. Iar de cînta-n păduri satirul, pînă și fiarele jucau. Codrul își clătina frunzișul. Chiar zeii se săltau adesea din jilțurile lor de aur, danțînd cuprinși de veselie, prin muntele cel 'nalt, Olimp.

Penteu

Cum s-a făcut bărbat în lege, Dionisos pornise-n lume să-mprăstie vița de vie. El colinda din țară-n țară. Umbla-ntr-un car tras de pantere, de lei, de tigri și-alte fiare ¹⁶², urinat de un cortegiu vesel, format din nimfe și satiri. Pe un măgar venea, alături, prietenul său, Silen, bețivul. Nimfele care-l însoțeau purtau numele de bacante și, împreună cu satirii — demoni cu coarne și copite, ce semănau cu niște țapi — danțau mereu, neobosite, în jurul lui Dionisos, băteau din tobe și țimbale, și altele sunau din flaut Iar vinul... vinul curgea gîrlă... Și toți făceau atîta larmă, că oamenii se-nfricoșau și se plecau către cortegiu, aduceau jertfe — mai des țapi — și-l aclamau neîncetat.

Cine nu se pleca-nainte-i urma să fie pedepsit...

Așa se povestea, de pildă, că zeul, colindînd pămîntul, s-ar fi-ndreptat cîndva spre Teba, spre țara unde se născuse. Acolo se afla pe tron un rege nou, numit Penteu.

Mulți dintre oameni, aflînd vestea că s-apropia Dionisos, se grămădeau să-i iasă-n cale, știind că zeilor le place să te supui fără zăbavă. îl aclamau pe acest zeu, care venea cu carul său tras de pantere și de lei, urmat de nimfe și satiri și-avînd în preajmă pe Silen.

Deodată iese din palat regele Tebei, strigînd tare : — Stați !... Nu vă grămădiți în calea acestui zeu, ce nu cunoaște nici armele, nici vitejia. Bătrînilor, nu țineți minte că neamul nostru ni se trage din zeul cel puternic, Ares ? Voi, tineri ce-ați ajuns la vîrsta de-a purta sulite și scuturi, puneți-vă pe creștet coifuri, nu foi de viță și ghirlande. Zvîrliți încolo tirsurile, ce amintesc de moleșeală și de beția rușinoasă, și nu vă mai plecați urechea la cîntecele de bacante. Nu vă mai prindeți nici în danțul ce-l tropăie satirii beți. O, nu vă istoviți puterea, sorbind licoarea blestemată, pe care ne-o aduce zeul. De e sortită Teba noastră să cadă-nvinsă, bine, fie, însă prin luptă glorioasă. Nu vreau să fie Teba pradă acestui zeu atît de tînăr și dezmățat, lipsit de vlagă, ce umblă cu bețivii-n roiuri și-i parfumat, cu flori în plete, ca o femeie, ca o nimfă, din cele care îl urmează...

Și-și cheamă slugile Penteu. Le poruncește să alerge în goana mare, să găsească pe noul zeu, să-l lege-n ștreanguri. Dar ca să nu se piardă vremea, el însuși urcă pe Citeron. (Un munte unde se-adunase mulțime de femei și nimfe, să săvîrșească pentru zeu-mistere și închinăciuni, iar printre ele se găseau : Agave, propria lui

¹⁶¹ *Satirul Silen întruchipează butoiul, căci în butoi se toarnă mustul toamna (mustul simbolizînd pe Dionisos tînăr). Cu vremea mustul se învechește și se preschimbă în vinul cel tare, la fel cum zeul vinului crescuse mai apoi, sub privegherea lui Silen, și se făcuse un zeu puternic.*

¹⁶² *Faptul că acest car al lui Dionisos era tras de fiare, pare a fi o aluzie la faptul că beția poate transforma pe om într-o fiară.*

mamă, surorile și alte rude.)

Însă Dionisos — se zice — aflînd de fapta lui Penteu, a început să rîdă-n hohot.

— Rege nebun, a grăit zeul, gîndește el că mă va-nvinge ? Că va opri cultul lui Bachus ?... Silen !... Așteaptă, am să fac o glumă, să rîdem amîndoi cu poftă.

Și-a-nălțat tirsul spre bacante, mai mult spre mama lui Penteu. Acestea s-au pornit să sară și mai vîrtos, ca-ntr-un vîrtej, cînd bate vîntul și răscolește tot nisipul cel galben de pe malul mării.

Tocmai venea din văi Penteu și se mîhnea auzind cîntul și țipetele desucheate.

Agave cea cu păr cărunt îl vede cea dintîi cum urcă. Sub vraja lui Dionisos, nu știe că e fiul ei. Ci-l socotește un mistreț.

— Surorilor, grăiește dînsa către bacantele din munte. Priviți-acest mistreț oribil, ajuns pe pajiștile noastre. Eu vreau ca prima să-l lovesc...

Și ea se-ntoarce mînioasă, lovind cu tirsul în Penteu, iar ceata aprigă s-avîntă spre rege, care stă uimit privind la mama lui, Agave, ce-l socotise un mistreț.

În vîrful muntelui e zeul și rîde-n hohot cu Silen :

— Ce zici, bătrîne, bună-i gluma ?

— E bună, rîde și Silen. Penteu pricepe însă totul.

— Dionisos, îl strigă dînsul, în timp ce lăncile-l lovesc, zeu ce aduci pierzania și-acuma crima, mă învingi... Dar tot n-am să mă-nchin puterii tale, zeu viclean...

Și-ar mai fi spus, ar fi strigat și l-ar fi blestemat pe zeu, dar nimfele, înfierbîntate, s-au repezit la el grămadă și l-au ucis cît ai clipi...

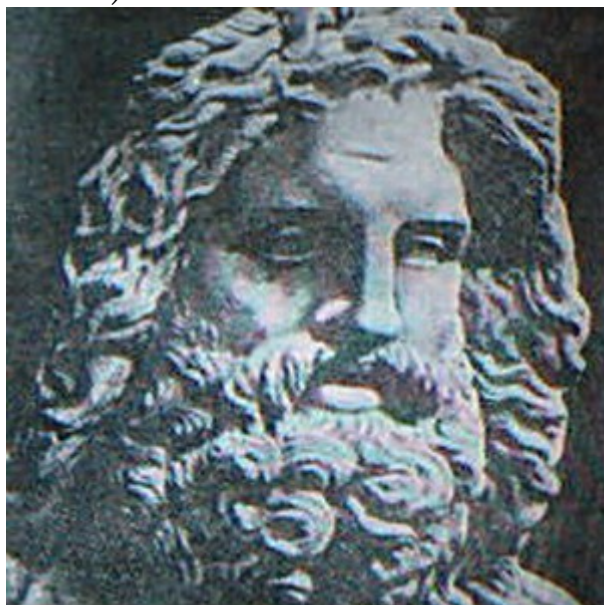
În acest fel, bietul Penteu, vroind să-mpiedice ca-n Teba să se împrăștiie beția ¹⁶³, căzu atunci zeului pradă.

¹⁶³ Alegoria aceasta ne arată că oamenii din antichitate, văzînd puterea băuturii, s-au cam temut și au vrut să o stăvilească. Băut cu cumpătare, vinul e bun, plăcut, întăritor. Unii artiști chiar socoteau că vinul poate să-i inspire în versuri, muzică sau dans. Dar cînd ai întrecut măsura, vinul devine ucigaș. În el se află ascunsă crima. Bețivul este grosolan, nu mai are nici rușine și nu mai știe a chibzui. De-aici și multele aluzii, din legendele antice, cu privire la oameni care înnebunesc din pricina zeului Dionisos : Ino, Atamas, Agave și alții, despre care nu s-a mai vorbit aici.

Dorind să-i imblînzească firea acestei forțe de temut, grecii i-au ridicat altare zeului care o întruhipa, și-l dăltuiau frumos, tînăr, cu trupul zvelt, înfășurat în blană moale de panteră, strînsă cam neglijent pe bust. Molatic, sprijinit de Urs, zeul avea pe fruntea albă cunună verde, de viță, iedera și flori. În cinstea zeului acesta ciudat, puternic, aveau loc niște serbări — numite de elini - orgii, și bachanale, de latini. Se făceau procesiuni se înălțau imnuri — ditirambi — și se rosteau, în dialog, versuri vesele sau triste, cîntîndu-se legende de demult. Din ele se vor naște, așa cum s-a mai spus, prearenumite tragedii, drame satirice și comedii, adică însuși teatrul grec.

Legende la ilustrații

Zeus, stăpînul din Olimp, înfățișat ca un mare basiileu din Elada. (*Bust din sec. al IV-lea î.e.n.*)



Prometeu chinuit de vulturul lui Zeus, care-i ciugulea zi de zi ficatul. (*Cupă pictată în stil cirenian, cu figuri negre.*)



Nunta lui Zeus cu Hera. După ceremonie, zeița, apropiindu-se de soțul său, își ridică plină de grație vălul de pe obraz. (Metopă din pronaosul templului din Selinonte, lucrată în marmură și calcar.)



Zeus with Hera (c. 470 BCE)

Palas-Atena, zeița înțelepciunii, ocrotitoarea eroilor în bătălii. Poartă casca pe cap, lancea în mîna dreaptă și pe piept egida cu capul de meduză. (*Sculptură antică, aflată azi la Roma.*)



Apolo, cel mai iubit dintre fiii lui Zeus. (*Marmură antică, reprezentîndu-l pe zeul biruitor asupra monstrului Tifon.*)



Marsias, chinuit de zeul Apolo, din gelozie, pentru că-l întrecea în dulceața cântării.



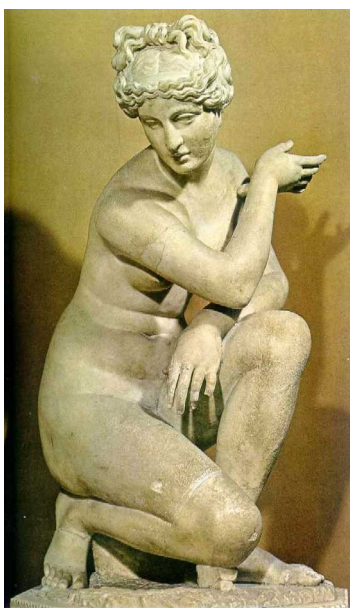
Dionisos, zeul viței de vie, ținând într-o mână tirsul și într-alta un vas de vin. (Basorelief aflat în ruinele orașului Herculaneum.)



Apolo și Artemis doborând cu săgețile lor pe fiii și fiicele nefericitei Niobee. (Pictură pe un vas din Orvieto.)



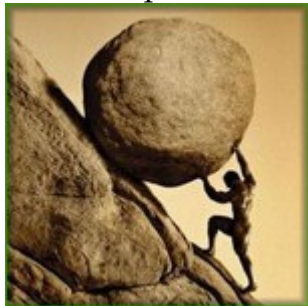
Afrodita, zeița dragostei și frumuseții. Zeița este prezentată în plinătatea puterii ei, de aceea este intitulată Afrodita sau Venus „victorioasă”. (*Marmură antică din muzeul de la Neapole.*)



Poseidon, stăpînul mărilor, fluviilor și lacurilor, reprezentat tot ca un puternic basileu. (*Statuie din sec. al II-lea î.e.n.*)



Sisif, îndeplinind în infern osînda zeilor olimpieni (*Pictură pe un vas antic.*)



Prometeu aducand focul pamantenilor

